



**UNIVERSITATEA
TEHNICĂ**
DIN CLUJ-NAPOCA
**CENTRUL UNIVERSITAR NORD
DIN BAIJA MARE**

**North University Centre of Baia Mare
Faculty of Letters**

**ADVANCED TRENDS
OF THE MODERN DEVELOPMENT OF PHILOLOGY
IN EUROPEAN COUNTRIES**

Collective monograph

Baia Mare,
Romania
2019

*Recommended for publication
by the North University Centre of Baia Mare*

Head of editorial board: **Ioan-Mircea FĂRCAȘ** – Dean of the Faculty of Letters,
North University Centre of Baia Mare.

Advanced trends of the modern development of philology in European countries : Collective monograph. Riga : Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2019. 240 p.

CONTENTS

Оmul – ființă tainic-cuvântătoare – mereu în relație dialogică cu Dumnezeu Pr. Conf. univ. dr. Adrian Gh. PAUL	1
Sampling Semantic Choices in Bacon’s <i>The New Atlantis</i> Ioan Benjamin POP	14
The ambivalent image of a human being (case study of G. Chaucer’s fable “The Nun’s Priest Tale”) Glavatska Yu. L.	26
Інтермедіальне прочитання української класики Горболіс Л. М.	42
Воспроизведение ошибок и оговорок в контекстах с поэтонимами как предпосылка комического Дворянчикова С. Е.	61
Тезаурусне моделювання термінологічної системи предметної області «Фінанси» Кійко С. В., Кійко О. Ю.	79
Artistic reflecting the tragedy of World War I and national liberating aspirations of Ukrainians in the prose works by Ivan Sadovy and Mariya Koltsunyak Kleymenova T. V.	98
Studying women’s prose in the paradigm of post-postmodernism Litak A. M., Zymomyra I. M.	116
Compliments as a specific methodological approach of optimizing the process of teaching foreign languages Morozova I. B., Abramova Ie. Yu.	136
Статус урбаноніма в системі топонімів Негер О. Б.	156

The analysis of the structure and the elements of Dan Brown's novel "Origin"	
Nesteruk S. M., Verovkina O. Ye.	179
Дериваційні особливості урбанонімів м. Полтави	
Ніколашина Т. І., Кібенко К. О.	200
Functional and derivative space of the legal text	
Tsareva I. V.	217

OMUL – FIINȚĂ TAINIC-CUVÂNTĂTOARE – MEREU ÎN RELAȚIE DIALOGICĂ CU DUMNEZEU

Pr. Conf. univ. dr. Adrian Gh. PAUL

Din capul locului trebuie precizat că toate problemele umanității și a istoriei tragic-zbuciumate sunt concentrate în *chestiunea omului*, ființa cea mai misterioasă dintre câte există în creație. Omul, ființa cea mai înaltă dintre toate creaturile pământești ale lui Dumnezeu, este numit deseori de cercetători ca fiind o *ființă enigmatică* și tocmai datorită acestui lucru studierea lui de către oamenii de știință antropologi, psihologi, sociologi și nu în ultimul rând teologi, este foarte importantă în cadrul învățăturilor creștine, reflectând în cele din urmă o înțelegere mai deplină a felului în care lucrează și acționează Dumnezeu din ale Căruia „*mâini*” a ieșit însuși omul¹.

Învățătura despre om este extrem de importantă în zilele noastre, tema stârnind un subiect care constituie un firav cap de pod în mințile persoanelor seculare de azi, îndemnați poate și de diversele discipline intelectuale sau materialiste care acordă o foarte mare atenție naturii umane, încercând să facă din comportamentul uman și însăși existența umană, obiectul principal al atenției lor. Astfel apar tot felul de noi studii interdisciplinare (chiar în cadrul Universităților), școli de management care se adresează tot mai mult factorului uman, nemaivorbind de Psihologie, Sociologie și Antropologie care investighează direct ființa umană. Există un mare interes față de problema umană poate și datorită unei crize prezente foarte profunde în ceea ce privește înțelegerea în sine a omului. Dar ținem să precizăm că nu există numai un interes mare față de întrebarea: „*ce este omul?*”², ci și o mare confuzie în ceea ce privește răspunsul dat acestei întrebări, încât diverse fenomene de evenimente recente pun sub semnul îndoielii multe din răspunsurile ce au fost date oarecând la această întrebare, motiv pentru care se reclamă o intensă investigare și o reflectare cât mai atentă. Iată de ce problema omului devine chestiunea cea mai mult disputată în zilele noastre.

Spectrele de abordare asupra ființei umane sunt pe cât de diverse, pe atât de semnificative în esența lor. Trebuie să recunoaștem că una din

¹ A se vedea Geneza 2,7, unde se scrie: „...luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om...”. Cu ce a luat Creatorul țărâna din pământ? Oare nu cu „mâinile Sale”?! În cartea Iov se scrie: „Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit... Adu-Ți aminte că din pământ m-ai făcut!” (Iov 10, 8-9) și „...Tu vei cere înapoi lucrul mâinilor Tale” (Iov 14,15).

² Cf. Millard J. Erickson, *Teologia Creștină*, vol. II, în trad. rom. de Elena Jorj, Edit. Cartea Creștină, Oradea 1995, p. 9.

caracteristicile esențiale ale omului, privit drept entitate existențială, în calitatea lui de ființă socială, deschisă dialogului și a vieții comunitare, ceea ce denotă atât unicitatea, cât și măreția lui ca ființă superioară, în contrast cu celelalte viețuitoare existente pe pământ, este limba vorbită sau capacitatea lui de a comunica prin intermediul limbii. Darul vorbirii imprimă adevărata pecete a chipului divin în ființa umană, acesta fiind în fapt darul suprem al Creatorului, care se descoperă pe Sine drept Cuvânt: „*La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul*” (In. 1,1)³. Deci, în esența sa, cuvântul omului, înzestrat cu o energie divină creatoare prin însăși originea făpturii umane, este mijlocul cel mai natural prin care se exprimă, se deschide și se prezintă făptura umană. Această privire antropologic-lingvistică în perspectivă teologică subliniază faptul că omul nu se poate defini în originea și vocația sa ultimă decât în relația sa intimă cu Dumnezeu, Creatorul său. Numai relația om – Dumnezeu este cea care-i permite omului sesizarea și înțelegerea exactă atât a poziției sale reale în existență, cât și aproximarea unei definiții adecvate a existenței sale. De pildă, patriarhul Constantinopolului, Fotie (+891) ține să precizeze că “*omul, în însăși structura sa, abordează însăși enigma teologiei*”⁴. Sintetizând învățătura patristică din Răsărit, Fotie voia să spună că omul nu este nici dumnezeu căzut în materie și trup, nici simplu animal rațional și muritor, ci omul are condiția paradoxală a unei „*creaturi, dar care a primit porunca: să devină dumnezeu*”⁵. Aceasta l-a determinat mai recent pe teologul contemporan grec Panayotis Nellas, în cartea sa *Omul – animal îndumnezeit*, să numească om pe acela ce a ajuns departe de umanitate și a înaintat spre Însuși Dumnezeu⁶.

Dezlegarea secretului oricărei antropologii la acest nivel implică interpretarea corectă a afirmațiilor din Geneză 1,27, în care se precizează crearea omului de către Însuși Dumnezeu „...după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el”, sugerându-se astfel caracterul iconic al ontologiei umane, a relației ontologice prin care omul este chemat la unirea

³ A se vedea Maria Ivăniș-Frențiu, *Limba română și limbajul rugăciunii*, Edit. Anastasia, București, 2001, p. 11.

⁴ Patriarhul Fotie, *Les Amfilochia*, întrebarea CCL II, apud Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, în trad. rom. de P.S. dr. Irineu Ioan Popa, Edit. IBM al BOR, București 1996, p. 62. După Fotie, omul nu se poate defini în originea și vocația sa decât în relație cu Dumnezeu, deoarece “*structura deiformă a omului face imposibilă orice soluționare autonomă a destinului uman*”. (Paul Evdokimov, *Femeia și mântuirea lumii*, în trad. rom. de Gabriela Moldoveanu, Edit. Christiana, București 1995, p. 74). Iată de ce omul rămâne o enigmă insondabilă, un mister, un necunoscut, așa cum avertizase încă în vechime înțeleptul Filon din Alexandria (cf. Jean Daniélou, *Philon d’Alexandrie*, Paris, 1958, p. 174).

⁵ După spusa Sfântului Vasile cel Mare, cuvânt citat de Sfântul Grigore din Nazianz în elogiul adus Sfântului Vasile, apud Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, p. 59.

⁶ Panayotis Nellas, *Omul - animal îndumnezeit*, în trad. rom. de Ioan Ică Jr., Edit. Deisis, Sibiu 1999, p. 59.

deplină cu Arhetipul său etern. Iată de ce religia biblică este descoperirea unei antropologii teonome, punând accentul pe *elementul divin* al firii umane, adică pe „*imago Dei*”, element ce a devenit fundamentul antropologiei religioase. S-a evidențiat de atâtea ori că religia biblică este revelarea unei antropologii teonome, în care omul își acceptă liber în credință și ascultare de Dumnezeu condiția de „*chip*” creat a lui Dumnezeu. Aceasta pentru că doar relația sa cu Dumnezeu este cea care-i permite omului sesizarea exactă a poziției sale reale în existență și-i revelează misterul ultim al existenței sale. Acceptarea acestei condiții rezolvă mântuitor dubla antinomie de nedepășit a creaturalității omului, definit de Sfinții Părinți ca fiind *îndumnezeirea* sa, înțeleasă ca „înfiere” și „naștere după har” prin participare la însăși viața lui Dumnezeu. Omului care spune despre sine însuși: „*sunt pământ și cenușă*” (cf. Facere 18,27) sau „*vierme și nu om*” (Psalmul 21,6), Dumnezeu îi spune în Iisus Hristos: „*Sunteți dumnezei și fii ai Celui Prea Înalt!*” (Psalmul 81,6; In. 10,34). De aceea teologia a înțeles că taina îndumnezeirii omului, privită drept înfiere harică a omului în Dumnezeu, conciliază paradoxal atât dependența și finitudinea creaturală a omului, cât și destinul său ultim de participare la libertatea și infinitatea absolută a lui Dumnezeu. Omul poate deveni *dumnezeu după har*, fiu în Fiul, ajungând chiar „*conform chipului Fiului lui Dumnezeu*” (cf. I Cor. 15,49), putând „*a se preface din slavă în slavă, în același chip*” (cf. II Cor. 3,18).

Pornind de aici, ne dorim să evidențiem în cele ce urmează doar partea modelării omului după Arhetipul-Logosului divin, după a cărui „Chip” (cf. Coloseni 1,15 sau Filipeni 2,6) omul a fost creat dintru început. Înțelegând acest adevăr suprem, lingvistul Noam Chomsky, ținea să afirme următoarele: „*Limba umană apare ca un fenomen unic, fără echivalent semnificativ în lumea animală... Nu avem nici un temei să presupunem că prăpastia dintre animal și om poate fi trecută în ceea ce privește limba și vorbirea*”⁷. Pe bună dreptate ceea ce-l deosebește pe om, mai mult, de animal, sub aspectul manifestării, este limba. „*Una dintre cele mai uimitoare abilități de care dispunem este vorbirea sau capacitatea de a exprima gânduri și sentimente și de a le comunica celorlalți. Dintre toate creaturile pământului, doar omul posedă abilitatea de a vorbi*”⁸.

⁷ A se vedea Henry M. Morris, *Bazele biblice ale științei moderne*, Societatea Misionară Română, Weaton Illinois, USA, 1993, p. 338; Vezi și Richard Leakey, *Originea omului*, Edit. Humanitas, 1995, p. 107-108.

⁸ Se exprima Joe White & Nicholas Comminellis, *Demisia lui Darwin*, Edit. Aqua Forte, Cluj-Napoca, 2005, p. 27.

Omul este o specie vorbitoare: el a primit limba de la Dumnezeu, ca o facultate specială a sufletului, și această limbă a fost perfectă deja în momentul creării sale⁹. În acest sens, Sfântul Grigorie Teologul spunea în secolul al IV-lea: „*Cuvintele sunt temelia vieții; prin ele mă deosebesc de animale, prin ele am clădit cetăți și am născocit legi, cu ele preamăresc puterea lui Dumnezeu...*”¹⁰. Limba, cuvintele sunt expresia gândirii, judecării și raționamentelor umane, fiind indispensabilă relațiilor interumane și mijlocind sau condiționând, în același timp, progresul, cultura și întreaga civilizație umană. Unitatea de bază a vorbirii este cuvântul, care, de fapt, este un mesaj ce-l trimitem semenilor noștri. Limba este modalitatea esențială de a ieși din izolare și de a intra în relație cu aproapele nostru, cu semenii, cu întreaga comunitate umană.

Dacă omul este chipul lui Dumnezeu, destinat să ajungă până la asemănarea cu El, apoi cuvântul omului este energia sau chintesența chipului, este chiar icoana Cuvântului întrupat, în măsura în care, cuvintele lui, respectiv vorbirea, reflectă măreția divină din el¹¹. În acest sens, Sfântul Petru Damaschinul ține să precizeze: „*Cel ce a putut înțelege în parte harul Sfintei Evanghelii și cele ce se află în ea, adică faptele și învățăturile Domnului Iisus, acela știe ce comori neîmpuținute a aflat. Căci Hristos-Logosul s-a ascuns în Evanghelie și cel ce vrea să-L afle pe El, să cerceteze Evanghelia și să-L afle, dar nu numai din citire, ci să-L primească în sine, prin urmarea viețuirii Lui în lume*”¹². În aceasta constă măreția omului, că poate pătrunde taina Persoanei dumnezeiești a lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, citind și cercetând Scripturile, primind învățătura Sa, dar și trăind după exemplul vieții Lui, urmând să se poată și modela real după chipul Modelului divin, ajungând „*până la starea bărbatului desăvârșit și la măsura vârstei deplinătății lui Hristos*” (Efeseni 4,13). Așadar, cel ce caută pe Hristos nu trebuie să-L caute pe El în afară, ci în Sine însuși, adică să se facă cu trupul și cu sufletul nepăcătos ca Hristos, după cât e cu putință omului. Abia atunci Hristos, care este „pacea noastră”, ne va zidi „*într-un om nou*” (cf. Efeseni 2,15), „*care se înnoiește, spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit*” (Coloseni 3,10).

⁹ Cf. Phillippe Ducat, *Limbaul*, în volumul *Omul sinteze filozofice*, Edit. Antet, Oradea, 1999, p. 148.

¹⁰ Apud Tomas Spidlik și Marko Ivan Rupnik, *Teologia pastorală, pornind de la frumusețe*, Edit. Galaxia Gutenberg, Tg. Lăpuș, 2007, p. 189-190.

¹¹ Ierom. Rafail Noica, *Cultura Duhului*, Edit. Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, p. 10.

¹² Petru Damaschin, *Învățătură duhovnicești*, în „*Filocalia românească*”, vol. V, în trad. rom. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Edit. IBM al BOR, București, 1976, p. 92-93.

Așadar, chipul divin al omului, privit ca persoană, sau al omenirii, ori ca familie și societate, se reflectă în dimensiunea esențială a omului spre dialog, spre comunicare și comuniune, cu Dumnezeu. Temeiul ontologic al acestei dimensiuni îl constituie însăși Ființa divină privită ca Trinitate a iubirii și intercomuniunii veșnice: Tatăl naște din veci pe Fiul și precede pe Duhul Sfânt, cele trei Persoane dumnezeiești aflându-se într-o relație de dialog, părtășie și comuniune desăvârșită, prin intersubiectivitatea sau perihoreza divină, adică într-un dialog ontologic perfect¹³.

Precum ne spune Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Evrei: „Dumnezeu, Care în multe feluri a vorbit părinților noștri, în zilele noastre mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Însuși Fiul Său” (Evrei 1,1-2). Această expresie: „prin Însuși Fiul Său” ridică valoarea cuvântului omenesc la o înălțime supremă, care vorbind teologic este Cuvântul lui Dumnezeu în istorie, venind în lume să-și continue lucrarea creatoare prin dialogul cu omul, zidirea Sa, înfăptuind astfel planul cel mai înainte de veci, și anume: „Ca pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său, pentru ca El să fie întâi născut între mulți frați. Iar pe care i-a hotărât mai înainte, pe acești i-a și chemat; și pe care i-a chemat, pe aceștia i-a și îndreptat; iar pe care i-a îndreptat, pe aceștia i-a și mărit” (Romani 8, 29-30). Suntem îndreptățiți, așadar, să ne raportăm la un cuvânt dumnezeiesc, în fața căruia ne aflăm îndatorați cu o răspundere de ordin suprem. Din perspectiva acestei răspunderi la care suntem chemați, esența cuvântului nu constă doar în rolul său comun de a transmite informația, ci în modul existențial de împărtășire de cuvânt dumnezeiesc, care prin omul rezidit (înnoit) în Iisus Hristos în continuare se transmite. Cert este, cu mintea sa omul nu poate să cuprindă pe Dumnezeu, întrucât gândurile lui Dumnezeu sunt mai presus de gândurile omului, totuși omului i se oferă o șansă unică de a se împărtăși de cuvântul lui Dumnezeu, în sensul de a se împreuna cu „Însuși Fiul lui Dumnezeu”, la modul în care i se conferă, dobândind deplin pe Sfântul Duh, în Taina Sfintei Euharistii. Așa se face că „în Hristos” și „în Duhul Sfânt” avem deschisă calea împărtășirii de cuvântul lui Dumnezeu și de încredințarea noastră cu o misiune căreia îi putem da denumirea de *diaconia cuvântului*. Se prefigurează astfel o legătură nemijlocită între cuvântul lui Dumnezeu, înțeles profund în Sfânta Euharistie sau Împărtășire, și misiunea creștină a transiterii acestui cuvânt

¹³ Vezi Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, Edit. I.B.M. al B.O.R., București 1978, pp. 288-305.

dumnezeiesc. E cazul să luăm aminte la spusele Mântuitorului din pustiiul Carantaniei, ca răspuns dat ispititorului, că nu din singură pâine va trăi omul „*ci din fiecare cuvânt care iese din gura lui Dumnezeu*” (Matei 4,4), întrucât tocmai ca pâine, acest cuvânt, ni se dă drept împărtașanie. ”*Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu... Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi*” (Ioan 6, 51,54).

Actul liturgic, prin miracolul euharistic, ne încredințează de puterea acestui cuvânt dumnezeiesc: mâncăm un Trup și bem un Sânge amestecat cu apă care au cunoscut moartea, dar și învierea, trebuind să continuăm cu înălțarea, cu șederea de-a dreapta Tatălui, iar într-un chip tainic, să ținem seama și de venirea cea de a doua, precum și de slava cea veșnică, toate acestea întrucât ne împărtașim cu Însuși Fiul lui Dumnezeu –întrupat, răstignit, înviat, înălțat și preamărit. De la acest prim reper se cuvine a lua aminte la semnificația spirituală a cuvântului lui Dumnezeu, mai ales atunci când datorită împărtașirii de El creează în om atât șansa, cât și răspunderea transiterii lui. Exemplul relevant este descrierea călătoriei a doi dintre ucenicii lui Iisus, după învierea Sa din morți, înspre satul Emaus, ca unii „*care vorbeau și se întrebau între ei despre toate întâmplările acestea*” (Luca 24, 14-15), dar și a întâlnirii lor cu Iisus cel înviat și preamărit. Sub chipul unui călător străin, care mergea împreună cu ei, Iisus le pune o întrebare: „*Ce sunt cuvintele acestea pe care le schimbați unul cu altul în drumul vostru?*” (Luca 24,17). Deci, care-i drumul omului și despre ce discută, prin cuvânt, unul cu altul? „*Cele despre Iisus Nazarineanul, Care era prooroc puternic în faptă și-n cuvânt înaintea lui Dumnezeu și a întregului popor*” (Luca 24,19). Cât de „*nepricepuți și zăbavnici cu inima*” erau, întrucât n-au putut crede toate cele spuse de profeți, cum că „*trebuia să pătimească toate acestea Hristos și să intre în slava Sa*” (v. 26). Și cu toate că „*le-a tâlcut lor, din toate Scripturile cele despre El, începând de la Moise și de la toți proorocii*” (v. 27), totuși „*ochii lor erau ținuți ca să nu-L cunoască*” (v. 16). Abia după ce „*a stat împreună cu ei la masă, luând El pâinea, a binecuvântat și, frângând, le-a dat lor*” (v. 30), ”*s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut*” (v. 31) și se întrebau „*Oare, nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale și când ne tâlcuia Scripturile?*” (v. 32). Iată cum ascultarea cuvântului nu întotdeauna este și părtășie deplină cu Cel propovăduit, ci abia împărtașirea Pâinii, cuminecarea (nu comuniunea

exterioară) cu Trupul și Sângele lui Iisus Hristos, oferă „cunoașterea” Lui deplină. Căci abia după „frângerea pâinii”, când Iisus „*S-a făcut nevăzut de la ei*” (v. 31), comuniunea deplină „întru cunoașterea Lui” s-a putut realiza (cf. Luca 24,35). Aceasta înseamnă că pe lângă cuvântul rostit, exprimat, transmis ori propovăduit, mai este nevoie și de împărtășirea, cuminecarea de Cuvântul-Trup (cf. Ioan 1,14) spre a putea ajunge la „cunoașterea” Lui deplină. Aceasta a înțeles Sfântul Pavel, care spunea creștinilorbotezați din Roma: „*Iar cuvântul meu și propovăduirea mea nu stăteau în cuvinte de înduplecare ale înțelepciunii omenești, ci în adevărarea Duhului și a puterii lui Dumnezeu*” (I Corinteni 2,4), ca unul ce propovăduia „*înțelepciunea de taină a lui Dumnezeu, ascunsă, pe care Dumnezeu a rânduit-o mai înainte de veci, spre slava noastră!*” (v. 7).

În cele ce urmează ne privește îndeosebi transmiterea cuvântului dumnezeiesc. Dacă Cuvântul lui Dumnezeu în mod ipostatic și personal vine din Împărăția Cerurilor, acest lucru nu înseamnă numai că El ne păzește, ci ne și conduce pe noi, cei deoființă cu El, după omenitate, în Împărăția Cerurilor. Căci „*dacă suntem fii, suntem și moștenitori, moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos*” (cf. Romani 8,17). Această deosebit de însemnată lucrare izvorăște din misiunea lui Hristos, care a fost aceea de a recapitula întregul univers în Sine, făcându-Se pentru noi Om deplin, ca să-l facă apoi pe om să participe la slava Sa dumnezeiască. Sfântul Apostol Pavel ne spune lămurit în acest sens că planul lui Dumnezeu este „*ca toate să fie unite în Hristos, cele din cer și cele de pe pământ –toate întru El*” (Efeseni 1,10). Planul acesta însă este transmis Bisericii, ceea ce într-un fel înseamnă că aparține miracolului euharistic, mai ales atunci când este privit din perspectiva Liturghiei cosmice. Într-un tropar al Sfintei Biserici, de pildă, Mântuitorului Însuși i se atribuie „*slujirea cuvântului*”, atestată prin aceste cuvinte: „*Tu ai luminat toată lumea cu învățăturile Tale înflăcărare*” sau la Sfânta Liturghie se zice: „*...că Tu ești Cel ce aduci, Cel ce Te aduci și Cel ce primești jertfa și Cel ce Te împarți, Hristoase Dumnezeule*”. Încredințată fiind această slujire aleșilor Domnului, ea devine, mai întâi, o misiune apostolică. Propovăduitorul este un diacon-os al cuvântului, potrivit cu darul care i-a fost dat (vezi Efeseni 3,7), iar slujirea este prin ea însăși o participare la slava lui Dumnezeu. „*Căci nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Hristos Iisus, Domnul*” (II Corinteni 4,5). Iată sensul în care slujirea cuvântului dumnezeiesc se cuvine a fi concepută

drept început al transfigurării inaugurată de „*lumina Evangheliei slavei lui Hristos, care este chipul lui Dumnezeu*” (II Corinteni 4,4).

După cum Dumnezeu a creat lumea prin Cuvântul (Ioan 1,3) sau prin Cuvânt (Facere 1, 3,6,9,11,14,20,24,26), oamenii, ca purtători ai chipului lui Dumnezeu (Facere 1,27) sau ai chipului Cuvântului (Coloseni 1, 15-16), sunt chemați sau au menirea, la rândul lor, de a crea și ei prin cuvânt; cuvintele lor fiind ziditoare de suflete, adică în conformitate cu voia dumnezeiască¹⁴. De aceea, „*limba omului, scrie Noica, nu e ceva convențional; ea este însăși rostirea de sine a ființei omului și a rânduielilor lui*”¹⁵. Dacă te-ai zidit „după chipul lui Hristos” și ești „un om nou”, nu poți trăi fără comuniunea euharistică și eclesială cu El. Ce înseamnă aceasta? Să devii mereu un *hristofor*, adică purtător de Hristos, afiliindu-te mereu la viața Lui euharistică din Biserică, unde sub chipul pâinii și a vinului liturgic, Capul Bisericii –Hristos (Efeseni 1,22), prinde rădăcini de viață și putere divină în mădularele Trupului Său –Biserica, al cărui mădular viu și activ și ești. Iată ce spune marele Apostol al neamurilor, fericitul Pavel: „*Îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, din care își trage numele orice neam din cer și de pe pământ, să vă dăruiască, după bogăția slavei sale, ca să fiți puternic întăriți, prin Duhul Său, în omul dinăuntru și Hristos să Se sălășluiască, prin credință, în inimile voastre, înrădăcinați și întemeiați fiind în iubire. Ca să cunoașteți iubirea lui Hristos și ca să vă umpleți de toată plinătatea lui Dumnezeu... Lui fie slava în Biserică...*” (Efeseni 3, 13-21).

Dacă Logosul sau Cuvântul lui Dumnezeu este Hristos, atunci omul prin împreună participarea cu Hristos la tainele divine, devine «loghikos», adică purtător de Hristos, integrat în dialogul divino-uman, ce se realizează ideal în „Trupul tainic al lui Hristos”, care este Biserică. Așadar, Biserică este locul și modul în care se înfăptuiește plenar și ideal dialogul divino-uman¹⁶. Aici, în Biserică, Evanghelia se aprofundează și se propovăduiește la nivel ontologic, determinându-l pe omul bisericesc să ducă o viață în Hristos. Iată cum erau îndrumați primii creștini, din epoca apostolică, să trăiască viața creștină autentică: „*Mustrați-vă unul pe altul, nu cu mânie, ci în pace, cum este scris în Evanghelie... rugăciunile voastre, milosteniile și toate faptele voastre așa să le faceți, cum este scris în Evanghelia Domnului nostru*”¹⁷.

¹⁴ Cf. Maria Ivăniș-Frențiu, *op. cit.*, p. 250.

¹⁵ Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Edit. Eminescu, București, 1987, p. 53.

¹⁶ Tomas Spidlik și Marko Ivan Rupnik, *Teologia pastorală, pornind de la frumusețe*, p. 190.

¹⁷ *Didahia celor 12 Apostoli*, în trad. rom. dr pr. Dumitru Fecioru, în P.S.B. vol. I, Edit. IBM al BOR, București 1979, p. 32.

Prin urmare, precum Iisus Hristos, Cuvântul cel veșnic, expresia sublimă a Dumnezeuului Treimic, S-a întrupat făcându-se om, tot așa și cuvintele omului trebuie să fie în orice moment expresia deplină a Cuvântului întrupat, atât la nivel de propovăduire, cât și de trăire. Prin cuvânt și faptă, omul nou, zidit după chipul lui Hristos, întrupează în sine Evanghelia lui Hristos, devenind el însuși o adevărată „evanghelie pe drum”: *„Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri”* (Matei 5,16). Iată cum misiunea lui Hristos este misiunea Bisericii în lume, unde lucrarea creștinilor în istorie este în fapt opera lui Hristos, descoperit *în și prin* oamenii Bisericii Lui¹⁸. Că creștinii sunt ucenicii Mântuitorului Hristos în istorie, ne-o spune Sfântul Luca, dezvăluind că în Antiohia „s-a adunat în biserică popor mult” și *„pentru prima oară, ucenicii s-au numit creștini”* (Fapte Ap. 11,26). Viața lor este una deosebită. Pentru că, în ciuda faptului că *„...creștinii nu se deosebesc de ceilalți oameni nici prin pământul pe care trăiesc, nici prin limbă, nici prin îmbrăcăminte; nu se folosesc de o limbă deosebită și nici nu duc o viață străină...”*, dar totuși *„arată o viațuire minunată și recunoscută de toți ca nemaivăzută”*¹⁹.

Iată cum în prima eră creștină, în perioada postapostolică, puterea mântuitoare a Cuvântului lui Dumnezeu era trăită și simțită „minunat” și „nemaivăzut” în Biserică, adică în comunitatea femeilor și bărbaților, pruncilor și vârstnicilor, care l-au primit pe Hristos prin credință. Credința lor a fost mereu întărită prin lectura și propovăduirea publică a Scripturilor realizate în cadrul cel larg al vieții comunitare și sacramentale a Bisericii, dar și prin exemplul faptic de viațuire. Pentru a trăi viața în/lui Hristos în contextul unei vieți comunitare, este nevoie mereu de celebrarea Sfintelor Taine, spre a te putea împărtăși euharistic cu Trupul și Sângele Domnului Iisus Hristos. În acest sens, misiunea Bisericii presupunea transmiterea mesajului Evangheliei lui Hristos și deopotrivă modelarea membrilor ei activi după chipul lui Hristos. Astfel trebuie înțeleasă Biserica drept condiție a mântuirii oamenilor –singura care face misiune adevărată. Biserica face misiune și continuă să evanghelizeze, slujind zilnic Taina Euharistiei, administrând mereu Tainele mântuitoare, dar și propovăduind Cuvântul

¹⁸ Vezi această idee dezbătută pe larg la Antoine Guggenheim, *Mission, Dialogue interreligieux et salut. Pour une lecture historique et spirituelle de l'Écriture*, Paris, 1994, pp. 57-117.

¹⁹ Vezi *Epistola către Diognet*, în trad. rom. de pr. Dumitru Fecioru, în PSB vol. I, Edit. IBM al BOR, București 1979, p. 339-340.

vieții, făcând mereu îndemnuri pentru calea vieții veșnice, transpusă aici drept o viață a dreptății și a iubirii.

A evangheliza astăzi nu înseamnă doar a vorbi într-o formă unică, ci forma de a trăi mesajul transmis, adică a trăi în ascultare de Biserica lui Hristos, așa precum și Fiul lui Dumnezeu a propovăduit întru ascultare deplină de Părintele Său. Aceasta e o lucrare care cere mai multă râvnă și dăruire din partea propovăduitorului ce trebuie să tindă spre o nouă experiență cu Dumnezeu. Astfel, evanghelizarea sau propovăduirea lui va deveni din *vorbire despre* și trăire *în/cu* Dumnezeu. De aceea, dincolo de toate mijloacele spirituale ale perfecționării noastre în a deveni „hristofori” și căile de înaintare pe drumul vieții veșnice, urcând pe scara valorilor duhovnicești, în a ne pregăti pentru o întrupare a doctrinei propovăduite în noi, socotim că adevărata valoare a cuvântului celui mai șlefuit după Modelul desăvârșit al lui Hristos o descoperim în rugăciune, prin care intrăm în legătură personală, directă și deplină, cu Dumnezeu²⁰. În acest sens, Avva Evagrie Ponticul spunea: „*Dacă ești teolog adevărat –în înțelesul dacă te ocupi cu contemplarea lui Dumnezeu, roagă-te cu adevărat; și doar dacă te rogi cu adevărat, ești teolog*”²¹. Din aceasta reiese că mai toate metodele folosite sunt vide fără fundamentul rugăciunii. În înțelesul că pe oameni nu-i putem câștiga prin noi înșine, ci numai *de la* Dumnezeu și pentru El. De aceea cuvântul vestirii trebuie mai mereu scaldat într-o imensă viață de rugăciune²².

Întreaga activitate a omului, începând de la gând, trecând în cuvânt și ajungând la faptă, trebuie să fie „*o rugăciune continuă, o adâncire în taina lucrurilor, a persoanelor, o menținere în legătură cu Dumnezeu..., o creștere a noastră prin toate acestea. În felul acesta, persoanele și lucrurile, ca și cuvintele, ne devin căi spre taina legăturii lui Dumnezeu cu noi și cu toate și, în același timp, căi ale urcușului nostru duhovnicesc spre El. Fiecare din noi atrăgând altora atenția asupra cuvintelor lui Dumnezeu în acest înțeles, prin cuvintele noastre, îi conducem pe ceilalți spre taina existenței lor și pe calea creșterii lor duhovnicești spre Dumnezeu*”²³.

²⁰ Maria Ivăniș-Frențiu, *op. cit.*, p. 171.

²¹ Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune*, cap. 60, în „*Filocalia românească*”, vol. I, în trad. rom. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu 1947, p. 75.

²² Preot Mihai Himcinschi, *Misiune și dialog –ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligioas*, Edit. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 173.

²³ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 409.

Dacă ar fi să sintetizăm, am spune că în cadrul vieții religioase, rugăciunea are un rol deosebit de important, pentru ca din cele mai vechi timpuri și până azi, credinciosul a simțit nevoia lăuntrică de a păstra mereu legătura cu Dumnezeu, izvorul vieții și stăpânul bunurilor materiale și spirituale din această lume. Pe aripile rugăciunii sufletul omului se înalță către frumusețile duhovnicești, credința este deosebit de vie și dragostea sporește în dialogul deschis dintre creatură și Creator. Rugăciunea poate fi numită religia în acțiune, mesagerul vieții religioase, scara de aur, pe care ne înălțăm spre cer, comuniunea tainică a omului cu Dumnezeu, unitatea de măsură a dragostei, limanul celor cuprinși de vifor, toiagul celor osteniți, adăpostul pentru cei bolnavi și ocrotitoarea celor sănătoși. Într-un cuvânt, rugăciunea reprezintă o parte din tezaurul religios al unui popor, dornic să ajungă la limanul unei vieți pașnice și fericite²⁴.

Rugăciunea o putem defini de asemenea ca o înălțare a sufletului spre Dumnezeu, ca un act de dragoste și de adorație către Acela de unde purcede această minune care este însăși viața. Rugăciunea reprezintă efortului omului de a comunica direct cu Ființa atotputernică și invizibilă, creatoare a tot ce există, supremă înțelepciune și frumusețe, părinte și mântuitor al fiecăruia dintre noi. Departe de a consista într-o simplă recitare de formule, adevărata rugăciune reprezintă o stare mistică în care conștiința se absoarbe în Dumnezeu, fără a fi anulată, ci înnoită și transfigurată. Gândul și cuvântul sunt neputincioase în a o descrie. Rugăciunea își găsește cea mai înaltă expresie într-un avânt de dragoste ce străbate întunecarea oricărei inteligențe²⁵.

Din toate cele afirmate în prezenta comunicare aș dori să reiasă cu claritate adevărul unei necesități sporite în zilele noastre a propovăduirii Evangheliei Mântuitorului, după porunca primită de Sfinții Apostoli, care ne-au învățat și condiția transmiterii cuvântului dumnezeiesc, după modelul însușit de ei, care de fapt constituie și glasul Ortodoxiei noastre de astăzi. E tocmai glasul ce se cuvine să se audă prin toate mijloacele de comunicare socială și culturală, prin care învățătura ei, teologia și viața trăită riguros, urmează să restaureze moștenirea spirituală a etnogenezei, care a consfințit

²⁴ Emilian Cornițescu, *Sensul rugăciunii după Vechiul Testament*, în „Ortodoxia”, nr. 3, București, 1983, p. 386.

²⁵ Alexis Carell, *Rugăciunea*, p. 14. De pildă, Sfântul Macarie Egipteanul socotea rugăciunea mijlocul prin care se promovează tot progresul în virtute: „Prin aceasta (prin rugăciune) noi putem să cerem de la Dumnezeu și să obținem, în fiecare zi, și celelalte virtuți. Datorită ei, cei vrednici ajung la comuniune cu sfințenia lui Dumnezeu și cu puterea cea duhovnicească și își unesc gândul lor cu Domnul într-o iubire negrăită. Pentru că acela care stăruie zilnic în rugăciune, se aprinde de iubire și de dor după Dumnezeu și primește harul Duhului ce-l duce negreșit la desăvârșire”. (Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilia* 40,2 din PSB, vol. 34, Edit. IBM al BOR, București, 1992, p. 252).

în existența neamului nostru o „cultură a Duhului Sfânt” cum se exprima părintele R. Noica. Având drept resort lăuntric o inspirație a puterii divine emanând din miracolul euharistic al Sfântului Altar, unde prin împărtășire trecem dincolo de tot ceea ce este pământesc și înaintăm spre cele cerești și veșnice, unindu-ne euharistic cu Iisus Hristos, Domnul nostru, acest glas dumnezeiesc al Ortodoxiei noastre apostolice este forța care ar trebui să ne călăuzească pretutindeni pe parcursul propovăduirii și mărturisirii noastre în calitate de fii ai Bisericii strămoșești. Întrucât, chiar „dincolo de Hristos nu avem ce căuta”! Dobândindu-L pe El să ne străduim a avea cuvânt ziditor din Cuvântul și viață din însăși viața Lui, spre a ne arăta cu adevărat a fi oameni cuvântători, tainici mărturisitori într-o societate secularizată care face mai mereu abstracție sau chiar neagă prezența-existența lui Dumnezeu.

Bibliografie

1. CORNIȚESCU, Emilian, *Sensul rugăciunii după Vechiul Testament*, în „*Ortodoxia*”, nr. 3, București, 1983.
2. DANIELOU, Jean, *Philon d’Alexandrie*, Paris, 1958.
3. *Didahia celor 12 Apostoli*, în traducere românească de pr. Dumitru Fecioru, în P.S.B. vol. I, Editura IBM al BOR, București 1979.
4. DUCAT, Phillippe, *Limbajul*, în volumul *Omul sinteze filozofice*, Editura Antet, Oradea, 1999.
5. *Epistola către Diognet*, în traducere românească de pr. Dumitru Fecioru, în PSB vol. I, Editura IBM al BOR, București 1979.
6. ERICKSON, Millard J., *Teologia Creștină*, vol. II, în traducere românească de Elena Jorj, Editura Cartea Creștină, Oradea 1995.
7. Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune*, cap. 60, în „*Filocalia românească*”, vol. I, în traducere românească de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu 1947.
8. EVDOKIMOV, Paul, *Ortodoxia*, în traducere românească de P.S. dr. Irineu Ioan Popa, Editura IBM al BOR, București 1996.
9. Idem, *Femeia și mântuirea lumii*, în traducere românească de Gabriela Moldoveanu, Editura Christiana, București 1995.
10. FLOROVSKY, Pavel, *L’Eglise, sa nature et sa tache*, Neuchatel, Paris, 1949.
11. HIMCINSCHI, Preot Mihai, *Misiune și dialog –ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligioas*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.

12. IVĂNIȘ-FREŢIU, Maria, *Limba română și limbajul rugăciunii*, Editura Anastasia, București, 2001.
13. LEAKEY, Richard *Originea omului*, Editura Humanitas, 1995.
14. NELLAS, Panayotis, *Omul -animal îndumnezeit*, în traducere românească de Ioan Ică Jr., Editura Deisis, Sibiu 1999.
15. NOICA, Ierom. Rafail, *Cultura Duhului*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2002.
16. NOICA, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987.
17. Petru Damaschin, *Învățăături duhovnicești*, în „*Filocalia românească*”, vol. V, în traducere românească de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Edit. IBM al BOR, București, 1976.
18. SPIDLIK, Tomas și RUPNIK, Marko Ivan, *Teologia pastorală, pornind de la frumusețe*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2007.
19. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, Editura I.B.M. al B.O.R., București 1978.
20. Idem, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986.
21. WHITE, Joe & COMNINELLIS, Nicholas, *Demisia lui Darwin*, Editura Aqua Forte, Cluj-Napoca, 2005.

Information about author:
Pr. Conf. univ. dr. Adrian Gh. PAUL
Domeniul Teologie Ortodoxă
Centrul Universitar Nord, Baia Mare
ROMÂNIA

SAMPLING SEMANTIC CHOICES IN BACON'S *THE NEW ATLANTIS*

Ioan Benjamin POP

1. Introduction

The aim of this paper is to discuss and illustrate how Francis Bacon, one of the Utopia writers, makes use of adverbs in order to render a text as exhibiting rather highly integrated and coherent structures as well as the degree of involvement features employed. Downing and Locke (2002:553) note that writers, in order to 'heighten the dramatic effect of description, instinctively use adverbs', thus depicting the desired effect of emphasizing, focusing, denoting manner or frequency, direction or degree.

Adverbs, even though not as frequently used in a sentence as verbs or nouns are, should not, for that matter, be cast aside as unimportant in the string of elements making up the sentence, as they play an essential role in text construction.

2. General considerations on adverbs' ability of disclosing the writer's involvement in the text

Almost all assertions entail conclusions due to the fact that they must be based on certain evidence, as Jacobson (1978) points out. Generally, when the evidence is clear by itself, the force of the conclusion is usually not marked in any special way. When, however, there is the desire to emphasize the evidence or compensate for its lack of clarity, a marker is added by means of inserting an adverb. When authors are not necessarily concerned with clear evidence, they employ persuasive techniques meant to convince the recipients that what they are reading is the unvarnished truth. It is basically not enough to assume that the readers will believe the author's words and take them for granted.

At the same time, however, it should be mentioned that such texts anticipate a potential distrust on the part of the readers and fill a void of trust by using adverbs. The writer's authority is felt less likely to be questioned when employing stance adverbs of the kind *undoubtedly*, *certainly*, *definitely*. By making use of such adverbs s/he emphasizes the idea that s/he is in possession of such information and clear evidence that there is no doubt

that what s/he is presenting or predicting is unquestionably true and no other evidence should be presented.

Normally, a higher percentage of adverb frequency is expected when analyzing spectacularly written texts specific for example to tabloids, even though they will not necessarily exhibit a wider range of semantic features. Epistemic, attitude, and style stance adverbs alongside degree adverbs are likely to be employed more generously in order to support subjective implication on the part of the writer. Such texts are supposed to be written not only simply but especially dramatically and, therefore, this characteristic is used to support a larger occurrence of adverbs to support the assumptions made.

When texts are written objectively, a lower rate of adverb frequency is normally expected, especially when treating issues of serious concern to readers. When the text is directed towards a neutral presentation, featuring less subjectivity and no tendency towards the spectacular spectrum of writing, the quantitative and qualitative employment of adverbs will be less significant and the implications tends to be less palpable.

In broader terms, the main function of a writer is to seize the information and events as they occurred in their crude or pure form, and through various processes of sifting and editing to convey them into a form that is recognizably different. The study aims to show that adverbs are an important part in this process, essentially when the author wants to assess the truthfulness of actions or comments, as well as their validity in the face of reality, rendering a subjective or objective perspective upon things.

It is precisely this personal involvement which is expected to be displayed by means of adverb employment that was constantly monitored through Francis Bacon's *The New Atlantis*.

3. Adverb analysis

The initial paragraph begins linearly exhibiting an impression of chronological orderliness. This is suggestively underlined by adverb usage setting the action temporarily and geographically. Although the indicators employed mostly pertain to the other word classes such as nouns and prepositional phrases, some adverbs, especially of the closed class system, serve the same purpose:

But *then* the wind came about, and settled in the west for many days, so as we could make little or no way, and were sometimes in purpose to turn *back*. But *then again* there arose strong and great winds from the south, with a point *east*; which carried us *up*.

The parallelism of constructions is suggested not only thematically in introducing a probable explanation for their misfortune, namely the air currents which are mentioned even previously, but also by circumstance adverbs having a temporal connotation: *then, again*. The latter one, however, reveals a cyclicity of events with antagonistic results: the wind abating versus gathering momentum, supported also by two location adverbs of circumstance: *up* and *back*. Even though not necessarily the perfect opposites, they still sustain the divergence.

Although the frequency of adverb employment is not scarce in terms of percentages (4.4%), it becomes palpable, however, that there is a certain lack in creating an elaborate atmosphere or setting a rather mysterious veil. The semantic choices, as far as adverbs are concerned, are rather specific, clear-cut, alluding to no personal interpretation and supporting a realistic observation of facts.

Even when clinging to any hope the characters have got, be it of a heavenly origin, the linguistic choices are poorly portrayed: the contrastive concessive linking conjunct *yet* or the place adverbs indicating the source of their only hope: *up* and *above*.

Yet we did lift *up* our hearts and voices to God *above*.

Spatial adverbs are frequently employed in order to place the actions and events in definite, precise geographical locations. The narrative is presented as neither allegorical nor phantasmagorical and, therefore, temporal and spatial references are frequently employed to guarantee authenticity and placement in real, verifiable space and period. Hence, adverbs play the important part of rendering the text as acceptable and believable due to frequent reference to existing places and projection in time and cardinal points such as *east* or *west*.

Few involvement features are present in the opening paragraphs. If we were to identify any we will have to go to great strains to be able to locate one:

... which did put us in some hope of land, knowing how that part of the South Sea was *utterly* unknown, and might have islands or continents that *hitherto* were not come to light.

The amplifier with a maximizing function *utterly* is felt to be rather unexpected in the light of the linguistic and semantic choices so far encountered. There were absolutely neither extent nor degree adverbs, nor boosters, intensifiers, nor focusing adverbs to prepare the reader for the implicature of an amplifier modifying a verbal adjective which is rather surprisingly included in the gradable adjective category. Generally, maximizers are restricted with respect to the semantic class of verbs or adjectives they modify. *Utterly* is normally associated with verbs which have an unfavourable implication, like *despise, abhor, hate, dislike, regret*. Favourable connotation is unusual for such amplifiers. For a moment, objective description of events appears to have diminished in importance, an impression which is however unsupported by the unfolding of the text.

Even though personal involvement can be sensed, it is rather moderate as suggested by the lexical and semantic adverb choices, such as:

... we entered into a good haven, being the port of a fair city. Not great, *indeed*, but *well* built, ...

The emphasizer *indeed* reveals a slight implication of the narrator when postmodifying the negated adjective, but the context as a whole is balanced by the manner adverb *well* which renders a positive orientation on the sentence.

The same impression of impartial perspective is generated again also by means of adverbs:

... *somewhat* yellower than our parchment, and shining like the leaves of writing tables, but *otherwise* soft and flexible ...,

where the downtoner *somewhat* scales down the meaning of the adjective it modifies as it has a lowering effect, but is evened out by the inferential linking conjunct *otherwise*.

Whenever sentences tend to be longer, more fluid, and more closely interrelated, it is easily discernible that the narrator makes use of highly integrated structures where transitions are performed rather smoothly and easily, coherence being achieved by means of linking conjuncts, be they transitional temporal:

Meanwhile, if you want fresh water, or victual, or help for your sick
resultive:

Wherefore we bent our course thither, where we saw the appearance of
land,

Therefore, for God's love, and as we love the weal of our souls and bodies, let us so behave ourselves

Concessive:

...*yet* without any cries or fierceness, but only as warning us off, by signs that they made.

Reinforcing

Besides, we are come here among a Christian people, full of piety and humanity.

Their realization can vacillate from the rather ceremonial *whereby* or *whereof* to the frequently employed informal resultive linking conjunct *so*. In fact, the latter is used no less than 57 times, which accounts for 8.5% of all adverb realizations. Even though not all of them are employed with a linking value but rather as amplifiers, their number still counts high:

So he returned;

So he left us;

So he went from us, not without tears of tenderness in his eyes

We desired to know (in respect that land was *so* remote, and *so* divided by vast and unknown seas from the land where our Saviour walked on earth) ...

The recurrence of constructions infers a rather abrupt style, depriving the reader of any emotional colouring specific to high involvement features while mainly exhibiting realistic observations of facts. The writer apparently presents and weighs matters, at the same time highlighting the advantages or possible disadvantages, if that be the case, but without making any attempt of luring the reader into any preconceived ideas by means of epistemic stance disjuncts denoting certainty, reality, viewpoint, source of knowledge, perspective or even style such as: *evidently*, *definitely*, *certainly*, *honestly*, *frankly*. Instead, he seems to allow readers to form their own and final resolution. Stance and linking adverbs serve the purpose of not only integrating the events in the narrative and thus maintaining the cohesion of the text, but at times, of forcefully emphasizing results, inferences, contrasting events or reinforcing them, all having the religious and social realities of the time as background.

However, even though seemingly his style does not favour the expression of his own feelings, there are noticeable inclusions which render the presentation as rather personal.

God *surely* is manifested in this land.

Primarily, attitudinal disjuncts such as *surely* express conviction, a subjective view on the truth of what is being said. It is mainly the view of the narrator.

Due to their nature, disjuncts, which draw attention not only to what is being said but also to how it is being said, are often an implicit comment on language itself. Displaying this characteristic makes them take the initial position almost invariably:

For *assuredly*, such a thing there was.

For *indeed* we were all astonished to hear *so* strange things *so probably* told.

Surely this man of whom I speak would *ever* acknowledge that Christ was born of a Virgin.

And *surely* you will *easily* believe that we, that have *so* many things *truly* natural which induce admiration ...

(But certain it is there *never* came *back* either ship or man from that voyage; It is an obvious situation of an adjective favoured over the adverb form)

These are some of the few examples where epistemic stance adverbs are employed to actually take sides when contrastively presenting the realities in the two worlds being compared. Their lexical realization is, again, not very pretentious, as the narrator resorts to adverbs which appear to render the situation clearly and fluidly. It comes as no surprise that all the realizations are specific to descriptions depicting the newly found land and way of life, which in terms triggers the bridled enthusiasm in connection to their society. However, pointing them out in terms of adverb employment is rather unproductive, even though they sometimes permeate the text.

The street was *wonderfully well* kept

But yet setting aside these Jewish dreams, the man was a wise man and learned, and of great policy, and *excellently* seen in the laws and customs of that nation.

(Jews), contrariwise, give unto our Saviour many high attributes, and love the nation of Bensalem *extremely*.

Such exemplifications, nevertheless, are quite infrequent and they are not characteristic of Bacon's *The New Atlantis*.

A low percentage is recorded for stance adverb. The immediate conclusion might be that the writer's involvement in the text and his attitude towards what is being said are consistently kept under control. Whether

there are other involvement features, they need to be identified. A possible hypothesis would be the writers' reorientation towards manner adverbs, employed more frequently although their occurrence is not spectacularly higher.

Occasionally, the narrator makes use of even two instances coordinated by conjunctions and sometimes also undergoing premodification by other adverbs:

... who having awhile *attentively* and *devoutly* viewed and contemplated this pillar and cross, fell down upon his face.

... and promised me to live *soberly* and *civilly*

... they mended *so kindly* and *so fast*.

So we spent our three days *joyfully*, and without care (preposition preferred to adverb)

I shall *gladly*, and *briefly*, satisfy your demand.

We *also most humbly* besought him to accept of us as his true servants

(We) lived *most joyfully*, going abroad and seeing what was to be seen in the city

... nor have shed blood, *lawfully* or *unlawfully*, within forty days past.

The political, social, and religious issues are of genuine and deep interest to the narrator as suggested by the rather colourful choice of adverbs and likewise their occasional premodification by means of maximizers (*most*) or boosters (*so*).

Such semantic choices, nevertheless, do not permeate throughout the work, giving room rather to more precise, exact linguistic selections which preserve the cohesion of the text and, at the same time, retain the conspicuous intentions of the narrator of maintaining the text under close supervision and structuring it in a very well organized way. This is highlighted in the recurrence of the same adverb (or even adjectival root) as in:

We found him in a fair chamber, *richly* hanged, and carpeted under foot, without any degrees to the state; he was set upon a low throne *richly* adorned, and a rich cloth of state over his head of blue satin embroidered. He was alone, save that he had two pages of honor, on either hand one, *finely* attired in white.

The scarcity of semantic choices is emphasized by the parallel constructions specific to descriptions in Bacon's work especially when presenting newly introduced realities by means of enumeration:

We have *also* pools, of which some do strain fresh water out of salt

We have *also* some rocks in the midst of the sea
We have *likewise* violent streams and cataracts
... and *likewise* engines for multiplying and enforcing of winds
We have *also* a number of artificial wells and fountains
... and *again*, we have little wells for infusions of many things
We have *also* great and spacious houses,
We have *also* certain chambers,
We have *also* means to make divers plants rise by mixtures of earths
without seeds, and *likewise* to make divers new plants

By art *likewise* we make them greater or smaller than their kind is, and *contrariwise* dwarf them and stay their growth; we make them more fruitful and bearing than their kind is, and *contrariwise* barren and not generative.

These patterns unfold 67 times, with slight variations of almost insignificant importance as far as lexical choice of adverbs is concerned. The impression the reader gets is that of a mathematical formula where the freshly presented information will only fit in a specific pattern which has been empirically proved to be the only functional one. The stern and precise rendering of identical semantic implications, those of addition and reinforcement specific to *also* and *likewise*, once established as an accepted and accessible pattern, no longer necessitates the reader's attention upon the linguistic choice of introducing the new element in the sentence structure but rather on the semantic implication brought about by the concepts represented by the nouns sometimes immediately following the adverbs of addition. The emphasis and informational value is therefore projected upon other parts of speech, the adverb serving a pure syntactic purpose: maintaining the coherence and cohesion of text, (rigidly) structuring it and, at the same time, by its simplified organization, underscoring the effect each and every addition has in putting all the pieces together so as to form a general picture of the (utopia) society.

The same deep structure and integration in the text is shown and underlined by means of enumerative linking conjuncts as in:

First, I will set forth unto you the end of our foundation. *Secondly*, the preparations and instruments we have for our works. *Thirdly*, the several employments and functions whereto our fellows are assigned. And *fourthly*, the ordinances and rites which we observe.

Due to their important role in terms of signalling the connections between stretches of text, linking adverbials are important devices for creating textual cohesion.

The same organization pervades throughout the text. Part of this organization are also the circumstance adverbs denoting temporal and spatial reference. No less than 191(out of 671) instances are employed throughout the text. The high propensity for such adverbs not only sets the action geographically and temporarily, but also adds to its cohesion.

When the narrative exhibits such adverbs, it does it in accordance with the necessity of precisely pinpointing the actions and events, and rendering the text as not a mere concoction but as a real happening, recording episodes involving genuine people and places.

The writer's intention of not being overtly concerned with elegance of style but especially with exactness and precision of expression is also underlined by the lexical choices he makes even as far as linking conjuncts are concerned. He prefers the forms *so* and *thus* to the detriment of *accordingly*, *consequently* or *hence* as he is well aware that they all denote the same function. As long as the message of the utterance is pervading, there is no reason of embellishing it only for the sake of style.

Another argument supporting the idea that the writer is not unduly concerned with eloquence of style lies in the poor representation of *-ly* adverbs, commonly suggesting, alongside the obvious semantic implications, a tinge of conscious concern towards elegance. Only a small percent of all adverbs are formed by means of the specified suffix. As long as the message is conveyed successfully without the immediate need of open class adverbs, the writer perceives no reason to employ them unless strictly necessary and only when emphasis is especially indispensable. The reader is not supposed to be enchanted by the linguistic choices but rather made aware that the utterances are to be taken exactly as formulated without superfluous interpretations or unwarranted interferences, be they linguistic or not. Temporal and degree adverbs of intensification are employed with specific purposes and in adequate contexts to plastically and vividly suggest imminence of fulfillment or the scalar magnitude of events. Although not derivationally obtained, they accomplish their undertaking.

CONCLUSIONS

In broad terms, the preference for specific adverbs and their semantic realizations render the text as rather elegant or just informative, formulaic or

accusatory. Their high frequency denotes an inclination towards spectacularly presenting facts or events with explicit effect on the readers whereas their infrequent usage may denote a rather plain presentation of events or ideas.

Even though Bacon's style is not as simple as it seems or has been described, it does reveal an air of ease and clarity achieved especially through carefully arranged symmetries (as illustrated in the paper in terms of adverb employment) and also through the use of plain words and straightforward syntax. He prefers blunt expressions instead of fine words and magniloquent phrases to achieve the envisaged effect.

In *The New Atlantis*, Francis Bacon apparently tries to maintain an unbiased attitude. There appears to be no exhibition of emotional colouring and involvement features, therefore an uncalled for occurrence of adverbs is not necessitated.

SUMMARY

The present paper analyses and attempts to determine the frequency of adverbs exhibited in Bacon's *The New Atlantis* while also monitoring the most frequent characteristics adverbs display and the position they may assume in the sentence, as well as several of the semantic implications involved. Regarded as some of the most versatile parts of speech, adverbs can be ascribed various positions in the sentence, from initial to final ones. This aspect, in turn, will sometimes entail distinct interpretations on their part, which are not always straightforward. The manner in which the features displayed by adverbs are manifested reveals the cohesion of the text while reinforcing utterances and displaying involvement features specific to highly integrated structures.

REFERENCES

1. Bonami, Olivier and Danièle Godard. 2008. 'Lexical semantics and pragmatics of evaluative adverbs' in *Adjectives and Adverbs: Syntax, Semantics, and Discourse*. McNally, Louise and Christopher Kenney (eds.) Oxford: Oxford University Press, p. 274 – 304.
2. Delfitto, Denis. 2006. 'Adverb Classes and Adverb Placement' in *The Blackwell Companion to Syntax*. Volume I. Martin Everaert and Henk van Riemsdijk (eds.). Victoria: Blackwell Publishing, p. 83-120.

3. Doetjes, Jenny. 2008. 'Adjectives and degree modification' in *Adjectives and Adverbs: Syntax, Semantics, and Discourse*. McNally, Louise and Christopher Kenney (eds.) Oxford: Oxford University Press, p. 123 – 155.
4. Downing, Angela and Philip Locke. 2002. *A University Course in English Grammar*. New York: Routledge.
5. Fong, Vivienne. 2005. 'Unmarked *Already*: Aspectual expressions in two varieties of English' in *Studies in Theoretical Psycholinguistics: Perspectives on Aspec vol 32*. Henk Verkuyl, Henriette de Swart and Angeliek van Hout (eds.). Amsterdam: Springer Netherlands, p. 251 -267.
6. Gulyás, Judit K. 1994. 'Persuasive Style and Strategies in Letters of Application' in *Studies in Linguistics III. A Supplement to the Hungarian Journal of English and American Studies*. B. Korponay and P. Pelyvás (eds). Debrecen: Készült a Kossuth Lajos Tudományegyetem, p. 143 – 159.
7. Haan, Pieter and Roeland van Hout. 1986. 'Statistics and Corpus Analysis' in *Corpus Linguistics II. New Studies in the Analysis and Exploitation of Computer Corpora*. Jan Aarts and Willem Meijs (eds.). Amsterdam: Editions Rodopi, p. 79-98.
8. Hasselgård, Hilde. 1992. 'Sequences of spatial and temporal adverbials in spoken and written English' in *New Directions in English Language Corpora. Methodology, Results, Software Developments*. Gerhard Leitner (ed.). The Hague: Mouton de Gruyter, p. 319-328.
9. Haumann, Dagmar. 2007. *Adverb Licensing and Clause Structure in English*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
10. Hoyer, Leo. 1997. *English Language Series. Adverbs and Modality in English*. Longman and New York: Longman.
11. Jacobson, Sven. 1978. *On the Use, Meaning, and Syntax of English Preverbal Adverbs*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International.
12. Lorenz, Gunter. 2002. 'Really worthwhile or not really significant? A corpus-based approach to the delexicalization and grammaticalization of intensifiers in Modern English' in *Typological Studies in Language 49: New Reflections on Grammaticalization*. I. Wischer and G. Diewald (eds.). Amsterdam and Philadelphia :John Benjamins Publishing Company, p. 143 – 162.
13. Pop, Ioan Benjamin. 2016. 'Initial position of adverbs in the sentence and their relative freedom of movement' in *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, Nr. 17, tom 2 / 2016 ISSN 1582-5523, indexed EBSCO, p. 349-356.

14. Svenonius, Peter. 2001. 'Subject Positions and the Placement of Adverbials' in *Subjects, Expletives, and the EPP*. Peter Svenonius (ed.). New York: Oxford University Press.

Information about author:

Ioan Benjamin POP

North Centre University of Baia Mare
Technical University of Cluj-Napoca

THE AMBIVALENT IMAGE OF A HUMAN BEING (CASE STUDY OF G. CHAUCER'S FABLE "THE NUN'S PRIEST'S TALE")

Glavatska Yu. L.

INTRODUCTION

Anthropocentrism is the position that human beings are the central or most significant species on the planet (in the sense that they are considered to have a moral status different to that of other animals), or the assessment of reality through an exclusively human perspective.

Nowadays having analyzed profound scientific works by well-known linguists¹ we may conclude that the anthropocentric approach to language focused on the world of semantics and mental activity of the person forces to revise many developed theories. It makes us come closer to the essence of language and its human nature. Therefore it is necessary to acknowledge that anthropocentrism, being the leading general scientific principle, opens new horizons for linguistics.

Such horizons specify the topicality of our scientific research which is caused by its correspondence to preemptive anthropocentric tendencies of modern linguistics. These tendencies are identified by revealing linguistic aspects of the comic as a special type of a man's activity in comic picture of the world as well as by studying linguistic and cognitive mechanisms of comic sense formation in the texts of English-American fables. The mechanisms of creating comic sense in the texts of fables are predetermined by cognitive operation of contrastive mapping: attributive, situational and narrative. The linguistic and cognitive mechanisms of comic sense formation constitute the compositional structure of English-American fables.

It is a linguistic and cognitive construal representing such a way of comic sense formation in the text of the fable that reflects the knowledge about the world and a man in it as well as it serves a basis of creating the generalized image of a human being, which is represented by ambivalent, imperative, paradoxical and grotesque types of images. They are singled out while constructing conceptual system of the comic. The ways of comic sense organization are exposed through the conceptual analysis of the stylistic means of humour, satire, irony and sarcasm manifestation. Humour and

¹ Кубрякова Е. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

satire are regarded as the components of the comic. Irony and sarcasm are considered to be dominant means of comic tonality realization².

The studying of the generalized image of a human being widens the opportunities to show the English-American fable image specificity through the development of different types of poetic thinking³, to classify English and American fables via the description of various characters⁴.

The last scientific paper has a deep connection with the interdisciplinary approach which is actual on the stage of up-today scientific paradigm of knowledge. The text-original of Bernard Mandeville's fable ("The Grumbling Hive: Or, Knaves Turn'd Honest") and its translation have been analyzed in the aspect of intercultural communication as the dialogue of two cultures. Three stages of indirect communication reflecting have been presented⁵.

The linguistic and cognitive mechanisms of comic sense formation of paradoxical image of a human being have already been described⁶. The linguistic and cognitive mechanisms of comic sense formation of grotesque image of a human being have also found their place within modern Ukrainian scientific world⁷.

The specificity of the compositional structure of English-American fables is revealed through their genre peculiarities within ontological and gnosiological characteristics.

Actually there are two dominant ways in the development of the fable – Aesop's fables and the ones of Classicism (Jean la Fontaine). Thus, the scientific interest is oriented into the double nature of the fable which contains two origins: moral and psychological as well as poetical.

²Главацька Ю. Композиційно-смілова структура англійської байки: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2008. 20 с.

³Главацька Ю. Образна специфіка англійської байки крізь призму розвитку різних видів мислення. *Science and education a new dimension. Philology*. Hungary, Budapest. Philology 1 (2). Issue 11. Nov. 2013. P. 82–85.

⁴Главацька Ю. Класифікація англійських байок: характеристика різноманітних персонажів. *"East West" Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH* : proceedings of the 6th International Congress on Social Sciences and Humanities. Vienna, 2015. P. 168–173.

⁵Главацька Ю. Міжкультурна комунікація як діалог культур: три етапи відтворення непрямої комунікації (на матеріалі аналізу тексту оригіналу та тексту перекладу англійської байки Бернарда Мандевіля "The Grumbling Hive: Or, Knaves Turn'd Honest"). *Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. Херсон, 2017. Вип. 4. С. 176–181.

⁶Главацькая Ю. Парадоксальный образ человека в тексте англоязычной басни. *Современная филология: теория и практика* : материалы Международной научной конференции, Москва, 1–2 ноября. Москва, 2010. С. 53–56.

⁷Главацька Ю. Гротескний образ людини в текстах англійських байок: лінгвокогнітивні механізми його формування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Філологія. Одеса, 2016. Вип. 24. Т. 2. С. 14–16.

This very article is oriented into the studying of basic foundations of the ambivalent image of a human being. The case study is G. Chaucer's fable "The Nun's Priest Tale". Our goal is to prove that the formation of the ambivalent image of a human being is based on parabolic poetical thinking. The latter is the result of linguistic and cognitive operation of narrative mapping.

1. The fable as a certain model of the reality: different scientific approaches to its studying

A fable or apologue seems to be, in its genuine state, a narrative in which beings irrational, and sometimes inanimate, are, for the purpose of moral instruction, feigned to act and speak with human interests and passions⁸.

The fable is distinguished from the myth, which grows and is not made, the spontaneous and unconscious product of primitive fancy as it plays round some phenomenon of natural or historical fact. The literary myth differs from the fable in so far as it is self-interpreting; the story and the moral are intermingled throughout. Between the parable and the fable there is no clear line of demarcation. But the soundest distinction is: in the fable human passions and actions are attributed to beasts; in the parable the lower creation is employed only to illustrate the higher life and never transgresses the laws of its kind. Lastly, we may point out the close affinity between the fable and the proverb. A proverb is often a condensed or fossilized fable, and not a few fables are amplified or elaborated proverbs.

The history of the fable goes back to the remotest antiquity, and Aesop has even less claimed to be reckoned the father of the fable than has Homer to be entitled the father of poetry. The fable has its origin in the universal impulse of men to express their thoughts in concrete images, and is strictly parallel to the use of metaphor in language.

The fable has appeared as the answer to the question: how the world is structured, how a man should behave himself in the environment⁹. A man gets acquaintance with the world via sensory channels. He has certain information about the world, differs and identifies the objects of his cognition. The cognition of any new information of the world leads to conceptual system of representation that is reconstructed by a man¹⁰. Thus, we can presume the fable to be a certain model of the reality; the model

⁸ Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2001. 488 с.

⁹ Гаспаров М. Античная литературная басня (Федр и Бабрий). Москва : Наука, 1971. 280 с.

¹⁰ Павиленис Р. Проблемы смысла. Москва : Мысль, 1983. 285 с.

which regulates as well as arranges the reality necessary for a man's orientation in the environment.

G. Chaucer, the greatest English medieval writer and forerunner of the English Renaissance, has given us the fable, in his Nun's Priest's Tale, which is an expansion of the fable by Marie de France. This genre of literature is not yet extinct and is capable of new and unexpected developments. It is survived in J. Chandler Harris's Uncle Remus and R. Kipling's Jungle Book, J. Gay's poetic Fables and A. Bierce Fantastic Fables, J. Thurber's fables and G. Ade's Fables in Slang, G.W. Carryl's Fables for the Frivolous and H.W. Phillips's Fables for the Times, B. Mandeville's The Grumbling Hive: or, Knaves Turn'd Honest and W. Saroyan's fables. The new millennium faces M. Kington's Updated fables for the 21st century.

At the stage of modern linguistics we can differentiate such vectors of studying the fable nature as: *ontological*, in the course of which scholars try to define what the fable is (A. Veselovskiy¹¹, G. Hegel¹²); *gnosiological*, where the question arises – for what purposes the fable exists (H. Blackham¹³, B. Perry¹⁴); *psycholinguistic*, the representatives of which find the answer to the question – in what way the fable influences the reader, what main peculiarities of the fable image are (L. Vygotskiy¹⁵, A. Potebnya¹⁶); *structural and semantic* – how the text of the fable acquires coherence and integrity (L. Taranenko¹⁷, V. Shmid¹⁸); *linguistic, pragmatic and synergetic* – whether the fable is the system of constant self-developing and self-organizing (L. Pichtovnikova¹⁹), what pragmatic aspects of the fable cause its functions, models of communication, discursive strategies and codes (L. Pichtovnikova, O. Goncharuk)²⁰.

Each scientific approach highlights different attitudes as for the fable as a genre / type of the text that are caused by the object of the investigation as

¹¹ Веселовский А. Историческая поэтика. Москва : Высшая школа, 1989. 404 с.

¹² Гегель Г.В.Ф. Басня. Лекции по эстетике. Санкт-Петербург : Наука, 1999. Т. 1. С. 420–427.

¹³ Blackham H. The Fable as Literature. London : Athlone Press, 1985. 256 p.

¹⁴ Perry B. Babrius and Phaedrus. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1984. 114 p.

¹⁵ Выготский Л. Психология искусства. Москва : Педагогика, 1987. 345 с.

¹⁶ Потебня А. Теоретическая поэтика : учебное пособие. Москва : Издательский центр «Академия» ; Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ, 2003. 374 с.

¹⁷ Тараненко Л. Просодичні засоби реалізації зв'язності тексту англійської прозової байки (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2003. 233 с.

¹⁸ Шмид В. Нарратология. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.

¹⁹ Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils: Die deutsche Verfabel vom 13–21. Jahrhundert. Aachen : Shaker Verlag, 2008. 322 S.

²⁰ Піхтовнікова Л., Гончарук О. Англомова прозова байка: прагмастилістичний і лінгвокогнітивний аспекти. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 176 с.

well as the attention to various aspects of the fable. Such a scientific tendency proves to be topical as it opens new perspectives of further studying the text of the fable.

Thus, within *ontological* approach the origins of the fable, its immanent characteristics and structural patterns are in the focus of attention.

The scholars of *gnosiological* approach study the specificity of the fable as a social genre, the functions of which are changing through the fable centuries-old existence – from moral and evaluative till satirical.

Psychological approach traces the changes in structural arrangement of the fable by means of the way of “experimental deformation”: the modification of any constituent of the compositional structure and the investigation of such changes. The deformation mentioned coincides with the creating of the same fable plot by fabulists of different cultural epochs. Moreover, the fable as an image in the general sense of the word should be the explanation of a separate case in a man’s life. The key characteristics of the fable are a chain of acts, their integrity and specificity, the brevity of the narration.

The links of the plot and the fable contents as well as its compositional, structural and semantic peculiarities are the objects of the scholars working within *structural and semantic* approach.

The fable as a system of cooperation of linguistic and extralinguistic factors, a system of self-organizing and self-developing of a literary genre, a typical model of a literary text which is characterized by permanent pragmatic, compositional, structural, thematic and stylistic features – is highlighted within *linguistic, pragmatic and synergetic* approach²¹. Moreover, speech strategies, the interpretation of speech realization of stylistic features, the authors’ codes (the satirical one), pragmatic and stylistic characteristics of the discourse of English prose fable discourse in synergetic aspect are brightly presented.

The studying of the peculiarities of English-American fable compositional and sense structure is caused by general tendency of modern *linguistic and cognitive* scientific studios. The semantics of a literary text within the plane of mental processes helps to qualify the essence of language and thinking cooperation. Besides, it helps to state how the changes in the reality are reflected in the semantics of the fable text.

²¹ Піхтовнікова Л. Еволюція німецької віршованої байки (XIII – XX ст.): жанрово-стилістичні аспекти : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04, 10.01.04. Харків, 2000. 427 с.

Through texts, where the information about the world is fixed by means of verbal means, we get at most cases general and special knowledge²² as well as the ways of conceptual organization of the world²³. Semantic analysis investigates only “semantic frame of the language”²⁴, it is oriented into the explanation of a language unit, specifying denotative, significant and connotative constituents. Conceptual analysis is connected with the clarification of thinking essence, creating the principles of conceptual modeling of the meaning. It addresses to the world knowledge and is “a marker of well-known cognitive structure”²⁵. The comic sense of the fable is formed on the basis of comprehension various types of knowledge which are mapped in the semantics of the fable words and reconstructed by means of conceptual analysis.

The comic is the integral part of the fable as it belongs to satirical and humorous genre of literature. The animals become comic when via their natural characteristics a social content is viewed – human characters and persons’ relationship.

Associatively immanent features of animals become closer to people’s habits, actions, manners and are shaped in the object of aesthetic evaluation as a result of man’s experience.

The depicting of animals, which speak and behave themselves as people, is humorous while projection of definite negative features from animals’ world onto human beings’ – satirical. Thus, a human being becomes a comic object although it is not his ontological characteristic.

2. Linguistic and cognitive mechanisms of the ambivalent image of a human being creation

A human being has been the main object of any science studying for a lot of centuries. Any branch of knowledge uses its own tools as for the object investigation and sees it via its own “branch” world picture. Since anthropocentric paradigm has dominated in linguistics a human being automatically got in the focus of linguists’ attention. All linguistic branches in any case expose the essence of a human being as a speaker, a recipient, a reagent or a reproducer of the reality.

²² Кубрякова Е. Части речи с когнитивной точки зрения. Москва : Институт языкознания РАН, 1997. 331 с.

²³ Дейк ван Т. Язык. Познание. Коммуникация. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.

²⁴ Борухов Б. «Зеркальная» метафора в истории культуры. *Логический анализ языка. Культурные концепты*. Москва : Наука, 1991. С. 109–116.

²⁵ Кубрякова Е. Об одном фрагменте концептуального анализа слова *память*. *Логический анализ языка. Культурные концепты*. Москва : Наука, 1991. С. 85–91.

Yu. Stepanov states that A HUMAN BEING is the very concept which has a lot of parameters in linguistic world picture. In general all parameters are summarized in three main groups: 1) a human being in relation to the world (God); 2) a human being in relation to similar human beings (“one’s own” – “alien”); 3) a human being in relation to the society²⁶.

The fable as a certain model of the reality reflects the evolution of public idea about the place of a human being in the world as a man is the object of critics and the comic in the fable. The formation of a human being image has always been connected with the surrounding world via his labour and activities which create the world of circumstances around a man and in its turn convert him. The character of the fable of Antique cultural and historical epoch corresponded to the world harmoniously as he absorbed all the specters of circumstances of the reality. To study the sense of Antique texts of the fables we used the methods of semantic analysis that allowed us to expose some dominant conceptual metaphors such as WORLD IS DOMINATION OF EVIL, PASSIONS ARE EVIL, VISIBILITY IS DELUSSION and FATE IS CHANGES.

These conceptual metaphors illustrate pessimistic depiction of life circumstances and form the image of an antique man as a sponge of circumstances. It means that a man cannot change the state of things in cruel and sullen world where evil and violence dominate; neither gratitude nor love for children exists²⁷.

Our fundamental studying of the generalized image of a human being in the texts of English and American fables gave us the opportunity to state that the generalized image of a human being is represented by ambivalent, imperative, paradoxical and grotesque types of images. They are singled out while constructing conceptual system of the comic. The latter is viewed as the system of eight conceptual fields: A MAN AS GOD’S CRAFT, A MAN AS MARIONETTE, A MAN AS IDENTIFICATOR OF VICE AND VIRTUE, A MAN AS PRODUCT OF SOCIAL AND ECONOMIC FORCES, A MAN AS EMBODIMENT OF A CERTAIN VICE, A MAN AS MONSTER OF CIVILISATION, A MAN AS SOURCE OF WORLD’S COGNITION, A MAN AS TIME ENGINE.

Each conceptual field consists of a certain number of concepts that in their turn are subdivided into some subclasses. To our mind the studying of

²⁶ Степанов Ю. Константы: словарь русской культуры. Москва : Академический проект, 2004. 991 с.

²⁷ Гаспаров М. Античная литературная басня (Федр и Бабрий). Москва : Наука, 1971. 280 с.

concepts is impossible without the studying of extralinguistic factors and dominant conceptual metaphors of each cultural and historical epoch which is under analysis. The ways of comic sense organization are exposed through the conceptual analysis of the stylistic means of humour, satire, irony and sarcasm manifestation. Humour and satire are regarded as the components of the comic. Irony and sarcasm are considered to be dominant means of comic tonality realization. Moreover, fabulists reflect not only prevailing vital reference-points but their intentions and hope. They interpret them via their own individual experience.

The Nun's Priest's Tale is one of Chaucer's most brilliant tales, and it functions on several levels. The tale is an outstanding example of the literary style known as a bestiary (or a beast fable) in which animals behave like human beings. Consequently, this type of fable is often an insult to man or a commentary on man's foibles. To suggest that animals behave like humans is to suggest that humans often behave like animals.

The component part of the Middle Ages as a literary style is the elements of Christian moralizing, a certain manner of symbols and allusions operating²⁸. While analyzing dominant postulates of Christian Neo-Platonism (Boetius, Macrobius, Bonaventura), with which G. Chaucer was deeply connected, we singled out the conceptual metaphor of this epoch: LIFE IS A LADDER LEADING A MAN TO GOD.

The dominant values of a man in this cultural epoch are a man's soul, inner world, the beyond. Imaginary worlds, events and characters – those ones which have no referents in real world – come out on the proscenium. Moreover, the appearance of the Gospels and legends about Christ contribute to new themes connected with the religion of salvation – the form of implicit process of a personality maturing²⁹. Besides, a medieval man was inclined to use dogmatic rules more than logical thoughts while creating his life. A man believed in magical signs and symbols, magical visions more than individual critical thinking. As a result of such extralinguistic factors religious concepts GOD, BIBLE, APOSTLE and psychological concept DREAM acquire sense in the text of the fable “The Nun's Priest Tale” by G. Chaucer: *“Again, I beg, look well at what is meant / By the Book of Daniel in the Old Testament, / Whether he held that dreams are vanity!”*; *“O blessed God, thou art so just and true, / Murder, though secret, ever*

²⁸ Гарднер Дж. Жизнь и время Чосера. Москва : Радуга, 1986. 448 с.

²⁹ Белехова Л. Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний аспект : монографія. Москва, 2004. 376 с.

thou wilt betray! / Murder will out, we see it day by day. / Murder so loathsome and abominable / To God is, who is just and reasonable, / That he will never suffer it to be / Concealed, though it hide a year, or two, or three. / Murder will out; to this point it comes down”³⁰.

The sense of the fable – BELIEF IN GOD is revealed through the analysis of conceptual metaphors embodied in the text – GOD IS JUSTICE and GOD IS JUDGMENT.

The functional loading of the fable (its moral) is reflected in its final lines: *“For truly, of whatever is written, all / Is written for our doctrine, says St. Paul / Then take the fruit, and let the chaff lie still”*. The number of verbalization of concepts GOD and DREAM is the most numerous in the text. These concepts are basic as for the reconstruction of conceptual field A MAN AS GOD’S CRAFT and the ambivalent image of a human being. The latter reflects the co-existence of two points of view as for the realizing of a man in the world: his fate depends on God’s providence and a man himself is a regulator of world’s order.

The ambivalent image of a human being appears to highlight opposite views as for attitude and perception of the world. It especially touches the attitude to God, the fate and place of a man, his personal understanding of the world. Parabolic poetic thinking is the basis of ambivalent image of a human being formation. Parabolic poetic thinking is artistic mentality of a man’s activity. It is grounded on narrative imagination, a man’s capability to contemplate the contents of one language unit into the other, to retell one event in the terms of the other³¹, to carry the plot or motive (theme) of one literary work on to the content of a verbal poetic character³². Parabolic poetic thinking is the basis of narrative mapping as one of the linguistic and cognitive operations.

The plot of “The Nun’s Priest Tale” is not the author’s invention from literary point of view. There were a lot of stories among popular literature of medieval Europe: the rooster had been stolen because of his weakness to flattery and how he escaped through the fox’s haughtiness. Thus, the fable under analysis is the sample of parabola, transferring of the medieval plot.

³⁰ Chaucer J. The Canterbury Tales. The Nun’s Priest’s Tale. *The Norton Anthology. World Masterpieces*. New York ; London : W.W. Norton & Company, 1992. P. 1620–1621.

³¹ Turner M. *The Literary Mind: The Origin of Thought and Language*. New York ; Oxford : Oxford University Press, 1998. 187 p.

³² Белехова Л. *Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект* : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002. 476 с.

To find out linguistic and cognitive mechanisms of the formation of the ambivalent image of a human being we use the methods of the conceptual, semantic and quantitative analyses. The first ones are oriented to single out the conceptual filling of the conceptual field A MAN AS GOD'S CRAFT. The quantitative analysis gives the opportunity to sum up the most numerous actualizations of the concepts within the given conceptual field.

The signals of narrative mapping are the transferring of the theme of medieval literary texts, two main theories as for the interpretation of dream as display of fate³³ and proper names that are the samples of allusion of certain plots: "*Cato, that has been thought so wise a man, / Didn't he tell us, / Put no stock in dreams*"?"; "*Macrobius writes – and by his book we know / The African vision of great Scipio – / Confirming dreams, and holds that they may be / Forewarnings of events that men shall see*".

These two opposite points of view concerning dream are the grounds of the conversation of two characters of the fable – Lady Pertelote (the hen) and the cock called Chanticleer (the comic context). Two different conceptual metaphors are reconstructed by means of the methods of the conceptual analysis: DREAM IS THE RESULT OF PSYCHICAL STATE OF A MAN ("*God knows there's only vanity in dreaming! / Dreams are produced by such unseemly capers / As overeating*") and DREAM IS THE SIGN OF FATE ("*<...> That dreams are omens and prefigurations / Both of good fortune and of tribulations / That life and its vicissitudes present*"). The conceptual metaphor FATE IS THE REGULATOR OF LUCK is the basis of verbal poetic image: "*<...> As his luck would have it, or his destiny / That governs all us creatures equally*".

Through this dialogue between the main characters G. Chaucer raises a global question: whether a man's fate depends on God's craft (A MAN IS GOD'S CRAFT) or a man is free while choosing his way of life (A MAN IS THE REGULATOR OF WORLD'S THINGS): "*I cannot sift it down to the pure bran / As can the sacred Doctor, Augustine, / Or Boethius, or Bishop Bradwardine, / Whether God's high foreknowledge so enchains me / I needs must do a thing as it constrains me – / "Needs must" – that is, by plain necessity; / Or whether a free choice is granted me / To do it or not do it, either one, / Though God must know all things before they are done*".

³³ Гуревич А. Средневековый мир: Культура безмолвствующего большинства. Москва : Искусство, 1990. 396 с.

The key element as credible name of the theme dominant of this comic context is the lexeme *God* as a dominant concept of the fable. Two conceptual metaphors structure this concept. They are: GOD IS FORESIGHTER and GOD IS KNOWLEDGE. The existence of two statements within one sentence contributes to the ambivalent image of a human being formation. It is formed in the conceptual field A MAN AS GOD'S CRAFT. A man is viewed in relation to God³⁴.

The results of the conceptual analysis show that the conceptual field A MAN AS GOD'S CRAFT includes nine concepts (DREAM, FATE, LOVE, LIFE, LUCK, GOD, DEVIL, APOSTLE, ANGEL). Their meanings are realized in eighty-six contextual usages. These concepts form two subclasses: "a man's existence" (five concepts verbalized in fifty-five comic contexts) and "belief" (four concepts in thirty-one usages). The results of contextual realization of comic concepts which create the conceptual field "a man as God's craft" in G. Chaucer's fable are presented in Table 1.

The quantitative analysis gives the opportunity to sum up that the most numerous actualizations within the conceptual field A MAN AS GOD'S CRAFT are the concepts DREAM (forty-one usages), GOD (twenty-seven examples) and FATE (five usages), which cross in the fable: dream is the sign of the fate that is given to a man by God.

The semantic and conceptual analyses of the fable "The Nun's Priest Tale" shows that conceptual oxymoron A MAN'S CHOICE vs. A MAN'S FATE GIVEN BY GOD is the basis of the ambivalent image of a human being formation. This conceptual scheme illustrates the way of contrastive comprehension of a man's understanding the world via two opposite thoughts as for a man's existence.

³⁴ Степанов Ю. Константы : словарь русской культуры. Москва : Академический проект, 2004. 991 с.

Table 1

Conceptual field A MAN AS GOD'S CRAFT

Subclass	Concept	Actual number of actualization
A man's existence	DREAM	41
	FATE	5
	LOVE	4
	LIFE	3
	LUCK	2
Belief	GOD	27
	DEVIL	2
	APOSTLE	1
	ANGEL	1
Total	9	86

This is the embodiment of humorous and ironic tonality which is actualized in this way – a man must realize that dream is God's sign on the one hand (“...*That dreams are omens and prefigurations / Both of good fortune and of tribulations / That life and its vicissitudes present*”); on the other hand, a man occupies a higher position over the world of natural necessity and fate because of his ingenuity and bravery. The latter gives the ability to overcome natural fear as fate itself sometimes can change the course of events: “*Fortune, I say, will suddenly override / Her enemy in his very hope and pride!*”³⁵.

The comic sense formation in the fable “The Nun's Priest Tale” reflects three layers of the concept COMIC knowledge: universal and sense, generalized and sense, evaluative and imagery. The universal and sense layer is presented by archetypes LAUGH and MASK. Benevolent mockery as a shade of humorous laughing is a constituent of the generalized and sense layer of the concept COMIC knowledge and, as a result, it creates the positive evaluation of the comic via humorous and ironic tonality of the text under analysis. The evaluative and imagery layer is represented by the conceptual scheme A MAN'S CHOICE vs. A MAN'S FATE GIVEN BY GOD. This conceptual scheme is embodied in the ambivalent image of a human being with the help of such conceptual metaphors as GOD IS KNOWLEDGE, FATE IS THE REGULATOR OF LUCK, and DREAM IS A SIGN OF FATE.

³⁵ Chaucer J. The Canterbury Tales. The Nun's Priest's Tale. *The Norton Anthology. World Masterpieces*. New York ; London : W.W. Norton & Company, 1992. P. 1620–1621.

CONCLUSIONS

Thus, the analytical survey of scientific works as for the fable lets to describe the key approaches of ontological and gnosiological characteristics of the fable (ontological, gnosiological, structural and semantic, psycholinguistic, linguistic, pragmatic and synergetic, and linguistic and cognitive).

The fable is a result of logical generalization of casual processes of the reality observation. The comprehension of the objects and events of the environment is made by a human being via revealing certain life peculiarities, characteristics and stating the connection between them.

The formation of the ambivalent image of a human being is the result of overlapping three dominant concepts of the fable – DREAM, GOD and FATE. Their overlapping creates positive estimation of the comic through humorous and ironic tonality. The ambivalent image of a human being highlights polar views as for a man's understanding of the world, his attitude to surrounding things and events.

The usage of conceptual and semantic analyses of the English and American fables helps the researcher to describe linguistic and cognitive specificity of their texts in general and the compositional structure in particular. It is revealed through different linguistic and cognitive operations and procedures. The conceptual oxymoron is the common conceptual scheme of linguistic means of the comic tonality actualization. This comic tonality in its various manifestations is embodied in the generalized image of a human being which can be presented by the ambivalent, imperative, paradoxical and grotesque types of images. The comprehension of each of the types is revealed via metaphoric, parabolic or paradoxical types of poetic thinking.

The perspective of the studying is linguistic and cognitive mechanisms of the imperative image of a human being in the texts of the fables of the Age of Enlightenment which is reflected in the fables of J. Gay.

SUMMARY

The article deals to the outline of the fable itself as a literary genre as well as different scientific approaches as for its studying. The particular attention is paid to basic foundations of the ambivalent image of a human being in the text of G. Chaucer's fable "The Nun's Priest Tale". Besides, the paper focuses on the main linguistic and extralinguistic factors that influence the reconstruction of the conceptual field A MAN AS GOD'S CRAFT;

conceptual metaphor of the epoch that is under analysis; parabolic poetic thinking as the basis of the ambivalent image of a human being formation; narrative mapping to be the key linguistic and cognitive operation; dominant concepts that are verbalized in comic contexts of the fable.

The methods of semantic and conceptual, textual and interpretation, quantitative analyses are used. It has been proved that linguistic and cognitive mechanisms of the ambivalent image of a human being formation are the basic foundations of humorous and ironic tonality, the comic potential of which is caused by the function of irony (characterization) and the specificity of its verbal actualization in the macrocontext.

The conceptual oxymoron A MAN'S CHOICE vs. A MAN'S FATE GIVEN BY GOD is the basis of the ambivalent image of a human being formation. Its verbal embodiment is revealed via narrative contrastive mapping as linguistic and cognitive operation and the procedure of dominant concepts overlapping.

REFERENCES

1. Кубрякова Е. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
2. Главацька Ю. Композиційно-сміслова структура англійської байки: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2008. 20 с.
3. Главацька Ю. Образна специфіка англійської байки крізь призму розвитку різних видів мислення. *Science and education a new dimension. Philology*. Hungary, Budapest. Philology 1 (2). Issue 11. Nov. 2013. P. 82–85.
4. Главацька Ю. Класифікація англійських байок: характеристика різноманітних персонажів. *“East West” Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH : proceedings of the 6th International Congress on Social Sciences and Humanities*. Vienna, 2015. P. 168–173.
5. Главацька Ю. Міжкультурна комунікація як діалог культур: три етапи відтворення непрямой комунікації (на матеріалі аналізу тексту оригіналу та тексту перекладу англійської байки Бернарда Манделівія “The Grumbling Hive: Or, Knaves Turn’d Honest”. *Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. Херсон, 2017. Вип. 4. С. 176–181.
6. Главацкая Ю. Парадоксальный образ человека в тексте англоязычной басни. *Современная филология: теория и практика* :

материалы Международной научной конференции, Москва, 1–2 ноября. Москва, 2010. С. 53–56.

7. Главацька Ю. Гротескний образ людини в текстах англомовних байок: лінгвокогнітивні механізми його формування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Філологія. Одеса, 2016. Вип. 24. Т. 2. С. 14–16.

8. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2001. 488 с.

9. Гаспаров М. Античная литературная басня (Федр и Бабрий). Москва : Наука, 1971. 280 с.

10. Павиленис Р. Проблемы смысла. Москва : Мысль, 1983. 285 с.

11. Веселовский А. Историческая поэтика. Москва : Высшая школа, 1989. 404 с.

12. Гегель Г.В.Ф. Басня. Лекции по эстетике. Санкт-Петербург : Наука, 1999. Т. 1. С. 420–427.

13. Blackham Н. The Fable as Literature. London : Athlone Press, 1985. 256 p.

14. Perry В. Babrius and Phaedrus. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1984. 114 p.

15. Выготский Л. Психология искусства. Москва : Педагогика, 1987. 345 с.

16. Потєбня А. Теоретическая поэтика : учебное пособие. Москва : Издательский центр «Академия» ; Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ, 2003. 374 с.

17. Тараненко Л. Просодичні засоби реалізації зв'язності тексту англійської прозової байки (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2003. 233 с.

18. Шмид В. Нарратология. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.

19. Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils: Die deutsche Verfabel vom 13. –21. Jahrhundert. Aachen : Shaker Verlag, 2008. 322 S.

20. Піхтовнікова Л., Гончарук О. Англомовна прозова байка: прагмастилістичний і лінгвокогнітивний аспекти. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 176 с.

21. Піхтовнікова Л. Еволюція німецької віршованої байки (XIII – XX ст.): жанрово-стилістичні аспекти : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04, 10.01.04. Харків, 2000. 427 с.

22. Кубрякова Е. Части речи с когнитивной точки зрения. Москва : Институт языкознания РАН, 1997. 331 с.
23. Дейк ван Т. Язык. Познание. Коммуникация. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
24. Борухов Б. «Зеркальная» метафора в истории культуры. *Логический анализ языка. Культурные концепты*. Москва : Наука, 1991. С. 109–116.
25. Кубрякова Е. Об одном фрагменте концептуального анализа слова *память*. *Логический анализ языка. Культурные концепты*. Москва : Наука, 1991. С. 85–91.
26. Степанов Ю. Константы: словарь русской культуры. Москва : Академический проект, 2004. 991 с.
27. Гаспаров М. Античная литературная басня (Федр и Бабрий). Москва : Наука, 1971. 280 с.
28. Гарднер Дж. Жизнь и время Чосера. Москва : Радуга, 1986. 448 с.
29. Белехова Л. Словесный образ в американській поезії: лінгвокогнітивний аспект : монографія. Москва, 2004. 376 с.
30. Chaucer J. The Canterbury Tales. The Nun's Priest's Tale. *The Norton Anthology. World Masterpieces*. New York ; London : W.W. Norton & Company, 1992. P. 160–1621.
31. Turner M. The Literary Mind: The Origin of Thought and Language. New York ; Oxford : Oxford University Press, 1998. 187 p.
32. Белехова Л. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002. 476 с.
33. Гуревич А. Средневековый мир: Культура безмолвствующего большинства. Москва : Искусство, 1990. 396 с.
34. Степанов Ю. Константы: словарь русской культуры. Москва : Академический проект, 2004. 991 с.

Information about author:

Glavatska Yu. L.,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Theory
and Practice of Translation and Applied Linguistics
Kherson State University
27, Universitetska str., Kherson, 73000, Ukraine

ІНТЕРМЕДІАЛЬНЕ ПРОЧИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ

Горболіс Л. М.

ВСТУП

Сучасне літературознавство активно практикує інноваційні методи дослідження, міждисциплінарні та міжгалузеві принципи сучасного наукового аналізу тексту, акцентуючи на багатоаспектній взаємодії літературного твору з різними видами мистецтва. Сьогодні широкої популярності в зарубіжному та українському літературознавстві набувають інтермедіальні студії, що суттєво розширюють кордони інтерпретації літературних текстів.

Інтермедіальність має тривалу історію. Одним із перших, хто зіставив види мистецтва, був Аристотель, який у «Поетиці» наголосив на близькості й відмінності мистецтв на естетико-художньому рівні. Згодом питання про взаємодію та взаємозв'язки літератури з іншими мистецтвами активізувалося в епоху Просвітництва й романтизму. Помітними теоретичними працями в осмисленні важливих міжмистецьких питань стали «Лаокоон, або про межі живопису й поезії» Г. Лессінга і «критичні роздуми про поезію й живопис» Ш.-Б. Дюбо, ключові тези яких про часове та просторове мистецтво позитивно вплинули на подальше вивчення специфіки різних видів мистецтва. На переконання Г.-Е. Лессінга, поет має переваги над скульптором і живописцем, позаяк має змогу відтворити дійсність у русі. У цей період учених чи не найбільше захоплювали взаємозв'язки та взаємодія поезії й музики. Скажімо, Д. Брауна цікавили проблеми близькості, відокремлення та поєднання поезії і музики, роль ритму в музиці, хореографії й поезії.

Новітня мистецька практика змінює «стосунки» письменства з іншими видами мистецтва на жанровому, тематико-проблемному, архітектонічному, образному й інших рівнях. Так, скажімо, в українській літературі ХХ ст. з'являються синтетичний театр Л. Курбаса, кіноповісті О. Довженка, поетичний кларнетизм П. Тичини. Подібних літературних фактів в українському письменстві безліч, проте кожне вимагає виваженого комплексного підходу – з урахуванням особливостей індивідуального стилю, специфіки творчої лабораторії, світоглядних домінант письменника, мистецького контексту, контактних чи

генетичних зв'язків, а також урахування тієї потужної енергії, яка присутньо доповнить розуміння літературного твору. Тут слушною є і думка Д. Наливайка: «При загальному домінуванні література не тільки «вчить» інші мистецтва, а й сама продовжує «вчитися» у них, що по-різному відбувається в різних художніх системах і в різних літературних родах та жанрах»¹. Творчість українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст. – яскравий приклад ефективної взаємодії літератури з іншими видами мистецтва, що пояснює наше звернення до інтермедіального підходу в процесі аналізу новели «Карби» Марка Черемшини. Перевага дослідження полягає в тому, що актуальний сьогодні інтермедіальний ракурс ще не застосований до прочитання обраного для інтерпретації твору.

1. Теоретичні аспекти інтермедіальності

Коли в другій половині ХІХ ст. літературна компаративістика набуває системності, дискусії про взаємодію літератури з музикою, хореографією, живописом не зникають, а, навпаки, поживаються, поглиблюються й розширюються. В українській теоретичній думці цього часу важливим став трактат І. Франка «Із секретів поетичної творчості», де поряд із розділами про закон асоціації ідей і поетичну творчість, поетичну фантазію, роль смислів у поетичній творчості тощо містяться й розділи, присвячені поезії й музиці, поезії й малярству. Автор підкреслив, що специфіку кожного виду мистецтва варто розглядати під кутом зору сугестування (навіювання) реципієнтові конкретно-чуттєвого образу. Ідеї І. Франка про своєрідність художньої літератури як виду мистецтва вибудовувалися на досягненнях В. Гумбольдта, О. Потебні, Е. Еннекена та ін.

У другій половині ХХ ст. помітними в галузі компаративістики стають праці К. Вайса «Симбіоз мистецтв», Д. Дівея «Мистецтво як досвід», Г. Гріна «Мистецтва і мистецтво критики» тощо. У цей період активізується інтермедіальний аспект компаративістики, зокрема набувають популярності студії, що вивчають зв'язки та взаємовпливи літератури й музики, літератури й театру, літератури й кіно. У 70–90 рр. ХХ ст. важливу роль мали праці О. Веселовського, В. Вольфа, Л. Ельстрема, М. Кагана, І. Раєвські та ін. Розвиток

¹ Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ, 2018. С. 35.

літератури, освоєння письменниками новітніх засобів і підходів до художнього відображення дійсності (з активним залученням різних видів мистецтв, на вимогу доби й читачів) зумовили з'яву численних інтермедіальних праць зарубіжних та українських учених.

Термін «інтермедія» запропонував Д. Гігінс у 1965 р, а 1981 р. зауважив про інтермедіальність. Уперше обґрунтував термін *інтермедіальність* і слухність його вживання А. Гансен-Льове в 1983 р.² Інтермедіальність, за І. Раєвські, може слугувати «загальним», «універсальним терміном для позначення всіх тих феноменів», які перебувають на кордоні між медіа³. І. Раєвські виділяє різновиди інтермедіальності: медіальна транспозиція (кіноадаптації, новелізації тощо), медіакомбінація (опера, фільм, театр, перформанси, ілюстровані рукописи, комікси тощо). *Медіум* у літературознавчих дослідженнях, за В. Вольфом, – «умовно й культурно окреслений засіб комунікації, який визначають не лише певні технічні й інституційні канали (чи один канал). А в основному – використання однієї чи кількох семіотичних систем у публічній передачі змістів, що виключають, але не обмежуються ними, референційні «повідомлення»⁴. Широко вживаним сьогодні є й термін *мультимедіальність* (*пльурмедіальність*) – поєднання двох чи більше медіа в певному семіотичному об'єкті.

Попри усталеність ключових понять із площини інтермедіальності, ще потребує уточнень і конкретизації низка термінів, що стосуються взаємодії літератури з іншими мистецтвами – музикою, живописом, хореографією, театром, архітектурою тощо. Перенесення термінології різних сфер на літературу якщо й допускається, то має бути точним та уважним, наголошує С. Маценка, вимагає адаптації. Адже дослідникам почасти доводиться працювати з художнім матеріалом, у якому *органічно* поєднано два й більше медій. До того ж «перенесення принципів музики, архітектури, живопису в літературу змінює літературний твір не тільки формально, а й змістовно, бо впливає як на

² Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ., 2018. С. 121.

³ Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ, 2018.

⁴ Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ, 2018. С. 128.

архітектоніку, так і на спосіб розгортання теми (симфонії І. Драча, А. Малишка, сонети І. Драча)»⁵.

Як зауважує Д. Наливайко, низка країн має виразні пріоритети в наукових зацікавленнях інтермедіального скерунку, скажімо, «у французькій компаративістиці переважна увага приділяється парі «література й живопис», тоді як у німецькій – літературі й музиці, що впливає з особливостей морфології духовної й художньої культури цих країн; в американській компаративістиці ці інтереси врівноважуються»⁶. В українському літературознавстві інтермедіальні студії активізуються від 70-х рр. ХХ ст., що засвідчують праці «Література й образотворче мистецтво», К. Шахової «Образотворче мистецтво і література», «Типологические соответствия литературы и изобразительного искусства». «Література, – наголошує Д. Наливайко, – виділяється з-поміж інших видів мистецтва тим, що тільки вона суміщає в собі весь комплекс його функцій у потенційно повному вияві. З цим пов'язана її здатність охоплювати всі сфери й аспекти буття, виражальна універсальність її мови, хоч у чуттєвій повноті й конкретності вираження певних його сторін вона поступається іншим мистецтвам (наприклад, скульптурі – в пластичності зображення, живопису – в його візуальній наочності й барвистості, музиці – в емоційній наснаженості вираження тощо)»⁷.

Неослабний інтерес викликають проблеми інтермедіальності й на сучасному етапі, що засвідчують, наприклад, збірник наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України «Література на полі медій» (ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко) (Київ., 2018), який містить статті, присвячені електронній інтертекстуальності, різним видам екфразису, відеопоезії, інсценізації літератури на полі інших медій, співвідношенню синтезу та диференціації мистецтв, також матеріали про інтермедіальні адаптації, про місце й роль інших медій у художньому просторі літературного тексту; монографія Д. Наливайка «Теорія літератури й компаративістика» (Київ, 2006), де осмислено літературу в системі мистецтв як галузь

⁵ Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ., 2018. С. 152.

⁶ Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ., 2018. С. 25.

⁷ Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ, 2018. С. 280.

компаративістики; антологія «Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи» містить розділ «Література в системі мистецтв» (Київ, 2009); монографія «Інтермедіальні аспекти новітньої української літератури» (Донецьк, 2014) В. Просалової висвітлює літературно-музичні кореляції в українській поезії кінця ХІХ – початку ХХ ст., проблеми синтезу мистецтв в українській еміграційній літературі міжвоєнних десятиліть ХХ ст., літературно-малювальські співвідношення у творчості Е. Андіївської та ін.; монографія «Мелодія і барви слова: Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст.» (Луцьк, 1996) присвячена колу важливих та актуальних інтермедіальних питань.

Сьогодні у виразному інтермедіальному ключі з широким діапазоном проблем в українському літературознавстві осмислюється творчість Т. Шевченка в працях «Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва» (Київ, 2008) Л. Генералюк, «Поетика візуальності Тараса Шевченка» Г. Клочака (Київ, 2013). Окрему системну групу становлять дослідження О. Брайка про кінематографізм сучасної української прози (Є. Гуцала, В. Дрозда та ін.); заслуговує на увагу й дисертація «Синтез мистецтв у прозі Ольги Кобилянської: Проблема самототожності письменниці» О. Мацяк (Львів, 2006) тощо. Звісно, це далеко неповний перелік праць українських дослідників із інтермедіальної тематики. Проте не варто оминати й групи досліджень, де проблеми синтезу мистецтв, впливу на літературу інших видів мистецтв досліджуються принагідно. Наприклад, вивчаючи тенденції розвитку української літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст., І. Денисюк у монографії «Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст.» (Київ, 1981) та Ю. Кузнецов у дослідженні «Імпресіонізм в українській прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Проблеми естетики і поетики» зауважують про музичність творів письменників, генологічну специфіку малої прози цього періоду (трансформація/змішування жанрів, з'ява в літературі таких жанрів, як пуант, образок, акварель, етюд тощо), зауважують про витoki імпресіонізму в живописі, музиці й літературі низки зарубіжних країн.

З огляду на тематику дослідження, слушно зацентувати на проблемі «література – музика». Теоретичним аспектам цього блоку питань присвячували студії К.С. Браун, А. Гір, Г.В. Грубер, А. Геймей, С.П. Шер та ін. Так, скажімо, С.П. Шер зауважив різноманітність зв'язків між

літературою й музикою, що стосуються трьох розмежованих одна від одної головних сфер: музика й література, література в музиці й музика в літературі⁸. Дослідник виокремлює словесну музику, музичні структури й техніку, вербальну музику. Про парадигматичний і синтагматичний рівні тексту йдеться в працях А. Гіра.

Не зникає інтерес до цієї наукової проблеми й в українському літературознавстві, що підтверджують такі праці: «Партитура роману» (Львів, 2014) С. Маценки, у якій авторка на матеріалі німецької культури повномасштабно висвітлила процес взаємодії літератури й музики; «Метамистецтво: словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики» (Львів, 2017) С. Маценки, де запропоновано дефініцію низки понять, що охоплюють площину взаємодії літератури й музики; збірник праць «Музична фактура літературного тексту: інтермедіальні студії» (Львів, 2017), де розглянуто текстуальну реалізацію музики в художній літературі, окреслено багатоаспектний діалог літературного слова й музики, наслідком якого є оригінальні музико-літературні феномени; численні статті в періодичних і фахових наукових виданнях дослідників із різних регіонів України.

Обсяг не дає змоги представити широку панораму художнього освоєння музичності у творах української літератури. Для детального, різногранного, системного й «покрокового» осмислення параметрів музичності в літературному творі обрано новелу «Карби» українського письменника-модерніста кінця XIX – початку XX ст. Марка Черемшини.

2. Музичність новели Марка Черемшини «Карби»

Творчість українського письменника-модерніста Марка Черемшини (проблемно-тематичний діапазон, стильова манера, зв'язок із фольклором тощо) постійно цікавить українських літературознавців. В означеному в заголовку аспекті проза письменника стала об'єктом студіювання кількох поколінь українських дослідників. Про ритм як ключ до потрактування естетико-сміслового наповнення творів Марка Черемшини йшлося в студії Л. Горболіс. О. Гнідан зауважувала про роль коломийок, дум, фольклорної образності, символіки в орнаментуванні новел і поезій у прозі Марка Черемшини. І. Денисюк

⁸ Маценка С. Метамистецтво: словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики. Львів: Апіорі, 2017. С. 25–26.

констатував у новелах письменника свій синтаксичний лад, свою ритміку «і пафос нагнітання, ступенювання оздобів»⁹. Учений порівнює його твори з гуцульською вишивкою, щедро інкрустованою різьбою ХХ ст., проте характерно, «що цей нахил до щедрої орнаменталії урівноважується певним почуттям композиційного ритму»¹⁰. Про роль родини, фольклору у формуванні світоглядних переконань, настроєво-музичної фактури, ритмомелодики творів Марка Черемшини зауважує Р. Піхманець.

Попри зацікавленість самотньою творчістю Марка Черемшини, потребують вивчення закодовані нюанси прози письменника, ті основи маловловимого в смисловій фоніці новел, що увиразнює оригінальність доробку письменника, дає змогу «зчитати» з музики культурну ідентичність героя. Марко Черемшина належить до тих письменників, що їх, скористаємося слушною думкою К.-Г. Юнга, інколи наче несподівано відкриваємо заново, коли «раптом починаємо чути у відомих рядках щось нове. А воно все закладено у творі спочатку, залишаючись таємничим символом, що його ми можемо розгадати лише в ході оновлення духу часу»¹¹. Несподівано відкриваємо заново, розгадуємо таємниці тексту Марка Черемшини «в ході оновлення духу часу» саме завдяки ритму. Адже «ритм – це основа всього. А найголовніше – основа пізнання. Коли вловити ритм якогось явища, то тоді легко його пізнати. Ритм – це вісь дедукцій»¹². Отже, саме ритм допомагає розкодувати прозу, виявити й проаналізувати підтексти творів Марка Черемшини, простежити енергетику образів, з'ясувати джерела музичності, осягнути авторські інтенції. Поглибити характеристику концептуально важливих складників творів, означити канали комунікації тексти з музикою. Зауважимо, що музичність розуміємо, за А. Геймеєм, як зв'язок між літературою і музикою, автором і композитором, літературою та музичною естетикою, окремими аспектами літературного та музичного творів¹³.

Музичність «Карбів» Марка Черемшини найперше реалізується в ритмі, що формується «з участю» зовнішніх, природних чинників. Ритм природи Карпат (гірських річок, лісів тощо) визначає ритм життя, праці, а також творчості горян. Я. Гарасим зауважує про вплив

⁹ Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – початку ХХ ст. Київ: Вища школа, 1981. С. 155.

¹⁰ Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – початку ХХ ст. Київ: Вища школа, 1981. С. 155.

¹¹ Юнг К.-Г. Дух в человеке, искусстве и литературе. Минск: Харвест, 2003. С. 81.

¹² Липа Ю. Бій за українську літературу. Твори: у 10 т. Львів: Каменяр, 2012. Т. 4. С. 48.

¹³ Маценка С. Партитура роману: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 18.

географічно-кліматичних, історико-соціологічних та етнопсихологічних чинників на формування етносів, етноестетичних уявлень і критеріїв; клімат країни, де проживає народ, фізико-географічні чинники визначають його обряди, звичаї, творчість, впливають на мову¹⁴. Про вплив географічно-кліматичного фактору на мову наголошував дослідник Г. Гачев: «Природні національні мови трактуються як голоси місцевої природи в людині. У звуків мови – прямий зв'язок з простором природної акустики, яка в горах є іншою, ніж у лісах чи в степу. І як тіла людей різних рас і народів є адекватними до місцевої природи, як етнос – до космосу, так і звуки, що утворюють тіло мови, в резонансі знаходяться зі складом національної природи-батьківщини»¹⁵. Отже, звуки природи стають виголошувачами сутності батьківщини, де зростав Марко Черемшина.

Неповторна природа Карпат витворила в українців тонке відчуття краси, що органічно реалізувалося в багатій народній музиці й оригінальній народній поезії, що «відповідають рівною мірою законові естетичної досконалості, естетичної насолоди, законові, що може постати лиш як продукт цього інтимного споріднення з природою та переживання її краси»¹⁶. Світ, який «говорить» із людиною ... своїми ритмами»¹⁷, був внутрішньо близьким і зрозумілим Маркові Черемшині з дитинства, що засвідчують «Автобіографія», новели з автобіографічною домінантою «Карби», «Бо як дим підіймається».

Милозвучність української мови стала тією основою, що на ній вибудовувалася вся творчість Марка Черемшини, підсилена енергетикою й ритмом Карпат, а також українського фольклору. «Національна експресія мови українського пісенного фольклору закладена насамперед у генотипі народної мови»¹⁸. Письменникові не було особливої потреби вдаватися до пошуку енергетичних потоків, щоб збалансувати енергетику своєї творчості: його чутливі внутрішні структури вбирали цю життєдайну енергетику тут-і-зараз, вони були запрограмовані на такі відчуття й сприймання. Тут слухним є пояснення Марка Черемшини з «Автобіографії»: «Етнографічних

¹⁴ Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору. Львів: НВФ «Українські технології», 2010. С. 86–87, 98.

¹⁵ Гачев Г. Национальные образы мира. Москва: Сов. писатель, 1988. С. 431.

¹⁶ Мірчук І. Світогляд українського народу. *Народна творчість та етнографія*. 1996. № 1. С. 26.

¹⁷ Элиаде М. Аспекты мифа. Москва: Академический проспект, 2001. С. 158.

¹⁸ Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору. Львів: НВФ «Українські технології», 2010. С. 339.

матеріалів я не збирав, бо сам був тим матеріалом, пересякнутим наскрізь народними піснями та казками із самого малку. Я виріс серед співанок, та казок, та сопілок, вдихав їх в себе і віддихав ними»¹⁹. Внутрішні структури, вдача Марка Черемшини, заглиблені в енергетику українського фольклору, скоординували природу його творчості, визначили ритм його прози.

Новела «Карби» починається зі своєрідного зачину, який О. Гнідан називає ліричним вступом-пейзажем, схвильовано-емоційним описом гуцульського села, що визначив загальну тональність новели²⁰; І. Денисюк наголошує, що це пейзаж не «географічний», а «ліричний пейзаж враження», «дзвінкий і запашний заспів»²¹. Початок новели передає відлагоджений ритм природи. Текст подано короткими лаконічними абзацами-реченнями, почасти з мінімальною кількістю слів. Це ліричний заспів до новели, чотири тужливі поетичні акорди, як зауважив О. Засенко²². Такий «краснопис акордами», стверджують дослідники, розрахований «передусім на візуальний ефект»²³. Слушно погодитися із цією думкою, проте варто й додати, що в «Карбах» Марка Черемшини ця «акордність» має й інше значення: 1) започатковує виразну мелодичну неперервну лінію, що з розгортанням сюжету урізноманітнюється; 2) формує тональність, що утримуватиметься упродовж усієї новели й надаватиме їй динамічності.

Ритм та енергетика карпатської природи на початку «Карбів» відтворені за допомогою різноманітних прийомів, що «працюють» на гармонійність образів, звуків: це, скажімо, залучення спільнокоренових компонентів (*позліткою золотити, росою росити, ожеледдю зажеледять, в садочку посадити*); використання порівнянь (*леліав би, як запашну отаву, гладив би, як паву*); уникнення нагромадження приголосних (*таке тото село тихеньке, таке зарошене*); залучення повторів (*лиш би їх до серця тулити, лиш би ними серце кривавити*) тощо. Значеннєвість цих стилістичних прийомів для формування ритмомелодійної основи новели підсилюється і їх заґрунтованістю в давні пласти народного мистецтва. Так ритмічний повтор «ніби відкриває «канал», через який вливається у світ священна енергія,

¹⁹ Черемшина Марко. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 2. С. 176.

²⁰ Гнідан О. Марко Черемшина. Нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1985. С. 43, 44.

²¹ Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – початку ХХ ст. Київ: Вища школа, 1981. С. 155.

²² Засенко О. Марко Черемшина. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1974. С. 122.

²³ Музична фактура літературного тексту: інтермедіальні студії / за ред. С. Маценки. Львів: Апріорі, 2017. С. 86.

наповнюючи все своїм одночасно багатоголосим і єдиним звучанням і рухом»²⁴. Емоційність, схвильованість від споглядання природи ліризують зачин «Карбів», надають йому ознак музичності, це саме той рух назустріч музиці, що «характеризується прогресивним зростанням художньої ролі звукового аспекту словесної тканини образу»²⁵. Коли звуки є, за Д. Чижевським, «фактами культури», мають соціальну вартість», читач «поціновує» кожен почутий звук, деякі «упізнає», а інші «відкидає». «Упізнання» – це передусім визнання того, що звук належить «нашій», «наявній» фонологічній системі»²⁶.

Наявні в зачині «Карбів» суфікси здрібнілості (віночок, садочок, дрібненька) також активно долучаються до ритмізації прозописьма Марка Черемшини. Такі слова, за В. Жайворонком, належать до тих, «що не втратили здатності виконувати магічну функцію, причетні до обрядовій та обрядових текстів»²⁷. Залучена з фольклору й активно збережена магія слів та образів у творі Марка Черемшина, безперечно, впливає на суб'єктивні психологічні відчуття людини, як, власне, й окремі звуки, що викликають у читача яскраві, естетично зорієнтовані асоціації, образи тощо. У контексті викладених вище думок про витоки ритмомелодики в новелі Марка Черемшини «Карби» слухним є і висновок Я. Гарасима: «Коли народний поет творить пісенний рядок, слова змонтовані одне з одним не лише змістом, але також, і то чи не в першу чергу, звуком»²⁸. Так ритм художнього слова Марка Черемшини долучається до ритмізації організму реципієнта, підтримує його вроджений ритм, допомагає побачити естетику індивідуального стилю митця.

Глибинне сприймання й розуміння внутрішніми структурами Марка Черемшини значеннєвості звуків рідної мови пояснюється не лише емоційністю, чутливістю, ліризмом, артистизмом української вдачі, що про них зауважував Д. Чижевський у «Нарисах з історії філософії на Україні». Письменник «зчитував» музику з докільля, природи, фольклорних зразків, обрядовості, звичаїв, коли в структурах душі

²⁴ Маковский М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: образы мира и миры образов. Москва: Гуманитарный издательский центр «Владос», 1996. С. 29.

²⁵ Маценка С. Метамистецтво: словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики. Львів: Априорі, 2017. С. 72.

²⁶ Чижевський Д. Фонологія та психологія. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. 2009. Т. 13. С. 275.

²⁷ Жайворонко В. Українська етнолінгвістика: Нариси. Київ: Довіра, 2007. С. 59.

²⁸ Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору. Львів: НВФ «Українські технології», 2010. С. 331.

письменника озивалося «колективне несвідоме» (К.-Г. Юнг), коли фольклор ставав його сутністю, коли, потрапивши в могутність «стихії слова» (Ю. Лотман), він не міг нею не скористатися. Музика активно присутня в його житті й творчості. «Мовою музики озивається позасвідоме людини, виявляють себе несхопні й не окреслені настрої... Музика притищує свідоме, тому завдяки їй легше відчувати свої основи, першопричини й першорухи буття»²⁹. У героїв «Карбів» активізується досвід попередніх поколінь у відчутті ритміки, розумінні музики.

Отже, зачин обраної для аналізу новели Марка Черемшини складається з чотирьох умовно сформованих інтонаційно близьких блоків, об'єднаних мінорно-тужливим настроєм, який, скажімо, у першому блоці описаний словами *мрець, не повеселіють, не покрасніють, серце кривавити* та експресивно містким реченням *Сухі надмогильні квітки на цвинтарних струпішіли хрестах*. У цьому блоці настрої змінюється від захоплення (перші два абзаци) до настороженості (третій абзац) і тривоги (четвертий – сьомий абзаци). У другому блоці тривожна картина доповнюється словосполученнями *чорні долоні, німі лиця стривожать, ожеледдю зажеледять*. У третьому блоці тривога переростає в плач: *плачі горами стеляться, співанки жалібні, німі могили*. Четвертий блок є підсумком у зачині і своєрідним смисловим переходом до основної розповіді про карби, що засвідчують такі показові маркери, як *серце покервавить, глибоко покарбує*. У зачині простежується виразна настроєва градація: захоплення переростає в сум, далі тривогу, а потім неспокій, що ранять серце. Свідченням настроєвої і смислової єдності всіх складників зачину є заявлені в першому й четвертому блоках (тобто на початку й у кінці вступу) експресивно місткої структури *серце кривавити*, а також образ *надмогильних квітів* у першому блоці та *німих могил* у третьому блоці; а згадані в третьому блоці *плачі, що горами стеляться, співанки жалібні* в основних частинах новели «Карби» трансформуються в голосіння. Так зачин координує настроєво-змістовий компонент твору і є ключем до розкриття музичності новели.

Тривога в зачині передається на початку першої частини новели. Як засвідчує твір, ритм оточення, що в ньому перебуває головний герой Петрик, порушений: «Дьидя гримав кулаком у стіл і погрожував

²⁹ Музична фактура літературного тексту: інтермедіальні студії / за ред. С. Маценки. Львів: Апріорі, 2017. С. 71.

Петрикові...Петрик ...шепотів синіми губками [...] А неня плакала»³⁰. *Гримає/шепотів/плакала* характеризують різноспрямовані дії героїв і водночас є свідченням розлагодженого оточення. Настроєвість першої частини новели відповідає стривоженому ладу зачину, що закономірно, адже йдеться про цілісний художній твір. Далі простір мешкання головного героя змінюється – його забирають до себе дід і баба: баба визирала онука, а під час зустрічі «завела його у хату та й денцівку дала... а дід казав, що купить йому велику сопівку на вісім пальців»³¹. Як бачимо, ритмізований за допомогою описаних вище прийомів вступ-зачин доповнюється музичними інструментами – денцівкою, що її герой має тут-і-зараз, і великою сопівкою, яку матиме в недалекій перспективі (адже дід пообіцяв придбати разом із брилем). Так у творі інструмент візуалізує музику. За допомогою денцівки герой отримує інформацію про діда, бабу, їхню оселю. Ця річ не забавка, вона – промовиста характеристика, що засвідчує причетність героя до традицій; денцівка є тією оздобою життя, що допомагає героєві освоїтися в етнічно-культурному естетичному просторі, налагодити контакт із родом, представниками старшого покоління, налаштуватися на лад. Вона мала задати ритм життя героя. До того ж цей музичний інструмент виконує й психотерапевтичну функцію: звільняє Петрика від страху, напруження, тривоги, стресу, суму за батьками. У комплексній характеристиці внутрішнього світу героя музика відіграє важливу роль.

Сопівка як річ важлива, не випадкова в житті героя заявлена й через тиждень перебування хлопчика у діда: коли прийшла провідати мама, він «розповідав нені, як йому добре у діда [...] Показував сопівку, і постільці дублені, та онучки черлені ...»³². Прикметно, що перелік важливих для дитини речей, придбаних дідом-бабою (сопівка, постолі, онучки), «очолює» саме сопівка. У сцені відвідин домінує сердечно-схвильований настрій, що формує ліричний складник твору, своєрідне силове підґрунтя для ритмізації.

У виразно музичну партитуру новели прикметний інтермедіальний сегмент – дідова *гра гуцулки* на сопівці, коли до хати сходилися заїжджі люди. У цій сцені образ сопівки доволі відкрито транслює музику, адже йдеться про конкретний музичний текст – гуцулку –

³⁰ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 32.

³¹ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 32.

³² Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 33.

веселу, жваву, гранично ритмічну мелодію, що виконується на сопівці. Музика залишається «за лаштунками» літературного тексту, що пояснюється 1) модерністською спрямованістю твору, для якої характерні мінімальні залучення описів, пояснень, коментувань тощо, 2) самодостатністю назви музичного тексту-мелодії, 3) індивідуальним стилем письменника. Такий прийом (без детального опису мелодії) Марко Черемшина застосовує й в інших частинах новели (наприклад, спів діда в першій частині без зазначення тексту пісні).

Музика в житті Петрика створює потужний емоційний контекст, позитивний настрій, вона стає засобом характеристики героя. Саме завдяки музиці хлопчик отримує інформацію про світ, людей, історію краю, працю, життєві негаразди тощо. Марко Черемшина урізноманітнює музичні компоненти твору: дід каже, «аби-с йшов гайдука данцювати». Музика в літературному тексті оприявлюється звуками танцю *гайдук* та увиразнюється рухами хлопчика: «На дідове слово хлопець несміливо попід боки брався, підскакував і присідав навприсядки, плескав землю ручками»³³. Ці хореографічні рухи, як відомо, є ключовими в народному танці гайдук. Доповнюють рухи хлопчика й ритмічні вигуки-схвалення дорослих: «Гей-гоп, гопача». Про вправність рухів танцівника та відлагоджений ритм свідчать також і дідове лице, що «ясніло» від задоволення, і реакція присутніх: «Жінки підспівували довгими, крутими голосами, а вуйки підтоптували ногами»³⁴. Ритм, як бачимо, увиразнюється, тон употужнюється: до звуків сопівки, танцю хлопчика додається спів жінок – так спонтанно створюється доволі складна музично-танцювальна композиція, супроводжувана співом. Природні музичні здібності гуцулів допомагають естетизувати простір їхнього перебування (тимчасового чи постійного). Отже, музичний контакт протагоніста із середовищем, оселею діда-баби, куди він потрапив і де вже освоївся, урізноманітнюється, адже, як мовлено, до дідової гри на сопівці додаються танець, пісня.

Головний герой «Карбів» перебуває в динамічному взаємозв'язку музики-танцю-пісні: спів жінок змінюється співом діда, адже «коли данцівник відтанцював своє, дід заводив такої жалібної, що всі гості надолину голови спускали, як птахи ... а баба глибоко зітхала. Петрик

³³ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 33.

³⁴ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 34.

піснів (робився сумним – *Л. Г.*) на вид покорченої і засумованої старині...»³⁵. Тексту пісні в новелі не подано (як й опису видобутої із сопілки музики, про що вже йшлося вище), але промовиста реакція присутніх («всі гості надолину голову спускали ... а баба глибоко зітхала ...») засвідчують сумовитий компонент пісні. Увиразнена інформативна функція пісні: дитина пізнає світ з його тривогами, злом, неспокоєм, горем, бідами. Ця тужлива дідова пісня 1) суголосна зі вступом новели, що має таку ж настроєву доміную, 2) емоційно близька з наступним викладом, де йтиметься про тяжкі часи, про Гуцулію, яка «на старців переходить»; а як почалася розмова про дідового зятя й доньку, то «вхопив Петрика туск за серце», що хлопчик ледве не розплакався.

Сумовита тональність твору доповнюється такими рядками: «Петрик не раз уже бачив у селі похорони, чув голосні жалібні плачі»³⁶. Так перша частина новели за допомогою жалібної пісні діда, плачу дитини й спомину про похорон і голосіння інтонаційно й ідейно суголосна зі вступом-зачином та згадкою про карби, що про них детальніше йтиметься далі. Фрагмент від слів «От так як би буря зірвалася ...» до слів «Болю не переболів, рани не загоїв»³⁷ ритмічно суголосний із початком зачину й має всі названі вище «показники» ритму (порівняння, слова із суфіксами здрібнілості, повтори тощо). Так внутрішня музична канва твору не переривається, а ідейно-тематична парадигма твору продовжує генерувати за допомогою музики; у такий спосіб дотримується й пропорційність твору.

Смерть діда, навчання в місті змінюють життя головного героя: з'являються ознаки розгармоніювання. Щоправда, ще приїзд головного героя додому почасти радуватиме рідних, як, власне, і його самого. Час сопілки минув разом із дитинством, а музичну вертикаль новели Марко Черемшина різьбить за допомогою *польки* – вербально не описаної, проте підтримуваної ритмом повтору:

- А де твої, Петрику, пави?
- Де топорець карбований?
- Де твоя стрільба, Петрику?³⁸

³⁵ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 34.

³⁶ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 34.

³⁷ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 35.

³⁸ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 36.

Згадки про капелюх із павиним пір'ям, топорець карбований і рушницю – це спогади про щасливе дитинство з гармонією почуттів, вражень, музики, співу й танців. Акустичність цього фрагменту підсилюється спогадом товаришки дитинства Калини Несторієвої, яка з Петриком колись вівці пасла, співанки співала. У співанках, як відомо, український народ художньо відтворював події, переживання, настрої людей, це «поетичне оповідання» (В. Шухевич) про життя гуцулів, минуле краю. Через своєрідну ладову будову, а також відсутність внутрішньої складової розспівності вони характеризуються жвавим темпом виконання. Лади мажорного нахилу, повторюваність фраз формували своєрідну енергетику співанок. Тому, як видається, за допомогою музики з минулого автор намагається утримати позитивну настроєвість новели (читай: життя протагоніста). Однак це йому вдається лише частково, адже герой, не забуваймо, став дорослим, і негаразди та проблеми кривавлять його серце, що підтверджує й епізод у лісі, коли лісничий соромив Петрика, що він, пан гімназист, пішов зі старою мужичкою гриби збирати. «А Петрик чув, як в його серце новий карб вривався»³⁹, – так завершується друга частина новели. Як видається, ритміка цього прикінцевого підсумку збивається: у короткому реченні наявна значна частка слів із нагромадженням приголосних (Петрик, карб вривався). Біль збиває ритм серця (і життя!) героя. Так письменник відтворює переживання героя.

Початок третьої частини новели «Карби» теж «заритмізований». Стримана тональність сприяє відтворенню плинності й відлагодженості буття («Ще листячко з дерев не попадало, ще багацька бараболя у купинах не дійшла, ще коноплі у мочулах не вимочились ...»⁴⁰) й готує до нападу емоцій («... як Петрикова баба забагла умирати»⁴¹). Частка *ще* вказує на незавершене виконання дій, а отже, й бабина смерть невчасна. Далі наведені короткі мовні партії баби надають новелі стрункості, певної змістової логічності. Традиційне в українській народнорелігійній культурі прощання також ритмізоване найперше завдяки повторам. Кожна пара реплік баби й онука (прохання пробачити + виголошення пробачення: «Прощай мене, Петрику» / «Най біг простить, бабко») «виконана» з різною за висотою звучання тональністю: щоразу пара озвучується все тихіше, а речення

³⁹ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 12.

⁴⁰ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 37.

⁴¹ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 37.

«тиша пролетіла через хату, сльозами обмита»⁴² є висновковим у цій тональній градації, що мала увиразнити й стогін баби: «Карби, карби! – простогнала тяжко, мовби через горло важку велику колоду перетручувала»⁴³. Розгорнута в цій частині новели сумовита тужливість досягає звукової кульмінації: за бабиною душею «розбігалися жалібні плачі і тужливий голос трембіти та й сільських дзвонів»⁴⁴. Воєдино злютовані звуки з трьох різних джерел (плачі людей, голос трембіти, звуки церковних дзвонів) підсумовують земне життя Петрикової баби й завершують музичну вертикаль новели Марка Черемшини «Карби».

ВИСНОВКИ

Питання інтермедіальності мають тривалу й давню традицію: від часів Аристотеля до сьогодні учених різних країн цікавлять міжмистецькі взаємозв'язки. Інтермедіальний підхід до осмислення різногранних і багатоаспектних зв'язків літератури з іншими мистецтвами є актуальним і перспективним напрямом сучасної компаративістики, що відкриває нові шляхи комплексного студіювання тексту. Апелюючи до мистецької практики скульптури, хореографії, музики, театру тощо, література змінюється на жанровому, образотворчому, стильовому й інших рівнях. Першорядну роль у вивченні міжмистецької взаємодії відіграє термінологія, що має бути точною й виразною в «називанні» явищ і фактів, які виникають у процесі взаємодії та взаємовпливів двох чи кількох медій. Серед студій інтермедіального скерунку перспективними є ті, які присвячені вивченню взаємозв'язків літератури й музики, що, на переконання дослідників, реалізуються в кількох аспектах: література й музика, література в музиці, музика в літературі. Музика сприяє конкретизації змісту й форми твору, розкодуванню зашифрованих у тексті архаїчних шарів культури, робить доступним смисл, творить своєрідне енергетичне поле.

Активно залучали в літературу різні види мистецтва українські письменники кінця ХІХ – початку ХХ ст.: В. Стефаник, М. Коцюбинський, М. Яцків, О. Кобилянська, що викликано потребами часу, запитами читачів, специфікою індивідуального стилю митців. Творчість

⁴² Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 37.

⁴³ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 38.

⁴⁴ Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. С. 39.

Марка Черемшини – яскравий приклад активного й ефективного залучення музики. У новелі «Карби» авторський діалог із фольклором розгортається головним чином у ритмічній площині: до природної мелодики рідної мови додається мелодика української народної пісні, а до них долучаються видобуті героями з музичних інструментів звуки. Активно, різноманітно й по-модерністськи вишукано заявлені в новелі гра на сопівці, пісня, танці (гайдук, полька), плач трембіти, звуки дзвонів створюють своєрідну вертикаль, що означає музичні параметри твору, увиразнює настроєність та ідейну зорієнтованість новели, характеризує головного і другорядних героїв. Протагоніст за допомогою музики сприймає й пізнає світ, реагує на проблеми, висловлює почуття. Сопілка, наприклад, бере участь у формуванні ідилічного хронотопу (дитинства), інформує, підтримує його рівновагу. За допомогою майстерно введених медій письменник генерує ідею, представляє твір як єдине ціле.

Означені напрями аналізу художнього тексту з виразною інтермедіальною домінантою, не претендуючи на вичерпність, можуть застосовуватися й до інших текстів, не втрачаючи ефективності.

АНОТАЦІЯ

У статті представлено основні факти розвитку інтермедіальності, вказано здобутки зарубіжних та українських учених у дослідженні літератури з іншими видами мистецтва – живописом, хореографією, музикою, скульптурою. Наголошено, що синтез літератури з мистецтвами відбувався на вимогу часу й реалізувався на жанровому, тематичному, образному, стильовому та інших рівнях. Інтермедіальний підхід відкриває нові шляхи осмислення української літератури, сприяє розкодуванню образів, деталей, розкриттю підтекстів, ідейно-тематичного пласту творів. Література й музика – один із перспективних напрямів дослідження інтермедіальних зв'язків. Творчість українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ століття – яскравий приклад ефективного зв'язку літератури й музики, що реалізується в музичності художнього тексту. Музичність новели «Карби» Марка Черемшини освоюється за допомогою ритму, музичних інструментів, музики, пісні, танців (гайдук, полька), трембіти, дзвонів. Письменник по-модерністськи вправно вводить ці інтермедіальні складники у твір, формуючи так вісь музичності, не вдаючись до детальних описів і коментарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору. Львів: НВФ «Українські технології», 2010. 376 с.
2. Гачев Г. Национальные образы мира. Москва: Сов. писатель, 1988. 448 с.
3. Гнідан О.Д. Марко Черемшина. Нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1985. 167 с.
4. Горболіс Л. Партитура ритму у прозі Марка Черемшини. *Слово і Час*. 2015. № 8. С. 70–79.
5. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – початку XX ст. Київ: Вища школа, 1981. 216 с.
6. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: Нариси. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
7. Засенко О. Марко Черемшина. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1974. 254 с.
8. Липа Ю. Бій за українську літературу. Твори: у 10 т. Львів: Каменяр, 2012. Т. 4. 278 с.
9. Література на полі медій: збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України / ред. Т. Гундорова, Г. Сиваченко. Київ, 2018. 633 с.
10. Маковский М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: образы мира и миры образов. Москва: Гуманитарный издательский центр «Владос», 1996. 416 с.
11. Маценка С. Метамистецтво: словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики. Львів: Априорі, 2017. 120 с.
12. Маценка С. Партитура роману: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 528 с.
13. Мірчук І. Світогляд українського народу. *Народна творчість та етнографія*. 1996. № 1. С. 22–33.
14. Музична фактура літературного тексту: інтермедіальні студії / за ред. С. Маценки. Львів: Априорі, 2017. 352 с.
15. Піхманець Р.В. Із покутської книги буття. Засади творчого мислення Василя Стефаника, Марка Черемшини, Леся Мартовича: монографія. Київ: Темпора, 2012. 580 с.
16. Черемшина Марко. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 1. 336 с.
17. Черемшина М. Твори: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 2. 304 с.

18. Чижевський Д. Фонологія та психологія. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. 2009. Т. 13. С. 261–278.
19. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ: Вид-во «Орій» при УКСП «Кобза», 1992. 230 с.
20. Элиаде М. Аспекты мифа. Москва: Академический проспект, 2001. 256 с.
21. Юнг К.-Г. Дух в человеке, искусстве и литературе. Минск: Харвест, 2003. 384 с.

Information about author:

Horbolis L. M.,

Doctor of Philology, Professor,

Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature
of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

93, Romenska Str., Sumy, 40002, Ukraine

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ОШИБОК И ОГОВОРОВ В КОНТЕКСТАХ С ПОЭТОНИМАМИ КАК ПРЕДПОСЫЛКА КОМИЧЕСКОГО

Дворянчикова С. Е.

ВВЕДЕНИЕ

С середины XX в., когда была защищена первая собственно лингвистическая диссертация о собственных именах персонажей русской художественной литературы В. Михайловым, в которой были намечены и систематизированы обоснования к выделению литературной ономастики как обособленной отрасли филологии, и по настоящее время в сфере поэтонимологических исследований не угасает интерес к изучению функционирования онимов, погруженных в ткани художественных произведений, а также к выяснению типологических характеристик достижения различных эстетических эффектов в указанных контекстах языковыми средствами (например, работы филологов-ономастов Э. Магазаника, Ю. Карпенко, В. Калинкина, Э. Кравченко и др.). Учитывая общеизвестный факт о традиционном со времен Античности внимании исследователей к категории комического, вполне закономерно, что параллельно с этим написано много научных работ, касающихся художественно-эстетического потенциала собственного имени в общей парадигме изобразительных средств юмористических произведений. Например, В. Михайлов отмечал особую роль поэтонимов в комических контекстах вообще и при изучении творчества Н. Гоголя в частности¹. Богатый комический потенциал имен собственных не единожды комментировал Э. Магазаник². В. Бондалетов вслед за В. Виноградовым очертил круг проблем, стоящих перед ономатологом-стилистом: функции имен собственных в художественном произведении, зависимость состава имен и их функций от литературного направления и жанра, необходимость изучения условных поэтических имен и имен-масок, выразительность приемов видоизменений реальных имен собственных для экспрессивно-стилистической и художественной

¹ Михайлов В. Собственные имена персонажей русской художественной литературы XVIII и первой половины XIX в., их функции и словообразование : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1956. С. 18.

² Магазаник Э. Ономастика поэтическая. *Краткая литературная энциклопедия*. Москва, 1978. С. 441–444.

выразительности, в том числе и для достижения юмористических эффектов³. Ю. Карпенко стремился создать систему приемов юмористической обработки имен собственных и настаивал на том, что модификация имени может быть разной, но обязательным ее компонентом является внедрение в имя юмористической семы⁴.

Настоящая статья посвящена изучению взаимодействия поэтики имени и контекста при создании комического эффекта в контекстах, воспроизводящих речевые ошибки и оговорки.

Целью работы является исследование функций совокупной поэтики топонимов и контекстов в высказываниях, характеризующихся непосредственной связью с комическим.

Задачи включают в себя анализ и описание языковых факторов, с помощью которых в определенных контекстах с именами собственными реализуются юмористические эффекты, разворачивающиеся в соответствии с выявленными логико-семантическими моделями комического.

Объектом исследования являются случаи воплощения комического в отобранных контекстах с именами собственными.

Предметом исследования являются свойства топонимов как составляющих конгенеративной поэтики высказываний в речевых образованиях комического содержания, а также синергетическая семантика заданных юмористическими контекстами смыслов и соответствующих сем в структуре имен собственных.

Материал исследования охватывает избранные собственно художественные произведения и зафиксированные проявления смеховой культуры (от текстов городского фольклора до устных ситуативно-обусловленных высказываний) с топонимами.

Научная новизна в нашем исследовании определяется и обеспечивается применяемой методикой комплексного топонимологического анализа и целостной интерпретации фактов. Контексты при этом почерпнуты из художественных текстов и речевых актов, что призвано расширять поле репрезентации предмета исследования, максимально приближать к достоверности выводов относительно

³ Бондалетов В. Русская ономастика : учебное пособие для студентов педагогических институтов. Москва, 1983. С. 63.

⁴ Карпенко Ю. Нотатки при ономастику Миколи Куліша. *Літературна ономастика* : збірник статей. Одесса, 2008. С. 78–92.

типологии изучаемых явлений и представлять определенную общезыковедческую ценность полученных результатов.

В нашей работе использовались следующие методы и приемы: отбор и систематизация комических контекстов с поэтонимами; анализ семантики и поэтики контекстов; метод комплексного поэтонимологического анализа взаимодействия поэтонимов с ближайшим контекстом в рамках текстов, имеющих признаки принадлежности к комическому, с использованием приемов выявления синергетической семантики и конгенеративной поэтики сочетаний с онимами; описательный метод.

Мы употребляем термины, введенные в поэтонимологию В. Калининским, для обозначения конгенеративной – совокупной поэтики имени собственного и ближайшего его окружения (минимального контекста). Синергетической семантикой называем совокупное значение поэтонима и его минимального контекста⁵.

1. Теоретическая база выделения моделей репрезентации комического в контекстах с поэтонимами с позиции лингвистической семантики

В наших предыдущих исследованиях предприняты попытки определить и описать основные модели, в соответствии с которыми достигается эффект смешного в случаях, когда комический эффект создается при участии онимов⁶. Подобная классификация, по нашему мнению, должна иметь логико-семантическую природу, с одной стороны, и предусматривать возможность для тщательного протоколирования языковых средств (морфонологических, словообразовательных, фразеологических, синтаксических и т. д.), вовлекаемых для достижения комического эффекта на каждом из рассматриваемых уровнях.

Во время интерпретации комического фактически одновременно протекают несколько процессов: разделение контекста на отдельные компоненты; выбор сем поэтонима, взаимодействующих с компонентами содержания; сравнение результатов взаимопроникновения онима и контекста с актуальным речевым опытом с целью определения отношения к «норме», хранящейся в сознании; поиск смысловой составляющей комического эффекта.

⁵ Калинин В. Поэтика онима. Донецк, 1999. 408 с.

⁶ Дворянчикова С. Выделение моделей репрезентации комического в контекстах с поэтонимами с позиции лингвистической семантики. *Мова і культура* : науковий журнал. Київ, 2010. Вип. 13. Т. 1 (137). С. 80–85.

Таким образом, имена собственные могут актуализировать те части семемы, которые так или иначе противостоят содержанию контекста, или генерировать их, становясь своеобразными «ключами» для восприятия эстетического явления. Среди факторов порождения комических эффектов выявлены следующие: противоречие как организующая причина комического; «рокировка» смысловых планов; высмеивание несовершенства явления, о котором сообщается в контексте; эффекты, связанные с умолчанием либо принципиальной незаконченностью высказывания; воспроизведение ошибок и оговорок; эффект юмористической парадоксальности; конструирование авторского «комического мира»; юмористическое пародирование, имитация манеры или стиля речи.

2. Предпосылки создания комического эффекта в контекстах, содержащих различные коммуникативные ошибки

Комический эффект текстов, передающих фактические неточности, оговорки, содержащих логические, как бы неожиданно возникающие ошибки, обычно моделирует бытовые, знакомые каждому носителю языка ситуации. В этом случае проявляется «стихийный смех», описанный М. Першиным: «Над чем именно и почему именно мы смеемся – это то так, то эдак раскрывается и поворачивается в самом процессе смеха, и здесь всегда возможна игра смысловых переходов и переливов. Это чувствует каждый, кто не обделен <...> вкусом к смеху и опытом смеха»⁷. П. Макги замечает, что в подобных случаях для обработки информации, определяемой как “fantasy-assimilation” («как если бы»), не требуется полной перестройки предшествующих знаний⁸. Особенность эстетического эффекта в этом случае заключена не в процедуре мыслительного анализа, вычленяющей сопрягающиеся и отталкивающиеся коннотации контекста, а в феномене присутствия при внезапно рождающемся, часто оксюморонном смысле разворачивающегося сообщения. Я. Никульникова пишет, что «в лингвоэстетическом аспекте речевые неправильности исследуются как источник комического, как языковое средство, порождающее комедийный смех»; «благодаря внутреннему комедийному потенциалу

⁷ Першин М. Тыква пророка. *Православная беседа*. 2004. № 2. URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_leg.php (дата обращения: 05.10.2017).

⁸ McGhee P. On the cognitive origins of Incongruity Humor. *Fantasy assimilation versus reality assimilation. The psychology of humor*. New York ; London, 1972. P. 61–80.

такие непреднамеренные мини-высказывания с семантизированными речевыми ошибками функционируют на сцене и в печати как своеобразный мини-жанр юмористической речи». Подобного рода мини-тексты создают ярко выраженное и легко воспринимаемое смешное, а, соответственно, и сами ошибки можно назвать «эстетически или комедийно самодостаточными». Исследовательница отмечает, что юмористический эффект в речи чаще всего создают лексические, лексико-стилистические, фразеологические и синтаксические ошибки; значительно реже среди ошибок комического характера встречаются морфологические, орфоэпические и акцентологические, поскольку для восприятия нужен более широкий контекст, в частности, контекст художественного произведения⁹.

Проанализируем фактический материал, подкрепляющий наши теоретические идеи. Следует отметить, что в свете принципиальной синкретичности смыслов поэтонимов и комплексности эстетической категории наше структурирование контекстов с именами собственными и выделение групп является в определенной степени условностью и подчиняется стремлению уяснить превалирующие логические сценарии, по которым разворачивается достижение комического.

3. Поэтонимы как отражение некомпетентности говорящих

В предлагаемом примере миссионерка одной из религиозных организаций *предлагает интересующейся зачитать текст из 1-го послания Петра: «А вот посмотри, что сказал Петр Первый»*¹⁰. Комическое возникло при контаминации в речи женщины двух антропонимов: библейского имени *апостол Петр* и имени русского царя *Петр Первый*; механизм совмещения можно объяснить возникновением у говорившей ложной ситуативной ассоциации с числительным *первый*.

Юмористический эффект может возникнуть при недостаточном владении языком: *Районный-поляк: (староста группы верующих – С. Д.) «Сатана три раза искушал Иисуса, тем более может искушать*

⁹ Никульникова Я. Речевые отступления от литературных норм как источник комического и их эстетическая актуализация : дис. ... канд. филол. наук. Армавир, 2003. URL: [http://www.dissercat.com/content/rechevye-otstupleniya-ot-literaturnykh-norm-kak-istochnik-komicheskogo-i-ikh-esteticheskaya-](http://www.dissercat.com/content/rechevye-otstupleniya-ot-literaturnykh-norm-kak-istochnik-komicheskogo-i-ikh-esteticheskaya-aktualizatsiya) (дата обращения: 12.12.2018).

¹⁰ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_Ieg.php (дата обращения: 15.06.2018).

и нас»¹¹. Логически (в свете христианских традиций) высказывание верно, а наличие речевой ошибки обусловлено паронимическим сближением слов *искушал* – *искусал*, которое стало возможным вследствие наличия в корневых морфемах сходных словоформ чередования согласных *с // ш*.

Комический эффект порождается при ошибочном оперировании говорящим ментально неусвоенными фактами, например: *Нимрод охотился не только на зверей, но и на животных*¹². *Нимрод* – древний царь, кратко упоминаемый в Ветхом Завете. Известно, что он был искусным охотником, основал великое царство Ассирию и заложил несколько важных вавилонских и ассирийских городов. Предполагается также, что он начал строительство Вавилонской башни в знак неповиновения Богу. Вероятно, говорящий сконцентрировался на том, чтобы передать эту информацию, поэтому не осознает комическую тавтологию в конструкции *не только, но и*, не допускающей употребления полных синонимов.

Речевой некомпетентностью также можно объяснить такие «оговорки», как *Понтий пилот; мужики галилейские*¹³. Говорящему непривычны или малознакомы мифоним *Понтий Пилат* и торжественное *муж*, относимое к высокому стилю. Сюда же относится следующий пример: *Мне понравился ваш журнал «Опомнитесь» и брошюра под названием «Вот смотри, что я натворил»*¹⁴. Говорящий пытается воссоздать общий смысл, усвоенный им, используя привычную ему лексику. В действительности существуют религиозные журнал *«Пробудитесь!»* и брошюра: *«Смотри! Я творю всё новое»*. Комична такая трактовка названия религиозного праздника *Троица: Раньше я тоже праздновал праздник Троицы, соображали на троих*¹⁵, где ошибка обусловлена ассоциациями говорящего, связанными с выражением *сообразить на троих* – «пить спиртное

¹¹ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_1eg.php (дата обращения: 15.06.2018).

¹² Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_1eg.php (дата обращения: 15.06.2018).

¹³ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_1eg.php (дата обращения: 15.06.2018).

¹⁴ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_1eg.php (дата обращения: 15.06.2018).

¹⁵ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_1eg.php (дата обращения: 15.06.2018).

втроем», и корнем *три*, присутствующем в сакральном понятии *Троица*.

Устойчивый оборот *вавилонская блудница* и связанный с ним апокалиптический образ в христианстве («Откровения Иоанна Богослова») явно неизвестен отвечающему на вопрос в таком диалоге: *В Польше мужчине у дверей дома предлагают журнал с вавилонской блудницей на обложке: «Знает ли пан эту даму?». Мужчина в ответ: «Тихо, жена дома!»*¹⁶. Смешно также неуместное «осовременивание» образа словом *дама*.

Комическое может возникать и при пропуске части известного текста, которая оказывается неожиданно значимой: *Адам и Ева согрешили в том, что съели дерево добра и зла?*¹⁷. В Библии упоминается следующее: *а от дерева познания добра и зла, не ешь от него*¹⁸.

Следует отметить любопытный факт: исследователи замечают, что в некоторых случаях к юмору прибегали авторы Ветхого и Нового Завета, хотя природа его, разумеется, иная, нежели рассмотренная выше. Например, Бог смягчает праведный гнев Своего пророка: *Мне ли не пожалеть Ниневи, города великого, в котором более ста двадцати тысяч человек, не умеющих отличить правой руки от левой, и множество скота?*¹⁹.

В следующем примере с антропонимом: *Deux mères discutent:*

– *Ma petite fille est tellement intelligente que même si elle est juste en deuxième année, elle peut épeler son nom dans les deux sens!*

– *Ah oui et quel est-il son nom?*

– *Anna!*²⁰.

Женщина радуется тому, что ее дочь может прочесть имя в двух направлениях, но не в состоянии учесть того, что *Anna* является палиндромом.

¹⁶ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_Ieg.php (дата обращения: 15.06.2018).

¹⁷ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_Ieg.php (дата обращения: 15.06.2018).

¹⁸ Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические, в русском переводе с параллельными местами; синоидальное издание. Москва, 1991. Быт. 2:17.

¹⁹ Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические, в русском переводе с параллельными местами; синоидальное издание. Москва, 1991. Иона. 11.

²⁰ *Разговаривают две матери:*

– *Моя маленькая дочь настолько сообразительна, что, несмотря на то, что ей пошел лишь второй год, она может читать по буквам свое имя в двух направлениях!*

– *О! Как же ее зовут?*

– *Анна!* (Французский с улыбкой / ред. О. Розенкова. Москва, 2007. С. 2).

4. Поэтонимы в «нелогичных», «ошибочных» контекстах

Комично звучат названия песен, утрирующие прагматический характер «новых» артионимов, наряду со смысловым идентификатором, часто включающие числовой: «*Богом обещанный Рай № 4*», «*Развивайте плод любви № 86*», «*Плод доброты № 95*», «*Плод самообладания № 124*»²¹.

В рекламном тексте «*Нові пригоди супер-героїв Герасима та Муму в прикольній грі*»²² антропоэтоним и зоопозтоним из рассказа И. Тургенева «Муму» функционируют в высказывании, стилизованном под речь подростка, увлекающегося комиксами и компьютерными играми.

Еще пример комического рекламного текста из рекламной листовки компании «Світ чаю»: «*Ведмедик Пух*»: *натуральна фруктова суміш на основі суданської троянди з додаванням цедри помаранча, шматочків яблука та шипшини, пелюсток чорнобривців, бобових зерен і желатинових ведмедиків*. Стойкие ассоциации с поэтонимом Винни-Пух из одноименного произведения А.А. Милна, «подкрепленные» желатиновыми медвежатами как ингредиентом напитка, вряд ли способствуют продвижению данного продукта на избранном сегменте рынка, поскольку в контексте наблюдается противоречие созначений *съедобное – несъедобное*.

Комическое в цитате, предположительно, из школьного сочинения по роману Л. Толстого «Война и мир» демонстрирует работу того же механизма: *У Ростовых было три дочери: Наташа, Соня и Николай*²³. Синтаксическая конструкция с обобщающим словосочетанием *три дочери* содержит в ряду однородных членов два женских и одно мужское имя.

В выражении *С Михаилом Юрьевичем Лермонтовым я познакомилась в детском саду*²⁴ неудачное употребление антропонима в переносном, метонимическом смысле порождает комический эффект. С одной стороны, грамматически и синтаксически предложение построено верно. С другой, экстралингвистические знания позволяют охарактеризовать высказывание как логическую ошибку при использовании слова *познакомиться* в прямом значении.

²¹ Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_ieg.php (дата обращения: 15.06.2018).

²² Игровой портал оператора мобильной связи life. URL : <http://java.life.com.ua/d/adv2.aspx> (дата обращения: 01.03.2013).

²³ SMS-анекдот. SMS-атака / ред. Е. Левашева. Москва, 2005. С. 79.

²⁴ SMS-анекдот. SMS-атака / ред. Е. Левашева. Москва, 2005. С. 81.

5. Противопоставление онимов

по ведущим или второстепенным коннотациям

Имитация непреднамеренной нелепости может стать дополнительным, а иногда и единственным источником комического: *Bizim başbakanlardan biri Çin'e resmî bir ziyarete gitmiş. Akşamleyin onuruna yemek verilmiş. Yemek esnasında günün anlam ve önemini belirten bir konuşma yapma sırası gelince paniğe kapılmış. Yanında oturan ABD'den getirttiği danışmanına dönmüş:*

– *Eyvah ne yapacağım? Tek kelime Çince bilmem...*

– *Önemli değil efendim. Ellerinizi bacaklarınıza bitiştirin ve eğilerek başınızla selamlayın. Konuşma yerine geçer.*

Başbakan denileni yapmış. Korkunç bir alkış kopmuş. Dış ülkelerde sevmekten pek hoşlanan başbakan, alkışı görünce oturduğu yerden kalkmış, bu kez dört tarafı aynı şekilde ikişer kez selamlamaya devam etmiş.

Ancak biraz önceki alkıştan eser yok. Bu duruma bozulan başbakan yine danışmanına dönmüş:

– *Yahu ne oldu?*

– *Fazla gevezelik ettiniz, tadı kaçtı*²⁵.

Комический эффект анекдота основан на изображении неспособности некоего турецкого премьер-министра осуществить то, что Ю. Сорокин называет сопоставлением и истолкованием «картин мира», представленных в вербальном и невербальном поведении представителей тех или иных лингвокультурных общностей», поэтому «дополнения опыта одной лингвокультурной общности опытом другой и сопоставления своих и чужих ментально-аксиологических установок» не

²⁵ Один из наших премьер-министров поехал в Китай с официальным визитом. Вечером в его честь был подан ужин. Во время ужина он поддался панике, когда пришло время начинать важный разговор. Он обратился к сидящему рядом консультанту, привезенному из США:

– Эх, что делать буду? Ни одного слова по-китайски не знаю...

– Не беда, мой господин. Руки на ноги положите и, поклонившись, склоните голову. Это пройдет вместо разговора.

Премьер-министр сказанное сделал. Раздались бешеные аплодисменты. Премьер-министр услышал аплодисменты, ему очень понравилось быть столь любимым в зарубежных странах. Он поднялся со своего места и на этот раз на четыре стороны дважды проделал «приветствие» таким же образом.

Однако от прежних аплодисментов нет и следа. Рассердившийся премьер-министр снова повернулся к консультанту:

– Эй, что случилось?

– Вы много болтали, вкус потерялся (Турецкий с улыбкой / ред. А. Кельменчук. Москва, 2007. С. 11–12).

произошло²⁶. Топонимы *Китай* и *Турция* противопоставлены по коннотирующим аксиологемам, представляющим антиномии *закрый, молчаливый – открытый, разговорчивый*.

Тот же эффект достигается при помощи изображения непонимания смысла фразы: *Cumhuriyetimizin onucu yılını kutlama törenlerinde bir konuşmacı meydan nutkunda:*

– *On yılda Avrupalı on asır gerilde bıraktık! Diyerek güreleyince, Yahya Kemal esefle dizine vurur:*

– *Yahu, şu Avrupa ile bir türlü beraber olmadık <...> Ya geri kalıyoruz, ya geçiyoruz*²⁷.

Yahya Kemal – Яхья Кемал Бейтлы, турецкий поэт и политический деятель, стал известен активнейшим прославлением бывшего великолетия Османской империи. Например, по сведениям сайта, посвященного тюркским личностям, известен случай, когда в парижской школе Политологии он (Яхья Кемал) был возмущен тем, что учитель Европейской истории не говорил об Османской империи – это задевало национальное достоинство поэта²⁸. Описанные черты характера анекдотически гиперболизируются в предложенном тексте: Яхья Кемал недоволен и отставанием от *Европы*, и сообщением, что *Турция* оставила ее позади, в чем он усматривает ущемление прав *Турции*.

Комичными иногда становятся прагматонимы, демонстрирующие отсутствие «чувства языка»: например, из надписи на упаковке ТОВ «Трио» *Цукор-нісок «Бабусина каша»*. Название торговой марки вступает в «конфликт» с категорией продукта по типу *совместимое – несовместимое* в рамках одной категории *съедобное*.

Аналогичным образом, по нашему мнению, разворачивается комическое и в следующих примерах, когда смешными могут осознаваться в воспринимающем сознании культурно-компетентного субъекта названия, встречающиеся в повседневной жизни. Так, в

²⁶ Сорокин Ю. Сознание и модусы его существования (китайская лингвокультурная общность в 1966–1976 гг.). *Ретроспективные размышления*. Москва, 2003. URL: http://tverlingua.by.ru/archive/001/01_1-004.htm (дата обращения: 01.06.2018).

²⁷ На праздничном банкете по поводу десятилетия нашей республики один выступающий в общественном обращении заметил:

– *За десять лет мы Европу оставили позади на десять столетий.*

Только он прогремел, Яхья Кемал с сожалением ударил рукой по колену:

– *Вот ведь, с этой Европой никак вместе не можем быть <...>. Или отстаем, или перегоняем* (Турецкий с улыбкой / ред. А. Кельменчук. Москва, 2007. С. 164).

²⁸ Известные тюркские личности. URL: <http://www.ozturkler.com/icerikler.php?id=3515&lng=2> (дата обращения: 01.06.2018).

Одесской области Украины можно увидеть название кафе «*Мясник и море*», а в Тернополе паб «*Шерлок&Бекон*». Автор эргонима «*Мясник и море*», вероятно, стремился дать оригинальное название пункту питания и привлечь внимание. Однако, аллюзивные созначения названия, отсылающие к повести Э. Хемингуэя «*Старик и море*», вступают в противоречие с назначением поименованного объекта по типу *съедобное – несъедобное*, вызывая смех. Эргоним «*Шерлок&Бекон*», с одной стороны, существует в имеющейся практике, англоязычной в том числе, представлен конструкциями из двух существительных, которые соединены союзом *и* или символом *&*, например, исследовательница О. Донскова приводит такие названия, как: “*Lavender Hill Health&Beauty*”, “*Dimples Beauty&Spa*”, “*Robins&Day*” и “*Caviar House&Prunier*”²⁹. С другой стороны, «*Шерлок&Бекон*» представляет собой один из случаев актуализации фактически оксюморонных аллюзивных созначений, которая не может считаться успешной и привлекающей ожидаемое внимание потенциальных посетителей. Как известно, Шерлок Холмс – имя литературного персонажа, гениального детектива, созданного А. Конан Дойлом. Ближайшим другом и спутником Холмса в популярных многочисленных рассказах и повестях является доктор Ватсон, что определяет устойчивость и повторяемость в узусе словосочетания, состоящего из данных антропонимов: *Шерлок Холмс и доктор Ватсон*. Замена союза *и* на знак *&* актуализирует иноязычное и инокультурное созначения эргонима, а немотивированная с позиции читателей и содержания произведений А. Конан Дойла замена ожидаемого компонента *Ватсон* на *Бекон* (где первая буква апеллятива прописная в русле англоязычной традиции написания каждого значимого элемента названия с большой буквы, что также усиливает коннотацию *чуждой*) создает комический эффект, сталкивая созначения *съедобное – несъедобное*. К названиям такого типа относится и название лондонского ресторана “*Borshitch & Tears*”, упомянутое О. Донсковой³⁰.

Название базы отдыха «*Бальзаминат*», расположенной на побережье Черного моря, вероятно образовано от флоронима *бальзамин* и суффикса *-ат*. При этом, если употребление названий различных растений призвано создавать расслабленную атмосферу и характерно для создания эргонимов, то использование суффикса, обычно

²⁹ Донскова О. Особенности эргонимического пространства Лондона. URL: <http://library.wksu.kz/dmdocuments/Донскова.pdf> (дата обращения: 19.07.2017).

³⁰ «*Борщ и слезы*» (Донскова О. Особенности эргонимического пространства Лондона. URL: <http://library.wksu.kz/dmdocuments/Донскова.pdf> (дата обращения: 19.07.2017)).

образующего существительное со значением названия неорганических соединений (типа *бром – бромат*), создает комическое противоречие между референтом как отдельным объектом, принадлежащим к определенному классу предметов, сигнификатом как понятием об отдельном объекте данного класса и денотатом онима, отражающим обобщенный основной признак.

Необычное написание названия ресторана – *“Londonский”* – подкрепляет созначение *необычный* табличкой с наименованием улицы – *Набережная Роттерхэма* – на фасаде здания. Заведение расположено в небольшом живописном поселке Сергеевка Одесской области. Реальный топоним *Набережная Роттерхэма* стал следствием заключения договора о дружбе Сергеевки с ее британским городом-побратимом Роттерхемом. Эргоним способен навеять онимные аллюзии на комические литературные названия и сочетания с онимным компонентом, запечатленные, например, И. Ильфом и Е. Петровым в «Записных книжках» и в произведениях «Двенадцать стульев», «Золотой теленок»: *Абиссинский мальчик Васька, гостиница «Франция»* (в Закавказье – С. Д.) *с садом и двумя медвежатами на цепи, меблированные комнаты «Сорбонна»* (в Старгороде. – С. Д.); *Васюки переименовываются в Нью-Москву, Москва – в Старые Васюки*³¹. Комическое в образованиях подобного рода наиболее ярко проявилось в коннотониме *Нью-Васюки*, часто используемом в речи носителей для иронической характеристики неосуществимых, фантастических планов, поэтому и упомянутый нами эргоним также может восприниматься смешным, вызывая нежелательные ассоциации и снижая общий туристический имидж курортной зоны.

Следующие эргонимы, ставшие результатом смены названий под влиянием комплекса негативных экстралингвистических причин, создают комический эффект при уяснении мотивов подобных действий. Так, в оккупированной на момент написания статьи части Донецкой области (Украина) магазин бытовой техники «Фокс» образовался на месте покинувшей регион торговой сети «Фокстрот», а на отдельных зданиях, в которых ранее располагались рестораны сети быстрого питания “*McDonalds*”, появились вывески с названием «*ДонМак*». Рассматриваемые пары имен собственных окказионально приобретают сталкивающиеся созначения *старый – новый, хороший – плохой* соответственно. Случайно или осознанно примитивный подход к

³¹ Ильф И., Петров Е. Двенадцать стульев (авторская редакция без купюр и цензуры). Москва, 2000. URL: <http://lib.znaimo.com.ua/docs/203/index-138684.html?page=2> (дата обращения: 10.03.2016).

процедуре переименования путем усечения основы или метатезы позволяет составить определенное общественное мнение об интеллектуальных ресурсах субъектов, продуцирующих подобные эргонимы, а также является причиной возникновения крайне отрицательных оценочных коннотаций и обличающего уничижительного смеха.

Комическое может возникнуть в контексте как результат неудачного наложения оценочных характеристик номинативных единиц при соположении их с ассоциациями, сложившимися в культурном пространстве:

*Курган, Курган, ты, как всегда, немногословен,
И во дворах твоих по-прежнему живет –
Нем, как Герасим, глух, как Бетховен, –
Ну, в общем, добрый и талантливый народ.*

В строфе песни, звучавшей в эфире радио «Шансон», используются имена собственные – *Курган, Герасим, Бетховен*. При этом авторская характеристика города и его жителей – *немногословен, добрый, талантливый* – не подтверждается, как это задумано, антропозтонимом из произведения И. Тургенева *Герасим* и фамилией немецкого композитора *Л. ван Бетховена*. В один ряд помещаются «равновеликие» антропонимы с выделенными, по мнению автора, основными, семами – *нем* и *глух*, из которых не может следовать, что сочетающий их носитель будет *добрым* и *талантливым*; равно как и неверно то, что все жители Кургана *немы* и *глухи*.

Следует отметить, что осознание невольного комизма в ситуации столкновения коннотация может включаться мастером слова в художественное произведение и даже являться его смысловым центром. Например, Ю. Карпенко вспоминает, что в мемуарах жены украинского драматурга М. Кулиша есть эпизод о его работе над пьесой «Мина Мазайло». Писатель зашел в загс и просмотрел там список измененных фамилий. Среди прочих там была фамилия *Гімненко*, измененная на *Алмазов*. Это его так рассмешило, что он решил вставить случай в произведение. Перед премьерой к драматургу подошел молодой человек, представившийся *доктором Алмазовым*, и попросил заменить фамилии, но М. Кулиш не согласился, поскольку в этом, по его мнению, была «соль» пьесы³².

³² Карпенко Ю. Нотатки про ономастику Миколи Куліша. *Літературна ономастика* : збірник статей. Одесса, 2008. С. 84.

Имена собственные широко вовлекаются в ткань юмористических текстов разного рода, поэтому несомненным является факт их влияния на феномен комического. Особенности специфики подобного воздействия следует рассматривать с учетом междисциплинарных связей, присущих природе поэтонимологии.

Расширение круга анализируемых контекстов за счет разнообразных запротоколированных проявлений смеховой культуры позволяет приблизиться к изучению речевого комического не только как уже завершенного имеющегося результата, состоявшегося явления, но и с позиций говорящего и слушающего юмористический текст, который разворачивается при них в настоящее время.

Смех вообще и разворачивающийся по «законам» рассматриваемой в нашей статье логико-смысловой модели в частности является мощным ресурсом преобразования общества, изживания путем низложения реальных страхов с практически безграничным потенциалом действия, открывающим широкие возможности изучения речевого комического, например, в аспекте понимания механизмов специфики речевого воздействия и расширения его способов.

Теоретическое значение работы заключается в выявлении общезыковых закономерностей взаимоотношений между семантикой поэтонима и содержанием юмористического текста в процессе формирования комического эффекта, а также в расширении базы методов и приемов анализа собственных имен, что способствует углублению теоретической базы поэтонимологии.

Практическое значение статьи может состоять и в возможности использования ее результатов для дальнейших лингвистических и литературоведческих исследований, и в использовании полученных материалов при подготовке вузовских курсов по общему языкознанию, стилистике, поэтонимологии.

ВЫВОДЫ

Эстетическая категория комического способствует развитию «смехового сознания»³³, наглядно демонстрирует идеи несоответствия идеалу, внезапно открывшегося противоречия формы и содержания, отклонения от имеющейся в сознании нормы, избавления от логического контроля мысли, от автоматизма мышления.

³³ Пропп В. Проблемы комизма и смеха. Ленинград, 1976. URL: <http://tricksters.narod.ru/laughter/laughter.htm> (дата обращения: 05.05.2018).

Исследование реализации семантических механизмов, выполняемое в русле избранной методологии, позволяет выявить проявление разнообразных свойств имен собственных.

Поэтоним приобретает свойство «провоцировать» нарушение логических связей в разворачивающемся «здесь и сейчас» речевом сообщении при создании ложной контекстной ассоциации.

Употребление поэтонимов в искаженном виде в ряде случаев осознается смешным и обнаруживает речевую некомпетентность субъекта, создающего контекст, не имеющий исходной установки на комическое. Такой же нежелательный для автора высказывания эффект может быть результатом оксюморонного совмещения и перекрещивания в границах одного контекста ассоциаций, восходящих к принципиально несоположимым фундаментальным онтологическим категориям.

Такие виды имен собственных, как артионимы и эргонимы, могут содержать комическую појему (сему поэтонима) в составе своей семантики, которая возникает не только традиционно в процессе развития смыслов проприальной единицы в произведении (понимаемом в широком смысле), но и уже вследствие своей структуры, обнаруживающей смешную нелепость. При этом анализировать такие имена собственные имеет смысл по типу имен-заглавий, для верного понимания которых, по мнению Э. Кравченко³⁴, существуют контексты разного рода, «эксплицирующие ситуацию «присвоения имени» (озаглавливания), которая прямо или опосредованно объясняет авторский выбор, извлекая под-текстовые смыслы из органичной двуединой сущности имя – текст».

Комический эффект проявляется и в результате включения имени собственного в нестандартный, «ошибочный» контекст, и это окружение может либо сразу восприниматься таковым, либо так характеризоваться имеющим определенную специальную подготовку читателем (слушателем) после ряда умозаключений. При этом информация, хранящаяся в номинативных единицах, обеспечивает понимание текста.

Таким образом, возникновение комического может быть обусловлено проявлением «балаганной» смеховой ипостаси имени

³⁴ Кравченко Э. Имя как элемент текста и поэтонимосферы. Поэтика связей и отношений. Винница, 2015. С. 245.

собственного, а также «сопротивлением» номинативной единицы вхождению в неадекватное ее созначениям сообщение.

Полученные результаты исследования поэтики онимов в контекстах, воспроизводящих речевые ошибки и оговорки, позволяют считать избранный путь изучения продуктивным и требующим дальнейшего развития и совершенствования, что и следовало доказать, решив поставленные в начале работы задачи.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена изучению взаимодействия поэтик онима и ближайших контекстов при создании комического эффекта в высказываниях, воспроизводящих речевые ошибки и оговорки. Для определения приемов выявления синергетической семантики и конгенеративной поэтики сочетаний с онимами использован комплексный метод поэтонимологического анализа. Расширение круга анализируемых контекстов позволило приблизиться к изучению речевого воплощения смеховой культуры с позиции воспринимающего разворачиваемый юмористический текст. Выявлены общезыковые закономерности взаимоотношений между семантикой поэтонима и содержанием юмористического текста в процессе формирования комического эффекта, а также расширена база методов и приемов анализа собственных имен, что способствовало углублению теоретической базы поэтонимологии. Доказано, что комическое обусловлено проявлением «балаганной» смеховой ипостаси имени собственного, а также «сопротивлением» номинативной единицы вхождению в неадекватное ее созначениям сообщение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Михайлов В. Собственные имена персонажей русской художественной литературы XVIII и первой половины XIX в., их функции и словообразование : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1956. 19 с.
2. Магазаник Э. Ономастика поэтическая. *Краткая литературная энциклопедия*. Москва, 1978. С. 441–444.
3. Бондалетов В. Русская ономастика : учебное пособие для студентов педагогических институтов. Москва, 1983. 224 с.

4. Карпенко Ю. Нотатки про ономастику Миколи Куліша. *Літературна ономастика* : збірник статей. Одеса, 2008. С. 78–92.
5. Калинин В. Поэтика онима. Донецк, 1999. 408 с.
6. Дворянчикова С. Выделение моделей репрезентации комического в контекстах с поэтонимами с позиции лингвистической семантики. *Мова і культура* : науковий журнал. Київ, 2010. Вип. 13. Т. 1 (137). С. 80–85.
7. Першин М. Тыква пророка. Православная беседа. 2004. № 2. URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_Ieg.php (дата обращения: 05.10.2017).
8. McGhee P. On the cognitive origins of Incongruity Humor. Fantasy assimilation versus reality assimilation. *The psychology of humor*. New York ; London, 1972. P. 61–80.
9. Никульникова Я. Речевые отступления от литературных норм как источник комического и их эстетическая актуализация: дис. ... канд. филол. наук. Армавир, 2003. URL: <http://www.dissercat.com/content/rechevye-otstupleniya-ot-literaturnykh-norm-kak-istochnik-komicheskogo-i-ikh-esteticheskaya> (дата обращения: 12.12.2018).
10. Черномырдин отдыхает! Перлы «Свидетелей Иеговы». URL: http://www.gumer.info/Humor/Svid_Ieg.php (дата обращения: 15.06.2018).
11. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические, в русском переводе с параллельными местами; синоидальное издание. Москва, 1991. 296 с.
12. Французский с улыбкой / ред. О. Розенкова. Москва, 2007. 190 с.
13. Игровой портал оператора мобильной связи life. URL: <http://java.life.com.ua/d/adv2.aspx> (дата обращения: 01.03.2013).
14. SMS-анекдот. SMS-атака / ред. Е. Левашева. Москва, 2005. 96 с.
15. Турецкий с улыбкой / ред. А. Кельменчук. Москва, 2007. 190 с.
16. Сорокин Ю. Сознание и модусы его существования (китайская лингвокультурная общность в 1966–1976 гг.). *Ретроспективные размышления*. Москва, 2003. URL: http://tverlingua.by.ru/archive/001/01_1-004.htm (дата обращения: 01.06.2018).
17. Известные тюркские личности. URL: <http://www.ozturkler.com/icerikler.php?id=3515&lng=2> (дата обращения: 01.06.2018).

18. Донскова О. Особенности эргонимического пространства Лондона URL: <http://library.wksu.kz/dmdocuments/Донскова.pdf> (дата обращения: 19.07.2017).

19. Ильф И., Петров Е. Двенадцать стульев (авторская редакция без купюр и цензуры). Москва, 2000. URL: <http://lib.znaimo.com.ua/docs/203/index-138684.html?page=2> (дата обращения: 10.03.2016).

20. Пропп В. Проблемы комизма и смеха. Ленинград, 1976. URL: <http://tricksters.narod.ru/laughter/laughter.htm> (дата обращения: 05.05.2018).

21. Кравченко Э. Имя как элемент текста и поэтонимосферы. Поэтика связей и отношений. Винница, 2015. 387 с.

Information about author:

Dvorianchykova S. Ye.,

Ph. D. in Linguistics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Kyiv National University of Technologies and Design
2, Nemirovich-Danchenko str., Kyiv, 01011, Ukraine

ТЕЗАУРУСНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ «ФІНАНСИ»

Кійко С. В., Кійко О. Ю.

ВСТУП

Для сучасного мовознавства характерний підвищений інтерес до питань системного дослідження мови і мовлення, особливо на лексичному рівні. Найбільш очевидними є системні зв'язки термінологічної лексики в спеціальному тексті. Поглиблене вивчення спеціалізованої термінології, термінологічних дефініцій, розгляд проблем і принципів укладання тезаурусів різних предметних областей, а також особливостей функціонування термінологічної лексики в тексті набувають у сучасному мовознавстві виняткової актуальності.

Зростання цікавості до вивчення термінів припадає на 60–70 рр. минулого століття (В. Виноградов, В. Гак, Й. Гольтшальк, В. Даниленко, О. Ісаченко, Д. Лотте, Т. Канделаки, О. Реформатський, М. Суслов та інші). Якщо в працях відомих лінгвістів Д. Лотте, Г. Винокура, О. Реформатського наведено визначення найважливіших понять сучасного термінознавства, то сучасні вчені (М. Володіна, В. Гак, А. Герд, С. Гриньов, Б. Городецький, В. Даниленко, Т. Канделаки, Л. Капаназе, Т. Кияк, В. Лейчик, Г. Мельников, А. Моїсеєв, Р. Піотровський, В. Татаринів, Е. Толікіна, Б. Шуневич та ін.) значно розширили коло досліджуваних термінологічних проблем, описавши співвідношення термінів і загальноповсякденної мови, шляхи поповнення термінології тощо. Питання класифікації і системності термінів розглянуто також у працях німецьких і американських лінгвістів С. Врайта, В. Адама, Е. Вюстера, Х. Лукхардта, І. Шульце, К. Бауш, Р. Арнтцен, К. Брінкмана, Х. Бюлера, Л. Ольшкі, Е. Вюстера й ін., які зробили значний внесок у розвиток методології дослідження термінів та питань одно– й багатозначності терміна.

Як зазначає В. Татаринів, «бурхливе зростання науково-технічних знань у наші дні відбилося в тому, що понад 90% нових слів, що з'являються в сучасних мовах, становить спеціальна лексика»¹. Отже, зростання числа термінів різних наук значно перевищує кількість

¹ Татаринів В. Теория терминоведения. *Теория термина: История и современное состояние*. Москва : Московский лицей, 1996. С. 4.

загальноживаних слів мови, усе більше термінів проникають у загальноживану мову. Тому вивчення проблем спеціальної лексики стає все важливішим для розуміння процесів у мові загалом. Потік лінгвістичної та спеціальної інформації, що підлягає обробленню, настільки великий, що без автоматизації цього процесу не обійтись. У цих умовах виникає потреба систематизувати термінологію шляхом побудови лексико-семантичних термінологічних систем певних предметних областей.

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю систематичного дослідження німецьких спеціальних термінів предметної області «Фінанси». Центральною, найбільш важливою термінологічною роботою є впорядкування термінології, що складається з низки етапів, а саме: інвентаризації термінів обраної області знання, систематизації понять цієї області, аналізу термінології для виявлення її недоліків, особливостей і тенденцій розвитку, власне нормалізації, тобто впорядкування значення і форми термінів, і, нарешті, кодифікації термінів. Важливість опису лексико-семантичної термінологічної системи предметної області «Фінанси» і створення кодифікованого списку термінів, що входять до неї, пояснюється тим, що вивчення лексико-семантичної термінологічної системи, їхніх взаємовідношень і зв'язку із загальнолітературною мовою слугують виявленню загальних тенденцій розвитку мови загалом і спеціальної мови (термінології) зокрема, допомагають вирішенню практичних завдань у галузі лексикографії та викладання німецької мови.

Як основні показники прогресу в будь-якому суспільстві економіка і фінанси завжди інтенсивно розвиваються, постійно оновлюються, відображаючи поступальний рух соціуму. Сучасна фінансово-ринкова терміносистема перебуває в стадії становлення і формування, а «термінологічний потік», що влився у вітчизняну «мову ринку», несе в собі масу нових слів, запозичених із німецької фінансово-ринкової терміносистеми. «Провідниками» цих нових термінів є, насамперед, банки, валютні та фінансові біржі, митниці і податкові служби, а також термінологічні словники і довідники. Найбільш повним системним дослідженням німецької термінології предметної області «Економіка» є аналіз терміносистеми, здійснений В. Чижаківським, А. Попеску й

О. Щербиніною², в якому наведено докладний опис побудови економічної терміносистеми. Заслуговує на увагу також аналіз фінансово-банківської системи в працях С. Сулак³, на основні ідеї якої ми опираємося в нашому дослідженні.

Об'єктом нашого дослідження є терміносистема предметної області «Фінанси» у німецькій мові, предметом – тезаурусне моделювання термінологічної системи фінансів. Метою дослідження є розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій із побудови лексико-семантичної термінологічної системи предметної області «Фінанси» на основі термінологічної лексики сучасної німецької мови, взятої із заголовків / підзаголовків німецької газети “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, а також виокремлення кодифікованого алфавітного списку термінів, що входять до розробленої лексико-семантичної термінологічної системи предметної області «Фінанси», з метою укладання тезауруса. Для цього вирішуються такі завдання: 1) проаналізувати заголовки / підзаголовки статей із газети “Frankfurter Allgemeine Zeitung” і розглянути особливості дефініцій наукових термінів; 2) викласти основні принципи тезаурусного моделювання термінологічної системи німецької мови із предметної області «Фінанси»; 3) укласти кодифікований алфавітний список виділених термінів у німецькій мові.

Матеріалом дослідження слугувала термінологічна лексика, взята з розділу «Фінанси» газети “Frankfurter Allgemeine Zeitung”⁴ за 2016–2018 рр. Загальна кількість слововживань становить приблизно 40 000 лексичних одиниць. “Frankfurter Allgemeine Zeitung” – це одна з найбільших надрегіональних газет Німеччини, основним змістом якої є повідомлення політичного, економічного й культурного характеру. Для аналізу відібрано як однослівні терміни, так і терміносполуки, що складаються із двох і більше компонентів загальною кількістю 3 000 одиниць. Для аналізу і порівняння дефініцій залучалися не тільки взяті окремо терміни, відібрані із заголовків / підзаголовків статей, але й самі матеріали статей. Під час дефінування основних термінів використано додатково академічний тлумачний словник “Duden”⁵,

² Tschizhakowski V., Schtscherbinina O., Popesku A. Bildung des terminologischen semantischen Systems im Fachgebiet “Wirtschaft”. Chisinau : FIUMoldovas, 2002. 113 S.

³ Сулак С. Исследование терминологической системы предметной области «Финансы» (на основе материалов русского, немецкого языков) : дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Кишинев, 2006. 184 с.

⁴ Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2016–2019. URL: <https://www.faz.net/aktuell/finanzen/>.

⁵ Duden Universalwörterbuch A – Z. Hrsg. von G. Drosdowski. Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2006. 1816 S.

шеститомний економічний лексикон видавництва Габлер⁶, а також академічний довідник з економіки “Duden Wirtschaft von A bis Z”⁷.

Для вирішення завдань, поставлених у статті, за загального індуктивно-дедуктивного підходу до досліджуваного матеріалу використано низку методів синхронного аналізу. Традиційний описово-класифікаційний метод поєднується з дефініційним аналізом, на підставі якого вивчається семантична структура термінів. За допомогою прийомів морфемного і словотвірного аналізу, а також методу лексичних перетворень проводиться структурно-семантичний аналіз складних термінів. У дослідженні задіяно також інші методи сучасної лінгвістики: аналіз безпосередньо складових для встановлення словотвірної структури і виділення моделей, за якими утворюються сучасні терміни, з метою виокремлення термінологічних полів, компонентний аналіз під час опису особливостей семантичної структури термінів німецької мови. Метод системно-порівняльного аналізу застосовано під час укладання кодифікованого списку і на етапі аналізу обсягу понять при порівнянні дефініцій з метою виключення багатозначності термінів. На підставі результатів застосування кількісних методів зроблено висновки про кількісну і процентну характеристики термінів, що трапилися в кодифікованому алфавітному списку.

1. Термін і терміносистема

Термін – це номінативна лексична одиниця (слово або словосполучення) спеціальної професійної мови, яка вживається для точного найменування спеціального поняття. У лінгвістичній літературі наявні безліч різних визначень терміна, що вказують на його специфічні властивості та особливості вживання⁸. Проте всі вони ґрунтуються на первинній функції терміна – точно й однозначно називати поняття певної галузі знання, що визначає роль терміна в розвитку як науки загалом, так і її окремих галузей. Як одиниця мови спеціального вжитку термін має певні семантичні, формальні і прагматичні властивості. Так, семантичними характеристиками термінів є їхня змістовна точність під час номінації поняття, наявність дефініції, яка відображає результат

⁶ Gabler-Wirtschaftslexikon. In 6 Bänden. 18. Aufl. Wiesbaden : Gabler Verlag, 2014. 3700 S.

⁷ Duden Wirtschaft von A bis Z: Grundlagenwissen für Beruf, Ausbildung und tägliches Leben. Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2007. 512 S.

⁸ Кійко С., Школьна Н. Передмова. Німецько-український словник термінів промислової автоматизації: Близько 16 000 термінів і терміносполук. Чернівці : Букрек, 2019. С. 3–7.

наукового осмислення особливостей позначуваного терміном об'єкта чи явища залежно від цілей спеціальної області знання, однозначність у межах певної області знання, нейтральність стосовно системи понять певної галузі знань і відносна залежність від контексту. До формальних ознак термінів можна віднести відповідність нормам мови, високу дериваційну і словотвірну активність, стислість та номінативний (іменний) характер. Серед прагматичних особливостей варто згадати вживання в спеціальних контекстах окремої галузі знання, актуальність, відповідність рівню розвитку знання про певне поняття, відтворюваність у мовленні.

За основу під час визначення терміна в нашому дослідженні взято дефініцію терміна, запропоновану Б. Городецьким і В. Раскіним: «Терміном називають слово або поєднання слів спеціальної підмови, створене для точного вираження спеціальних понять у системі науки і техніки»⁹. У статті керуємося також визначенням терміна, розробленим Р. Піотровським: «По суті, терміном може стати будь-яке слово або словосполучення мови за умови, що його значення включається в деяку досить чітко визначену систему понять, що відносяться до певної систематизованої предметної області, яка відображає певну ділянку об'єктивної дійсності»¹⁰. Ці визначення вказують на специфічність, професійність вживання терміна, його номінативний характер, здатність називати спеціальні поняття, штучність створення терміна і його системність. Останню властивість термінів розглядаємо як фундамент для побудови будь-якої наукової теорії і вважаємо, що принцип системності є провідним принципом організації термінологічних систем і їх вивчення. Система термінів розглядається нами як сукупність її структури (ієрархія термінів певної галузі знання), субстанції (поняття цієї галузі) і функцій (номінацій понять цієї галузі знання). Терміни всередині системи займають певне місце стосовно інших її членів, їхня строга ієрархія утворює структуру системи. Між термінами як елементами терміносистеми існують два види відношень: парадигматичні та синтагматичні (*рід – вид – підвид; ціле – частина*).

Для розуміння системності термінів необхідно розрізняти два поняття – «термінополе» і «терміносистема». Умовою перетворення будь-якого

⁹ Городецкий Б., Раскин В. Термины с лингвистической точки зрения. *Место терминологии в системе современных наук*. Москва : Наука, 1990. С. 47.

¹⁰ Пиотровский Р., Рахубо Н., Хажинская М. Системное исследование лексики научного текста. Кишинев : Штиинца, 1981. С. 19.

слова або словосполучення на термін є включення його поняття (тобто десигната) у термінополе, що представляє організовану сукупність науково-технічних і спеціальних понять і зв'язків. Термінополя виступають тут як системне утворення плану змісту. У плані вираження термінополю відповідатиме сукупність лексичних одиниць, а також словотворчих морфем і формальних синтаксичних прийомів, що забезпечують синтагматичні зв'язки між лексичними одиницями. Ця організована сукупність плану вираження є терміносистемою. Комбінація термінополя (плану змісту) з терміносистемою (планом вираження) дає двостороннє знакове утворення, яке представляє лексико-семантичну термінологічну систему¹¹. Стійкість лексико-семантичної термінологічної системи забезпечується системною стабільністю позначуваного, тобто термінополя, елементи і зв'язки якого визначені системою понять і зв'язків відповідної галузі знання.

Вихідним поняттям під час смислового аналізу будь-якого лінгвістичного об'єкта є поняття предметної області, яка служить віддзеркаленням у свідомості людини або колективу певної ділянки об'єктивної дійсності. Обмежень на вибір предметної області не існує. Цей вибір здійснюється відповідно до завдань лінгвістичного дослідження. Предметною областю може стати галузь знань, наприклад, спеціальність «Фінанси», що і було вибрано для дослідження.

Системність термінології передбачає поділ термінів на предметні області, предметні підобласті й мікрообласті. На нижньому рівні ієрархії розташовуються елементарні поняття. Термінополе послідовно розбивається на ділянки, мікрополя аж до виділення точок, тобто значень окремих термінів і зв'язків, що об'єднують ці значення. У результаті, формується рівнева ієрархія термінополя, де верхні рівні відводяться областям і підобластям, а на нижніх розташовуються точки термінополя. Чим вищим є певний рівень (мікрообласть – підобласть – область), тим загальніший характер мають ознаки. І навпаки, під час руху від верхніх рівнів до нижніх ознаки набувають все більш індивідуального характеру. Водночас ознаки нижчого рівня успадковують семантичні ознаки попередніх рівнів ієрархії. У результаті, усередині термінополя

¹¹ Апресян Ю. Лексическая семантика. *Избранные труды*. Москва : Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1995. С. 78–80.

формується поле ознак, яке є робочим інструментом під час побудови даного термінополя¹².

Під час побудови термінополя семантичні ознаки відіграють роль організуючих елементів, навколо яких групуються області, підобласті, мікрообласті. Для побудови й аналізу лексико-семантичної термінологічної системи необхідно співвіднести побудовану семантичну модель термінополя із планом вираження мови. Це завдання вирішується шляхом співвіднесення ділянок, мікрополів і точок термінополя з лексикою певної мови. Це означає, що кожен фрагмент термінополя отримує свою лінгвістичну мітку (код). Їх повний перелік буде кодифікованим алфавітним списком. Мітки можуть бути або просто перелічені, або впорядковані за алфавітом, або організовані в мережу (ієрархічно побудований тезаурус).

2. Принципи тезаурусного моделювання терміносистеми

Основне завдання, яке виникає під час моделювання плану змісту предметної області, полягає у виявленні й описі його структури з одночасним зазначенням основних типів відношень між ділянками, мікрополлями і точками термінополя. Найбільш вдалим методом для моделювання обраного нами термінополя предметної області «Фінанси» видається тезаурусно-сітьовий метод, який дозволяє створити таке поле, в якому класифікація термінів орієнтована за спеціальними галузями й ієрархічно скомпонована. Під терміном «сіть» ми розуміємо модель спільності лінгвістичних об'єктів, що становлять певну множину, між елементами якої можуть бути встановлені відношення різного порядку. Ієрархічна сіть характеризується такими ознаками: 1) верхній рівень представлений вузлом із найбільш загальною семантикою – коренем; 2) інші вузли теж є видами мережі (однокореневі вузли); 3) вузол, від якого не виходить жодних відгалужень, називається термінальним або кінцевим вузлом; 4) усередині мережі завжди наявний бінарний зв'язок (або кілька бінарних зв'язків) між термінами. Ці зв'язки транзитивні, нереклексивні й асиметричні¹³. Цією мережею, де між об'єктами наявні

¹² Пиотровский Р., Рахубо Н., Хажинская М. Системное исследование лексики научного текста. Кишинев : Штиинца, 1981. С. 51.

¹³ Goltschalck J. Die Terminologearbeit der Sprachendienste der Europäischen Gemeinschaften. *Die Bedeutung von Terminologie und Lexikographie für die Arbeit der Sprachendienste in Industrie.* Germersheim : Saxa, 1974. S. 17.

відношення «вид – підвид», «ціле – частина», можна рухатися вниз. За допомогою такої формальної процедури здійснюється розподіл термінополя на ділянки й області, мікрополя і мікрообласті різного порядку (див. табл. 1).

Термінополе, представлене у вигляді мережі, є універсальною моделлю змістового рівня для терміносистеми. Національно-мовні відмінності кожної терміносистеми перебувають на рівні вираження, тобто в самій структурі термінологічної системи¹⁴. Отже, термінополе – це уніфікована сукупність термінів певної професійної сфери з багаторівневою структурною будовою. Об'єктом термінополя є мови для спеціальних цілей, тобто професійні мови. Диференційними ознаками термінополя є концептуальність, цілісність, системність, динамічність, еволюційність, впорядкованість, стійкість, безперервність, взаємодоповнюваність, взаємозумовленість, повнота і розмитість кордонів.

Таблиця 1

Структурна схема терміносистеми

Рівень	План змісту	План вираження
1	Термінополе	Терміносистема
2	Ділянка термінополя	Ділянка терміносистеми
3	Мікрополе 1-го порядку (МП-1)	Мікроділянка 1-го порядку (МП-1)
4	Мікрополе 2-го порядку (МП-2)	Мікроділянка 2-го порядку (МП-2)
(n + 1)	Мікрополе (n-1)-го порядку	Мікрообласть (n-1)-го порядку
(n + 2)	Точка термінополя	Форма терміна

Процес побудови термінополя охоплює декілька етапів: збирання матеріалу, виділення полів і мікрополів, систематизацію й уніфікацію зібраного матеріалу, а також його кодифікацію. Розглянемо найбільш оптимальні прийоми і специфічні перетворення, необхідні для виокремлення термінологічної лексики і для її класифікації на першому і другому етапах, а також для практичного використання створеного термінополя.

¹⁴ Сулак С. Исследование терминологической системы предметной области «Финансы» (на основе материалов русского, немецкого языков) : дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Кишинев, 2006. С. 64.

Як інформаційне джерело для отримання необхідної термінології у відповідній предметній області «Фінанси» і для створення її термінополя використано німецьку газету “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, розділ «Фінанси», оскільки зміст опублікованих там статей відображає повсякденну реальність фінансового життя сучасної Німеччини. Відповідно до наведеної вище методики досліджено терміни і терміносполуки в заголовках і підзаголовках статей, оскільки вони дозволяють автору або читачеві спрогнозувати зміст статті, а також зорієнтуватися в сприйнятті її змісту¹⁵. Доведено, що за допомогою заголовків приблизно у 80% випадків можна адекватно визначити професійно-тематичний зміст науково-технічного документа¹⁶.

Ці властивості заголовкових і підзаголовкових термінів використано під час створення термінополя. Значення терміна дозволяє сконцентруватися на пошуку понять, які беруть участь у визначенні підрозділів термінополя. Семантична природа кожного терміна проявляється завдяки його семантичним ознакам, які варто розглядати як складові елементи відповідного поняття, які відрізняють значення однієї групи термінів від значень іншої групи.

Семантичні ознаки термінів, необхідні для термінологічної роботи, відображені зазвичай у їх дефініціях. Дефініція – це термінологічне або уточнююче визначення виразів, докладне пояснення змісту і вживання понять, за можливості точне і повне пояснення значення понять за допомогою інших понять. Будь-яке визначення містить дві головні складові частини: визначення поняття на основі семантичних ознак і необхідну додаткову інформацію, що конкретизує згадані ознаки. Критичний аналіз наявної в дефініціях інформації дозволив нам розділити спеціалізовану сферу «Фінанси» на 15 полів (Felder) і створити верхній рівень її термінополя (див. таб. 2).

¹⁵ Кійко Ю. Німецько-українські паралелі в інформаційних медіажанрах: фрактальний підхід. Чернівці : Родовід, 2016. С. 247.

¹⁶ Чижаковский В. Семиотико-коммуникативные аспекты автоматической переработки заголовка научно-технического текста : автореф. дис. ... докт. филол. наук. Ленинград, 1989. 31 с.

Наочне представлення структури предметної області «Фінанси»

F01. Finanzmarkt	F09. Europäische und internationale Fonds
F02. Finanzinstrumente	F10. Geld
F03. Kapital	F11. Dienstleistungen
F04. Banken	F12. Sozialleistungen
F05. Börsen	F13. Wirtschaftswissenschaften und
F06. Handel	Forschung
F07. Haushalt und Fiskalpolitik	F14. Europäische Gemeinschaft (EU)
F08. Investitionen	F15. Sonstige Termini

Отже, предметна область «Фінанси» складається із 15-ти полів:

П1. Фінансовий ринок	П9. Європейські і міжнародні фонди
П2. Фінансові інструменти	П10. Грошове господарство
П3. Капітал	П11. Послуги
П4. Банки	П12. Соціальні видатки
П5. Біржі	П13. Економічні науки і
П6. Торгівля	дослідження
П7. Бюджет і фінансова політика	П14. Європейська спільнота
П8. Інвестиції	П15. Решта термінів

Запропонований поділ термінополя «Фінанси» став результатом комплексного аналізу, який передбачає два етапи: 1) початкове ознайомлення з матеріалом, що підлягає дослідженню; 2) категоризацію матеріалу.

На першому етапі роботи ми ознайомилися зі спеціалізованим матеріалом, що пояснює зміст поняття «фінанси». Це поняття охоплює велику кількість термінів, що визначають його загальний зміст і водночас сумарний зміст предметної області «Фінанси». Терміни цієї предметної області підлягають класифікації за своєю семантичною значущістю в межах відповідного термінополя і за відповідними зв'язками між ними. Розуміння цих зв'язків під час нашої роботи з відповідним термінологічним матеріалом дозволило розробити логічну класифікацію термінів предметної області «Фінанси». Нижче наводимо приклад, який пояснює перебіг наших міркувань (див. витяг зі статті, опублікованої

журналістом-оглядачем Н. Кульсом на інтернет-сайті газети “Frankfurter Allgemeine Zeitung” у рубриці «Фінанси» від 15 лютого 2019 р.¹⁷):

“Die größte Bankfusion in Amerika seit der Finanzkrise

Die angekündigte Fusion zweier Regionalbanken aus den Südstaaten beflügelt die Aktienkurse von potentiellen Übernahmekandidaten / Wall Street wettet

In den Vereinigten Staaten zeichnet sich nach regulatorischen Lockerungen eine neue Fusionswelle unter regionalen Banken ab. In der vergangenen Woche gab es mit der angekündigten Übernahme der in Atlanta (Georgia) beheimateten SunTrust Banks durch den Konkurrenten BB&T den ersten großen Paukenschlag auf dem Weg zu der seit geraumer Zeit erwarteten Konsolidierung. Die in Winston-Salem (North Carolina) ansässige BB&T zahlt 28 Milliarden Dollar im Rahmen eines Aktientausches für SunTrust. Damit schließen sich die beiden Südstaaten-Institute zur neuen Nummer sechs der Branche zusammen. Es ist die größte Bankfusion seit der Finanzkrise <...>”.

У наведеному вище уривку статті, опублікованій під заголовком “Die größte Bankfusion in Amerika seit der Finanzkrise” із двома підзаголовками “Die angekündigte Fusion zweier Regionalbanken aus den Südstaaten beflügelt die Aktienkurse von potentiellen Übernahmekandidaten?” / “Wall Street wettet” на першому етапі підкреслено наявні терміни. Поруч із кожним терміном проставлені номери ділянок відповідно до табл. 2: “Die größte Bankfusion (04) in Amerikaseit der Finanzkrise (01) / Die angekündigte Fusion (02) zweier Regionalbanken (04) aus den Südstaaten beflügelt die Aktienkurse (05) von potentiellen Übernahmekandidaten (08) / Wall Street (01) wettet”. Проблематичним у цьому контексті виявився термін *Wall Street*, значення і місце якого необхідно визначити у створеній нами термінологічній системі. Ключовим словом цієї терміносполуки є запозичене з англійської мови слово *Street* – «вулиця». Проте, крім прямого значення, це слово позначає фінансове поняття (реалію). У німецькій мові термін *Wall Street* має два значення: а) торгова вулиця в Нью-Йорку; б) фінансовий центр, грошовий ринок. Про це свідчить також визначення, наведене в тлумачному словнику “Duden”¹⁸: “*Wall Street* – фінансовий центр (ринок) Америки, грошовий ринок або ринок

¹⁷ URL: <https://www.faz.net/aktuell/finanzen/finanzmarkt/die-groesste-bankenfusion-in-amerika-seit-der-finanzkrise-16039530.html>.

¹⁸ Duden Universalwörterbuch A – Z. Hrsg. von G. Drosdowski. Mannheim : Dudenverlag, 2006. S. 1708.

короткострокових кредитів». Той факт, що *Wall Street* є фінансовим центром, грошовим ринком, допомагає нам визначити його місце в термінологічній системі «Фінансовий ринок» (01).

Низку проблем створює також віднесення складних слів до певних полів і мікрополів. Як відомо, складні слова-терміни утворені із двох основ. Перша визначає другу, яка є носієм родової ознаки й виражає основне значення слова. Перший же компонент вказує на ознаку, властивість, які уточнюють значення основного компонента, як-от: *Finanzmarkt* – «фінансовий ринок», де основне значення слова належить слову *Markt*, а значення слова *Finanz(en)* є визначальним для основного слова. Те ж саме відбувається і зі словами *Devisenmarkt* – «валютний ринок», *Geldmittel* – «грошові кошти», *Börsengang* – «біржовий процес» тощо.

Характерною рисою складних термінів у німецькій мові є утворення груп, об'єднаних родовою ознакою з однорідним першим або другим компонентом, причому група може налічувати значну кількість термінів. Наприклад, зі спільним першим компонентом виділяються: *Finanzabteilung* – «фінансовий відділ», *Finanzplan* – «фінансовий план», *Finanzkontrolle* – «фінансовий контроль», *Finanzkraft* – «фінансова сила», *Finanzkrise* – «фінансова криза», *Finanzmann* – «фінансовий діяч», *Finanzminister* – «міністр фінансів», *Finanzministerium* – «Міністерство фінансів», *Finanzplanung* – «фінансове планування», *Finanzpolitik* – «фінансова політика», *Finanzspitze* – «керівник із фінансів», *Finanzverwaltung* – «управління фінансів», *Finanzwesen* – «фінансова система», *Finanzwirtschaft* – «фінансова економіка» (загалом 42 терміни) тощо.

Існує група і зі спільним другим компонентом, що називає ринкове поняття, яке характеризується різними ознаками, що передаються першим компонентом, як-от: *Devisenmarkt* – «валютний ринок», *Aktienmarkt* – «ринок акцій і цінних паперів», *Fondsmarkt* – «ринок фондів», *Kapitalmarkt* – «ринок капіталу», *Finanzmarkt* – «фінансовий ринок», *Warenmarkt* – «речовий ринок» (загалом 36 термінів).

Двокомпонентні терміни, які передають родо-видові відношення, становлять 68% від загальної кількості термінів предметної області «Фінанси». Крім двокомпонентних, зафіксовано невелику кількість трикомпонентних складних термінів. Хоча формально такі композити складаються із трьох компонентів, за термінотворчою структурою вони

двокомпонентні, оскільки також складаються з опорного слова (яке може бути складним) і визначального слова, як-от: *Geldmarktkredit* – «кредит грошового ринку», де опорним словом є *Kredit* – «кредит», а визначальним складовим компонентом є *Geldmarkt* – «грошовий ринок», *Geldmarktsatz* – «процентна ставка грошового ринку», де опорним словом є *Satz* – «процентна ставка», а визначальним компонентом – *Geldmarkt* – «грошовий ринок» тощо.

Ще однією проблемою стало віднесення метафорично вживаних слів до певних полів і мікрополів. Візьмемо, наприклад, статтю під назвою “Nach dem Jamaika-Bruch zucken die Börsen nur kurz” від 20 листопада 2017 р., в якій йдеться про запозичення вкладниками досвіду Нідерландів, Іспанії або Бельгії, які, як і Німеччина, пережили тривалий період утворення урядової коаліції¹⁹. У цій статті декілька разів згадано іменник *Bären*, який на біржовому жаргоні означає спекулянта, що грає на пониження курсу, пор.: **Bär**, m, -en, -en 3. (*Börsenjargon*) *jemand, dessen Aktivitäten an der Börse von erwartetem Fallen der Kurse geprägt sind*. Більш глибоке прочитання статті дозволяє зрозуміти, що біржові спекулянти намагаються контролювати ринки цінних паперів. Вибір автором статті метафоричної лексики ґрунтується на припущенні про те, що реципієнт, будучи фахівцем у галузі фінансів, має приблизно таку ж професійну компетенцію, як і автор, тобто в них наявний спільний тезаурус.

Аналізовані терміни як носії необхідної інформації слугували на першому етапі дослідницької роботи відправними точками для концептуальних орієнтирів (понять). На другому етапі визначені нами 15 ділянок термінополя предметної області «Фінанси» поділено на мікрополя першого порядку. Після виокремлення мікрополів першого порядку, залежно від значущості конкретного поняття, виділено нові мікрополя другого, третього, четвертого, а іноді і п'ятого, шостого і навіть сьомого порядку. Продемонструємо перебіг цього процесу на прикладі 12-ї області предметної області «Фінанси» – «Соціальні видатки», яка зазнала найістотніших змін порівняно з дослідженням С. Сулак²⁰, що зумовлено, очевидно, переорієнтацією фінансового

¹⁹ URL: <https://www.faz.net/aktuell/finanzen/finanzmarkt/nach-dem-jamaika-bruch-zucken-die-boersen-nur-kurz-15301280.html>.

²⁰ Сулак С. Исследование терминологической системы предметной области «Финансы» (на основе материалов русского, немецкого языков) : дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Кишинев, 2006. 184 с.

ринку Німеччини на різке збільшення біженців і пов'язане із цим зростання соціальних видатків.

Зазвичай спочатку визначаються основні смислові компоненти змісту ключового поняття «соціальні видатки». Щоби краще усвідомити сутність цього поняття, варто детально вивчити і проаналізувати дефініції, пов'язані з ним. Так, в «Економічному лексиконі» видавництва «Габлер»²¹ пояснено, що *соціальні видатки* – це передбачені соціальним законодавством видатки на *послуги, натуральні і грошові виплати*. Аналіз семантичних ознак наведених термінів допоміг зорієнтуватися в області знань «Соціальні видатки» і ухвалити правильні рішення щодо ієрархії термінів та їх підпорядкування. У результаті аналізу 12-ту область “Soziale Leistungen” (соціальні видатки) поділено на десять мікрополів 1-го порядку (МП-1): *allgemeine Leistungen* (загальні видатки), *Sonderleistungen* (спеціальні видатки), *beamtenrechtliches System* (видатки на держслужбовців), *Arbeitgeberleistungen* (видатки з боку роботодавців), *Entschädigungen* (компенсації), *soziale Hilfe und Dienste* (соціальна допомога і послуги), *Sozialleistungsarten* (види соціальних виплат), *Leistungsquellen* (джерела фінансування), *Sozialpolitik* (соціальна політика), *indirekte Leistungen* (непрямі видатки). Конкретизація назв мікрополів 1-го порядку допомагає визначити мікрополя другого порядку. Наприклад, термін *allgemeine Leistungen* (загальні видатки) поглиблюється завдяки позначенням різних видів видатків (мікрополе 2-го порядку): *Renterversicherung* (пенсійне страхування), *Krankenversicherung* (медичне страхування), *Unfallversicherung* (страхування від нещасних випадків), *Arbeitsförderung* (стимулювання зайнятості населення), *Kindergeld* (грошові виплати на дітей), *Erziehungsgeld* (допомога з догляду за дитиною). Таким же чином оброблено інші ділянки термінополя «Соціальні видатки» для отримання термінології і її кодифікації. Найбільших змін зазнало мікрополе 1-го порядку «Соціальна допомога і послуги», яке включало мікрополя 2-го порядку *Sozialhilfe* (соціальна допомога), *Jugendhilfe* (допомога молоді), *Ausbildungsförderung* (сприяння системі освіти), *Wohngeld* (субсидія для оплати житла), *öffentlicher Gesundheitsdienst* (медико-санітарна служба), *Vermögensbildung* (накопичення власності). У результаті реформи

²¹ Gabler-Wirtschaftslexikon. In 6 Bänden. 18. Aufl. Wiesbaden : Gabler Verlag, 2014. 3700 S.

допомоги з безробіття в руслі закону Hartz 4²² диференціювалася соціальна допомога для оплати тимчасового житла (*Unterkunft*), опалення (*Heizung*), переїзду на інше місце проживання (*Umzugskosten*), первинного оснащення квартири меблями і побутовою технікою (*Erstausstattung*), спеціального харчування (*gesundheitsbedingte kostenaufwändige Ernährung*), видатків на навчання дітей (*Lernförderung für Kinder*). Останнє мікрополе 3-го порядку включає видатки на обіди (*Mittagessen*), шкільні екскурсії (*Klassenfahrten*), шкільне приладдя (*Schulbedarf*), додаткові заняття (*Nachhilfe*), проїзд (*Fahrkosten*), дозвілля (*Freizeit, Sport und Kultur*). Підрозділ на мікрополя різного порядку варто доводити до розумної межі, в ідеалі – до кінцевої точки термінополя, а на практиці – до потреб споживача, тому навіть до 7-го і 8-го порядку. У результаті такого поділу ми отримали детальну ієрархічну класифікацію і кодифікацію термінополя предметної області «Фінанси».

Кожна ділянка термінополя предметної області «Фінанси» є ієрархічною мережею, структура якої диктується самим способом функціонування людського мозку. За допомогою цієї ієрархічної мережі користувач може отримати істотну інформацію, що стосується змісту відповідного поняття, вираженого конкретним терміном аналізованої статті. Наприклад, побачивши термін *tarifliche Leistungen* і знайшовши його в кодифікованому алфавітному списку, з'ясуємо, що йдеться про поняття «тарифні витрати».

Якщо аналізований термін заголовка не може виявити безпосередній зв'язок ыз поняттями, вираженими в схемі, тобто не може бути прямо віднесеним до одного з них, то варто керуватися смисловим зв'язком, розуміти його в більш широкому сенсі. Наприклад, термін *steuerliche Unsicherheit* (*податкова негарантованість*) варто віднести до ділянки П7 «Бюджет і фіскальна політика», оскільки згадана негарантованість належить до терміна *податок* (*steuerliche*). Аналогічним чином термін *das Geld* залежно від тематичної підобласті його застосування можна перевести по-різному – як фінансове поняття «гроші» або «грошові засоби».

Варто підкреслити, що набуття знань такого роду буде вирішальним для правильної інтерпретації змісту, вираженого аналізованим терміном. Значення останнього буде визначатися його розташуванням

²² URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Arbeitslosengeld_II.

в ієрархічній мережі відповідної ділянки термінополя. У результаті, закладається фундамент для набуття професійних навичок, тобто опанування того мінімуму знань з економіки, яким повинен володіти викладач фахової мови чи перекладач високої кваліфікації.

ВИСНОВКИ

Укладене нами термінополе складається з 15 ділянок, які поділені на мікрополя різного порядку, і призначене для використання з метою набуття необхідної інформації й організації викладацької чи перекладацької діяльності. Кожна ділянка термінополя предметної області «Фінанси» є ієрархічною мережею, структура якої диктується самим способом функціонування людського мозку. За допомогою цієї ієрархічної мережі користувач може отримати істотну інформацію, що стосується змісту відповідного поняття, вираженого конкретним терміном аналізованої статті. Набуття знань такого роду буде вирішальним для правильної інтерпретації змісту, вираженого аналізованим терміном. Значення останнього буде визначатися його розташуванням в ієрархічній мережі відповідної ділянки термінополя. У результаті, закладається фундамент для набуття професійних навичок, тобто опанування того мінімуму знань з економіки, яким повинен володіти викладач фахової мови чи перекладач високої кваліфікації.

АНОТАЦІЯ

У статті описано методику тезаурусного моделювання термінологічної системи предметної області «Фінанси» на матеріалі термінології з розділу «Фінанси» газети “Frankfurter Allgemeine Zeitung” за 2016–2018 рр. Загальна кількість слововживань становить приблизно 40 000 лексичних одиниць, кількість досліджуваних лексичних одиниць – приблизно 3 000 термінів і терміносполук. Процес побудови термінополя складалеться з декількох етапів: збирання матеріалу, виділення полів і мікрополів, систематизації та уніфікації зібраного матеріалу, а також його кодифікації. У статті розглянуто найбільш оптимальні прийоми і специфічні перетворення, необхідні для виокремлення термінологічної лексики і для її класифікації на першому і другому етапах, а також для практичного використання створеного термінополя.

Критичний аналіз наявної в дефініціях інформації дозволив нам розділити термінополе «Фінанси» на 15 ділянок: *Finanzmarkt* (фінансовий ринок), *Finanzinstrumente* (фінансові інструменти), *Kapital* (капітал), *Banken* (банки), *Börsen* (біржі), *Handel* (торгівля), *Haushalt und Fiskalpolitik* (бюджет і фіскальна політика), *Investitionen* (інвестиції), *Europäische und Internationale Fonds* (європейські і міжнародні фонди), *Geld* (грошове господарство), *Dienstleistungen* (послуги), *Sozialleistungen* (соціальні видатки), *Wirtschaftswissenschaften und Forschung* (економічні науки і дослідження), *Europäische Gemeinschaft* (Європейська спільнота), *sonstige Termini* (решта термінів), і створити верхній рівень її термінополя.

На другому етапі 15 ділянок термінополя предметної області «Фінанси» поділено на мікрополя першого порядку. Залежно від значущості конкретного поняття виділено нові мікрополя другого, третього, четвертого, а іноді і п'ятого, шостого і навіть сьомого порядку. Встановлено, що порівняно з наповненістю різних мікрополів, виокремлених у роботі С. Сулак «Дослідження термінологічної системи предметної області «Фінанси»» (2006 р.), найістотніших змін зазнала ділянка «Соціальні видатки», що зумовлено, очевидно, переорієнтацією фінансового ринку Німеччини на різке збільшення біженців і пов'язане із цим зростання соціальних видатків. Так, мікрополе 1-го порядку «Соціальна допомога і послуги», яке включало мікрополя 2-го порядку *Sozialhilfe* (соціальна допомога), *Jugendhilfe* (допомога молоді), *Ausbildungsförderung* (сприяння системі освіти), *Wohngeld* (субсидія для оплати житла), *öffentlicher Gesundheitsdienst* (медико-санітарна служба), *Vermögensbildung* (накопичення власності), у результаті реформи допомоги з безробіття в руслі закону Hartz 4 поповнилося термінами із соціальної допомоги для оплати тимчасового житла (*Unterkunft*), опалення (*Heizung*), переїзду на інше місце проживання (*Umzugskosten*), первинного оснащення квартири меблями і побутовою технікою (*Erstausstattung*), спеціального харчування (*gesundheitsbedingte kostenaufwändige Ernährung*), видатків на навчання дітей (*Lernförderung für Kinder*). Більш диференційованими стали мікрополя 3-го порядку, зокрема, з'явилися терміни на позначення видатків на обіди (*Mittagessen*), шкільні екскурсії (*Klassenfahrten*), шкільне приладдя (*Schulbedarf*), додаткові заняття (*Nachhilfe*), проїзд (*Fahrkosten*), дозвілля (*Freizeit, Sport und Kultur*). У результаті такого поділу ми отримали детальну ієрархічну

класифікацію і кодифікацію термінополя предметної області «Фінанси». Позиція, яку має певне поняття в конкретній ділянці, допомагає користувачеві з'ясувати для себе взаємодію і взаємозв'язок з усіма іншими поняттями, що утворюють ієрархічну мережу, тобто допомагає поглибити й уточнити знання щодо змісту терміна, який певний автор використав під час генерування тексту. Сам же перехід від терміна до конкретної ділянки здійснюється за допомогою кодифікованого алфавітного списку, укладання якого стане наступним кроком тезаурусного моделювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Лексическая семантика. *Избранные труды*. Москва : Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1995. С. 78–80.
2. Городецкий Б., Раскин В. Термины с лингвистической точки зрения. *Место терминологии в системе современных наук*. Москва : Наука, 1990. С. 47.
3. Кійко С., Школьна Н. Передмова. *Німецько-український словник термінів промислової автоматизації: Близько 16 000 термінів і терміносполук*. Чернівці : Букрек, 2019. 380 с.
4. Кійко Ю. Німецько-українські паралелі в інформаційних медіажанрах: фрактальний підхід. Чернівці : Родовід, 2016. 392 с.
5. Пиотровский Р., Рахубо Н., Хажинская М. Системное исследование лексики научного текста. Кишинев : Штиинца, 1981. 159 с.
6. Сулак С. Исследование терминологической системы предметной области «Финансы» (на основе материалов русского, немецкого языков) : дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Кишинев, 2006. 184 с.
7. Татаринов В. Теория терминоведения. *Теория термина : История и современное состояние*. Москва : Московский лицей, 1996. 311 с.
8. Чижаковский В. Семиотико-коммуникативные аспекты автоматической переработки заголовка научно-технического текста : автореф. дис. ... докт. филол. наук. Ленинград, 1989. 31 с.
9. Duden Universalwörterbuch A – Z. Hrsg. von G. Drosdowski. Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2006. 1816 S.
10. Duden Wirtschaft von A bis Z: Grundlagenwissen für Beruf, Ausbildung und tägliches Leben. Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2007. 512 S.

11. Gabler-Wirtschaftslexikon. In 6 Bänden. 18. Aufl. Wiesbaden : Gabler Verlag, 2014. 3700 S.

12. Goltschalck J. Die Terminologearbeit der Sprachendienste der Europäischen Gemeinschaften. *Die Bedeutung von Terminologie und Lexikographie für die Arbeit der Sprachendienste in Industrie*. Germersheim : Saxa, 1974. S. 12–19.

13. Tschizhakowski V., Schtscherbinina O., Popesku A. Bildung des terminologischen semantischen Systems im Fachgebiet “Wirtschaft”. Chisinau : FIU Moldovas, 2002. 113 S.

Information about authors:

Kiyko S. V.,

Doctor of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Germanic,
General and Comparative Linguistics,
Faculty for Foreign Languages
Chernivtsi National University
5, Sadova str., Chernivtsi, 58000, Ukraine

Kiyko O. Yu,

Bachelor in International Economic Relations,
Master Student at the Department of Economic theory,
Management and Administration,
Economic Faculty
Chernivtsi National University
2, Kafedralna str., Chernivtsi, 58000, Ukraine

ARTISTIC REFLECTING THE TRADEGY OF WORLD WAR I AND NATIONAL LIBERATING ASPIRATIONS OF UKRAINIANS IN THE PROSE WORKS BY IVAN SADOVY AND MARIYA KOLTSUNYAK

Kleyменова Т. В.

INTRODUCTION

Western Ukrainian literature of the first third of the 20th century played an important role in the national revival in Ukraine. In difficult times of banning the Ukrainian language in Russia, persecuting nationally conscious intellectuals, of low socio-economic standards of the whole Ukrainian peasantry life, Eastern Halychyna became the centre of the national culture. The leading role in the literary life of Halychyna “...was played by patriotic writers who sought to put words to the service of the national liberation movement, looking for ways to upgrade the artistic means of enriching methods of reflecting the inner world of a man, forming the national identity”¹. These writers can also include little known to readers nowadays Ivan Sadovy (1890–1954) and Mariya Koltsunyak (1884–1922), whose writings fought for the rights of native people for education, their own culture and national unique features.

Mariya Koltsunyak was a daughter of Ukrainian ethnographer, folklorist and teacher Mykola Koltsunyak, a translator, a prose writer, a representative of the literary process late 19th–early 20th century. Her prose covers the life of the Halychyna peasantry and the intellectual nobility, touches upon important national, social, psychological, philosophical and moral-ethical issues. Among them, a special emphasis is put on the feminist issues of the woman’s spiritual captivity, her cultural development, the literary problems of discrimination of Ukrainians by another country’s power, national renegade, the nation-wide mission of the teacher’s intellectual mobility, the meaning of human existence, happiness and opportunities for its achievement, etc.

Ivan Sadovy was a pen name of Ivan Fedorovych Fedorak, playwright and prose writer deported in 1947 by the Soviet authorities writer, who was born in the village of Illintsi in Snyatyn district of Ivano-Frankivs’k region. He

¹ Олійник-Рахманний Р. Літературно-ідеологічні напрямки в Західній Україні (1919–1939 роки) : навч. посіб. для студ. вищ навч. закл. Передмова Ф. Погребенника. Київ : Четверта хвиля, 1999. 240 с. С. 6.

became a writer in the 1920s–1930s in the difficult conditions of establishing Polish-gentry authorities in Halychyna. Ivan Sadovy's prose is devoted to the reflection of the public mission, the selfless work of the national teachers of Halychyna before the war and the period of the World War I. It challenges preserving national identity, the fate of the students of the Halychyna Teachers Seminary, the quenching of the type of Ukrainian teacher and public figure in the siege of another's power, the national-cultural development of youth, and others.

The above mentioned writers joined in their life literary work with teaching occupation. Being teachers in rural regions, they lived and worked among the common people, sought to serve the case of national cultural development, they were involved into national liberation problems. All this was reflected on the pages of their prose works, including the ideological and thematic diversity which should highlight the artistic depicting the national grief, the tragedy of a large scale, which for many nations turned out to be World War I.

The theme of the World War I is disclosed in the works of many Western writers: the collection “Blood Field” by O. Makovey and “War Stories” by N. Kobryns’ka, the cycle “Village during the War” by Marko Chermeshyna, short stories and stories “Child's Adventure”, “Sin (Kasyanykha Thinks to Herself...)”, “She is the land”, “Pistunka” by V. Stefanyk, “Towards the Fate”, “Vasylka”, “Yuda”, “A Letter of the Soldier Convicted to the Death to His Wife”, “Tuha (Despair)” by O. Kobylans’ka, “Undefeatable” by Katrya Hrynevycheva, “Svoyi”, “Are There Papers?”, “In the camp”, “On the Eve of Easter” by B. Lepky, “Austrian hero”, “Spy”, “Violence” by D. Makohon et al.

The events of the World War I were represented in the novelette “Dance of Death” (1937) by Ivan Sadovy and a number of dramatic episodes of war hardships were included into the novelette “Against the waves” (1921) by M. Koltsunyak. Teachers and writers witnessed the terrible events and consequences of the war years in Western Ukraine. Their creative activity opposed the war, they being intellectuals and democrats close to the common people, and they were most affected in times of war troubles.

Of course, the works on the war occurred for each of the artists under the influence of various factors, on the basis of their observations and life experiences and they were created in their own unique artistic style.

1. The ideological and artistic peculiarity of the anti-war story “Dance of Death” by Ivan Sadovy

World War I, which caused destructing many cities and villages in Western Ukraine and misery to thousands of people, also gave to Ivan Sadovy, born in Pokuttya, rich material for thoughts and generalizations. He had to leave a teaching position at the village of Novoselytsya in Snyatyn district and for about a year (1915–1916) to be a “guard without gun” (due to nearsightedness) in the Austrian army, working in front-line battalion as a clerk in the office. He returned to his pedagogical work after demobilization in September of 1916.

Turning for the first time to images of war in the story “From the first days of the war” (1921), Ivan Sadovy later used the depicted in this work episode of Austrian soldiers bullying over a civilian Ukrainian in his story “Dance of Death”, which was published in the publishing house “Ukrainian Library” in Lviv in 1937, and was reprinted in 2003 in the collection of works together with the other artists in Kyiv publishing house “Veselka (Rainbow)” and in Olena Teliha Publishing house.

The novelette embodies the author’s reflections on life in Pokuttya village during World War II, his experience of teaching and social work in military conditions, which was noted by the administration of Lviv publishing house: “This hero of the novelette – the folk teacher – who in great historical times, with threats to his own life, was able to fight and work for the nation, could only be depicted by people's teacher, the author of this novelette”².

In the editorial post word the vital authenticity of the novelette prose of Ivan Sadovy was stressed, it was noted that the author “... does not derive characters from his imagination, but the pages of his novelettes describe life, the life of hundreds of thousands people who are true “nameless ploughmen” and who were caught by “dance of death” and swept from the face of the earth”³.

Metaphorical and symbolic title of the novelette “Dance of Death” is the key to its interpretation. According to A. Nyamts, “the title of the work often serves as the primary ideological and semantic signal, which configures the recipient on the perception necessary for the author to interpret the plot

² Лист адміністрації видавництва «Українська бібліотека» до Б. Заклинського. Львів, лютий, 1937. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Ф. 48, од. зб. 69. Арк. 9.

³ Садовий І. Танок смерті. Львів : *Укр. Бібл-ка*, Ч. 50, 1937. 144 с. С. 143.

(image, motive), and sometimes tells the reader the nature of his rethinking”⁴.

The title of the novelette “Dance of Death” marks the atmosphere of war and prepares the recipient to accept the reflected in the story extreme conditions (staying on the edge between life and death), and the terrible events of war (bloodshed, rape, executions, deaths), the tragic fate of those who became witnesses and victims of a bloody hard time, but tried to survive in the destructive atmosphere, and at the same time, the fate of the whole Ukraine. By “Dance of Death” Ivan Sadovy named in the climax of the work the terrible fight between the Austro-Hungarian and Russian armies, which led to the destruction of the Ukrainian village, deaths and injuries of many of its inhabitants. The “roar of cannons”, “screams of guns” “swords noise” made music for this dance. Thus, the writer described the eschatological scheme of the destructive power of war which transforms life into constant expectation of death.

The ideological, emotional and aesthetic dominant of the work is the anti-war and humanistic pathos. Through the power of its tragic nature the novelette, written not in hot pursuit of the war, but almost two decades later, does not yield short stories on the same theme by V. Stefanyk, Marko Cheremshyna, O. Makovey, O. Kobylans’ka, D. Makohon and others.

The main conflict of the artistic work is the clash between soldiers of Austro-Hungarian and tsarist armies and civilians and its consequences for Western Ukrainians that in the war time turned out to be unprotected and abandoned. The fate of innocent civilians sentenced to death, the moral character of women during the war, national betrayal, tragedy of mothers forced to bury their brutally killed children, future of children of war and many other global problems dominate in the novelette of Ivan Sadovy.

To a greater degree than the fighting arena, better known to the author, he depicted the life of civilians in times of war, a generalized form of collective dwellers of the village of Karkalivka. Due to this the main problem of work was widely covered – the drama of the Ukrainian nation, the land which belonged to enemy empires and whose war for foreign interests became a real disaster.

In the work there were expressed the following existential questions like human existence, the choice of individual self-expression and spiritual endurance, guilt and responsibility, effectively functioning human motives,

⁴ Няму А.Е. Поэтика традиционных сюжетов. Черновцы : Рута, 1999. 176 с. С. 79.

person's confusion in the face of the inevitable necessity of his/her death, alienation and absurdity of the surrounding world, which correspond to writing of modernist writers of the interwar period. It is "the world war that underlined the catastrophic, defenselessness of human life and enveloped despair, a horror of a man, exacerbating this sense of hostility of the world. As a result, there was a depreciation of values; life lost its logic, content, meaning, faith, essence"⁵.

The central story line of the novelette "Dance of Death" by Ivan Sadovy combines external and internal planes and is associated with the image of the national teacher Voron, who is the centre of the author's "I" of the artistic work. The external plane of the plot covers living conditions, actions and deeds of the national teacher in wartime; the internal one is depicted by the psychological perception of reality and it is determined by the main character. This led to a combination of specific psychological episodes with the narrative ones, making the image of the teacher Voron especially vivid, him being the witness of the terrible consequences of war for the Halychyna village which occurred on the front line between the Imperial (Austro-Hungarian) and Tsarist (Russian) troops.

The story has all the components of the plot, which develop in a straight line from the exposition to the climax. The exposition of the work is the events preceding the capture of the village of Karakalivka by "Moskals (Moscovites)". Peasants, along with the intellectuals (teacher Voron, lawyer's wife Slavka Kondratykh, Mrs. Nahirna and her married daughter Natalka Doroshykha) are in deep emotional stress, expecting something "unknown" after the news of the Russian army's offensive. In the absence of battle scenes, the presence of war is felt by everybody, as in the novel "The Village Suffers" by Marko Chermeshyna. Introducing artistic details, both audial – "somewhere the guns roared" and visual – "there was a fuss around each house", "everyone hurried out from the hut, looked to the side of the road or even ran there", "military equipment appeared"⁶ intensifies tension, intrigues and prepares the reader to perceive the further events.

The work starts with Voron's journey to the city and his collision with the Austrian patrol, which almost cost the teacher his life and at the same time made a witness to the impossibility to use rights and insecurity of his native people in the anti-human atmosphere of the war. The further development of

⁵ Косса́к Е. Экзистенциализм в философии и литературе. Москва : Политиздат, 1980. 360 с. С. 39.

⁶ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п'єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 443-445.

the activity is associated with introducing the cruel and deeply tragic descriptions of military reality: the robbery and murder of the Pokut peasants in turn by the tsarist and royal troops, the madness of the mothers of innocently killed youths, the suicide of women, defamed by soldiers and others.

The plot of the work consists of structurally organized episodes in different ways: the author's story about the event, the story-memories of the character, the dialogue, which ascertains the circumstances of the tragic situation, the inner monologue of the character etc. This made the description stereoscopic.

The climax of the story is ruining the Pokuttya village and the death of innocent people because of "dance of death" – a terrible battle of the Austro-Hungarian and Russian armies. Through the eyes of Voron the reader sees the tragic and horrific pictures of fires, destruction, suffering and death, severe pain reflected in the heart of the teacher. The rising grading formed by a rhetorical question of grave digger Yakov, perceived as the cry of the soul of the village destroyed by war, the author in the climax of the work goes to the highest correlation – appealing God who allows bloodshed, focuses attention on the central issue: "Great Heaven! For what sins do you punish our innocent people? Why do you spread gallows in Halychyna, crimes and countless graves? Why there were poured rivers of innocent blood? Why, I am asking you?"⁷.

Thus, due to inserting to language of characters the author's thoughts by Ivan Sadovy it was emphasized the inhumane nature of absurd war of 1914–1918, tragic disorder of Ukrainian people's existence, who paid too high price for state struggle.

Being a humanist by outlook, the writer is likely to believe in the victory of moral and ethical values. Perhaps because of it is he did not model the tragic end in the novelette. Feeling his duty to fight for the national life of his people, patriot Voron, who survived in the "dance of death" entered the ranks of the Sich Shooters who liberated the village from the enemy government and military forces. The author's tale of elation of people, meeting the Army of Sich Shooters with bread and everything edible remaining in the houses indicates the respect of the people to their liberators.

⁷ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п'єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 560.

Like the works of his predecessors, the war in the novelette by Ivan Sadovy occurs in the form of diverse population strata and individual sufferings. According to the existential philosophical principles it is perceived as the product of absurdity seeking to destroy a man. The condemnation of the criminal essence of war is an important aspect of the ideological direction of the novelette "Dance of Death". The author showed how the war changed the life of the Pokuttya village. The authorities, who previously rarely defended peasants, just ceased to operate. Ivan Sadovy presented a number of bright episodes that illustrate the absurdity of the world disturbed by the war, proving that fierce struggle with betrayal at war time often went beyond common sense: traitors were searched everywhere, even where they could not exist.

Through the prism of perception of Voron the writer described the grim picture of imperial militarism massacre of civilians, accused of spying, of sympathy for "Muscovites". Thus, arbitrarily arrested by the patrol in the town, where he came to take the books for his students, teacher Voron finds himself in jail along with farmers who came to town to buy salt and were detained as "traitors". It was only coincidence that retained the teacher's life.

By the introduced episodes, Ivan Sadovy emphasized that a small case, a trifle in human life by the cruel laws of war, became both a means of saving of death and the cause of the tragedy. Having survived, thanks to the seizure of Russian soldiers in the city, Voron hurries to the village, where terrible news of the murder of his fellow Yuriy Myronyuk is waiting for him. The author does not provide detailed prehistory of the characters, but at the beginning of the work from the text of the narrator we learn that Myronyuk fought in the Austrian army and returned from the hospital as an invalid, played in the village orchestra and enjoyed the respect of his friends. Love for music became the cause of the death of a young man who had been accused of betrayal for playing the pipe.

Unlike the novels of Marko Chermeshyna from the cycle "Village during the War", in which in the same psychological and dramatic key it is shown a meager little thing (the escape of the cow of the peasant Vasyl' to the Russian troops ("Traitor"), the violation of the ban on lighting candles, perceived as the sign for the enemies ("The First Arrows" etc.) led to the death of innocent people, Ivan Sadovy, describing the brutal murder of Austrian gendarmes by Yuriy Myronyuk, introduced a striking real detail that exacerbates the drama of the situation to the brink. Having searched the

deceased, the gendarmes found a medal given to him by the Austrian military authorities for bravery in the Carpathian battles with the Russian army, and a paper that authorized the young man to bear the greatest honor of the Austrian soldier. “Mistake”, as the killers called the execution of an innocent young man, “is corrected” by his funeral, which rather resembles hiding the traces of a terrible crime. The confirmation of this is also the conversation of the peasants, the only ones present at the cemetery: “Such a funeral is not typical for Karkalivka”, “Buried without corona, without a priest! They killed him like a wild wolf! And why?”⁸.

Rhetorical exclamations and questions, comparing killing a human with killing a wild animal intensify the emotionality and strain drawn in accordance with the existential worldview of the situation: the deaths of the best sons of the Ukrainian land in the apocalyptic battle of the systems not native to Ukraine.

Symbolic meaning at the funeral scene of the young man's is folk-romantic image of the sun, which reacts to the events: “hid behind the cloud, as if it turned its face away from a terrible, terrible tragedy”⁹.

The anti-war motives of the work are interwoven with the theme of motherhood, the disclosure of which enhances the lyric drama of the story. Already at the beginning of the work in the dialogue of characters a family tragedy was mentioned: the execution by the Austrian soldiers of the son of the Porkhilys. The author provides a detailed description of neither the old Porchil nor his wife, never describes their portraits, features of character, does not give an episode of the execution itself. However, the mention in the cited discourse of one of the characters that their “*the innocent* son was hung by Austria” (the author’s own italics), points to the mental sufferings of the parents who lost their only child, is a confirmation of the anti-human essence of war, which leads to senseless loss of the most valuable thing – life.

Ivan Sadovy summed up and conveyed the suffering of all the mothers who, in the crucible of war, forever lost their children born to life, and not to death, through the demonstration of the madness of Yuriy Myronyuk’s mother, caused by the brutal murder of her only son. Describing tragedies in the lives of the Ukrainians, the writer updated the problem of human insecurity in the times of calamity.

⁸ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п’єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 474.

⁹ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п’єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 475.

In the “Dance of Death”, the theme of the apostolic mission of the Teacher Intellectuals, the quenching of the type of Ukrainian-educator and public figure is revealed. Ivan Sadovy observes the fate of man in the circumstances changed by the war, interprets the image of the teacher as a national defender.

The writer himself, being too modest, wrote in one of his letters to B. Zaklyns'ky about his story, in particular its main character, “Do not look in “The Dance” the artistic word, do not look for word games, but look for a pure character <...> Maybe not a literary work by Ivan Sadovy, but his character will not be denied by the Ukrainian teacher, because he does not confuse him”¹⁰.

The novelette traced autobiographical elements reflected in the described events and in creating the character of the main protagonist. Because of myopia the character of Ivan Sadovy, just like the author himself, was unable to go to the front, but he continued his teaching career, considering it to be a holy duty, the meaning of his life. The desire to take the promised books for their students in the town makes him risk his life, because it follows his teaching credo: “If a teacher wants to have self confidence, it must be accurate and telling the truth”¹¹.

Detained in the town by patrol, the teacher is not afraid of death, but prefers to give life away for Ukraine than to die in prison. Caught between life and death, the character of Ivan Sadovy demonstrates the existential perception of the absurdity of the surrounding world and his own staying in it. Concise stories of farmers on the reasons for the arrest, which they hardly realize, weeping of unfortunate mothers whose children remain orphans, deepen the psychological experiences of the teacher. He understands that life is worthless in the whirlpool of war. Injustice and absurdity of the situation because of which he will die in vain, oppress and yet offend the intelligent patriot: “Your sentence is unfair <...> And I am not a spy, and it is proved by the fact, that from our county I sent over two hundred volunteers to the ranks of the Ukrainian Sich Shooters. I also would go with them, but I would be returned because I have poor eyesight”¹².

¹⁰ Лист І. Федорака до Б. Заклинського від 18.III 1937 р. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Ф. 48, оп. 1, од. зб. 49 а. Арк. 18.

¹¹ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п'єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 446.

¹² Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п'єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 453.

The fate of the Ukrainian children, in whose hearts “war leaves its deep milestones” is the most important thing for the folk teacher. So when the Russian army captured the village, he took a temporary stabilization to resume schooling. Voron, like the author himself, who also at the time of war served for free as a school teacher in his native village of Ilintsi did not think about the fact that his devoted work would not be paid. The main thing for him is to adequately educate the younger generation. The words of the character, addressed to the Russian Commissioner, can be seen as an expression of the citizen position of Ivan Sadovy himself: “Every teacher who has taken the responsibility of the child’s fate must answer for it. We, Ukrainian, see the good of our children as very important because we are under the yoke”¹³.

Like O. Kobylanska (“Sincere Love”, “Towards the Fate”), I. Franko (“Invasion”), the writer by the words of his character condemns the Russian invasion, stresses the urgent problem of preserving the national identity that worried intellectuals. Patriot Voron realizes that going with war against the Austro-Hungarian monarchy, Russia threatens by death the Ukrainian national life. Therefore bitter chauvinistic Vakhnyanov boasting by his Ukrainian origin and his disregarding the Austrian regime are boldly replied by Voron: “In your Russia you say, there is liberal order, but you are not free to speak your native language there. Austria for us is a stepmother. And still it allows us not only to speak and write in Ukrainian, but also gives us our people schools, and we are demanding our secondary schools from it”¹⁴.

True to his teachers and civil duty, Voron refused to leave the village together with the retreating Russian army. The desire to join the national liberation struggle rules his decision to join the Sich Shooters, “although he was not able to shoot, decided to go to war and do there whatever hardest work”¹⁵.

The ideological and thematic originality of the story “Dance of Death” is determined by the fact that the content of the work is not limited to showing the fate of Western Ukrainians during the World War I and the condemnation of its inhumane nature. The writer from the point of concrete historical analysis, using the artistic premise and imagination in creating life

¹³ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п’єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 546.

¹⁴ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п’єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 502.

¹⁵ Садовий Іван. Безіменні плугатарі: Повісті, п’єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с. С. 560.

events, personalities, life and psychology of characters, depicted the military reality that he conceived, first of all, as a destructive, devastating element, summed up the tragic events and the deep sorrow of people who are doomed to death, psychological trauma, spiritual impoverishment.

Being a nationally-conscious person, a teacher, who selflessly worked with the people and for the people in the name of the rise of its national and cultural level, Ivan Sadovy in the story “Dance of Death” depicted the views and activities of the teacher on a background of filled with tragedy military reality in the conditions of danger to lives and future of the Ukrainian nation. Applying artistic techniques (actions, deeds, expressed vital principles and inner thoughts of the main character) the artist identified significant role of the teacher in public and political life in the conditions of mortal danger. His performing national purpose is seen by the author as the spiritual interaction with native people (empathy, support) and in his own efforts to help to preserve the nation (the education of children at wartime, the decision to join the Ukrainian Sich Shooters). The teacher in the novelette is a man of indomitable character, who is on the edge of life and death preserves national identity and does not lose his morality.

The existential component of the style is defining in the work. The author unfolds the compositional plot of the story through the prism of the philosophy of hopelessness, the absurdity of the world order, whose concept in the work is regarded as the meaninglessness of war and total destruction.

2. Disclosing the tragedy of the World War I and the national-liberation aspirations of the Ukrainian people in the story “Against Waves” by Maria Koltsunyak

M. Koltsunyak did not avoid the topic of war. Her latest novel “Against Waves” on life of rural intellectuals was published in 1921 in Kolomyia, and it was written in the first years of the war (the author mentioned it on the last page of the text).

The novelette by M. Koltsunyak was created during the active upgrade of the form and content of art, rethinking traditional means of reflecting reality. The impetus for this was the psychological approaching texts. Although it is not a principle modern characteristic of Ukrainian literature of the early 20th century, but in the works of writers of the time the new feature is reflecting specificity of the person’s emotional state making the emphasis on feelings and attitudes of the characters, through which features of human

nature are depicted. All this influenced the genre and compositional features and the poetic nature of creating characters in the novelette by M. Koltsunyak.

The absence of the strict plot order in the work “Against Waves” was noted by O. Moroz and R. Kyrchiv¹⁶. Agreeing with this, we should note that the inconsistency events, most of which are presented in the light of characters’ experience and accumulating reflections and reactions of the characters contributed to a better coverage of their inner world.

The introduction of two central characters of the novelette, the representatives of the most common categories of intellectuals in western Ukraine – people’s teacher Dariyka and priest Maksym, depicting their fate, the inner world, allowed the writer to touch upon the problem of the national, social, philosophical and psychological nature.

Using a form of diary notes of the character, M. Koltsunyak largely reproduced the evolution of the world of the protagonist – a young intellectual girl, writer and folk teacher Dariyka. Self characterising, memories, fanned elegiac sadness, reflection, letters of appeal, lyrical confession, reflection on pressing problems of the time, pathetic hot expressions of faith in the better future of her people – all this mostly makes the character of Dariyka’s notes. They cover the last few years of her young, prematurely ragged by serious illness, life. The author reflected heroine’s relationship with the surrounding reality, views on life issues, reflections on social, national and philosophical problems: the role of teachers’ intellectuals teachers in the life of common people, educating nationally conscious youth that can arise in defense of the native people; unequal position of women in the society; Ukraine's fate in World War I etc.

In the work “Against Waves” we notice the features of existentialism (the image of the tragic loneliness of a man in the world, his staying in the boundary situation), impressionist writing technique (fixing the immediate impressions, feelings and experiences of the character).

The image of the teacher Dariyka added the autobiographical features to the novelette. Her life is filled with facts from the biography of the writer, and some characteristic signs, such as her responsible attitude to the teaching profession, her works, love for children, patriotism, high civic nature, meet the individual character of M. Koltsunyak. Important social and national issues of her time are shown by the author through the prism of the

¹⁶ Кирчів, Р., Мороз, О. В обороні скривджених. *Жовтень*. 1967. № 7. С. 119–123.

development of a person's outlook. Under the influence of the environment, the teacher Dariyka comes to realize the severe complexity of life, the need for a cohesive struggle of the people against social injustice and national oppression: "... As I compare the hard peasants' work with the work of various wise lords that look down at the peasants, it makes me feel terrible rage. And I wonder how the working people endure all their injustice, why they will not shake the mighty shoulders once, on which the world of lies and bondage keeps, a world that gives it only labor, torment and tears, and to its oppressors a wealth, use and pleasure are given; why should not shake them and will not lose weight from their own, but suffer and keep silent"¹⁷.

According to O. Korentsova, M. Koltsunyak's merit is her inclusion to the novelette of arguments about the realities of life, and "good and deep ones that affect the business of education and upbringing. Here the author's face is disclosed as the talented teacher, the connoisseur of children's souls"¹⁸. So, in Dariyka's thoughts to solve educational problems (primarily the role of parents and teachers in child's development, educating nationally conscious youth able to gain independence of the home country), the monologue, referring to the character of intellectual teacher, the personal conviction of M. Koltsunyak as a teacher can be traced. According to her view, the children, above all, should be nurtured with patriotism and freedom-loving aspirations, we must teach them "to work constantly, hard, see labor as a duty <...> that alone move us from captivity"¹⁹.

With the words of her protagonist M. Koltsunyak called modern and future educators to distribute Ukrainian national idea, for their selfless work to promote national and cultural revival of Ukraine. The notes of female teachers Dariyka contain memories of training farmers by rural intellectuals to the Shevchenko festivity, which took place in Lviv in 1914. In the light of consciousness of the heroine, her reaction to the show of Sich exercises for western youth in Lviv and the general upbeat mood of the people, the author depicted the process of awakening the national consciousness and western Ukrainian dignity, people's expectations of change for the better in the life of the nation: "If there were doubts in the better future of our people, then they would have vanished like an annoying dream. Instead, I was captured by the sense of strength, livelihood, beauty of our nation"²⁰. The author

¹⁷ Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця, 1921. 106 с. С. 54.

¹⁸ Коренцева О. Марія Колцуняк-Кузьмова. Діло. 1922, Ч. 35. С. 6.

¹⁹ Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця, 1921. 106 с. С. 88.

²⁰ Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця, 1921. 106 с. С. 92.

mentions Shooters organization in their province, gives the lines heard by the heroine in the famous shooters song “Oh, in the meadow there is a red viburnum” which inspired the Ukrainians for fighting for freedom.

The figure of priest Maksym is presented fragmentarily (in the memoirs-notes of Dariyka, in the episodes of his meetings with the teacher, farewell to the deceased and references to her). Coming from a peasant family, he is concerned with national and social problems (the influence of the war on the fate of the people, the level of life of Ukrainians), takes part in social events (agitating peasants at the Shevchenko congress in Lviv). The author does not cover the further fate of the priest and his activities for the people stressing the personal tragedy of Maksym and his associated experiences, which greatly impoverishes describing the character as a Ukrainian intellectual. Maksym is spiritually weaker than the main character of the work.

A significant role in revealing the psychology of the novelette characters is played by the image of a writer during the World War I, which became a turning point in the life and views of the central characters and probably, of the author. M. Koltsunyak depicted the life of a young teacher in the remote Hutsul village where she felt all the hardships of the war, deprivation, disease, persecution.

The writer sketched fragments of teacher’s living on a background of military reality typologically comparable with the corresponding events of the novelette “Dance of Death” by Ivan Sadovy. This applies in particular episodes that show strengthening the mistrust in society, the absurdity of fighting betrayals. This problem was stressed by M. Koltsunyak by including into the notes of the protagonist impressions of what she saw during the war: “In our cities “procession of traitors” cast by marsh of scorn and contempt because of their own surrounded and preserved by the Austrian gendarmes”²¹.

The protagonist of the anti-war novelette “Dance of Death” Voron, a teacher is the sole support for farmers and their actions (protecting people from persecution of soldiers, advice and moral support, schooling) helps people to endure hardships. And from Dariyka’s notes and peasants’ confessions to rural priest Maksym we learn about her work at school and voluntary sacrifice, treatment of fever at the cost of her own poor health. Undoubtedly, both writers stressed the strengthening of requirements for

²¹ Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця, 1921. 106 с. С. 93.

teacher's personality during the war, due to philosophical principles and life experiences of writers-teachers who went themselves through difficult times.

And if Ivan Sadovy focuses on the effect of the image of the tragic events (murders, mistreatment of civilians) on the mind, the psychology of people, especially teachers in rural areas, M. Koltsunyak is particularly interested in the inner world of intellectual, teacher tested by war time on the vital strength. Deadly disease and war aggravated the attitude of the heroine. This vital moment intertwined the complex of existential experiences and psychological state of teacher Dariyka: loneliness, confusion, frustration, awareness of the near the end of her existence due to staying on the edge of life and death and reinforced appropriate living conditions of the seriously sick person, living in a damp dugout, which reminds her real coffin. Analysis of the experiences of the heroine of the war enabled the writer to depict the convincing and impressive shock of souls doomed to death by the man: “What is this? I’ll have to look at the blood and corpses? .. And listen hell noise of cannons, day and night to listen to these things and sit quietly in the dugout, in that tomb for life and dreams, to dream about life long endless night? Or, maybe, lie in vigilance and may die in the tomb?!”²². However, giving at the end of the work the philosophical reflection of the heroine on life and death, the author emphasizes its inexhaustible vital energy that helps her to overcome despair, not to betray her convictions to the last deal with life's adversities.

For M. Koltsunyak event is not the main thing, but the response to her character, which manifested her patriotism, care of the fate of the nation. Thus, the writer introduced the story of the priest Maksym, a witness inciting enmity by Austrians between Ukrainians, some of whom were soldiers, and others were civilians accused of treason. Emotional considerations about the character seen by M. Koltsunyak emphasized the tragedy of the stateless nation. Sufferings of Ukrainians are bound by the writer to the specific mentality of the people, their disunity: “One second on throwing our people fearful suspicions, complaints and connected us up foreign land, longing for the homeland and distress”²³.

In Dariyka’s thinking the author, like O. Makovey, B. Lepky and other educators, writers, witnesses of those tragic days, condemned the fratricidal war and enslave a nation: “So many our foreign brothers among the

²² Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця, 1921. 106 с. С. 101.

²³ Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця, 1921. 106 с. С. 21.

Muskovites! How it is terrible, brother against brother goes to war! Just now we get to know that this a terrible thing – slavery”²⁴.

As you can see, the image of a man during the World War I has inherent traits of vitality and conformity to the qualities of the patriotic intellectuals. Through the prism of the soul of the main character, M. Koltsunyak examines the complex of existential problems: loneliness, the meaning of existence, life and death, alienation of the individual, which allowed deeper characterization of the perception of a person of that age.

CONCLUSIONS

Thus, the analyzed works of the western Ukrainian writers in which the military reality and national-liberation aspirations of our people are restored, include dramatic-lyrical sound, use the poetic nature of modernism, touching upon educational, national and human investigating, existentialism, complex philosophical issues. These problems go beyond a particular historical moment (definition of man in a complex world, life and death, historical memory etc). Predefined by the principles and life experience of the author, prose fiction of military topics feature is upholding the necessity of active citizenship and of the intellectual teacher as a mentor and protector of his/her people even in the difficult military situation. The novelette “Dance of Death” by Ivan Sadovy and “Against Waves” by Mariya Koltsunyak are aimed towards the future of the Ukrainian centered content. By disclosing the fate of philosophy and life protagonists the writers depicted the aspirations of nationally conscious patriotic Ukrainians to live in an independent and free country. Outlined in the writings of Ivan Sadovy and Mariya Koltsunyak type of socially active teacher for high morality, citizenship, patriotism and dedication in the difficult activities can serve as a worthy ideal for modern Ukrainian generations, and above all, for teachers’ intellectuals.

Prospects for the further research in the chosen direction can be seen in the comprehensive coverage of the peculiarities of the artistic disclosure of the theme of war in the works of Western Ukrainian writers of the first half of the twentieth century.

²⁴ Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця. 106 с. С. 96.

SUMMARY

Artistic reflecting the events and consequences of the World War I for the Ukrainian nation is represented in the works of many national writers. The artistic heritage of the western Ukrainian artists who combined literary and pedagogical activity in their life is very specific in this regard was stressed in the article. Problems of World War II and its impact on the Ukrainian people as a whole and on a separate person in particular, tragic Ukrainians' disorder because of being stateless and their national liberation aspirations were reflected in the insufficiently studied in the Ukrainian literature theory prose works of Ivan Sadovy (I.F. Fedorak) and M. Koltsunyak. In the novelettes "Dance of Death" by Ivan Sadovy and "Against waves" by M. Koltsunyak on the background of military reality full of tragic feelings the images of Ukrainian folk teachers, as alter ego of authors were depicted. In the process of the investigation it was stated that the writers paid particular attention to disclosing the inner world of the intellectual person under the life-threatening conditions, they affirmed by the created characters the need for active citizenship and strengthening the requirements of the teacher as a mentor and protector of his/her people in the difficult time of war. By disclosing the philosophy and life fates of the protagonists, the writers reflected the aspirations of the nationally conscious patriotic Ukrainians to live in the independent and free country.

REFERENCES

1. Кирчів Р., Мороз О. В обороні скривджених. *Жовтень*. 1967. № 7. С. 119–123.
2. Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия : Бистриця, 1921. 106 с.
3. Коренцева О. Марія Колцуняк-Кузьмова. *Діло*. 1922. Ч. 35. С. 6.
4. Коссак Е. Экзистенциализм в философии и литературе. Москва : Политиздат, 1980. 360 с.
5. Лист адміністрації видавництва «Українська бібліотека» до Б. Заклинського. Львів. Лютий, 1937. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Ф. 48, од. зб. 69. Арк. 9.
6. Лист І. Федорака до Б. Заклинського від 18.ІІІ 1937 р. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Ф. 48, оп. 1, од. зб. 49 а. Арк. 18.

7. Нямцу А.Е. Поэтика традиционных сюжетов. Черновцы : Рута, 1999. 176 с.

8. Олійник-Рахманний Р. Літературно-ідеологічні напрямки в Західній Україні (1919–1939 роки) : навч. посіб. для студ. вищ навч. закл ; передмова Ф. Погребенника. Київ : Четверта хвиля, 1999. 240 с.

9. Садовий Іван. Безіменні плугатарі. Повісті, п'єси. Київ : Веселка. Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 591 с.

10. Садовий Іван. Танок смерті. Львів : *Укр. Бібл-ка*. 1937. Ч. 50. 144 с.

Information about author:

Kleymenova T. V.,

Candidate of Philological Sciences,

Senior Teacher of the Department of Ukrainian Language,

Literature and Methods of Teaching

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university

24, Kyiv-Moscow Str., Glukhov, Sumy region, 41400, Ukraine

STUDYING WOMEN'S PROSE IN THE PARADIGM OF POST-POSTMODERNISM

Litak A. M., Zymomrya I. M.

INTRODUCTION

Due to the immersion of humanity in the global cultural process, featuring oscillation between opposites, post-postmodernism emerges. Art and culture are conceived as the general flow of senses which are parts of the general truth where each element is important and self-sufficient. There is no place for snobbery, elitism; there is neither high nor low culture¹.

The literary landscape of the late 20th and the early 21st centuries has been altered by a cultural dynamic of de-elitization. Post-postmodernism does not offer any ready-made idea or concept to us, its offer is to find it on our own using oscillating motion. The term "post-postmodernism" is not stabilized yet since this phenomenon is still in the process of formation. The essential feature of post-postmodernism is irreality. Pirandellism, i. e. the imitation of reality (there are as many truths as there are points of view) dominates in literary texts. Along with the phenomenon of post-postmodernism the development of women's fiction, in particular, the so-called "new wave" of postfeminist women's prose – chick lit, intensifies².

"Women's prose" is a complex socio-cultural phenomenon which becomes especially pressing in the first decade of the 21st century. The development of women's literary tradition was greatly influenced by the feminist movement that originated in Western Europe in the 19th century as a socio-political phenomenon and found its reflection in social, political, economic and cultural life of society not leaving behind the Ukrainian literary tradition. Feminism contributed to a woman's self-identification and self-realization in all spheres of life, particularly, in literature. That is why during this period the problem of defining "women's literature", the so-called "women's writing" arises. The appearance of the term "women's writing" is related to the works and activities of French literary critics Hélène Cixous and Xavier Gautier. Ambiguity was the initial characteristic

¹ Метамодерн – новый способ смотреть на мир. URL: <https://newtonew.com/culture/wow-metamodern> (retrieved: 15.12.2019).

² Рамаева Ю. Г. Постфеминистская проза Британии на рубеже XX-XI вв.: феномен «чиклит»: дисс ... кандидата филол. наук: 10.01.03. Нижний Новгород, 2007. 260 с. URL: <http://www.dslib.net/literatura-mira/postfeministskaja-proza-britanii-na-rubezhe-xx-xxi-vv-fenomen-chiklit.html>. (retrieved: 12.02.2019).

of this definition, but later it began to acquire various interpretations which were mostly suggested in American literary criticism³.

Feminist literary criticism plays a significant role in the study and systematization of feminist prose. Feminist literary criticism arose in the USA and became widespread in Western Europe. It aims to re-evaluate the classical canon of the great literary works in terms of women's authorship, women's reading, and women's idiostyle. M. Vladimirova states that despite the versatile philosophico-theoretical orientation of feminist literary criticism the common feature of all its types includes the recognition of the unique way of women's being in the world and corresponding to it women's representative strategies. Hence, the basic requirement of feminist literary criticism consists in the necessity for a feminist revision of traditional views on literature and writing practices, as well as the need to create a social history of women's literature⁴.

The problem of women's writing has been studied by such scholars as V. Aheeva, T. Hundorova, N. Zborovska, M. Kryvenko, S. Pavlychko, L. Taran, T. Krasavchenko, R. Mabry, S. Svendsen, J. Wells, S. Ferris, M. Young. In particular, Y. Ramaeva, S. Kharzevski, A. Kirnan, R. Mabry, J. Wells explore the phenomenon of "chick lit". The typical features of post-postmodernism are described in works by T. Vermeulen and R. van den Akker, A. Kirby, A. Gibbson, N. Gladidin, N. Mankovskaia, M. Mozheiko.

The topicality of the research lies in the fact that the phenomenon of women's prose in the paradigm of post-postmodernism has not been studied in a systematic and comprehensive way. Thus the phenomena of post-postmodernism and postfeminist prose have not received the appropriate interpretation. A more detailed analysis is required dealing with chick lit and such literary styles as "renewalism". Which is observed in women's prose of the 2000s, particularly, in novels by British writers Zoe Heller and Joanne Harris and, for example, by Ukrainian writer Oksana Lutsyshyna. The research aims at determining the principal features of post-postmodernism and women's prose, including "chick lit" novels, exploring their role in mass culture of the early 21st century.

³ Жіноча проза як літературне явище. URL: http://revolution.allbest.ru/literature/00528371_0.html (retrieved: 10.12.2019).

⁴ Владімірова М. С. Жіноча проза як історико-літературне явище. *Філологічні науки. Мова та мовна комунікація*. 2012. URL : http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm. (retrieved: 09.12.2019).

1. The phenomenon of women's prose

Formation of the theory and methodology of feminist prose is one of the main directions of contemporary literary criticism. The most urgent issues of these problematics are connected with the notion of “women's literature”, its definition and multiple aspects of existence of texts in the history of culture and society which this term embraces.

Notwithstanding the wide usage of the term “women's prose”, literary dictionaries do not give its definition. Scholars tend to use such terms as “women's prose”, “women's writing” (style), “woman's novel”. Other terms employed in the west in lieu of “woman's novel” are: *Romance*, *Frauenroman*, *Damenroman*, *Liebesroman*, *love story* (*romance novel*) to define “a work written by a woman, about a woman, for a woman”⁵. One may come across another term “women's fiction”. Admittedly, it is an umbrella term for women centered books that focus on women's life experience that are marketed to female readers, and includes many mainstream novels or woman's rights books. It is distinct from women's writing, which refers to literature written by (rather than promoted to) women⁶. In our paper these terms are interchangeable since there is no substantial reason to differentiate between them. The terms “women's (feminine) writing (style)” are more often used by French and less – by German and English experts in the field of gender literary studies and linguopoetics. The term “feminine writing” is connected with a name of Hélène Cixous. It was she who coined it in *The Laugh of the Medusa* (1976). The idea of feminine writing comes from the idea, stemming from S. Freud, that women are incomprehensible, less moral, less rational than men. H. Cixous uses J. Derrida's idea of play noting that “woman” is decentered, and therefore freer to move and create⁷.

“Women's Literature” is the term is much more widespread and has a long tradition of usage. M. Vladimirova essentially emphasizes: in spite of certain doubts about the basic necessity of determining women's literature (women's prose) into a separate category, both adherents and critics of the notion are unanimous that the term, first of all, regardless of genre,

⁵ Владімірова М. С. Жіноча проза як історико-літературне явище. *Філологічні науки. Мова та мовна комунікація*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm. (retrieved: 09.12.2019).

⁶ Women's fiction. Wikipedia. The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Women%27s_fiction (retrieved: 05.12.2019).

⁷ Tighe J. L'écriture féminine. <https://bloomsburyliterary.studies.typepad.com/continuum-literary-studie/2012/03/lecriture-feminine.html> (retrieved: 07.01.2019).

seriousness / lightness, the subject-thematic orientation, standard nature / uniqueness, spatial-temporal, compositional-architectonic and other characteristics of the text, indicates women's authorship⁸.

In a number of feminist editions "Frauenliteratur", "Women's (feminist) Literature" have two meanings: 1) written by a woman (die von Frau verfasste Literatur); 2) feminist criticism (Literaturkritik). In professional and everyday usage the term acquires a slightly negative colouring: the words "female" and "male" are not neutral, indicating only the biological gender, but evaluative, including the whole subsystem of signs, where "male" means "worthy", and "female" – "suspicious". The earliest texts written by women, are the Pythagoreans' letters about "the organization of life"⁹.

Letters and diaries remained the main genres of women's writing up to the 19th century. Works written by women were not included in the literary canon until the 20th century. The authors were either attributed to children's literature, memoirs or viewed as an anomaly in literary art. M. Vladimirova states that English women's prose by its literary-aesthetic and content-thematic parameters is somewhat inferior to Ukrainian women's prose (O. Zabuzhko, O. Rozdobud'ko, L. Denysenko, M. Matios and Russian women's prose (T. Tolstaia, L. Ulitskaia, L. Petrushevskaja, D. Rubina, V. Tokareva)¹⁰. This statement is not well-grounded since many texts have not reached their readers yet due to the absence of translated versions. Moreover, not many literary scholars in Ukraine, which is a transitional society, are involved in gender studies yet; this is partially connected with the lack of awareness. To contemporary English writers belong: M. Nathan, A. Davis, F. Weldon, S. Townsend, B. Bainbridge, S. Duffy, J. Harris, Z. Heller. In her article I. Savkina assumes that women's prose emerged not as a phenomenon, but as a tactical way to better attack publishing houses and magazines, that it is an artifact and one of commercial tricks, and the main feature of genuine women's prose is anti-extremism, in this prose everything is softened and smoothed¹¹.

⁸ Владімірова М. С. Жіноча проза як історико-літературне явище. *Філологічні науки. Мова та мовна комунікація*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm. (retrieved: 09.12.2019).

⁹ Владімірова М. С. Жіноча проза як історико-літературне явище. *Філологічні науки. Мова та мовна комунікація*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm. (retrieved: 09.12.2019).

¹⁰ Владімірова М. С. Жіноча проза як історико-літературне явище. *Філологічні науки. Мова та мовна комунікація*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm. (retrieved: 09.12.2019).

¹¹ Савкіна І. Женская проза и гендер в современной литературной критике (на примере журнала «Дружба народов») URL: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/savkina_c.htm. (retrieved: 14.01.2019).

2. The emergence of contemporary women's prose and trends in its development

Women became increasingly active in writing literary texts in the late 1980s and early 1990s. Heated discussions are still generated because there are different points of view on whether texts written by women should be considered as an independent literary field. O. Trofimova writes that women's prose "arises in the process of women's becoming more active in public life and is expressed in literary texts that describe women's world, social experience and practices through the eyes of women"¹². In the mid-1990s, as I. Zumbulidze notes, the term "gender" begins to be used in the literary criticism to explicate the phenomenon of women's prose. B. Satkliff underlines that gender – the main word in women's discourse – implies the social aspects of the individual, frequently, women's stereotypes. It is also mentioned by the scholar that gender is about issues of women's prose, and some critics still regard it as a ridicule¹³. Gender studies in various fields have shown, – as T. Meleshko rightly states, – that the set of behavioral and psychological characteristics, traditionally regarded as originally female or originally male, is nothing but a gender--role stereotype, socio-cultural construct. The use of this notion has put emphasis on the interaction between sexes taking into account the complexity of their biological, psychological, social and cultural peculiarities¹⁴. M. Arbatova believes that there is some censorship which divides literature into serious, that is, masculine and non-serious, that is, feminine. Phalocrats proclaimed that literature is not divided by gender. She disagrees to it, asserting that men's literature is literature, and women's literature is a reservation¹⁵. The question which arises here is whether a woman is an individual and whether the problems of her world, spirituality are as serious as the problems of men's world and spirituality. Phalocrats, that is, those advocating masculine power and dominance, do not think that women have the right or ability to create, and the woman, presented in literature, exists as the male image of a woman. H. Cixous

¹² Феномен жіночої прози. Бібліографічний покажчик. URL : http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=184%3Aq--q&catid=148&Itemid=28&lang=uk (retrieved: 12.01.2019)

¹³ Сатклифф Б. Критика о современной женской прозе. URL: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/filologich_nauki_12.htm (retrieved: 10.01.2019).

¹⁴ Мелешко Т. Современная отечественная женская проза: проблемы поэтики в гендерном аспекте. Учебное пособие по спецкурсу. Кемерово: Кемеровский гос. ун-т, 2001. С. 8.

¹⁵ Арбатова М. Женская литература как факт состоятельности отечественного феминизма. *Преображение*. 1995. № 3. С. 27.

argues, “woman” has always been in a position of otherness and alterity in Western phallogocentric culture¹⁶.

The determination of “women’s prose” as a separate category in the context of modern literature is conditioned by several factors: the author is a woman, the central character is a woman, problematics are, in one way or another, connected with the feminine destiny. Female perspectives on the surrounding reality and peculiarities of her psychology play an important role. “Women’s prose” was officially recognized as a literary phenomenon at the end of the 20th century and today stands out as a stable phenomenon of foreign and Ukrainian literatures.

Women writers’ works are being analyzed, special studies encompassing various aspects of women’s prose are being published, discussions are being held, conferences are being organized. The phenomenon is studied by literary scholars, linguists, historians and sociologists. They investigate issues whether special feminine aesthetics and feminine language exist, and if women have gift for writing. Researchers mostly conclude that in “women’s prose” there take place the same literary processes as in the rest of the literature; they are aimed at finding new connections in literary art and new ways of expressing them¹⁷.

I. Zumbulidze, in her article, refers to some critics, in particular, N. Gabrielian, M. Abasheva, who believe that we should deal with women’s literature not in the context of “dividing” literature into masculine and feminine, but only in terms of expanding literary heritage due to the endorsement of the originality and constructive individuality of women who create. She also refers to O. Gavrilina’s explication of the concept of “women’s literature” which is understood by her in two ways: “... in the broad sense, these are all works written by women, regardless of whether the author adheres to the principles of feminism or patriarchal traditions; and in the narrow sense, these are texts based on the woman’s view on traditional human problems (life and death, feelings and responsibilities, the relationship between man and nature, family, etcetera)”¹⁸.

¹⁶ Tighe J. L’écriture féminine. <https://bloomsburyliterary.studies.typepad.com/continuum-literary-studie/2012/03/lecriture-feminine.html> (retrieved: 7.01.2019).

¹⁷ Зумбулидзе И. Г. «Женская проза» в контексте современной литературы. *Современная филология: материалы Междунар. науч. конф. Уфа: Лето, 2011. С. 21–23.* URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/23/409/> (retrieved: 2.01.2019).

¹⁸ Зумбулидзе И. Г. «Женская проза» в контексте современной литературы. *Современная филология: материалы Междунар. науч. конф. Уфа: Лето, 2011. С. 21–23.* URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/23/409/> (retrieved: 2.01.2019).

Female authors' activity in literature is caused by the internal factor, which consists in a certain protest against the image of a woman created by a male writer: "slave", "prostitute", "victim". T. Hundorova quite rightly remarks that a woman, depicted in "male literature", is the image seen by the society (and, of course, it is traditionally a male-dominated society)¹⁹. Consequently, characters convenient for men are modelled and they do not go beyond the usual status of women in society. This is a typical situation which echoes with J.-J. *Rousseau's* theory. He formed socio-cultural concepts of femininity and masculinity which became the matrix of European gender identification.

T. Hundorova, exploring the formation of a women's writing, states that a female author, based on successful European experience, longs for creating her own style, raising issues that are usually ignored, re-examining the roles of men and women in society. She introduces the concept of "a new woman" – a representative of high culture. She contrasts this woman with "a weak man" who got stuck in the traditionalistic past, being afraid to lose his power. Women's writing of this period is emotional, intuitive, with many details, associative²⁰.

V. Aheeva is interested in the formation of women's space which is not social yet. A woman explores her own body, sensuality, friendship-sisterhood, professionalism. She singles out not only a female author but a female character. The scholar shows how women's writing is formed and what changes take place in creating female characters. She seeks for the essence of the feminine which is unavailable for a male author. Femininity is reflected in female characters' internal world, internal monologue or dialogue, the authoress's language, the word usage typical of the gender²¹.

The eminent American scholar E. Showalter developed the concept and practice of "gynocritics", a term coined by her, which describes the study of "women as writers". Her research activities are devoted to a woman in literature who is ready to write independently, who got rid of her inner censor, control in the form of cultural, religious, social stereotypes²². E. Showalter divides women's literature into three stages of development:

¹⁹ Марценюк Т. Інтерв'ю з Тамарою Гундоровою про феміністичну тематику в українській літературі. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-tamaroyu-gundorovoju-pro-feministichnu-tematiku-v-ukrainskiy-literaturi-134482.html> (retrieved: 1.01.2019).

²⁰ Гундорова Т. *Femina melancholica*. К.: Критика, 2002. 271 С.

Гундорова Т. Феміністична утопія Лесі Українки. *Сучасність*. 1996. № 5. С. 89–96.

²¹ Агеева В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. К.: ФАКТ, 2003. 320 С.

²² Шовалтер Е. Феміністична критика у пущі. *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / За ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 510–535.

imitation of men's writing; protest against domination of men's standards; self-search. Self-search is something that happens to a woman-author today. Only after the previous two stages can a woman claim to have her own vision of the world, her own style of writing. Emphasizing the four models of women's writing, the scholar points to the need for passing the first three stages (biological, linguistic, and psychoanalytic models) to reach the fourth (cultural model of writing). As soon as historical and cultural experiences are gained, a change of generations will take place, the traditionally women's writing can be implemented as the cultural model of writing. This is then that women's culture is formed as a collective experience which will enable women to present their position not through their position not through the prism of historical male experiences, but as their own picture of the world. S. Pavlychko raised issues of violence, concealment, aggression, weakness of the male principle.

Y. Kristeva, R. Barthes's student and follower, continued S. Beauvoir's tradition, refers to "woman's" as "other". Based on the works of J. Lacan and J. Derrida, she abandons the established traditional hierarchy between men and women in society and refuses from the division and opposition typical of culture, understanding the difference through uniqueness²³.

K. Otkovych notes that western feminist criticism extensively studies a text as a semiotic field. An important perspective of studying a particular problem and its semantic significance is the thorough analysis of the selected topic in the cultural, social, and personal aspects. The emphasis is not on the analysis of the era, the opposition, the changes, but on a certain phenomenon and this makes it possible to understand the significance of this phenomenon in this period. It is these studies that formed the basis of the feminist text analysis²⁴.

In the late 20th century there are formed two main approaches to text analysis: feminist criticism and gender criticism. Feminist criticism seeks for the author's position in the text, observes and singles out the opposition of feminine and masculine (usually without the study of masculinity problems) whereas gender criticism investigates the text in the context of search for a cultural code, when the author does not define the main value positions in

²³ Крістева Ю. *Stabat Mater. Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* / За ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 495–509.

²⁴ Откович К. *Формування гендерного дискурсу у світовому та українському культурному просторі. Вісник Львівського університету. Серія філософські науки.* 2016. Випуск 18. С. 112.

the work, it also explores feminine and masculine in order to detect deformation, correlation, interdependence.

3. Post-postmodernism in literature

Post-modernism is a part of a wide range of developments in critical theory, philosophy, art, literature and culture that have evolved from postmodernism and are a reaction to it. “Post-postmodernism” is a temporary term, since this phenomenon is still being formed. At the moment there are several other terms to determine the new phenomenon such as pseudo-modernism, digital modernism and metamodernism. Dutch philosophers T. Vermeulen and R. van den Akker were the first to use the word “metamodernism” in their essay *Notes on Metamodernism* (2010). The prefix “meta” for these philosophers is similar to fluctuations between ideals in the future, past, present <...> It also means that one can believe in one today and in the other tomorrow or – in oppositions simultaneously²⁵. Metamodernism is one of the existing attempts to determine the current culture²⁶.

Post-postmodernism refuses from intertextuality and reproduces perceptive and cultural layers of information in which virtual reality holds one of the key positions and hyperreality is one of the fundamental notions. Boundaries between a text and reality are erased in the literal meaning and figurative meaning. The material world is seen as a pseudoreality obfuscating true relations (an idea commonly known as pirandelism)²⁷.

N. Timmer offers a precise, in-depth analysis of a new, post-postmodern direction in fiction writing, and highlights the most acute aspects in the post-postmodern novel. It features the emphatic expression of feelings and sentiments and a drive toward inter-subjective connection and communication. The self presented in post-postmodern works of fiction can be characterized as *relational*. To be able to analyze this new sense of self, she introduces a new interpretational method that offers a sophisticated approach to fictional selves combining the insights of post-classical narratology and narrative psychology. On the basis of three contemporary

²⁵ Пост-постмодернизм? *Литературная Россия*. 2015. № 2014 / 17. URL: <https://litrossia.ru/item/7043-oldarchive/> (retrieved: 03.01.2019).

²⁶ Метамоде́рн – новый способ смотреть на мир. URL: <https://newtonew.com/culture/wow-metamodern> (retrieved: 15.12.2019).

²⁷ Rakopolous T. *From Clans to Co-ops: Confiscated Mafia Land in Sicily*. New York, Berghahn Books, 2017. P. 36. URL: https://books.google.com.ua/books?id=g7tTDwAAQBAJ&pg=PA36&lpg=PA36&dq=pirandelism&source=bl&ots=TuMfTTxHC&sig=ACfU3U13LUGxIDhwUKYYTuA_7vThuy7reQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwjGw9ue8urgAhULiIsKHQEYDvgQ6AEwAHoECAAQAQ#v=onepage&q=pirandelism&f=false (retrieved: 02.01.2019).

experimental texts she provides insight into the typical problems that the self experiences in postmodern cultural contexts. N. Timmer has identified and profoundly analyzes three problems or “symptoms”: an inability to choose because of a lack of decision-making tools; a difficulty to situate or appropriate feelings; and a structural need for a “we” (a desire for connectivity and sociality). She critiques the perceived *solipsistic* quality of postmodern experience worlds. These developments signal “turn to the human” in our culture²⁸. She ascertains that post-postmodern writers re-humanize subjectivity in contrast to postmodernists whose works are permeated with irony, sarcasm, cynicism. Different recent events of global importance “mark a change in how we think of our “selves”, our identity, and in how we interpret our experience world”²⁹.

K. Bulatova stresses that post-postmodernism features new sincerity, romanticism, the erosion of borders between transcendental and immanent, irrealty, natural and supernatural, the impossibility to explain, depth, metaphysics, the changed state of consciousness, the expanding of our own boundaries. Metamodernism suggests setting a goal, which is a constant outside any systems and religions, and the way to achieve it is found by a person on his / her own. This is the principle of individuality, spiritual aristocracy, creative morality. The way to achieve the goal which is an individual spiritual growth, the comprehension of the Absolute consists in going beyond Good and Evil, avoiding being judgemental. This is what the Dutch philosophers called oscillation – fluctuation³⁰.

In O. Zinoviev’s opinion, the period of moral programmes, the categorical imperative has passed. In ethics we should move from individual to general, not vice versa. Post-postmodern writers adhere to “soft” aesthetic truths and escape from the norms and standardized morality and head for creative morality. Metamodernism is a new religion of freedom and personal spiritual search.

Many of the characteristic features of a post-postmodern novel described by V. Serbinskaia are identified in the novels *Notes on a Scandal* (2003), *The Believers* (2008) by Z. Heller and *Gentlemen and Players* (2005),

²⁸ Timmer N. *Do You Feel It Too?: The Post-Postmodern Syndrome in American Fiction at the Turn of the Millennium* Amsterdam – New York, 2010. URL: <https://www.amazon.com/You-Feel-Too-Post-Postmodern-Millennium/dp/9042029307> (retrieved: 05.03.2019).

²⁹ Timmer N. *Do You Feel It Too?: The Post-Postmodern Syndrome in American Fiction at the Turn of the Millennium* Amsterdam – New York, 2010. P. 16–18.

³⁰ Булатова К. В чем суть эпохи метамодерна и что будет после нее. URL: <https://thequestion.ru/questions/71524/v-chyom-sut-epokhi-metamoderna-i-chto-budet-posle-neyo> (retrieved: 01.03.2019).

Different Class (2016) by J. Harris. They are the following: 1) characters and narrators reveal the signs of narrative deconstruction (the postmodern strategies failed to create a meaningful understanding of the individual while constructing the plot) (*Notes on a Scandal, Different Class*); 2) the importance of exchange; for example, sharing stories as a way of identifying oneself with others and vice versa; it is an important way to restore faith in non-contradiction and acceptability of one's own feelings and thoughts (hence, the personality construction, meaningful narrative) (*Notes on a Scandal*); 3) the problem of "sameness" is highlighted (postmodern texts and theories focused on "difference"); 4) a personality in a post-postmodern novel is inclined to suppress boundaries, rules, decisiveness); 5) characters fail to make decisions as well as act within dubious laws (Batsheba Hart in *Notes on a Scandal*); 6) post-postmodern literature frequently addresses the reader directly focusing on "you" ("do you feel it too?"), this is another form of exchange; 7) the way of thinking (readiness to believe in the impossible, a leap of faith) (Barbara Covett, Batsheba Hart in *Notes on a Scandal*); 8) the relational function should be present in the language; 9) in a post-postmodern novel we encounter the combination of "high" and "low" discourses about subjectivity: poststructural ideas meant for intellectuals are fruitfully combined with the self-sufficient language of pop culture that focuses on expressing feelings and moods (*Notes on a Scandal, The Believers, Gentlemen and Players, Different Class*); 10) a post-postmodern novel is based on the problem of solipsism (a position characterized by the recognition of one's own individual consciousness as the single and undeniable reality and the denial of the objective reality (Barbara Covett in *Notes on a Scandal, Miss Snyder in Gentlemen and Players*); 11) the person hesitates to identify his/her own feelings (Batsheba Hart in *Notes on a Scandal*); 12) dependence on empathy in relationship (between characters, between a narrator and characters, a narrator or characters and reader); 13) in a post-postmodern novel we observe the orientation towards a person, stress is put on compassion and human interaction and existential anxiety, on what it means to be a human being today³¹.

³¹ Сербинская В. Вы тоже это чувствуете? Пост-постмодернистский синдром в американской литературе на рубеже тысячелетия. *Журнал о метамодернизме*. URL: <http://metamodernizm.ru/do-you-feel-it-too/> (retrieved: 03.03.2019).

4. Postfeminist women's prose

The appearance of literature of “the new wave” is associated with social processes in society at the turn of the 21st century. The social and psychological status of a woman has changed. Thanks to the reappraisal of priorities, women became freer and began to openly voice their concerns. A new image of a woman was born in the postfeminist world. In postfeminist women's prose writers depict female characters who are trying to cope with the challenges put forth by society, to balance between their jobs and personal lives, that is, a new reality is being created. Literature of this period features “renewalism”. “Renewalism is provoked by a desire and an urgency to rediscover values – such as meaning, communication, connection”³². E. Kulakovskaia underscores that we cannot talk about realism in contemporary literature without mentioning the main reality – the reality of the soul. The spiritual dimensions of mind and experience are as valuable as actions and experience in the physical world. The interest is not in the architectonics of events, these are details of little significance that matter. Other synonyms used in lieu of “renewalism” are: neorealism, reflective realism, spiritual realism, syncretic realism, glossy realism. Renewalism possesses such features as: intensification of personal principle, confessional tone; combination of upper and lower layers of existence; refusal from the tradition and following at the same time. These features reflect subjectivity and psychological perspective of presenting reality³³.

The very word “postfeminist” implies connection with feminism and its various kinds (liberal, Marxist, radical, lesbian). The prefix “post” indicates the changed succession. The prefix implies, in a sense, the end of feminism or its inevitable aging. It can also mean movement forward, beyond or rejection, deprivation. Postfeminism is based on feminist postulates on the whole, but it has also acquired and preserves its own essence. In J. Pilcher and I. Whelehan's book I. Whelehan explicates her understanding of the term “feminism” problematised by the prefix “post”: “feminism is portrayed as a territory over which various women have to fight to gain their ground;”³⁴. In the same book we find the explanation of postfeminism by

³² Martens E. Post-Postmodernist Humanism, Young Adult Literature and the Holocaust in J. Boyne's *The Boy in the Striped Pyjamas* and Markus Zusak's *The Book Thief*. A dissertation submitted to Ghent University in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master in Linguistics and Literature English-Spanish. 2016–2017. 71 p. URL: https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/349/188/RUG01-002349188_2017_0001_AC.pdf. – (retrieved: 4.03.2019).

³³ Кулаковская Е.И. Новый реализм: специфика и основные черты. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/novyy-realizm-spetsifika-i-osnovnye-cherty> (retrieved: 03.03.2019).

³⁴ Pilcher J., Whelehan I. *Key Concepts in Gender Studies*. The UK, Sage. 2017, P. 107.

S. Phoca, one of its theorists: “postfeminism is considered as a different manifestation of feminism, not as being anti-feminist”³⁵.

Y. Ramaeva notes that postfeminism can be interpreted as the refusal from feminist endeavours to create space for women beyond the patriarchal system. While feminists proceed to argue over the nature of the patriarchal system postfeminists declare their womanhood. The term “postfeminism” was significantly used for the first time in October, 1982 when S. Bolotin’s article *Voices from the Post-Feminist Generation* was published in *The New York Times Magazine*. The article was based on a number of interviews with women. Later important publications related to postfeminism are T. Modleski’s *Feminism without women: Culture and criticism in a postfeminist age*, A. Jones’s *Postfeminism, Feminist Pleasures, and Embodied Theories of Art*, C. Palli’s *Sex, Art, and American Culture*³⁶.

The so-called “new wave”, new genre of postfeminist prose, known in English Literary Studies as Chick Lit, was formed at the turn of the 21st century. The remarkable representatives of this genre are: Anna Maxted, Chris Mabry, India Knight, Jessica Adams, Fiona Walker, Lauren Henderson, Marian Keyes, Sophie Kinsella. In the Ukrainian Literary Studies the phenomenon of chick lit has not become widespread yet and is in the process of formation.

In this context we can mention Oksana Lutsyshyna, a writer and a literary critic and her novel *Love Life* (2015). The poetess and translator M. Kiianovska underlines that O. Lutsyshyna’s novel is a unique case when a very serious intellectual text can enter mass culture. The novel has at least two levels of reading: it can be read as a love story, and an intellectual will find quite deep sublevels. “Semitones” in portraying characters is typical of postfeminist literature. In M. Kiianovska’s point of view, semitones in depicting the main characters were not typical of the post-Soviet Ukrainian literature: they were either good or bad. This tradition is still observed in the contemporary Ukrainian literature³⁷. However, the characters in *Love Life* became an exception since the love line of the novel does not develop according to the tradition. All the characters have exotic names, they are emigrants who live in the USA. O. Lutsyshyna made an attempt to give her

³⁵ Pilcher J., Whelehan I. *Key Concepts in Gender Studies*. The UK, Sage. 2017, P. 107.

³⁶ Рамаева Ю.Г. Постфеминистская проза Британии на рубеже XX-XI вв.: феномен «чиклит»: дисс ... кандидата филол. наук: 10.01.03. Нижний Новгород, 2007. 260 с. URL: <http://www.dslib.net/literatura-mira/postfeministskaja-proza-britanii-na-rubezhe-xx-xxi-vv-fenomen-chiklit.html>. (retrieved: 12.02.2019).

³⁷ Луцишина О. «Якщо говорити про емоції епохи, то наше відчуження дійшло таких масштабів, що сягнуло атомізації». URL: <https://starylev.com.ua/news/oksana-lucyshyna-yakshcho-govoryty-pro-emociyi-epohy-nashe-vidchuzhennya-diyshlo-takyh> (retrieved: 18.02.2019).

interpretation of problems connected with human relations, to determine what is Good and Evil in the modern world, to convey emotions of the epoch.

The literary phenomenon of chick lit has become the focus of recent attention in Foreign Literature Studies. The term “chick lit”, which is used in scientific articles and criticism, has not received the precise definition yet. It is proved by the fact that there is no unified approach towards spelling the term (Chick Lit, Chick-Lit, chick lit, chicklit). Works of great interest which explore various aspects of chick lit belong to such American scholars as: Rochelle Mabry, Shanna Swendson, Juliette Wells, Susan Ferriss, Mallory Young. The study of this phenomenon is conducted without differentiation between British and American variants of it. There are no works that provide a systematic and versatile analysis of chick lit novels up to this day.

“Chick” is American slang for a young woman and “lit” is a shortened form of the word “literature”. Chick lit scholars note that the term was first used ironically in 1995 by Cris Mazza and Jeffrey DeShell as the title for their edited anthology *Chick Lit: Postfeminist Fiction*, which contains 22 short fiction pieces in response to C. Mazza and J. DeShell’s call for “postfeminist writing”. In the mid-1990s, the term was used by the media to describe fiction written by women authors for women readers³⁸.

Chick Lit has expanded to include subgenres such as Bigger Girl Lit (novels devoted to the problems of overweight girls and women); Career Chick Lit (literature for careerists); Single City Girl Chick Lit (for single women living in a metropolis); Hen Chick Lit (books for women of pre-retirement and retirement age); Shopping Chick Lit (for shopaholics); Kids Chick Lit (for women with children), etc. Modern “women’s literature” positions itself as a peculiar and independent cultural phenomenon, which underlines a woman’s different approach to literary activity.

Chick lit causes controversy. The genre is criticized and it is claimed that chick lit novels signify literary unworthiness because of the misconception that they are about sex, shoes and shopping. Notwithstanding the debates about the genre, it does thrive. D. Shipley stood in defence of chick lit underscoring the fact that the genre has evolved³⁹. *Publishers Weekly* editor Sara Nelson suggested in 2008 that “the definition of chick lit

³⁸ Chick lit. Wikipedia. The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Chick_lit (retrieved: 05.03.2019).

³⁹ Shipley D. In Defence of Chick Lit. URL: <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2007/mar/15/indefenceofchicklit> (retrieved: 04.03.2019).

has expanded to include some things that are a little more accomplished and grown-up and literary than what that term used to mean”⁴⁰.

Women's place in literature has always been an ambivalent topic. Women in contemporary society, being representatives of the postfeminist culture, seek to introduce and consolidate their own vision and understanding of the world. There is an opinion that “chicklit” is pseudoliterature, a by-product of the literary process since characters in such novels are primitive, so-called ‘glamorous chicks’ and plot lines are predictable. That is why chicklit novels gained the status of “beach reads”, i. e., literature that is suitable only for entertainment and excludes any reflection. However, compared with romance novels, whose themes and problems are difficult to correlate with life and activities of modern society, works of “chicklit” genre are different: they are more realistic and closer to modern life. Romance novels traditionally end happily, those who are in love start their common way. Chicklit offers the reader a more realistic look at romance and loneliness. Traditionally, the first-person narration, the form of a diary or the form of confession are used in such novels. These forms of presentation bring the reader and the character together⁴¹.

A chicklit novel belonging to mass culture can be referred to formulaic fiction.

Literary experts criticize its two characteristics: standardization and escapism. However, familiar formulae let the reader guess what they can expect from a new novel since formulaic fiction is based on the fundamental patterns of consciousness typical of people. J. G. Cavelti is convinced that formulaic literature is worth analyzing as well as “serious” literature. He defines a literary formula as “the structure of narrative conventions which are used in many literary texts” and as “the synthesis of a number of cultural clichés and more universal narrative forms or archetypes”⁴². He says that formulae are created by culture and, in their turn, influence it.

At first sight chick lit novels do not contain any serious philosophical and aesthetic problems but if we study them more deeply, we reveal that they induce us to ponder upon our place in this world, life choices, relations with close people, friendship. These novels are open to interpretation.

⁴⁰ Barker O. Prada' nips at author Lauren Weisberger's heels. URL: https://usatoday30.usatoday.com/life/books/news/2008-05-27-chasing-harry-winston_N.htm (05.03.2019).

⁴¹ Чиклит. Словарь гендерных терминов. URL: <http://a-z-gender.net/chiklit.html> (retrieved: 05.03.2019).

⁴² Кавелти Дж. Г. Изучение литературных формул. *Новое литературное обозрение*. 1996. № 22. С. 33–64.

CONCLUSIONS

The early 21st century is marked by the emergence of post-postmodernism. We can scarcely speak about its final features since this phenomenon is at the formation stage. Its principal characteristic is hyperreality, though the talk is not about virtual reality literally, where technologies are involved, but about realities that are created by characters' imagination.

The notion of "women's prose" (women's writing, women's literature) as categorical, not evaluative started to be used in the early 21 century. Sincerity and excessive openness, intensified emotionality are the peculiarity of women's prose. Women's literature becomes a much more diverse construct with an open and self-realized form, since the paradigm of themes and genres changes, the process of writing becomes different, there appears the new reader with another social profile. In literature and later in society the image of a woman with a new status and new attributes of female identity, full of creative energy, is born.

The 20th century is considered to be the age of alienation. The beginning of the 21st century can be characterized by "excessive alienation". Despite the statement that in early 21st-century women's literature topics related to family and everyday life prevail, de facto the main feature of women's prose, in particular, "the new wave" of postfeminist women's literature, i. e. "chick lit" novels, is the endeavour or rather conscious and unconscious intention to demonstrate the state of a person's alienation against the background of various themes that veil the root of this state. It refers to fear or maybe inability to understand our true selves which leads to wearing more masks in order to be accepted by others.

It should be admitted that the study of women's prose in the paradigm of post-postmodernism provides us with a unique opportunity to reveal the possibility of the two-level reading of a literary text. It can be read either as an ordinary story (superficially) or it can be read deeply in case the reader is a person with theoretical and literary background. Hence, we witness the appearance of the hybrid women's literature which can be called by our suggestion "masselite" implying that this literature combines features of mass and elite literatures.

Apparently, it is not accidental that post-postmodernism and postfeminist women's literature develop almost simultaneously. Metamodernism (Post-postmodernism) is claimed to be the structure of feeling. Human duality and sociation (instability) are based on feeling. Women's perception of the world is much subtler than men's. People are inclined to establish ideological

matrices by which, afterwards, they are manipulated. Perception of the world through the structure of feeling enables us to escape ideological dependence. Going beyond it leads to individual revelation which, in fact, means that post-postmodernism is a way of building a new personality.

Thus, exploring postfeminist women's writing in the paradigm of post-postmodernism is quite valuable because female literary texts are the indicators of changes that society has been undergoing. Moreover, these are women writers who are prone to radical openness which is the key epochal feature of post-postmodernism.

SUMMARY

Changes in the status of women at the turn of the 21st century have triggered heated discussions on women's literary tradition. The paper zeroes in on peculiarities of studying women's prose in the paradigm of post-postmodernism. The phenomena of post-postmodernism and chick lit have been explored. The connection between post-postmodernism and postfeminist women's writing is considered. There has been characterized a post-postmodern novel and attempts were made to identify its features in the novels of the "new wave" of women's postfeminist literature – Chick Lit. The line of demarcation between elite and mass cultures is getting blurred in the late 20th century and the early 21st century which also tells on literature. The research determines the role of chick lit fiction in mass culture of postfeminist epoch of post-postmodernism.

REFERENCES

1. Агеева В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. Київ : Факт, 2003. 320 с.
2. Арбатова М. Женская литература как факт состоятельности отечественного феминизма. *Преображение*. 1995. № 3. С. 27.
3. Булатова К. В чем суть эпохи метамодерна и что будет после нее. URL: <https://thequestion.ru/questions/71524/v-chyom-sut-epokhi-metamoderna-i-chto-budet-posle-neyo> (дата звернення: 01.03.2019).
4. Владімірова М.С. Жіноча проза як історико-літературне явище. *Філологічні науки*. № 7. *Мова та мовна комунікація*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm. (дата звернення: 09.12.2019).
5. Гундорова Т. Феміністична утопія Лесі Українки. *Сучасність*. 1996. № 5. С. 89–96.
6. Гундорова Т. *Femina melancholica*. Київ : Критика, 2002. 271 с.

7. Жіноча проза як літературне явище. URL: http://revolution.allbest.ru/literature/00528371_0.html (дата звернення: 10.12.2019).

8. Зумбулідзе И.Г. «Женская проза» в контексте современной литературы. *Современная филология* : материалы междунар. науч. конф. Уфа : Лето, 2011. С. 21–23. URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/23/409/> (дата звернення: 02.01.2019).

9. Кавелти Дж.Г. Изучение литературных формул. *Новое литературное обозрение*. 1996. № 22. С. 33–64.

10. Крістева Ю. *Stabat Mater. Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.*; за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 495–509.

11. Кулаковская Е.И. Новый реализм: специфика и основные черты. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/novyy-realizm-spetsifika-i-osnovnye-cherty> (дата звернення: 03.03.2019).

12. Луцишина О. «Якщо говорити про емоції епохи, то наше відчуження дійшло таких масштабів, що сягнуло атомізації». URL: <https://starylev.com.ua/news/oksana-lucyshyna-yakshcho-govoryty-pro-emosiyi-epochy-nashe-vidchuzhennya-diyshlo-takyyh> (дата звернення: 18.02.2019).

13. Марценюк Т. Інтерв'ю з Тамарою Гундоровою про феміністичну тематику в українській літературі. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-tamaroyu-gundorovoju-pro-feministichnu-tematiku-v-ukrainskiy-literaturi-134482.html> (дата звернення: 01.01.2019).

14. Мелешко Т. Современная отечественная женская проза: проблемы поэтики в гендерном аспекте : учебное пособие по спецкурсу. Кемерово : Кемеровский гос. ун-т, 2001. С. 8.

15. Метамодерн – новый способ смотреть на мир. URL: <https://newtonew.com/culture/wow-metamodern> (дата звернення: 15.12.2019).

16. Откович К. Формування гендерного дискурсу у світовому та українському культурному просторі. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки*. 2016. Випуск 18. С. 112.

17. Пост-постмодернизм? *Литературная Россия*. 2015. № 2014/17. URL: <https://litrossia.ru/item/7043-oldarchive/> (дата звернення: 03.01.2019).

18. Рамаева Ю.Г. Постфеминистская проза Британии на рубеже ХХ–ХІ вв.: феномен «чиклит»: дисс. ... кандидата филол. наук : 10.01.03.

Нижний Новгород, 2007. 260 с. URL: <http://www.dslib.net/literatura-mira/postfeministskaja-proza-britanii-na-rubezhe-xx-xxi-vv-fenomen-chiklit.html> (дата звернення: 12.02.2019).

19. Савкина И. Женская проза и гендер в современной литературной критике (на примере журнала «Дружба народов»). URL: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/savkina_c.htm (дата звернення: 14.01.2019).

20. Сатклифф Б. Критика о современной женской прозе. URL: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/filologich_nauki_12.htm (дата звернення: 10.01.2019).

21. Сербинская В. Вы тоже это чувствуете? Пост-постмодернистский синдром в американской литературе на рубеже тысячелетия. *Журнал о метамодернизме*. URL: <http://metamodernizm.ru/do-you-feel-it-too/> (дата звернення: 03.03.2019).

22. Феномен жіночої прози. Бібліографічний покажчик. URL: http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=184%3Aq--q&catid=148&Itemid=28&lang=uk (дата звернення: 12.01.2019).

23. Чиклит. Словарь гендерных терминов. URL: <http://a-z-gender.net/chiklit.html> (дата звернення: 05.03.2019).

24. Шовалтер Е. Феміністична критика в пущі. *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.*; за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 510–535.

25. Barker O. Prada' nips at author Lauren Weisberger's heels. URL: https://usatoday30.usatoday.com/life/books/news/2008-05-27-chasing-harry-winston_N.htm (дата звернення: 05.03.2019).

26 Chick lit / Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Chick_lit (дата звернення: 05.03.2019).

27. Martens E. Post-Postmodernist Humanism, Young Adult Literature and the Holocaust in J. Boyne's *The Boy in the Striped Pyjamas* and Markus Zusak's *The Book Thief*. A dissertation submitted to Ghent University in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master in Linguistics and Literature English-Spanish. 2016–2017. 71 p. URL: https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/349/188/RUG01-002349188_2017_0001_AC.pdf (дата звернення: 4.03.2019).

28. Pilcher J., Whelehan I. *Key Concepts in Gender Studies*. The UK, Sage. 2017. P. 107.

29. Rakopolous T. *From Clans to Co-ops: Confiscated Mafia Land in Sicily*. New York : Berghahn Books, 2017. P. 36. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=g7tTDwAAQBAJ&pg=PA36&lpg=>

PA36&dq=pirandellism&source=bl&ots=TuMtTTtxHC&sig=ACfU3U13LUGxIDhwUKYYTuA_7vThuy7reQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwjGw9ue8urgAhULiIsKHQEYDvgQ6AEwAHoECAAQAQ#v=onepage&q=pirandellism&f=false (дата звернення: 02.01.2019).

30. Shipley D. In Defence of Chick Lit. URL: <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2007/mar/15/indefenceofchicklit> (дата звернення: 04.03.2019).

31. Tighe J. L'écriture feminine. <https://bloomsburyliterary.studies.typepad.com/continuum-literary-studies/2012/03/lecriture-feminine.html> (дата звернення: 07.01.2019).

32. Timmer N. Do You Feel It Too?: The Post-Postmodern Syndrome in American Fiction at the Turn of the Millennium. Amsterdam–New York, 2010. URL: <https://www.amazon.com/You-Feel-Too-Post-Postmodern-Millennium/dp/9042029307> (дата звернення: 05.03.2019).

33. Timmer N. Do You Feel It Too?: The Post-Postmodern Syndrome in American Fiction at the Turn of the Millennium. Amsterdam–New York, 2010. P. 16–18.

34. Women's fiction / Wikipedia. The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Women%27s_fiction (дата звернення: 05.12.2019).

Information about authors:

Litak A. M.,

PhD Student in the Department of Slavic Philology and World Literature,
English Language Teacher in the Department of English Philology
Uzhhorod National University
14, Universytetska str., Uzhhorod, 88000, Ukraine

Zymomrya I. M.,

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Chief of the Theory and Practice of Translation Department
of the Faculty of International Economic Relations
Uzhhorod National University
14, Universytetska str., Uzhhorod, 88000, Ukraine

COMPLIMENTS AS A SPECIFIC METHODOLOGICAL APPROACH OF OPTIMIZING THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Morozova I. B., Abramova Ie. Yu.

INTRODUCTION

The foreign language proficiency is one of the most important requirements for adequate speech communication between people of different nationalities. Therefore, a process of teaching foreign languages in higher educational institutions must meet the requirements of today. The world becomes different due to the process of globalization, economic, political and cultural integration and unification, covering all aspects of human life. Each English-speaking nation makes its own changes in the traditional English language, including pronunciation, word formation, meaning and use of vocabulary, as well as cultural characteristics of the lifestyle. Nowadays computerized modern society faces rapid growth of people's interest in learning foreign languages. Alongside with technological and scientific progress and cultural development we witness optimization of the educational system in all spheres of human activities.

The key question of today consists in finding new methodological approaches of mastering foreign languages in general, and English, in particular. Our goal we see in bringing the foreign language closer to the students trying to develop speech skills of understanding and producing utterances in accordance with the norms of the given language.

In recent years, there has been observed a significant increase in interest in the process of the interpersonal interaction in the foreign language in the aspect of achieving communicative effectiveness. Understanding the problems of teaching a foreign language as developing, first of all, speech skills with the students, encourages us to turn to the experience of using a compliment as a means of optimization the current speech communication in the foreign language. This article is devoted to the issues of the effective and fruitful use of compliments in the process of teaching English for the purpose of stimulating acquisition of a foreign language.

*There's more hunger for love and appreciation
in this world than for bread.
Mother Teresa*

1. The functional role of compliment in the educational process

The undertaken previous study of the *compliment* as a specific speech phenomenon results in understanding it as a statement containing a comment concerning any positive event, characteristics, achievements referring to the addressee and regarded both, by the transmitter of the message, and its recipient, positively¹. Compliments as forms of speech take on a much wider use and become an integral element of any natural dialogue. Complimentary statements are known to be a figurative means of “oiling” the so called “*social wheels*” of any verbal communication and, thus, serve as “*social lubricant*”².

The *object* of study is complimentary teacher's remarks aimed at the general harmonization of academic atmosphere and raising the student's self-esteem at the lesson. The *subject* of the investigation is communicative contents and pragmatic orientation of the compliment as a specific speech utterance.

Since, the purpose of this work is to reveal a functional role of the compliment in the aspect of increasing self-evaluation and self-respect of the student in the process of studying a foreign language. After Ruskin J. “*Education... is a painful, continual, and difficult work; to be done by kindness, by watching, by warning, by precept, and by praise*”³. We believe, that compliments used by the teacher of a foreign language serve as an effective instrument for encouraging his/her students to show better results in the language acquisition. On the other hand, the aptly used compliments develop the students' skills of paying compliments themselves and thus understanding psychology of the nation of the foreign language studied. Our work focuses on teaching English as a foreign language and, hence, much attention is paid to the typical ways of using compliments as they are understood by Anglo-Saxons.

In the process of work the following issues were considered:

¹ Abramova Ie. Yu. Grammatical organization and communicative essence of the compliment in the English literary dialogue: thesis for a candidate degree in philology: 10.02.04. Odesa, 2015. P. 187.

² Wolfson, N. An empirically based analysis of complimenting behavior in American English. Rowley, MA, 1983. P. 82–95.

³ Ruskin J. The Crown of Wild Olive. URL: <http://www.gutenberg.org/files/26716/26716-h/26716-h.htm>.

1) characterizing sincerity of the compliment paid to the addressee and differentiating it from flattery, or undeserved praise;

2) determining forth-moving and retarding forces of a compliment in the education process;

3) concretizing peculiarities of the students' understanding a compliment according to their individual and psychological characteristics.

For evaluation the obtained results we have applied a didactic psycholinguistic experiment orientated at using compliments in the process of teaching English.

Conceptually, the work is based on the platform of motivated learning suggested by the American researcher C. Dweck in her work “Mindset: The New Psychology of Success”⁴, as well as on the works of the Ukrainian methodologists O.I. Nazarenko, O.N. Parsyak, Ya.S. Grishchenko and others.

In our opinion, one of the current trends in methodological research aimed at optimization of teaching a foreign language is to find verbal ways of harmonization of the academic atmosphere at the lesson.

The *topicality* of the problem considered is important in modern methodology, because of the evident gap between theoretical goals of the teacher and their practical implementation in the process of education. The communicative approach practiced by the majority of teachers of the foreign languages presupposes developing speech skills with their students, their natural verbal behaviour in the language studied and ability to strike communication on different levels with the native speakers. However, the enumerated tasks are often blocked by the psychological confusion of the students, who are afraid of making mistakes in the foreign language and figuratively feel “out of plate” at the lessons of the foreign language. On the other hand, authenticity of their speech skills presupposes not only purely lingual knowledge of constructing sentences and generating utterances in the foreign language (in our case English), but also mastering the speech etiquette used by the native speakers.

Thus, developing speech habits in English is an important, but a very difficult task for both students and teachers. The growing role of English as a means of international communication makes it necessary to provide students of the secondary schools and colleges with sufficient knowledge of the speech etiquette for them to be able to express their ideas in this

⁴Dweck C. S. Mindset: The New Psychology of Success. New York, 2006. 303 p.

language. Their ability to speak English fluently opens opportunities for their professional growth, working abroad, associating with business partners and etc. Hence, it is clear that developing the students' speaking skills in English and teaching them effective ways of optimization of their monological and dialogical speech are fundamental in the process of acquisition English as a foreign language.

Despite great attention paid to this problem in our country (O. I. Nazarenko, "Multimedia presentation as an effective means of integrating four language skills in teaching English for professional communication"; O.N. Parsyak "Presentation as a means of forming professional interest in learning a foreign language" V.V. Zaborovskiy, I.G. Merzlikina, "From the history of methods teaching foreign languages"), we must point out, that this question has not yet received comprehensive coverage in the special literature for the present moment and still requires consideration and further additional investigation.

2. Psychological comfort of speech interaction

Lack of the due attention to bringing the national culture of communication close to students in the practice of teaching English leads us, on the one hand, to errors that interfere in the process of speech interaction and misunderstanding in mutual information exchange, and, on the other hand, to a significant decrease of the teacher's influence and his/her upper-hand authority.

It is generally known that speech communication is impossible without a direct contact between the interlocutors, which follows not only from the informative content of the speech utterances, but also from the subjective speakers' relations to each other. Striking a natural conversation as well as keeping the ball rolling presupposes the speaker's ability to gain over the interlocutor's sympathies by means of using certain formulas of politeness and compliment statements that grant a psychological comfort of the given speech interaction and harmonize the atmosphere of their communicative cooperation in general.

Here compliments function as the encouraging remarks that show personal interest of the interlocutors in the subject of their discussion, their sympathy with each other as personalities, or their mutual respect, etc. The above mentioned verbal activities, as we see them, can be provided for by the apt use of complimentary remarks in the process of conversation.

In this paper, we concentrate on the aspects of compassionate communication together with the functional role of a winning compliment, as well as its pragmatical correctness, relevance and logic of positive statements.

While considering the process of teaching effective communication between a teacher and a student, from the point of view of developing a culture of verbal interaction, a whole series of questions arise that cannot be solved within the framework of one article. Consequently, we find it necessary to dwell in detail on the problem of selecting the typical complimentary remarks to be used widely in class for the purpose of teaching English as a foreign language. The classroom compliments applied during the didactic psycholinguistic experiment are taken from those generally chosen by the native teachers in different educational establishments.

This work can be used by teachers and students of language colleges and universities as a reference material for the course of methodology of teaching foreign languages. This research can also be useful for writing manuals in different aspects of linguistics to help a language instructor in any type of educational institution.

The anthropocentricity of modern linguistic studies necessitates involvement of a new integrated approach to the study of linguistic phenomena for the purpose of teaching English. In this regard, it seems appropriate to apply data from anthropology, psychology, sociology, cultural studies and a series of other related sciences for a more complete and accurate study of the complimentary statements that perform a number of functions in the process of communication aimed at harmonizing human relations. Obviously, any type of dialogical interchange takes place under the influence of the cultural settings of society.

In other words, language units, correlated with human thinking, bear the imprint of cultural ideas of the language users. In its direct or indirect form, culture is known to be created in the process of people's activity and their society development. Language generates a system of language signs serving for human speech communication, which is understandable and traditional for a certain period of time for the national mentality.

Effective speech communication comprises not only the right choice of appropriate strategies and tactics of the interpersonal interaction, but also the search for universal speech units that contribute to the harmonization of the interpersonal relations and, ultimately, optimize the entire process of the human speech interaction. Such units traditionally include statements

expressing agreement/disagreement, greetings, apologies, and other formulas of politeness, including compliments. The latter combine characteristics of speech-ethical clichéd expressions and speech units of a creative nature, aimed at expressing approval and optimizing a pleasant atmosphere of the conversation. Let's consider functioning of the compliments in the process of verbal communication between teachers and students.

It is well known that the distinctive feature of teaching a foreign language is communicative competence. It enables students to regulate their speech behavior in accordance with the models existing in the community of the language studied. At the same time, being a result of the mass and unregulated process, the ability considered does not always let the speaker reach the planned communicative result at its best in every communicative act. In other words, sometimes a speaker fails in his/her verbal impact on the listener. Hence, the speech influence itself can be defined as a symbolic process in which communicators (transmitters of certain ideas, views) try to persuade other people to change their attitude or behavior concerning the definite issues by means of conveying messages under the conditions of free choice⁵.

The given below picture illustrates the process of foreign language teaching as it is viewed by the authors of this work (see figure 1).

⁵ Perloff, Richard M. The dynamics of persuasion: communication and attitudes in the 21st century. URL: <http://staff.uny.ac.id/sites/default/files/pendidikan/dwi-budiyanto-spd-mhum/e-book-dinamic-persuasive.pdf>.

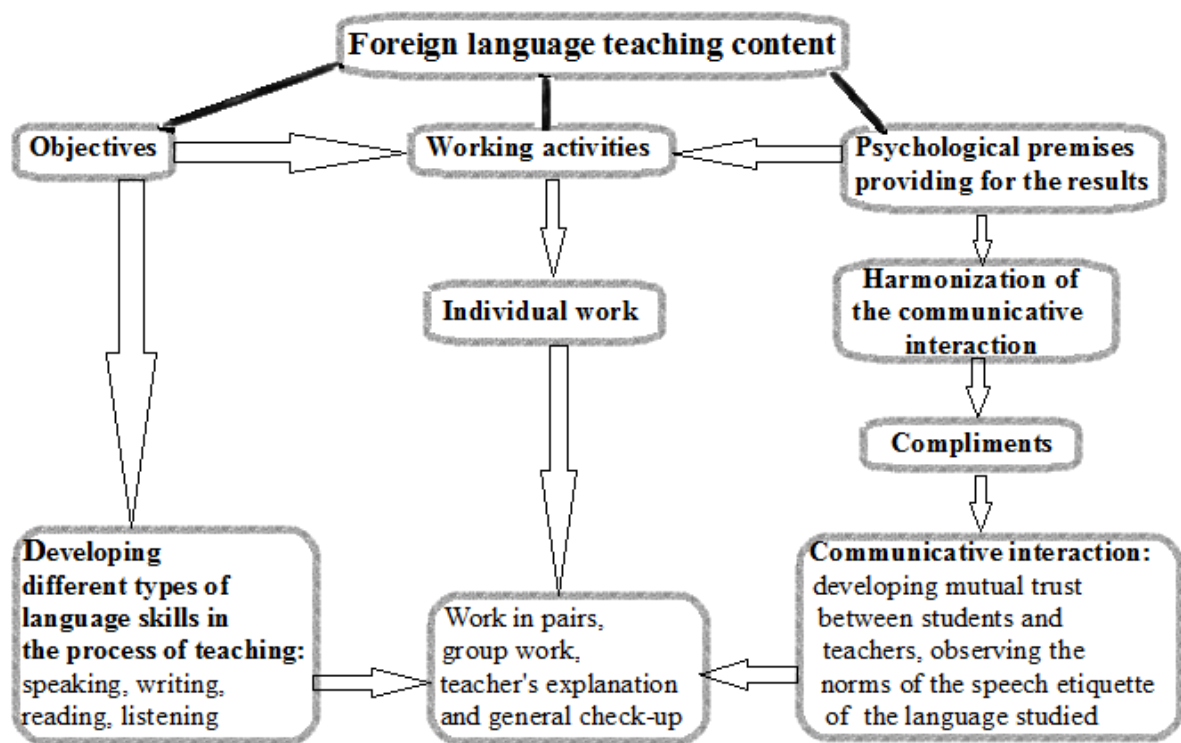


Fig. 1. The process of foreign language acquisition

As shown above, the educational content of the lesson is aimed at creating foreign communicative competence with the students in all aspects of this phenomenon. Here we mean that the paramount objective of teaching English comprises a multi-lateral unity of developing skills in speech activity, socio-cultural grounding, adequate verbal and non-verbal reaction to professional and everyday speech situations together with the general habits of communication within the norms of the speech etiquette of the language studied.

We believe, that these objectives are realised in the increased working activities of the students and formed on the psychological premises of the harmonised communicative relations between the teacher and his/her group as well as the inner relations within the students of the given group. We shall argue that developing the mutual trust between students and teachers is optimised by the proper use of individual compliments paid to the students by the teachers in the process of education.

To achieve a planned pragmatic result, the speaker should be able to use expressive and emotional means adequately. To such instruments of communicative regulation of the process of communication we refer

compliments used on the basis of the speaker's *cognitive* experience and his/her knowledge of the interlocutor's personality.

The recent investigations in the field of practical appliance of compliments used for optimization any sphere of human communication convincingly show that complimenting one's interlocutor is always appreciated by the listening audience. The researchers even suggest a set of phrases to be used to encourage the speaker, to dwell upon certain items of his/her report. It breaks the ice of misunderstanding and natural confusion of the interlocutors and shows keen interest in the subject discussed. Among the recommended clichés psychologists suggest the following remarks: "*we are all pleased with your topic for Saturday's lecture*", "*your comments the other evening were exactly what I needed to hear*", "*your discussion / presentation / report was the highlight of the conference*", "*I appreciate the speech you gave yesterday / the information you share with us ...*", etc⁶.

In her speech M. Alnemri claims, that a simple compliment may bring inspiration to the speaker and awaken enthusiasm with people who have come to discuss any problem. We'd like to focus on the word "*inspiration*" caused by the apt use of the adequate compliment. If one can inspire "any professional speaker just by complimenting him/her, we believe that a teacher can surely inspire a student who is an amateur by praising him/her and appreciating his/her effort" [ibid].

According to the latest research done by the well-known Japanese professor of psychological sciences Norihiro Sadato⁷, compliments help increase people's activities, similar to those of receiving a monetary reward. His research proved that compliments stimulate people to work faster and more efficiently, since the same area of the brain – striatum – is responsible for the compliment and receipt of monetary compensation [ibid]. Thus, it is possible to urge a student to perform the assigned task better by influencing precisely this part of the brain cord.

In the course of their investigation the Japanese scientists subdivided a group of forty-eight volunteers into three subgroups. They all had been familiarized with a certain sequence of keys to be pressed within 30 seconds. All participants of the first group were praised individually after their fulfilling the task. The second group were only witnessing the process of

⁶ Tutorial for Compliment or Praise a Speaker. URL: <https://www.writeexpress.com/tutorial/compli05.html>.

⁷ Norihiro S. Social Rewards Enhance Offline Improvements in Motor Skill. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0048174>.

complimenting the other group. And the third group had to estimate their achievements by themselves.

The experiment resulted in the following. A day later the simple task set before the participants could be faultlessly repeated only by the participants of the first group. The second and the third group did not succeed in fulfilling the task showing confusion and distress in their actions.

Hence, a conclusion can be made that compliments paid in the process of teaching function as an influential instrument for the verbal impact on the people taking part in the experiment. To put it differently, compliments perform the roles of additional psychological anchors for acquisition certain skills.

The well-known American psychologist A. Kohn in his book entitled "*Punished by Rewards*" argues that complimenting people for the purpose of gaining a reward from them often proves to be ineffective and even harmful⁸. A chapter of this book is entirely dedicated to the question named by the author "*The Praise Problem*". The investigator arrives at the conclusion that compliments paid to people (while their carrying out certain work) may damage the cause in general. The author gives an example illustrating the negative result of the compliment paid to the student as a reward of his/her carrying out a simple task. In this case a verbal praise may make a person feel that he is perfect enough and well-trained for any task required from him. A student may think that the task is simple, and he/she does not need to do his/her best or to make hard efforts to gain the desired result, since anything he/she does is good enough for the teacher. The second example given by A. Khon manifests how the compliment paid out-of-place results in the loss of concentration and motivation shown by the students. Such compliments paralyze students, awakening stress and worry with them. To crown it all, the researcher states that according to his teaching experience, compliments work with the students as demotivators, depriving them from inspiration for gaining better results.

The same point of view is manifested by another American scientists G. Cohen and C. Steel⁹. The authors describe a situation where university teachers pay extra compliments to their students and exaggerate the results of their academic achievements. Such teachers avoid giving critical reviews

⁸ Khon A. *Punished by Rewards: The Trouble with Gold Stars, Incentive Plans, A's, Praise, and Other Bribes*. Boston, 2018. 466 p.

⁹ Cohen G. L., Steele C. M. A barrier of mistrust: How negative stereotypes affect cross-race mentoring. San Diego, 2002. P. 303-328

and only praise their students for the purpose of maintaining good atmosphere in the group and diminishing the negative attitude to themselves independent of the real level of the student's actual progress in studies. Their over-liberal treatment of the process of teaching depresses the students' inner motivation and violates the main principles of education. The later consist in the teacher's recommendations and his/her critical evaluation of the student's results, hence, making them ready to improve their progress in mastering the subject. More than that, the undeserved praise may be considered by the learners as an upper-hand or even insulting attitude of the teacher to his/her students.

3. Algorithm of using compliments for effective communication

Coming back to the process of teaching, we must say that, according to our observations, a lesson has a double loading of both bringing knowledge to the students and making an impact on them in the aspect of psychological suggestion. We argue that teaching students a foreign language means working on the level of information and logical persuasion together with making emotional and psychological influence upon the learners. To cite the well-known British linguist and methodologists M. Swan, we will put it in the following way: *“If a student doesn't want to tell anything to his teacher in his native tongue, he won't speak English to you”*¹⁰. It follows from the given assertion that the better are interpersonal relations between teachers and students the better are the results of their collaboration.

Emotionally optimised relations between the given above participants of the education process on the personal level gives students more chances for mental and creative development of their personalities. The right and paid-to-the-point compliment does wonders to the intellectual potential of the students because of the emotional links appearing between the teacher and his/her learners. It is quite clear that organizing such a situation at the lesson creates favourable atmosphere for the future students' self-realization.

We believe that teaching as a specific process of transferring knowledge is to be considered in all its dialectical unity. It is a process of digestion of the knowledge received, showing its steady development and improvement.

Let's consider the basic mechanisms and influence levers applied by the teacher in the process of education. For this purpose, we've tried to carry out a didactic experiment within the sophomores of the faculty of linguistics and

¹⁰ Swan M. Introduction to communicative language teaching. London: Oxford Union Press, 2012. P. 5–9.

translation studies. We understand the didactic experiment as a teacher's practice applied for the purpose of working out new methods in teaching approaches and establishing the right degree of efficiency of the already accumulated information by means of comparing the test and experimental groups¹¹.

In accordance with the definition suggested in psychology, the *anchor* – is an irritator from the outer world causing certain feelings with a person¹². In other words, an anchor is a reference to inner cognitive experiences of a person by means of awakening certain reactions to this or that irritating stimulus. Linking up this concept with compliments as a type of appreciation or appraisal of certain efforts of the participants of the experiment, one can consider a complimentary teacher's remark as a stimulus given to the student while carrying out the task correctly. It will function as an additional stimulus of the positive reaction with this student and a sense of satisfaction felt by the participant. We can go further, presupposing that the reversed order of the algorithm of this action (here we mean memories of the positive feeling of satisfaction while carrying out a certain action) will stipulate its correct performance. The found out logical regularity is represented here as a certain chain sequence (see figure 2).

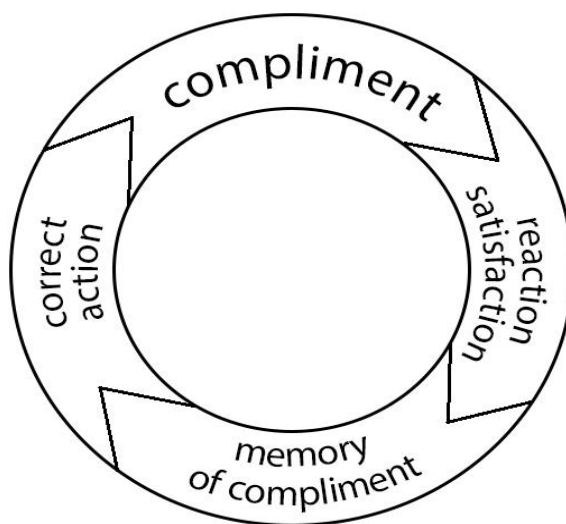


Fig. 2. Functional role of the compliment in the process of teaching

¹¹ Weyers M. Teaching the FE Curriculum: Encouraging Active Learning in the Classroom. London, 2006. P. 15.

¹² Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. С. 799.

As shown in figure 2, achieving a correct action in the foreign language (in our case a proper answer, an adequate reaction, a natural type of speech behaviour) is granted by the compliment which, in its turn, triggers reaction of satisfaction with the students. The memory about the deserved compliment functions as a stimulus of the reaction of satisfaction, which logically results in performing a correct action.

To sum up the given above considerations, we can state as a starting point of our work, that compliments are the best means of motivating students to carry out the set of tasks in the best ways possible. To put it figuratively, we understand complimentary remarks as a special type of “stroking” which influences the addressee on the subconscious level. A proper compliment functions as a feedback and helps students realize which actions among the performed are most desirable and effective, this way, orientating interlocutors at communicative cooperation with the teacher. On the other hand, a proper and paid-to-the-point compliment of the teacher demonstrates his/her personal involvement and interest in the student’s work, together with the teacher’s absorption in the process of education. We believe a compliment to improve the emotional link between the teacher and his/her students, and make the process of language acquisition interactive.

But does any compliment sound pleasant for the students to hear it, and is it really motivated to be used in the process of teaching a foreign language? Sometimes compliments can be interpreted as appraisal of one’s efforts or just insincere praise used for manipulating the interlocutor. Consequently, compliments may cause skepticism on the part of the listener, make him suspicious in the way: *“What does “X” want from me, what are the real grounds of my being complimented?”*. It may also produce an impression that a complimenting person looks down at his/her interlocutor or tries to have the upper hand in the situation. The complimented student sometimes considers himself not worthy of the words said to him/her and feels obliged to the teacher and humiliated by him. The big idea of paying good compliments consists in avoiding hypocrisy in the interpersonal relations between students and teachers.

Paying the tribute to the investigations carried out by the already mentioned authors, we believe that they confuse notions of “compliment” and “flattery”. First of all, we must point out similarity of these two lexemes in expressing positive evaluation of the situation or the addressee. In everyday communication flattery and compliments are often mixed up and

are practically treated as contextual synonyms. However, we believe that these terms are not identical in the scientifically strict meaning of the words. According to the definitions given in lexicons and explanatory dictionaries, there is an essential difference between the communicative loading of “compliment” and “flattery”.

Semantically these words are not identical. If a compliment expresses one's admiration or used in the interpersonal dialogue due to the speech traditions of the given society¹³, a piece of flattery is characterized by its inner insincerity and perspective benefit, verbal or material, for the speaker¹⁴. Hence, any compliment, taken in the aspect of its pragmatic orientation, expresses subjective modality, while flattery (being on the verge of subjective and objective modality) doesn't convey any objective loading and, due to that fact, is a verbal instrument of manipulation.

The data obtained in the result of our personal investigation proves that flattery can be, in most cases, recognised by the listener and, even, in case of its being accepted, does not grant harmony in the interpersonal relations between the speakers. In our case the act of the teacher's praising is pragmatically neutral and expresses the results objectively obtained by the students in the process of teaching.

In other words, we treat both flattery and compliments as speech bribery. However, any compliment is a fixed and objectively more sincere communicative instrument of influencing a student without any evident mercenary motives on the part of the teacher. In contrast to it, flattery is understood in this work as a communicative phenomenon conveying information known to the speaker as false or corrupting the truth. It is used in the process of communication as an instrument of manipulating the students' verbal and non-verbal behaviour, motivation and orientation in the education process. We understand manipulation here as a way of controlling one's interlocutor, without his/her knowing about it for the purpose of the manipulator's actual benefit¹⁵. Manipulation is reached by means of verbal substituting concepts after the principle of sophism. The best known way of manipulating a student is “image manipulation” consisting in creating the unimposed personality of a student, known as his/her image in the group and not the real inner “I” of his/her.

¹³ Manes J., Wolfson, N. The compliment formula: Conversational routine. Netherlands: Mout Publishers, 1981. P. 119.

¹⁴ Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. Cambridge University Press. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/flattery>.

¹⁵ Merriam-Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/manipulate>.

The big idea of the process described is grounded upon the following presumption: while associating with other members of a social group any person tries to correspond to a certain real or imposed image so as to meet their expectations. The problem is how to reach a steady balance between complimenting a student and roughly flattering him/her. We believe that flattery is a verbal means of masking the objective truth and creating a false image that may ruin the inner aspirations of the student to attain better results and make him/her stand away from the challenge threatening his/her imaginary posture created by the teacher.

Students are afraid of making mistakes and, thus, spoil the good impression they create in the eyes of the teacher, who consciously corrupting their progress, decreases their motivation leaving them satisfied with what they have learned. From the point of view of didactic professional ethics, and in our eyes, manipulating the students' trust is cheating them with the help of destroying the atmosphere of confidence and creativity existing between teachers and their students.

A compliment, in its turn, is a veiled, vague way of mental suggestion stimulating students to further work and improving their educational results. Usually a sincere compliment is objectively grounded and motivates students to acquire better verbal skills in mastering a foreign language. To put it differently, we treat a compliment used as a stimulus in education, as verbal "stroking".

This term was introduced by the American psychologist and psychiatrist E. Bern who described several types of basic vital necessities, that people experience during their lifetime. One of them is their need to have physical and mental stimulation which he figuratively termed as "stroking"¹⁶. The term used roots back to the works of the Austrian psychoanalyst R. Spitz, who experimented on orphans and made a conclusion about the children in charge as having a lack of tangible stimulation (embraces and stroking), usually received by the kids from their parents. Coming of age, such people are prone to neuroses, inferiority complexes, low self-evaluation and decreased motivation for work and studies.

A wish to come in contact with other people orientates a possible interlocutor at the communicative collaboration by means of influencing the addressee on the unconscious level. For instance, a teacher may pay a

¹⁶ Berne E. *Games People Play The psychology of human relationships*. URL: http://rrt2.neostrada.pl/mioduszezowska/course_2643_reading_3.pdf.

compliment in the following way: “*Your handwriting has improved since last week. Good job!*” This fact will help a student make progress in his/her writing as he/she realizes now what is demanded from him/her and what exactly he has to do to make his/her results still better. However, the utterance given below “*Your progress is good. I think you’re the best!*” is vague, unclear and doesn't outline for a student the field where he/she still has to work.

Our investigation is theoretically grounded upon scientific elaborations of the well-known methodologist V.M. Polonskiy¹⁷, who streamed the possible didactic experiments into the following groups:

1. *empiric*, based upon passive observation and following the students' progress while acquiring the given material;

2. *theoretic*, based upon consideration of facts obtained in the result of applying different methods of teaching;

– *control-operating* experiment designed to check up or correct the didactic method by comparing results in the experiment and control groups.

The researcher singles out the following conditions of carrying out the above mentioned experiment, such as:

1. *natural* surrounding or conditions well-known both to the students and teachers (a classroom, a study-room or a lecture hall);

2. *laboratory* conditions, that is delivering classes in a specially equipped study room for immediate registration of varieties in the process of education;

1. «*field*» conditions, that is simulation of natural real conditions where a student could make use of the obtained knowledge¹⁸.

As reliable criteria for estimation the results of teaching the scientist suggests applying test methods, control talks with estimating the students' progress and the students' self-evaluation of their academic improvement in the given field of knowledge.

While carrying out our own experiment, we decided to focus upon the type most agreeing with the task of the given research. Hence, out of all the enumerated above didactic experiments we chose the control-operating approach. The latter makes it possible to compare the students' progress without interfering with the general education process and grants obtaining scientifically valid information for further analysis. These considerations

¹⁷ Полонский В.М. Методология для педагога: теория и практика. Учеб. пособие. Москва, 2001. 271 с.

¹⁸ Полонский В.М. Методология для педагога: теория и практика. Учеб. пособие. Москва, 2001. 271 с.

caused us to pick natural surrounding for carrying out the didactic experiment, and that was the classroom habitual for the students. Our evaluation of the students' progress is based upon their suggested by trichotomy V. M. Polonskiy with working out general estimation of the results shown by the experiment and control groups given in percent. The students' self-evaluation of their academic level was considered in the parameters of (+) and (-).

Our didactic experiment took place in April 2018 and lasted twenty academic hours. We chose two groups of sophomores of Odessa International Humanitarian University, the faculty of translation and linguistics. This choice is motivated by the fact that sophomores are young people who have already got used to the students' life, on the one hand, and are still "raw" enough for acquisition of the new knowledge, on the other hand.

During the experimental lessons in group №24 the teacher used the following typical classroom compliments like "*good for you!*", "*well done!*", "*a very good answer!*", "*great!*", "*a very interesting idea*" and others. It's worthwhile mentioning that traditional teacher's gratitude like "*thank you!*", "*thanks a lot!*", "*correct!*", "*that's right!*", "*absolutely agree*", "*good*" and others are usually taken by students not as compliments but as pragmatically neutral remarks for the right answers.

A special set of compliments was paid for right answers given by the students in the specific field of their academic progress, like their phonetics, lexis and grammar. For instance "*Your pronunciation has improved*", "*I see you're speaking more grammatically*", "*Now, we all can see the difference between the present perfect and past indefinite*" and such like. The compliments of such types were usually accompanied by the direct address aimed at a concrete student.

In the control group № 25 complimentary remarks were used rather rarely (their frequency is approximately 1:5). They were neither individualized, nor referring to special spheres of progress shown by the students.

The carried out didactic experiment manifested the following results (see table 1).

Table 1

**Comparative results of the academic progress
in groups № 24 and № 25 within 5 weeks**

№ of the week	Group 24	Group 25
	Initial results – 68%	Initial results – 68%
	Academic progress	Academic progress
1	69,7% (1,7%)	68,5% (0,5%)
2	72,4% (2,7%)	69,5% (1%)
3	76,2% (3,8%)	70,7% (1,2%)
4	80,3% (4,1%)	71,7% (1%)
5	84,5% (4,2%)	73% (1,3%)
Credit results	16,5%	5%

As shown in table1, the acquired knowledge in group № 24 was rated as 12% higher than in group № 25. This fact permits us to come to the following conclusion. Most students inwardly feel gratitude for the aptly paid compliments and try to be up “the level” and correspond to the teacher's high estimation of their academic progress. Psychologically compliments improve the positive self-evaluation of the students stimulating them to work harder and, hence, show themselves as personalities in the better light in the eyes of the teacher and their groupmates. Working here as certain type of communicative bribery, compliments provoke students to academic feedback in the best possible way.

The self-evaluation of the individual results, as seen by the students in two groups, were checked up by the anonymous enquiry given at the end of the experiment. The students were handed the following questions to answer:

- how do you evaluate your knowledge of the non-finites before attending lessons of English (from point 1 to 10)?;
- what progress have you shown in studying the non-finites (from point 1 to 10), name the topics you have studied?;
- have your speech skills improved (from point 1 to 10)?;
- have your writing skills improved (from point 1 to 10)?;
- have your translating skills improved (from point 1 to 10)?;
- how would you evaluate the obtained knowledge (from point 1 to 10)?

CONCLUSIONS

Having compared the answers received from the students of group № 24 and № 25 the following conclusions have been made. All students (group № 24 and № 25) have marked growth of their academic progress in the given aspect of grammar. However, the students of group № 25 felt rather confused about evaluating their knowledge, could not name the topics they have digested or showed good results. Their answers sounded like “...*it was instructive, approximately my knowledge has improved by 3 / 4 points, maybe 5*”. The students of group № 24 were more positive about the achieved results and sure enough about the academic progress they have made. Their self-evaluation was closer to the objective results as it was seen by the teacher and they were optimistic about perspectives of mastering English in general.

Grounding upon the above given considerations, we can conclude that academic compliments should be paid special attention at as a working instrument for better results in the process of teaching a foreign language. A compliment is an effective means of influencing the human consciousness and awakes emotional mechanisms and stimulates cognitive operations of acquisition the new knowledge suggested by the teacher.

The work results in the conclusion that compliments play an important role in optimization of the educational process. Having received compliments sincerely paid by the respected teacher, students are satisfied with their academic work, feel self-respect and gratitude, stimulating them to work still harder for gaining better achievements. A student tries to correspond to the image of an intelligent and hard-working individual as seen by the teacher. Getting a verbal reward from the authority higher for them stipulates students to increase their efforts in mastering the language. Our theoretical elaborations give scientific platform for explanation effectiveness of compliments in the process of education due to their correspondence to the basic human needs, arousing the students' hidden psychological potential.

SUMMARY

The article looks at the problem of optimization of the communication at the lesson of English by means of complimenting students. Achieving the foreign language proficiency is the key question of today. The given research is dedicated to revealing peculiarities of compliments used for the purpose of improving educational process by means of inspiring learners at

the lesson of English. The *object* of study is complimentary teacher's remarks aimed at the general harmonization of academic atmosphere and raising the student's self-esteem at the lesson. The *subject* of investigation is communicative contents and pragmatic orientation of the compliment as a specific speech utterance. The authors focus at the problem of the functional role of the compliment in the process of teacher–students' speech interaction. The work is carried out as a psycholinguistic and communicative study of the compliment used as an effective means of the verbal impact of the teacher on his/her students in the process of education. For evaluation the obtained results the authors have applied a didactic psycholinguistic experiment which gives scientifically objective data about the use of compliment for foreign language acquisition. The main conclusions of the undertaken investigation show that academic compliments are effective working instruments for achieving better progress in the foreign language studies.

REFERENCES

1. Abramova Ie. Yu. Grammatical organization and communicative essence of the compliment in the English literary dialogue: thesis for a candidate degree in philology: 10.02.04. Odesa, 2015. P. 187.
2. Berne E. Games People Play The psychology of human relationships. URL: http://rrt2.neostrada.pl/mioduszezwska/course_2643_reading_3.pdf
3. Cohen G.L., Steele C.M. A barrier of mistrust: How negative stereotypes affect cross-race mentoring. San Diego, 2002. P. 303–328.
4. Dweck C.S. Mindset: The New Psychology of Success. New York, 2006. 303 p.
5. Khon A. Punished by Rewards: The Trouble with Gold Stars, Incentive Plans, A's, Praise, and Other Bribes. Boston, 2018. 466 p.
6. Manes J., Wolfson N. The compliment formula: Conversational routine. Netherlands, 1981. P. 119.
7. Norihiro S. Social Rewards Enhance Offline Improvements in Motor Skill. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0048174>
8. Perloff R.M. The dynamics of persuasion: communication and attitudes in the 21st century. URL: <http://staff.uny.ac.id/sites/default/files/pendidikan/dwi-budiyanto-spd-mhum/e-book-dinamic-persuasive.pdf>

9. Полонский В.М. Методология для педагога: теория и практика : учеб. пособие. Москва, 2001. 271 с.

10. Ruskin J. The Crown of Wild Olive. URL: <http://www.gutenberg.org/files/26716/26716-h/26716-h.htm>

11. Swan M. Introduction to communicative language teaching. London, 2012. P. 5–9.

12. Weyers M. Teaching the FE Curriculum: Encouraging Active Learning in the Classroom. London, 2006. P. 15.

13. Wolfson N. An empirically based analysis of complimenting behavior in American English. Rowley, MA, 1983. P. 82–95.

14. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. Cambridge University Press. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/flattery>

15. Merriam-Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/manipulate>

16. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2010. С. 799.

17. Write Express. Tutorial for Compliment or Praise a Speaker. URL: <https://www.writeexpress.com/tutorial/compli05.html>

Information about authors:

Morozova I. B.,

Doctor of Philological Sciences,

Full Professor of Department of the English Language and Literature

Odessa Mechnikov National University

2 Dvoryanskaya str., Odessa, 65082, Ukraine

Abramova Ie. Yu.

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Translation and Linguistics

Odessa International Humanitarian University

33 Fontain Road, Odessa, 65009

СТАТУС УРБАНОНІМА В СИСТЕМІ ТОПОНІМІВ

Негер О. Б.

ВСТУП

Бурхливий розвиток міст зумовлює появу значної кількості нових топооб'єктів. І якщо у середині ХХ ст. ономасти звертають увагу насамперед на антропоніми, гідроніми й ойконіми, то у 80–90 роки урбаноніми все більше привертають увагу дослідників як одиниці, склад яких постійно поповнюється, у зв'язку з чим вони становлять досить значний відсоток топонімів.

У попередніх розвідках ми вже робили спробу з'ясувати статус урбанонімів у сучасній ономастиці¹. Мета цього дослідження – проаналізувати сучасні праці, присвячені досліджуваній проблемі, і в контексті цього аналізу спробувати окреслити поняттєву наповненість терміна *урбанонім* та його місце в системі топонімних одиниць.

Актуальність розвідки зумовлена тим, що досі відсутнє єдине трактування мовознавцями урбанонімів, тоді як це питання потребує розв'язання, адже назви внутрішньоміських об'єктів становлять значну частку топонімних одиниць, і повноцінний розвиток ономастики як науки неможливий без з'ясування місця урбанонімів у системі географічних назв.

1. Поняттєва наповненість терміна *урбанонім*

Вперше означення *урбаноніма* (або *урбоніма*) спробувала дати Н. Подольська: «...вид топоніма. Власна назва будь-якого внутрішнього міського топографічного об'єкта, в тому числі *агоронім*, *годонім*, *назва окремої будівлі*, *хоронім міський*». Ще раніше В. Німчук запропонував для позначення внутрішніх міських об'єктів *назви вулиць, назви площ, назви парків, назви набережних, назви міських районів, масивів, кварталів, передмість*², тобто він не включає до міського простору назви будівель та їхніх частин.

¹ Негер О. До питання про термінологічно-поняттєвий апарат урбаноніміки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. Вип. 27. С. 47–50.

² Німчук В.В. Українська ономастична термінологія. *Повідомлення української ономастичної комісії*. К. : Наукова думка, 1966. Вип.1. С. 24–43. С. 31

В останнє десятиліття помітна тенденція включення до складу урбанонімії *ергонімів* та *фірмонімів*³. Однак інша група дослідників відштовхується від того, що зазначений термін включає в себе назви саме «топографічних об'єктів» (вулиць, площ, скверів, парків тощо) і не відносить сюди назви підприємств⁴. Т. Беценко зазначає, що урбанонім – це «вид топоніма; власне найменування будь-якого внутрішнього міського топографічного об'єкта»⁵.

Найширше ж розуміння урбанонімії знаходимо в білоруської дослідниці А. Мезенко, яка включає до урбанонімного простору *годоніми* (назви лінійних об'єктів), *агороніми* (назви міських площ, ринків), *міські хороніми* (назви частин території міста), *еклезіоніми* (назви культових споруд та інших місць здійснення обряду), *ойкодомоніми* (назви архітектурних споруд), *урбаногідроніми* (назви штучних об'єктів водопостачання)⁶. На новий підвид урбанонімів – *назви житлових комплексів* – звернув увагу російський дослідник Р. Разумов⁷.

Крім того, до урбанонімів можна включати назви автобусних зупинок. З часом поняття урбанонімів може все більше розширюватись у зв'язку з розростанням населених пунктів та розвитком їхньої інфраструктури.

На думку дослідників, назви внутрішніх міських об'єктів характеризуються спільністю виконуваних ними функцій та їхніх специфічних ознак⁸. Але чи так їхня природа відрізняється від

³ Титаренко А.А. Урбанонімія Кривого Рогу: структура, семантика, функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01; Дніпропетровський нац. ун-т. ім. О. Гончара. Д., 2015. 21 с.;

Гріччина А. Урбаноніміка як галузь сучасних топонімічних досліджень. *Лінгвістичні дослідження* : Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2017. Вип. 45. С. 3–8.;

Хрушкова О.А. Словотвірна деривація економічно-географічних урбанонімів Дніпропетровщини. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. Вип. 260. Т. 272. С. 105–109.

⁴ Беленькая В.Д. Топонимы в составе лексической системы языка. М. : Изд-во МГУ, 1969. 168 с.

⁵ Беценко Т. Етюди з топонімії Сумщини. Суми : Собор, 2001. 72 с. С. 35.

⁶ Мезенко А. Урбанонимия Белоруссии : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык»; 10.02.02 «Языки народов СССР». Минск, 1991. 35 с. С. 15.

⁷ Разумов Р. Неофициальная номинация городских объектов в системе урбанонимов Рыбинска в 1970–2000-е гг. *Проблемы семантики языковых единиц в контексте культуры* : Междунар. научно-практ. конф., 17–19 марта 2006 г. Москва ; Кострома. С. 646–648.

⁸ Мезенко А. Урбанонимия Белоруссии : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык»; 10.02.02 «Языки народов СССР». Минск, 1991. 35 с.;

Разумов Р. Система урбанонимов русского провинциального города конца XVIII–XX веков (на примере Костромы, Рыбинска и Ярославля) : автореф. дис. ... на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Ярославль, 2003. 19 с.;

Якимчук Л. Мікротопоніми селища Михайлівна Первомайського району Луганської області. *Регіональна ономастика* : Матер. II регіон. наук.-практ. конф. з ономастики. Луганськ : Альма-матер, 2005. С. 76–78.

походження і функціонування, наприклад, вулиць селища міського типу або ж навіть села? Невже з наданням селищу міського статусу його лінійні об'єкти раптом так зміняться, що будуть гідні називатися урбанонімами? Адже зміна статусу населеного пункту автоматично переносить їх до останніх, хоча ні за виглядом, ні за функцією вулиці не змінилися. Так, відповідно до розуміння урбанонімів як назв тільки міських об'єктів, до 2003 року, поки Перечин вважався селищем міського типу, під час аналізу закарпатоукраїнського урбанонімікону його не потрібно було брати до уваги. Після 2003 р. населений пункт став містом. На даний момент у Перечині нараховується 48 вулиць, тоді як, наприклад, у селищі Великий Бичків (Рахівський район) 83 вулиці. Очевидно, доцільно брати до уваги назви вулиць будь-якого населеного пункту, незалежно від його розміру і статусу.

У мовознавстві спостерігаються поодинокі спроби звернути трактування урбанонімів не тільки як міських об'єктів. Так, О. Крижанівська однією з перших зауважила, що дослідники урбанонімії зосереджуються тільки на великих містах, ігноруючи при цьому селища і села⁹. Значно раніше, у кінці 60-х рр., об'єднав вулиці міст і сіл як об'єкт вивчення російський дослідник В. Дамбе¹⁰.

Звичайно, територіальне структурування міста, порівняно із селом, відрізняється більшою різноманітністю. Так, тут можна зустріти назви мікрорайонів, кварталів, житлових масивів тощо паралельно з назвами на кшталт *Циганський Кут* (позначення рогу вул. *Підгірної* та *Другетів* в Ужгороді), що типологічно аналогічні назвам кутків села. Дослідники, аналізуючи міський простір, чомусь оминають подібні назви, які, хоч і рідко, але зустрічаються, будучи залишками колишнього поділу сільського простору. Проте це розмаїття ще не може бути підставою для поділу на сільську і міську топонімію. Такі назви, як назви кутків села, не вписуються в традиційний набір урбанонімів, хоча, як і найменування мікрорайонів, народжуються стихійно, функціонують переважно тільки в усному варіанті, семантично мотивовані, крім того, характеризуються високим ступенем залежності від екстралінгвальних факторів. Дослідниця Т. Гаврилова зауважує, що «назви сільських кутків як неофіційні назви

⁹ Крижанівська О. Назви вулиць і частин села Цибулевого Знам'янського району Кіровоградської області. *Наукові записки. Серія : Мовознавство*. Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. Ч. 1. С. 114–116.

¹⁰ Дамбе В. Несколько слов о делении топонимии. *Микротопонимия*. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 150–151. С. 100.

менше підвладні трансформації під впливом соціальних факторів <...> Що ж до мікрорайонів міст, то там ці явища звичні»¹¹. На її думку, назви мікрорайонів, крім того, мають здатність виконувати меморіальну функцію на противагу найменуванням сільських кутків. Проте меморіальні назви мікрорайонів виникають не як наслідок акту волевиявлення урядовців, які хочуть увіковічити певну особу, а як вторинне найменування, мотиватором якого є назва вулиці, що прославляє ту чи іншу особистість, площі з аналогічною функцією, будівлі тощо. Тобто функція таких назв – не меморіальна, а орієнтаційна, що вказує на наявність об'єктів з ідеологічними назвами на території мікрорайону. Назви сільських кутків також здебільшого співвідносяться з реаліями навколишнього простору. Тому псевдомеморіальність найменувань мікрорайонів не може служити ознакою розрізнення їх і назв кутків села. А опосередкованість таких назв також не може бути їхньою відмінною ознакою, оскільки серед них зустрічається чимало безпосередніх назв (пор. *Новий район* в Ужгороді). Крім того, назви мікрорайонів також народжуються як атрибут усного мовлення.

Серед українських дослідників існують спроби об'єднати деякі сільські й міські об'єкти в одну групу. Так, наприклад, Т. Гаврилова пропонує розглядати назви сільських кутків і міських мікрорайонів як типологічно подібні явища¹². Відносити і найменування сільських кутків, і міських мікрорайонів до мікротопонімів пропонує Ю. Карпенко¹³. Спільність сільських і міських топонімів та можливість їх об'єднання в межах урбанонімії підмітили західнослов'янські мовознавці. За визначенням П. Жіго, «урбанонімія є сукупністю тих власних назв, що позначають об'єкти міської і сільської топонімії, які з усіх топонімів найбільше відображають суспільні відносини та політичну ситуацію в суспільстві і реагують на неї»¹⁴. Проте якщо обмежити урбанонімію тільки тими назвами-топонімами, які найдинамічніше реагують на екстралінгвальні

¹¹ Гаврилова Т. Назви частин населених пунктів у топонімічній системі (на матеріалі говірок Черкащини). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Кіров. держ. пед. ун-т. Кіровоград, 2001. Вип. 37. С. 97–100. С. 100.

¹² Гаврилова Т. Назви частин населених пунктів у топонімічній системі (на матеріалі говірок Черкащини). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Кіров. держ. пед. ун-т. Кіровоград, 2001. Вип. 37. С. 97–100.

¹³ Карпенко Ю. Свойства и источники микропонимии. *Микропонимия* / Под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 15–22. С. 16.

¹⁴ Žigo P. Vzt'ah apelativum – urbanonimicky objekt – urbanonymum a kategoria času. *Urbanonyma v kontexte historie a súčasnosti* : Mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. S. 20–29. S. 20.

фактори, то постає питання: як бути з неофіційними назвами вулиць, які часто є відображенням давніх найменувань цих об'єктів, з міськими хоронімами, а отже, і назвами сільських кутків? Адже всі ці найменування значно повільніше реагують на суспільні зміни, ніж, наприклад, годоніми (в їх офіційному варіанті). Крім того, існує спроба об'єднати в одну групу назви об'єктів, які знаходяться на території населеного пункту та прилеглих до нього урочищ. Так, Е. Мірер указує на залежність системи назв урочищ, вулиць і кварталів Нового Орлеана від екстралінгвальних факторів¹⁵. Тобто мовознавці помічають взаємозв'язок між так званими штучними та природними топонімами, що відносяться до населеного пункту та його околиць.

Для того щоб виокремити ті найменування, які будуть відноситися до урбанонімів, ми пропонуємо під останніми розуміти топоніми, що позначають об'єкти, для яких характерні такі ознаки: 1) антропогенність – усі ці об'єкти мають бути створені або оброблені людиною; 2) належність до території або окраїн населеного пункту (єдність локальної топонімної системи забезпечується екстралінгвальною заданістю меж – це територіальна і господарська спільність, яка склалася історично¹⁶; 3) позначення певного відрізка території; 4) потреба в мовнознаковій репрезентації в разі використання людиною.

Беручи до уваги, що в основу дефініції антропонімів покладена теза про те, що це – назви людей, гідронімів – назви водних об'єктів, оронімів – назви гір тощо, під час визначення урбанонімів ми за основу брали характер іменованих об'єктів. Тобто сюди ми відносимо назви вулиць, провулків, площ, мікрорайонів міст, кутків сіл, кладовищ, парків, ринків, мостів.

Проблематичним є також питання належності урбанонімів до мікро–чи власне топонімії. Передусім слід сказати, що мовознавці досі не можуть дійти згоди стосовно поділу топонімії на зазначені вище класи. В основному виділяють такі риси найменувань мікрооб'єктів: порівняно нетривалий термін існування, сильна залежність від характеру об'єкта, здатність служити орієнтиром, крайня обмеженість території, на якій відомі мікротопоніми та невеликий розмір позначуваних об'єктів. На підставі перерахованих ознак російська

¹⁵ Мирер Е. Названия улиц и кварталов Нового Орлеана. *Микротопонимия* / Под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 105–112. С. 105.

¹⁶ Горланова И. Топонимия города Костромы (структура, семантика и функционирование в синхронно-диахронном аспекте) : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Ярославль, 2006. 20 с. С. 7.

дослідниця З. Суганова відносить назви вулиць до мікротопонімії¹⁷. Проте це неповний перелік визначальних рис мікротопонімів. На думку Н. Фролова, мікротопоніми можна вважати таким же підкласом топонімії, як і гідронімію або оронімію¹⁸. Однак і серед гідронімів, і серед оронімів трапляються назви на позначення зовсім невеликих об'єктів (пагорбів, струмків), які за всіма ознаками можна віднести до так званих мікротопонімів. Тобто поділ топонімії на мікро-, макро– та власне топоніми є класифікацією зовсім іншого порядку, ніж виділення оронімії, гідронімії, дромонімії тощо. Зрештою, наприкінці розвідки «Статус мікротопонімії в системі топонімії» Н. Фролов таки доходить висновку, що традиційне членування географічних назв на топоніми й мікротопоніми варто визнати суперечливим, і пропонує для позначення урочищ, господарських угідь тощо використовувати термін *діалектонім* (місцевий географічний онім)¹⁹. На нашу думку, це не вирішує проблеми, адже поза межами семантичного наповнення цього терміна залишаються офіційні назви вулиць, площ, мікрорайонів.

Західнослов'янські мовознавці практикують поділ топонімів на ойконіми та анойконіми²⁰, також виділяють *jmena trat'ova, nazwy gruntowe*²¹ – назви земельних ділянок. Їхні погляди поділяють і деякі українські дослідники²², розуміючи під ойконімами назви заселених об'єктів, під анойконімами – незаселених, кваліфікуючи останні як синоніми мікротопонімів. Проте і ця термінологія не є досконалою – незрозуміло, заселеними чи незаселеними вважати кладовища, парки, сквери.

¹⁷ Суганова З. Географические названия Москвы в форме родительного падежа существительного. *Микротопонимия* / Под ред. О.С.Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 85–90.

¹⁸ Фролов Н., Карабулатова И. Украинский компонент в социоэтническом и ономастическом пространстве Тюменского Пообья. *Наукові записки. Серія : Філол. Науки*. Кіров. держ. пед. ун-т. Кіровоград, 2001. С. 75–78.

¹⁹ Фролов Н., Карабулатова И. Украинский компонент в социоэтническом и ономастическом пространстве Тюменского Пообья. *Наукові записки. Серія : Філол. Науки*. Кіров. держ. пед. ун-т. Кіровоград, 2001. С. 31.

²⁰ Stojanova L. Sofijske urbanonima – dejiny a súčasnosť. *Urbanonyma v kontexte historie a súčasnosti* : Mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. 285 s. S. 263–267.

²¹ Карпенко Ю. Свойства и источники микротопонимии. *Микротопонимия* / Под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 15–22. С. 15.

²² Бучко Д. Анойконіми сіл давнього Любачівського повіту. *Microtoponimia na pograniczach językowo-kulturowych* / Red. M. Łesiów, M. Olejnik. Lublin : Wydawnictwo uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, 2005. S. 17–23.

Годоніми, які становлять основу національного урбанонімікону, досі в мовознавстві трактуються і як мікротопоніми²³, і як власне топоніми²⁴. Дослідник І. Абдулаєв, вивчаючи назви кварталів лакських аулів, зауважує, що назви кварталів займають проміжний статус між ойконімією та мікротопонімією²⁵. Однією з необхідних ознак мікротопонімів є позначення невеликих за розміром об'єктів. При цьому постає питання – якої довжини має бути вулиця, щоб її назва могла бути віднесена до мікротопоніма? Зустрічаються провулки на кілька метрів та вулиці, що своєю довжиною сягають багатьох кілометрів. При цьому назви обох об'єктів однозначно відносяться до однієї групи. Належність будь-якого об'єкта до мікротопонімії дуже відносна. Адже і найменування містечка з 30 тис. мешканців, і кількамільйонного за населенням мегаполісу зараховують до ойконімів. Очевидно, за основу береться таки не розмір, а призначення і природа об'єктів. У першому випадку йдеться про лінійний об'єкт, у другому – про населений пункт. Тому застосування самого терміна *мікротопонім* для позначення малого об'єкта, мабуть, виглядає не дуже коректно, позаяк визначальним для класифікації найменувань має бути не величина позначуваних ними реалій.

На нашу думку, урбанонімія включає в себе як мікротопонімії найменування, так і так звані власне топоніми. Як зазначає Н. Подольська, «топоніми відповідно до характеру об'єктів, які вони називають, можуть бути поділені на дві групи: а) назви природних утворень; б) назви об'єктів, створених людиною. В обох групах є макро– і мікрооб'єкти...»²⁶. Так, наприклад, в оронімії зустрічаються назви на позначення гірських хребтів, які можна віднести навіть до макротопонімів, назви невеликих скель, відомі лише невеликому відсотку населення, що можуть бути віднесені до мікротопонімії, в гідронімії – найменування величезних річок, морів та малих струмків тощо. Крім того, в кожній групі географічних об'єктів зустрічаються і

²³ Семчук Н.В. Абрамян Ю.В. Мікротопонімія міста Брянка Луганської області. *Регіональна ономастика* : Мат. II регіон. наук.-практ. конф. з ономастики. Луганськ : Альма-матер, 2005. С. 67–70.;

Якимчук Л. Мікротопоніми селища Михайлівна Первомайського району Луганської області. *Регіональна ономастика* : Матер. II регіон. наук.-практ. конф. з ономастики. Луганськ : Альма-матер, 2005. С. 76–78.

²⁴ Горбаневский М. Русская городская топонимия : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». М., 1996. 16 с.

²⁵ Абдуллаев И. Названия кварталов лакских аулов. *Ономастика Кавказа*. Орджоникидзе, 1980. С. 84–88.

²⁶ Подольская Н.В. Микротопонимы в древнерусских памятниках письменности. *Микротопонимия* / Под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 39–53. С. 43.

такі, які можна віднести до так званих власне топонімів. Так само й урбанонімія є поєднанням як мікротопонімів, так і власне топонімів.

Спостерігається також нечітке розмежування або сплутування термінів *урбонім* та *урбанонім*. Наприклад, Я. Пура дефінує *урбоніми* як «назви об'єктів у межах населених одиниць – вулиці, площі, квартали»²⁷. Вдалим вважає цей термін (із зазначеним Я. Пурою значенням) і М. Романюк²⁸. Тоді як Л. Тригуб та Е. Бевз, а також С. Зозуля під *урбонімами* розуміють назви міст²⁹. Інша група науковців послуговується терміном *урбанонім*³⁰. Ще інші дослідники, бажаючи уникнути двозначностей, використовують термін *мікротопоніми*³¹, *назви сільських кутків, частин села*³², *назви вулиць*³³, *годоніми*³⁴, *міські мікротопоніми, платеоніми*³⁵.

Для того щоб визначити пріоритет терміна *урбанонім* чи *урбонім*, ми звернемося до мови-джерела, з якої взяті аналізовані нами мовні одиниці. Цей тип дослідження названий Н. Івановою векторно-семантичним, оскільки зорієнтований на з'ясування дальніх етимологій³⁶. Термінолексеми *урбонім* та *урбанонім* складаються з двох частин: латинської – *urbs/urbanus* – «місто, міський» та грецької – *ὄνομα* – «назва». Етимомом терміна *урбонім* є латинський іменник *urbs*, що означає: «1) місто, оточене мурами; 2) населення міста; 3) верхня частина

²⁷ Пура Я.О. Походження назв територіальних мікрооб'єктів Рівненщини. Львів : Світ, 1990. 142 с. С. 1.

²⁸ Романюк М. Закарпатоукраїнська урбанімія у призмі соціально-політичних перетворень кін. ХХ ст. *Наукові записки. Серія : Мовознавство*. Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. С. 153–156.

²⁹ Тригуб Л.Г., Бевз Е. В. К вопросу о суффиксальном образовании урбонимов в деловой письменности русского языка XIV – XVII вв. *Проблеми слов'янської ономастики* : 36. наук. праць. Ужгород, 1999. С. 83–84.

Зозуля С. До питання походження й етимології історичного районування міста Ніжина. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : 36. наук. праць. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 354–355. С. 33–39.

³⁰ Ляшенко Р. Динаміка урбанонімів пізньозаселеного регіону України (на матеріалі Кіровоградщини). *Наукові записки*. Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. С. 129–132.

Миколенко Т. Назви міських об'єктів у розмовному мовленні тернополян. *Наукові записки. Серія : Мовознавство*. Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. Ч.1. С. 132–135.

³¹ Лісняк Н. Пропріальні основи в мікротопонімії Західного Поділля. *Наукові записки. Серія : Мовознавство*. Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. Ч.1. С. 124–128.

³² Гаврилова Т. Назви частин населених пунктів у топонімічній системі (на матеріалі говірок Черкащини). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Кіров. держ. пед. ун-т. Кіровоград, 2001. Вип. 37. С. 97–100.

³³ Данилова А.М. Названия улиц Москвы, образованные от личных имен. *Микротопонимия*. Под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 81–84.

³⁴ Горланова И. Топонимия города Костромы (структура, семантика и функционирование в синхронно-диахронном аспекте) : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Ярославль, 2006. 20 с.

³⁵ Mrozek R. Urbanonimia w subsystemie toponimicznym. *Urbanonyma v kontexte historie a súčasnosti* : Mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. S. 13–20.

³⁶ Иванова Н. Термины астионим, полисоним, урбаноним: этимологические основания дифференциации дефиниций. *Ономастика східних слов'ян* : Тези доп. наук. семінару. К., 1996. С. 51–53.

міста, міська фортеця, кремль; 4) головне місто, столиця»³⁷. *Урбанонім* же походить від давнього *urbanus* зі значеннями: «1) міський; 2) що стосується внутрішніх справ, внутрішньополітичний; 3) приміський, заміський, загородній; 4) розміщений у місті; що належить до міського гарнізону»³⁸. Усі значення номена *urbs* співвідносяться з іменниками, ключовими серед яких виступає «місто»; *urbanus* є прикметником, основне значення якого – «міський». Н. Іванова, відштовхуючись від цього та враховуючи наявність термінів *астіонім* та *ойконім* для позначення назви населеного пункту, пропонує називати *урбанімами* столиці, що пов'язано зі значенням латинського слова *urbs* «головне місто, столиця»³⁹. Ми ж, аналізуючи назви міських об'єктів, тобто таких, що стосуються міста (у широкому розумінні), знаходяться на його території, послуговуємося терміном *урбанонім*. Адже ключовим у дефініції виступає означення «міський» (на противагу тому, що знаходиться за межами населеного пункту і його околиць), яке співвідноситься саме з латинським прикметником *urbanus*.

Крім того, з практичної точки зору, *урбанонім* – більш вдале найменування для позначення сукупності внутрішніх міських об'єктів, ніж згадані вище *назви вулиць, назви площ, назви кутків села* тощо. Адже призначення терміна – стати позанаціональним, універсальним. Тому з часом термін *назви вулиць* замінюється на більш універсальний і місткий – *урбаноніми*. Останнім часом він активно використовується як в українському мовознавстві, так і в російському, білоруському, польському, чеському, словацькому і хорватському [разумов; мезенко; urbanonuma].

2. Класифікація урбанонімів

Сучасні дослідники не є однастайними і в класифікації урбанонімних одиниць. Це зумовлено як розбіжностями в розумінні поняттєвої наповненості терміна, так і різними підходами до поділу урбанонімів. Основним критерієм класифікації, як правило, виступає семантичний, а також морфолого-словотвірний.

Класифікацію урбанонімії ми пропонуємо провести за ознакою офіційності/неофіційності назв, оскільки остання суттєво впливає на

³⁷ Литвинов В. Латинсько-український словник. К. : Українські пропілеї, 1998. 809 с. С. 796.

³⁸ Там само, С. 798.

³⁹ Іванова Н. Термины астионим, полисоним, урбаноним: этимологические основания дифференциации дефиниций. *Ономастика східних слов'ян* : Тези доп. наук. семінару. К., 1996. С. 51–53.

подальшу долю і функціонування топоніма. Тому ми пропонуємо виділяти: 1) офіційні урбаноніми і 2) неофіційні урбаноніми. При цьому ми відштовхуємося від того, що лексема «офіційний» тлумачиться як «такий, що запроваджується, регулюється урядом, урядовою установою або службовою особою»⁴⁰. Тобто офіційні урбаноніми, «омінаючи стадію становлення», народжуються відразу як результат усвідомленого, цілеспрямованого офіційного акту, закріпленого навіть юридично⁴¹. Звідси впливає їхній авторський характер, що підтверджується частими перейменуваннями, зумовленими знову ж таки втручанням урядових органів у сферу називання⁴². Офіційні урбаноніми підпорядковуються законам, для їх регуляції утворюються спеціальні комісії. Здебільшого вони виникають унаслідок колективної пізнавально-практичної діяльності певного суспільного угруповання⁴³.

Неофіційні урбаноніми виникають спонтанно. Ці назви поступово входять в усний вжиток і лише для фіксації можуть бути задокументованими.

Опозицію спонтанних і авторських онімів мовознавці ще позначають як співвідношення природних і штучних назв⁴⁴. Так, наприклад, З. Комарова зазначає, що природна номінація характеризується стихійним урахуванням властивостей об'єкта, обов'язковою апробацією народним досвідом та колективністю номінації. Штучна ж номінація вирізняється наявністю ясного цілеспрямовання, «спрямованим» урахуванням властивостей об'єкта та індивідуальністю автора⁴⁵. Що стосується урбанонімів, є спроби виділяти офіційну і неофіційну (розмовну) номінацію⁴⁶. Погоджуючись із дослідницею Т. Миколенко та зважаючи на урядовий характер «штучно» утворених урбанонімів, ми надаємо перевагу термінам *офіційна* і *неофіційна назва*.

⁴⁰ Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / уклад. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 868.

⁴¹ Никонов В.А. Научное значение микропонимия. *Микропонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 5–14. С. 7.

⁴² Лучик В. Стан і перспективи української ономастики в загальнослов'янському контексті. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 354–355. С. 45–49. С. 47.

⁴³ Селиванова Е. Когнитивная ономастиология: монография. К. : Изд-во Украинского фитосоциологического центра, 2000. 248 с. С. 84.

⁴⁴ Голев Н. «Естественная» номинация объектов природы собственными и нарицательными именами. *Вопросы ономастики*. № 8–9. Свердловск, 1974. С. 88–97.

⁴⁵ Комарова З. О некоторых закономерностях «искусственной» номинации. *Вопросы ономастики*. № 13. Свердловск, 1979. С. 116–121. С. 116.

⁴⁶ Миколенко Т. Назви міських об'єктів у розмовному мовленні тернопільян. *Наукові записки. Серія : Мовознавство*. Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. Ч. 1. С. 132–135. С. 133.

О. Широков для позначення неофіційних назв, що виникають у мовній практиці мешканців, запропонував *мікроурбаніми* або *мікроурбаноніми*⁴⁷. Сам термін не дуже вдалий, оскільки буквально означає «маленька назва об'єкта населеного пункту». Очевидно, дослідник утворив похідну назву за аналогією до «мікротопонім», відносячи неофіційні варіанти урбанонімів до розряду мікротопонімії. Функціонально неофіційні назви міських об'єктів дійсно можуть бути віднесені до неї. Проте ми надаємо перевагу терміну *неофіційний урбанонім* для позначення різних уснорозмовних варіантів офіційних назв та не зафіксованих документально позначень географічних антропогенних об'єктів населеного пункту.

Також слушним, на нашу думку, є поділ урбанонімів за мотиваційними ознаками. Як слушно зауважує Ю. Карпенко, основою всіх назв є історизм. «Тільки історія спонукає в одному випадку звертатися до природних ознак, а в іншому – до особових назв <...> Найневинніші назви типу Долина троянд або Лебедине озеро зумовлені не властивостями природи, а рівнем соціально-економічного розвитку. Тому помилковими і шкідливими є численні спроби сортувати назви «від рослин», «від історії», як сортування людей за кольором волосся не розкриває головного, а навпаки, затуляє його»⁴⁸.

З'ясування саме мотивації, а не семантики основ міського називання, змушує дослідника віднести одиниці, в основі яких лежать поняття, що належать до однієї семантичної групи, до різних груп за мотивом номінації, оскільки співвідношення семантичних груп урбанонімів певної системи та груп, утворених у результаті поділу топонімів за мотивом називання, часто буває досить різним, і майже ніколи кількість перших та других не збігається. Під час аналізу необхідно враховувати темпоральний фактор, а саме час появи оніма, і, відштовхуючись від часового чинника, звернути увагу на територіальний, культурний, психологічний, соціальний та інші аспекти. Знаючи період утворення певної назви і враховуючи особливості цього періоду в історії краю, можна припускати причину і мету вибору саме цього, а не іншого слова.

⁴⁷ Разумов Р. Неофициальная номинация городских объектов в системе урбанонимов Рыбинска в 1970–2000-е гг. *Проблемы семантики языковых единиц в контексте культуры* : Междунар. научно-практ. конф., 17-19 марта 2006 г. Москва ; Кострома. С. 646–648. С. 646.

⁴⁸ Карпенко Ю. О синхронической топонимике. *Принципы топонимики* / под ред. В.А. Никонова и О.Н. Трубачева. М. : Наука, 1964. С. 45–86. С. 82.

Адже «мотивація – феномен не тільки мовної системи, але й людської свідомості»⁴⁹.

Виокремлюючи мотиваційні групи, ми відштовхувались від виділення певних концептів, які формували центри мотиваційної бази, творили певну ієрархію релевантних мотиваційних ознак. Під концептами ми розуміємо узагальнюючо-об'єднуючі поняття, які виявляються центровими під час створення найменувань і «зводять різноманіття явищ <...> до чогось єдиного, підводячи їх під одну рубрику»⁵⁰. Беручи до уваги вторинність урбанонімів (що проявляється у використанні готових одиниць для творення аналізованих онімів), визначення їх мотивації базується на врахуванні семантики твірних основ у контексті зазначених вище факторів, її переосмисленні в готових урбанонімних утвореннях, у виконуваних останніми функціях та з'ясуванні інтенції як «замислу внутрішньої програми кодового переходу до мотиваційної бази»⁵¹. Саме тому вважаємо за доцільне апелювати до концептів, що, крім узвичаєної семантики слова, містять етнокультурний компонент, відображають «дух народу»⁵². Відповідно до цього всі урбаноніми ми поділяємо на такі групи: 1) меморіальні назви, метою яких є увіковічення певних осіб або груп осіб у суспільній пам'яті; 2) назви-характеристики (властивостей, якостей міського об'єкта, його зв'язку з іншими об'єктами різного характеру тощо); 3) назви-вшанування (географічних об'єктів, націй, професій); 4) асоціативні назви.

Вважаємо за доцільне виділення меморіальних назв та назв-вшанувань як різних груп. Більшість дослідників надають цим термінам синонімічне значення і відносять різнотипні, на нашу думку, найменування до однієї групи. Проте меморіальні, вони ж гонорифікаційні, або глорифікаційні, чи то пам'яткові назви об'єднують урбаноніми, утворені від прізвищ осіб, пам'ятних дат, подій, явищ, яким не просто віддається знак пошани (як у назв-вшанувань), а мета яких – залишити у пам'яті нащадків ту чи іншу особистість, утворення тощо. Йдеться про когось або про щось, що мало місце, вже зникло і, зважаючи на своє значення в історії тієї чи іншої

⁴⁹ Селиванова Е. Когнитивная ономазиология : монография. К. : Изд-во Украинского фитосоциологического центра, 2000. 248 с. С. 157.

⁵⁰ Лихолай Г.Л. Епістемологія і когнітологія у співвідношенні їх лінгвістичних вимірів. *Проблеми сучасного мовознавства*. С. 113–116. URL: http://www.nbu.gov.ua/Articles/KultNar/knp42/knp42_113_116.pdf.

⁵¹ Селиванова Е. Когнитивная ономазиология : монография. К. : Изд-во Украинского фитосоциологического центра, 2000. 248 с. С. 99.

⁵² Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. М. : ОАО ИГ Прогресс, 2000. 400 с. С. 165.

групи суспільства, потребує увіковічення. Тоді як назви-вшанування покликані віддати шану професіям, які відбивають суспільну орієнтацію в момент номінації, різним географічним об'єктам, націям і загалом створюють дуже чітку картину пріоритетів та уподобань суспільства. Різниця між цими групами полягає в тому, що меморіальні назви об'єднують урбаноніми, утворені на честь уже зниклих реалій, назви-вшанування ж виникають від існуючих на момент номінації явищ.

До інших двох груп відносяться назви, функція яких – зорієнтувати, допомогти мешканцю певної місцевості знайти необхідний об'єкт – виступає на першому плані, не перекриваючись функцією політичною – уславлення особи чи події, або ж подібні назви виконують насамперед естетичну функцію, виступаючи водночас нейтральними стосовно діючого режиму. Подібні назви не вимагають суб'єктивної оцінки сучасниками з точки зору відповідності чи невідповідності сучасному політичному режиму, певному етапу культурного розвитку і не викликають обов'язкової потреби зміни їх у процесі історичного розвитку, що робить їх довгожителами порівняно з назвами іншої групи.

Цікавим для нас видається дослідження Д. Копертовської, яка, аналізуючи семантичні і структурні типи назв вулиць і площ кількох польських міст, спирається передусім на мотиваційну базу онімів: вона виділяє дві великі групи – топографічні назви й культурні, а в їхніх межах – мотивовані та немотивовані урбаноніми, які у свою чергу поділяються на дрібніші групи⁵³. Проте, на нашу думку, поява будь-якої назви зумовлена певним мотивом. Нульовий мотив означає відсутність найменування. Очевидно, йдеться не про відсутність чи присутність мотиву, а про його реалістичність та об'єктивність. У зв'язку з цим можна говорити про певний рівень реальної вмотивованості. Тому, крім основних мотиваційних ознак – меморіальності, вшанування, характеристичності та асоціативності, ми виділяємо й додаткові, на підставі чого виокремлюємо три ступені мотивації.

Перший ступінь – пряма, або об'єктивна мотивація (факт реальної співвіднесеності назви та об'єкта вважається істинним): а) особа, чийм іменем названий об'єкт, народилася, проживала чи працювала на цій вулиці або в цьому місті; подія, на чю честь іменованний об'єкт, мала пряме відношення до нього («найбільш умотивовані назви»)

⁵³ Kupertowska D. Studium porownawcze nazw ulic i placow kielc, radomia i sandomierza. *Onomastica. Pismo posweczone nazewnictwu geograficznemu i osobowemu*. Rocznik XXVI. Wroclaw-Warszawa, Krakow, Gdansk, Lodz : Wydawnictwo polskiej Akademii Nauk, 1981. S. 83–101.

(меморіальні урбаноніми); б) характеристична назва прямо відображає ту чи іншу особливість об'єкта (характеристичні та асоціативні урбаноніми). Другий ступінь – опосередкована мотивація (факт реальної співвіднесеності назви та об'єкта вважається сумнівним): а) персоналія, чиє ім'я вшановується, народилася, проживала і працювала в іншій країні, але зробила значний внесок у певну сферу діяльності міста чи краю, де знаходиться іменованний об'єкт; подія, на честь якої відбулася номінація, мала опосередковане відношення до об'єкта (меморіальні урбаноніми); б) назва, в якій вшановується місто-побратим (урбаноніми-вшанування). Третій ступінь – відсутність об'єктивної мотивації (факт реальної співвіднесеності назви та об'єкта вважається відсутнім): а) людина, на чю честь названа вулиця, не має ніякого відношення до території, на якій ця вулиця знаходиться («слабо мотивовані назви») (меморіальні урбаноніми); б) виражена назвою ознака не має відношення до об'єкта (асоціативні урбаноніми); в) вшанування назвою поняття, яке не має відношення до об'єкта (назви-вшанування).

3. Функції урбанонімів

Розглядаючи питання функціонування урбанонімів, ми ставимо собі за мету з'ясувати, для чого вони виникають, існують, трансформуються, тобто визначити роль цих найменувань у житті мови та суспільства. При цьому потрібно відштовхуватись від того, що урбаноніми – це передусім власні назви. Отже, основною їхньою функцією є номінативно-диференціююча⁵⁴. Її можна було б назвати первинною, іманентною, такою, яка надається словам уже лише тому, що вони появилися у мові як оніми.

Дослідник Ю. Карпенко дійшов висновку, що крім основної, так званої номінативно-ідентифікаційно-диференціюючої функції, власні назви виконують допоміжні – інформаційну та емоційну⁵⁵. Отже, можна було б виділити такі факультативні функції урбанонімів, як ідеологічна, асоціативна (естетична й емотивна) та характеристична. Під факультативними ми розуміємо такі функції, які «синхронічно ... актуалізуються лише в частині власних назв, а в інших існують у

⁵⁴ Карпенко Ю. О функциях собственных имен. *Spoločenské fungovanie vlastnych mien* : VII slovenska onomastická konferencia (Zemplínska Širava 20-24 septembra 1976) : Zb. mat. Bratislava : Veda, 1980. S. 9–16. C. 10.

⁵⁵ Карпенко Ю. О функциях собственных имен. *Spoločenské fungovanie vlastnych mien* : VII slovenska onomastická konferencia (Zemplínska Širava 20-24 septembra 1976) : Zb. mat. Bratislava : Veda, 1980. S. 9–16. C. 12.

прихованому вигляді, як потенційна можливість» [там само]. Ідеологічна та характеристична функції, очевидно, є різновидами інформаційної. У випадку офіційних урбанонімів ідеться про конкретний вид інформації – характеристика об'єкта та відображення певної ідеології. Тому, аналізуючи урбаноніми, що є більш звуженим поняттям, ніж просто власна назва, ми все-таки надаємо перевагу термінам «ідеологічна» і «характеристична функції», оскільки, на нашу думку, вони точніше відображають специфіку офіційного називання.

Ідентифікація певної частини міського чи сільського простору зумовлюється бажанням зорієнтувати людину в населеному пункті та його околицях. У зв'язку з цим існують намагання виділити адресну функцію⁵⁶. Дослідниця М. Імричова вважає, що основною функцією урбанонімів є орієнтаційна⁵⁷. Аналізуючи первинні назви, утворені переважно як характеристики зовнішнього вигляду вулиці або вказівки на певний відомий і важливий об'єкт, що знаходиться на ній чи біля неї, можна спостерегти, як суспільство намагалось виділити ті ознаки вулиці, які би могли легко зорієнтувати людину в міському просторі. Але при цьому не можна приписувати урбанонімам орієнтаційну чи адресну функції, які передусім є виявом ідентифікуючої функції.

Визначаючи диференціюючу функцію як основну для урбанонімів, кваліфікація характеристичної як факультативної нам видається не зовсім правильною. З початку своєї появи назви вулиць, кутків села, мікрорайонів, полів, урочищ були покликані охарактеризувати об'єкт для його легшої ідентифікації у просторі. Виникають найменування, що характеризують вулицю за професійним заняттям її мешканців (вул. *Гончарська, Чоботарська, Вовняна*), розміром (вул. *Широка, Вузька, Велика*), за відношенням до штучного об'єкта, розташованого на ній чи неподалік (вул. *Базарна, Замкова, Млинна*), до природного об'єкта (вул. *Лісова, Польова, Озерна, Полонинська*) тощо. При цьому навіть відантропонімі утворення слугували засобом характеристики (пор. вул. *Біля Степана* – тобто та, на якій була розташована садиба Степана). Отже, характеристична функція виступала не такою, яка актуалізується в частині назв, а такою ж іманентною прикметою урбанонімів, як і номінативна. Відштовхуючись для визначення факультативності функції

⁵⁶ Никонов В.А. Научное значение микротопонимии. *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 5–14. С. 6.

⁵⁷ Imrichova M. Structurene typu nazvov ulic a ich vhodnost' na komunikaciu (na materiali z Presova). *Urbanonyma v kontexte historie a súčasnosti* : Mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. S. 106–109. S. 108.

від опозиції «функція, яка стосується деяких назв (факультативна) / що стосується всіх назв (основна)», ми кваліфікуємо характеристичну функцію як основну (поруч із номінативною) для неофіційної урбанонімії. Згодом, за рахунок появи ідеологічних назв, характеристична функція відходить на периферію офіційних урбанонімів, продовжуючи бути домінуючою у сфері неофіційної урбанонімії. Будь-яка онімна підсистема прагне до формування «чистих» власних назв – позбавлених будь-якої семантики, асоціативних нашарувань, виконуючих виключно номінативну функцію. Здатність до утворення таких одиниць свідчить про віддаленість цієї підсистеми від системи апелювативів. Важливість характеристики під час утворення неофіційних урбанонімів і збереження ними цієї функції впродовж усього існування свідчить про близькість їх до загальних назв.

Факультативна ідеологічна функція пов'язана з існуванням у топонімії так званих меморіальних, комеморіальних назв, або назв-присвят⁵⁸ та назв-вшанувань. Назви-вшанування утворюються здебільшого для вшанування тих явищ і понять, які були, є і будуть елементом суспільного існування, меморіальні ж увіковічують хронологічно марковані – минулі – події. Проте і перші, і другі виконують одну функцію – відображають ідеологію певного суспільства на певному етапі його розвитку. Основу так званих пам'ятних (меморіальних) найменувань складають відантропонімні утворення (пор. вул. *Ярослава Мудрого*), тоді як більшість назв-вшанувань за своїм походженням є апелювативами (пор. вул. *Шахтарів*).

Ю. Карпенко пропонує виділяти факультативну емоційну функцію власних назв, пов'язану з відображенням у них людських емоцій⁵⁹. Сам термін передбачає появу у мовця певних емоцій – позитивних чи негативних. Проте назви вул. *Магнолій* чи *Малинової* викличуть швидше певне естетичне задоволення, ніж просто емоції. Спільне для так званих емоційних та естетичних назв – намагання викликати в уяві

⁵⁸ Карпенко Ю. О синхронической топонимике. *Принципы топонимики* / под ред. В.А. Никонова и О.Н. Трубочева. М. : Наука, 1964. С. 45–86. С. 86.

Першина Н.В. О путях формирования ойконимии Донбасса советского периода. *Питання ономастики Південної України*. К. : Наукова думка, 1974. С. 122–124. С. 124.

Морозова М. Словообразовательные типы названий географических объектов Москвы (по данным справочника 1964 г. «Улицы Москвы»). *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 71–80. С. 78.

⁵⁹ Карпенко Ю. О функциях собственных имен. *Spoločenske fungovanie vlastnych mien* : VII slovenska onomasticka konferencia (Zemplinska širava 20-24 septembra 1976) : Zb. mat. Bratislava : Veda, 1980. S. 9–16. S. 13.

мовця певні асоціації. Тому стосовно урбанонімів ми надаємо перевагу терміну «асоціативна функція». Вона пов'язана з прагненням суспільства відобразити в назвах певні естетичні уявлення та поняття, які зумовлюють появу позитивних емоцій. Існують намагання окремих дослідників виділити рекламну функцію урбанонімів, причому їй надається основна роль⁶⁰. Проте, на нашу думку, рекламна функція, яка спрямована на «створення позитивного образу об'єкта в очах потенційного власника»⁶¹, є лише виявом асоціативної. Ідентичну функцію виконували назви поселень у Росії ХІХ ст. з позитивним забарвленням, однак Ю. Карпенко кваліфікує її як емоційну.

Асоціативна функція була і є факультативною як для давно сформованої системи неофіційних урбанонімів, так і для відносно молодих офіційних назв⁶². Очевидно, це було зумовлено початковим розвитком назв територіального членування міського простору як мікротопонімних найменувань, для яких образність як відтінок характеристики була завжди характерною прикметою. За той час урбанонімія пережила певну еволюцію. Проте після виходу офіційної урбанонімії з розряду мікротопонімії вона не позбулася здатності викликати у мовця певні позитивні асоціації.

На думку російської дослідниці В. Беленької, естетика подібних найменувань досить відносна, позаяк «експресивність назв перестає відчуватися, внутрішня форма з роками стирається, і назва функціонує уже як етикетка»⁶³. Хоча, з іншого боку, так само можна сказати, що у назвах стирається й ідеологічне забарвлення, адже багатьма мешканцями Тячева назва вулиці *50 Років Жовтня* сприймається просто як маркер певного міського лінійного об'єкта, а не як уславлення певної події. Усі топоніми тяжіють до позбавлення зайвої поняттєвості, проте різниця між ідеологічними та асоціативними назвами полягає в тому, що перші, в силу своєї пов'язаності з тим чи іншим політичним режимом, постійно переосмислюються, у зв'язку з чим їхнє етимологічне значення не стирається. Тоді як естетичні й так звані позитивні назви відображають поняття вічні і переосмислення, а отже, й актуалізації семантики не потребують.

⁶⁰ Разумов Р. Названия жилых комплексов – новая разновидность урбанонимов. *Ономастика Поволжья* : Матер. X междунар. конф. Уфа, 12–14 сент. 2006 г. Уфа : Изд-во БГПУ, 2006. С. 160–163.

⁶¹ Там само, С. 161.

⁶² Лобода В.В. Влияние антропонимии и гидронимии на творения современной ойконимии Північного Причорномор'я. *Питання ономастики Південної України*. К. : Наук. думка, 1974. С. 107–112. С. 108.

⁶³ Беленькая В.Д. Топонимы в составе лексической системы языка. М. : Изд-во МГУ, 1969. 168 с.

ВИСНОВКИ

У наш час урбаноніміка в Україні тільки починає набувати обрисів самостійної галузі ономастики, оскільки урбаноніми переважно потрапляють у поле зору дослідників під час аналізу ними мікротопонімів тієї чи іншої території. Водночас відсутній глибокий і ґрунтовний аналіз їх як системних одиниць, хоча поодинокі спроби вже наявні. У російському та білоруському мовознавстві з'явився ряд праць, присвячених з'ясуванню специфіки функціонування урбанонімів, хоча увага вчених в основному акцентується на семантиці основ та історії вуличних найменувань того чи іншого міста. У західнослов'янській ономастиці можна говорити про появу певної урбанонімної школи, представники якої досліджують міське географічне називання впродовж кількох десятиліть і досягли успіхів у з'ясуванні тенденцій появи, розвитку, трансформації та стабілізації системи урбанонімів.

В основу дефініції урбаноніма ми кладемо характер іменованих об'єктів. У зв'язку з цим під урбанонімами ми розуміємо назви антропогенних топонімічних об'єктів членування простору населеного пункту, а саме: годоніми, агороніми, міські хороніми, сільські кутки тощо. Сюди належать антропогенні топоніми як міст, так і менших адміністративно-територіальних одиниць. В основі урбанонімії – два великі пласти: *офіційні* та *неофіційні* назви, які різняться способом творення та функціонуванням і водночас можуть позначати одні й ті ж об'єкти. Семантичне наповнення мотивуючого слова сучасної лексеми *урбанонім* більшою мірою співвідноситься з нашим розумінням цього терміна, ніж мотивуюча основа *урбаніма*. Тому вважаємо за доцільне і правильне вживання терміна *урбанонім*.

Основною функцією всіх урбанонімів є номінативно-ідентифікуюча. Факультативними виступають ідеологічна, асоціативна (естетична й емотивна) та характеристична.

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано поняттєву наповненість терміна «урбанонім», класифікацію та функції назв внутріміських об'єктів. З'ясовано, що під час визначення урбанонімів необхідно брати до уваги характер іменованих об'єктів. Відповідно до цього до складу цього типу топонімів потрібно відносити назви вулиць, провулків, площ, мікрорайонів міст, кутків сіл, кладовищ, парків, ринків, мостів. Запропоновано класифікацію урбанонімних одиниць за мотиваційною

ознакою. Виділено меморіальні назви, назви-характеристики (властивостей, якостей міського об'єкта, його зв'язку з іншими об'єктами різного характеру тощо), назви-вшанування (географічних об'єктів, націй, професій), асоціативні назви. З'ясовано, що основною функцією всіх урбанонімів є номінативно-ідентифікуюча. Факультативними виступають ідеологічна, асоціативна (естетична й емотивна) та характеристична.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллаев И. Названия кварталов лакских аулов. Ономастика Кавказа. Орджоникидзе, 1980. С. 84–88.
2. Беленькая В.Д. Топонимы в составе лексической системы языка. Москва : Изд-во МГУ, 1969. 168 с.
3. Бучко Д. Анойконіми сіл давнього Любачівського повіту. *Microtoponimia na pograniczach językowo-kulturowych* ; Red. M. Łesiów, M. Olejnik. Lublin : Wydawnictwo uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, 2005. S. 17–23.
4. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / уклад. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Гаврилова Т. Назви частин населених пунктів у топонімічній системі (на матеріалі говірок Черкащини). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* ; Кіров. держ. пед. ун-т. Кіровоград, 2001. Вип. 37. С. 97–100.
6. Голев Н. «Естественная» номинация объектов природы собственными и нарицательными именами. *Вопросы ономастики*. Свердловск, 1974. № 8–9. С. 88–97.
7. Горбаневский М. Русская городская топонимия : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Москва, 1996. 16 с.
8. Горланова И. Топонимия города Костромы (структура, семантика и функционирование в синхронно-диахронном аспекте) : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Ярославль, 2006. 20 с.
9. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. Москва : ОАО ИГ Прогресс, 2000. 400 с.

10. Дамбе В. Несколько слов о делении топонимии. *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 150–151.

11. Данилова А.М. Названия улиц Москвы, образованные от личных имен. *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 81–84.

12. Егорова Т. Названия улиц в семиотическом аспекте общности стилей. *Ономастика. Поволжье. Стратиграфия* / под ред. А. Суперанской. Москва : Наука, 1988. С. 112–119.

13. Зозуля С. До питання походження й етимології історичного районування міста Ніжина. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 354–355. С. 33–39.

14. Иванова Н. Термины астионим, полисоним, урбаноним: этимологические основания дифференциации дефиниций. *Ономастика східних слов'ян* : тези доп. наук. семінару. Київ, 1996. С. 51–53.

15. Карпенко Ю.О синхронической топонимике. *Принципы топонимики* / под ред. В.А. Никонова, О.Н. Трубачева. Москва : Наука, 1964. С. 45–86.

16. Карпенко Ю. Свойства и источники микротопонимии. *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 15–22.

17. Комарова З. О некоторых закономерностях «искусственной» номинации. *Вопросы ономастики*. Свердловск, 1979. № 13. С. 116–121.

18. Карпенко Ю. О функциях собственных имен. *Spoločenske fungovanie vlastnych mien : VII slovenska onomasticka konferencia (Zemplinska Širava 20-24 septembra 1976)* : Zb. mat. Bratislava : Veda, 1980. S. 9–16.

19. Крижанівська О. Назви вулиць і частин села Цибулевого знам'янського району Кіровоградської області. *Наукові записки. Серія : Мовознавство* ; Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. Ч. 1. С. 114–116.

20. Лихолай Г.Л. Епістемологія і когнітологія у співвідношенні їх лінгвістичних вимірів. *Проблеми сучасного мовознавства*. С. 113–116. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp42/knp42_113_116.pdf

21. Лісняк Н. Пропріальні основи в мікротопонімії Західного Поділля. *Наукові записки. Серія : Мовознавство* ; Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. Ч. 1. С. 124–128.
22. Литвинов В. Латинсько-український словник. Київ : Українські пропілеї, 1998. 709 с.
23. Лобода В.В. Вплив антропонімії і гідронімії на творення сучасної ойконімії Північного Причорномор'я. *Питання ономастики Південної України*. Київ : Наук. думка, 1974. С. 107–112.
24. Лучик В. Стан і перспективи української ономастики в загальнослов'янському контексті. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 354–355. С. 45–49.
25. Ляшенко Р. Динаміка урбанонімів пізньозаселеного регіону України (на матеріалі Кіровоградщини). *Наукові записки* ; Терноп. держ. пед. ун-т Тернопіль, 2003. С. 129–132.
26. Миколенко Т. Назви міських об'єктів у розмовному мовленні тернополян. *Наукові записки. Серія : Мовознавство* ; Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. Ч. 1. С. 132–135.
27. Мирер Е. Названия улиц и кварталов Нового Орлеана. *Микротопонимия*. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 105–112.
28. Морозова М. Словообразовательные типы названий географических объектов Москвы (по данным справочника 1964 г. «Улицы Москвы») *Микротопонимия* ; под ред. О.С. Ахмановой. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 71–80.
29. Никонов В.А. Научное значение микротопонимии. *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 5–14.
30. Першина Н.В. О путях формирования ойконимии Донбасса советского периода. *Питання ономастики Південної України*. Київ : Наукова думка, 1974. С. 122–124.
31. Подольская Н.В. Микротопонимы в древнерусских памятниках письменности. *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 39–53.
32. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1978. 183 с.
33. Пура Я.О. Походження назв територіальних мікрооб'єктів Рівненщини. Львів : Світ, 1990. 142 с.

34. Разумов Р. Названия жилых комплексов – новая разновидность урбанонимов. *Ономастика Поволжья* : матер. X междунар. конф. Уфа, 12–14 сент. 2006 г. Уфа : Изд-во БГПУ, 2006. С. 160–163.

35. Разумов Р. Неофициальная номинация городских объектов в системе урбанонимов Рыбинска в 1970–2000-е гг. *Проблемы семантики языковых единиц в контексте культуры* : междунар. научно-практ. конф., 17–19 марта 2006 г. Москва ; Кострома. С. 646–648.

36. Разумов Р. Система урбанонимов русского провинциального города конца XVIII–XX веков (на примере Костромы, Рыбинска и Ярославля) : автореф. дис. ... на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Ярославль, 2003. 19 с.

37. Романюк М. Закарпатоукраїнська урбонімія у призмі соціально-політичних перетворень кінця ХХ ст. *Наукові записки. Серія : Мовознавство* ; Терноп. держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. С. 153–156.

38. Селиванова Е. Когнитивная ономаσιология : монография. Київ : Изд-во Украинского фитосоциологического центра, 2000. 248 с.

39. Семчук Н.В. Мікротопонімія міста Брянка Луганської області. *Регіональна ономастика* : Мат. II регіон. наук.-практ. конф. з ономастики. Луганськ : Альма-матер, 2005. С. 67–70.

40. Суганова З. Географические названия Москвы в форме родительного падежа существительного. *Микротопонимия* / под ред. О.С. Ахмановой. Москва : Изд-во МГУ, 1967. С. 85–90.

41. Тригуб Л.Г., Бевз Е. К вопросу о суффиксальном образовании урбанонимов в деловой письменности русского языка XIV – XVII вв. *Проблеми слов'янської ономастики* : зб. наук. праць. Ужгород, 1999. С. 83–84.

42. Фролов Н, Карабулатова И. Украинский компонент в социоэтническом и ономастическом пространстве Тюменского Пообья. *Наукові записки. Серія : Філол. науки* ; Кіров. держ. пед. ун-т. Кіровоград, 2001. С. 75–78.

43. Якимчук Л. Мікротопоніми селища Михайлівна Первомайського району Луганської області. *Регіональна ономастика* : матер. II регіон. наук.-практ. конф. з ономастики. Луганськ : Альма-матер, 2005. С. 76–78.

44. Imrichova M. Structure typu nazvov ulic a ich vhodnost' na komunikaciu (na materialı z Presova). *Urbanonyma v kontexte historie a*

sučasnosti : mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. S. 106–109.

45. Kopertowska D. Studium porownawcze nazw ulic i placow kielc, radomia i sandomierza Onomastica. Pismo posweczone nazewnictwu geograficznemu i osobowemu. Rocznik XXVI. Wroclaw-Warszawa, Krakow, Gdansk, Lodz : Wydawnictwo polskej Akademii Nauk, 1981. S. 83–101.

46. Mrozek R. Urbanonimia w subsystemie toponimicznym. *Urbanonyma v kontexte historie a sučasnosti* : mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. S. 13–20.

47. Stojanova L. Sofijske urbanonima – dejiny a sučasnost'. Tam samo. S. 263–267.

48. Urbanonyma v kontexte historie a sučasnosti : Mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. 285 s.

49. Žigo P. Vzt'ah apelativum – urbanonimicky objekt – urbanonymum a kategoria casu. *Urbanonyma v kontexte historie a sučasnosti* : mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. S. 20–29.

Information about author:

Neher O. B.,

Candidate of Philological Sciences,
Docent of the Department of Ukrainian Language
Uzhhorod National University
14, Universytetska str, Uzhhorod, 88000, Ukraine

THE ANALYSIS OF THE STRUCTURE AND THE ELEMENTS OF DAN BROWN'S NOVEL "ORIGIN"

Nesteruk S. M., Verovkina O. Ye.

INTRODUCTION

Mass literature is one of those phenomena of culture, which among its direct and indirect recipients often causes different polar reactions: from complete negation to excessive cultivation. Such manifestations of the reception are often dictated and regulated by socio-cultural, ideological and aesthetic factors under the influence of which a personality is formed. As antipodes of mass culture, many culturologists consider elite culture. Italian sociologists R. Michels and G. Mosca believed that the unlike masses, elite is characterized by a high degree of action, activity, and productivity. However, philosophy and cultural studies have developed understanding of the elite as a special stratum of society, endowed with specific spiritual abilities.

The interest to the problem of confrontation between elite and mass culture in many cases was due to historical circumstances. The elite is a part of the society that is most capable of spiritual activity, endowed with high ethical and aesthetic interests. For mass society, elite literature appears to be uninteresting, dangerous and reminds of the sad past; yet, at the same time, some of the concepts of elitism are still considered to be catalysts of the totalitarian regimes of the twentieth century. Unlike the theories of "high school literature", the arguments and positions of many contemporary scholars do not only legitimize mass culture, which has a positive role, but in fact, make it difficult to consider the importance of the cultural division in general. For the masses, there are literate "masses", who are eager to read, while elite theories appeared in the most ancient cultural and historical epochs.

It seems to be incorrect to search for an unambiguous answer to the question about the time and the reasons of the beginning of the confrontation between elite and mass literature, since there is still no consensus on the origin of each of them, including arguments within individual national literatures.

The connection between elitist and mass fiction is also indicated by the fact that mass culture has never ignored patterns, stories, images of high art,

borrowing them, and repeating in their writings. On the other hand, mass literature can also be useful in high culture, continuing the “life of genres and entire strata of culture, which have already completed their active existence in its high field¹ and serve as a peculiar ideological point of support for new artistic aesthetically rich assets.

On the pages of “The Theory of Culture and Mass Culture”, the authorship of which belongs to the famous scientist Jhon Story: “... mass culture” is an empty conceptual category, which, depending on the context used, can give meaning through the variety of often contradictory approaches”².

On the other hand, in the textbook «Literature and Society: Introduction to the Sociology of Literature» by Lev Gudkov, Boris Dubin, Vittorio Strada (1998) several typical positions of understanding of the adjective “mass” are described. At the same time, each meaning of the term is specified by the corresponding opposite:

- mass-communicative, technically replicated – opposed to the “traditional”, “manual”, “unique”, “real”;
- accessible and easy – against complex;
- entertaining – against serious, problematic;
- general – against individual;
- low, vulgar – against high, elevated;
- “Western” (as a synonym for an individual consumer or liberal-democratic) against “ours” (“Soviet”);
- patterned, guarded, traditional – against elitist, radical-experimental, and even “classical”³.

“Simplification” of the literary expectations of the reader, noted by Y.M. Lotman, may also be associated with the characteristic of culture in the end of the XX century “boundary”, that is, decreasing in number of the cultural masses in order to adapt them to a small scale of human life. By the words of Yu. Tinianov, accordingly, when “literature finds it difficult to start talking about the reader”, one can add that they begin talking about “the new writer”⁴.

¹ Зборовська Н. Сучасна масова література в Україні як загальнокультурна проблема. *Слово і час*. 2007. № 6. С.2

² Сторі Дж. Теорія культури та масова культура. Вступний курс. Київ: Вид-во «Акта», 2005. С. 13–14.

³ Гудков Л., Дубин Б., Страда В. Литература и общество: введение в социологию литературы. М.: РГГУ, 1998. URL: <http://www.iek.edu.ru/publish/slcont.htm>.

⁴ Давыдова Т.Т., Пронин В.А. Теория литературы : учеб. пособие. М.: Логос, 2003. С. 166–171. URL: <http://www.hi-edu.ru/xbooks/xbook048/01/index.html?part-007.htm>

The creative work of Dan Brown is widely presented by the research works of both foreign and Ukrainian scientists. In particular, the researcher T. Amirian in publications “Conspiracy: discourse and genre”⁵, “The Novel of Dan Brown “The Da Vinci Code” as an experience of popular conspiracy detective”⁶, “Conspiracy detective as Genre of post-modernism literature”⁷, “They wrote a plot. A conspiracy detective from Dan Brown to Yuliya Kristieva”⁸, pays greater attention to the genre characteristic of conspiracy detective, its narrative structure, shows its relevance to the structure of magic fairy-tale, explains the mechanisms of combination of detective narration and conspiracy (paranoid) “story”. While analyzing the novel of D. Brown “The Da Vinci Code”, the author demonstrates a presence in the work the magic motion of the main character to superknowledge, and also polarization of the world into kind and wicked personages, characterizes the elements of poetics in the text of prose.

A literary critic O. Besarab pays attention to the problems of decline of “classic novel” and specifies on the way of transformation of American novels in a new form – an androgin novel. O. Balod demonstrates similar approach⁹. In the process of creation of the commercial best sellers O. Besarab considers the “philosophical stone” of Dan Brown¹⁰.

Scientists D. Bernstein, H. Talor, F. Rehimova, O. Besarab¹¹ take great interest in the problems of role and value of religious subjects, connotations of Christian symbols (Virgo Maria, cross, child, God etc.), investigate the sources of origin of the traditions, introduced by an author.

Publications of N. Hura, O. Boiko, O. Chernyk prove that the works of Dan Brown are seen on the joint of a few genres, such as: detective, intellectual and conspirological thrillers, pointing out that “Dan Brown has managed to create the standard of new type of novel, which is characterized

⁵ Амирян Т.Н. Конспирология: дискурс и жанр. *Проблемы истории, филологии и культуры / Journal of Historical, Philological and Cultural Studies*: Москва – Магнитогорск – Новосибирск. 2012. № 1. С. 311–323.

⁶ Амирян Т.Н. Роман Д. Брауна «Код да Винчи» как опыт популярного конспирологического детектива. *Литература XX века: итоги и перспективы изучения*: Материалы Седьмых Андреевских чтений / под ред. Н.Т. Пасхарьян. Москва, 2009. С. 314-325

⁷ Амирян Т. Н. Конспирологический детектив как жанр постмодернистской литературы (Д. Браун, А. Ревазов, Ю. Кристева): дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03. Москва, 2012.

⁸ Амирян Т.Н. Они написали заговор. Конспирологический детектив от Дэна Брауна до Юлии Кристевой. Москва: Фаланстер, 2013. 352 с.

⁹ Балод А. Кризис жанра, Ортега-и-Гассет и роман-андрогин. *Журнал «Самиздат»*. URL: <http://www.netslova.ru/balod/ra.html>.

¹⁰ Besarab O.V. Роман Дена Брауна «Код да Винчі» і «масова культура» (форми рецепції). *Питання літературознавства: Науковий збірник*. Чернівці, 2008. Вип. 76. С. 153.

¹¹ Besarab O.V. Роль і значення релігійної тематики в романах Дена Брауна «Янгели та демони» й «Код да Вінчі». *Вестник СевГТУ. Серія: Філологія*, 2008. Вип. 54. С. 3–5.

by play modality, intertextuality, interactivity and compatibility with other genres and forms of culture”¹², and the following concepts, such as art, religion, woman, science, secret story are inseparable parts of intellectual conspirological novels¹³.

A. Horbunova, O. Musiienko, S. Panova, T. Pindosova examine the language and the style from the positions of translating strategies, forms of discourse. Linguist T. Pindosova, in her research research of allusive epithets in the novels “Angels and demons”, “The Da Vinci Code”, “Inferno”, pays the main attention to the vertical context.

Thus, a great number of investigations of Dan Brown’s works are directed to a specific genre, authorial style, poetic analysis and demonstration of the symbolic signs in his works.

1. The narrative strategy of Dan Brown

Every story, as a text parameter, is structured in time and space and conceptually verified by the author. In its basis there lies the action, which is given by the author from his personal viewpoint. The story-telling makes the material accessible on the implicit level. Taking into account this fact, the story comprises all possible characters’ judgements from their different viewpoints.

The new best seller of Dan Brown “Origin”, which was published in 2017, and while telling the story, it addresses the addressee in the form of conspiratorial novel, which can be also called the novel androgin¹⁴. At present terms a conspirology and androgin novel is a strategy, legitimate style and fashionable genre of the XXIst century literature. It has connected all elements of “experimental type of writing”¹⁵. Yet, the novel “Origin” has not become the object of the detailed investigation at the level of its plot construction, the problem consideration and transformations of the protagonists.

A term “strategy” results from Greek words of stratēgia, which is a part of art of war. This is a predisposition, means of solving the central problem of

¹² Гура Н.П., Бойко О.К. Жанрова своєрідність циклу романів про професора Ленгдона Дена Брауна. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Філологія*. 2014. Вип. 10. С. 21–27. URL: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/1100>.

¹³ Черник О.О. Романи Дена Брауна: жанр та концептосфера. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 19. № 1. 2016. С. 152.

¹⁴ Балод А. Кризис жанра, Ортега-и-Гассет и роман-андрогин. *Журнал «Самиздат»*. URL: <http://www.netslova.ru/balod/ra.html>.

¹⁵ Амирян Т.Н. Конспирология: дискурс и жанр. *Проблемы истории, филологии и культуры / Journal of Historical, Philological and Cultural Studies*: Москва – Магнитогорск – Новосибирск. 2012. № 1. С. 311.

work. Strategy determines the organization of material or mutual relations of a reader and a writer and demands the general plan or reception, invented by an author¹⁶. Taking into account the previous determination, we will clarify the relation to a concept “the strategy of story”. Under this term we understand the author’s conscious or subconscious use of stereotypes of dominant traditions (both in literature and in his own style), with the aim of actualization and solution of artistic, ideological, aesthetic problems.

From the geneological point of view the best seller of Dan Brown “Origin” can be identified as a “hybrid genre” of mass literature, that comprised the lines of knight’s novel, thriller, spy novel, detective, novel the ekphrasis, novel the quest. From its very beginning the title of the novel of Dan Brown pulls a reader in the intellectual labyrinth, interactive search which is going on round the problems of creation, the syncretism of religions, fight of old and new, the elusiveness of abstract art, talents of world-wide historical figures and artificial intelligence. The American writer continues paraliterary practice of story-telling of “conspiracy theory”, accumulating his attention on the plot of the novel, which is actually the fifth detective investigation of ageless professor Robert Langdon (investigation of the murder of his favourite and perspective student) and gives the “update version” of Universe origin.

The conspiratorial detective of Dan Brown has not only become a best-seller at the book market of the last decade, but has also contributed to the emergence of a great number of literary works which are thematically related to “The Da Vinci Code” (the novel was screened in the cinema – which can be regarded as an indication of Brown’s undoubted commercial success)¹⁷. A conspiracy of secret forces against the explicit forces always lies in the center of the “conspiratorial” plot (for example, the government, the Catholic Church) or all the mankind. Once, social scientists argued about who directs the history – the masses or individual prominent personalities. The Conspirators found their version of the answer. History does not create personalities and masses, but the third force – organizations, secret societies¹⁸.

¹⁶ Борев Ю.Б. Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов. Москва: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2003. С. 434.

¹⁷ Балод А. Кризис жанра, Ортега-и-Гассет и роман-андрогин. *Журнал «Самиздат»*. URL: <http://www.netslova.ru/balod/ra.html>

¹⁸ Балод А. Кризис жанра, Ортега-и-Гассет и роман-андрогин. *Журнал «Самиздат»*. URL: <http://www.netslova.ru/balod/ra.html>

In one of his interviews the author explains the idea and the reason for writing this novel as following: “Specifically, this idea was born from the music I heard. It was a fragment called “Missa Charles Darwin”. This is the composition of a modern professional composer (and at the same time my brother). When I heard this play, I seriously thought about Creationism, the acts of divine creation, and evolution. I began to think about where we came from and where we are going”¹⁹.

It is well-known that the gradual transformation of the conspiratorial discursive field of novels by D. Brown is due to at least three reasons. First, the author legitimizes the circulation of both fake, and true ideas, texts (“Unverified information is one of the key topics that I am into now”²⁰). Secondly, the form of “loud affair”, which the author chooses, indicates that the third forces are trying to hide the important events or take a revenge. Thirdly, the realities of the modern era sometimes encourage the paranoid subjectivity of the writing.

The investigation into a Christian atheistic quest and a game of history and knowledge helps to build up the narration in the novel. On this occasion, the author himself noted: “... the novel “Origin” really turned into a quest that answers one very simple question: “Does God survive science? “I think this is one of the most provocative and controversial issues of our time”²¹.

The plot movement is centered around the figure of a well-known professor of religious symbols and cryptography, an expert in the field of iconography, Robert Langdon. Since the systematic relations built up by the author in the work form the identity of the character, the argument of L. Y. Ginsburg becomes very up to date, that the first “appearance” of the character, provides the initial recognition of the hero by the reader, the birth of the concept can create the image, which changes under the influence of the following portions of information²².

The author of mass literature, practically “doomed” to seriality – another feature of mass literature. The presence of a serial character (an investigator, a detective, a writer – the author of detectives or even a criminal) on the one hand, attracts the reader, on the other hand, – lessens the quality of literature

¹⁹ «Бог не переживет науку» Дэн Браун о проблемах Америки, «Коде Трампа» и истории человечества URL: <https://lenta.ru/articles/2017/12/27/brown/>.

²⁰ «Бог не переживет науку» Дэн Браун о проблемах Америки, «Коде Трампа» и истории человечества URL: <https://lenta.ru/articles/2017/12/27/brown/>.

²¹ «Бог не переживет науку» Дэн Браун о проблемах Америки, «Коде Трампа» и истории человечества URL: <https://lenta.ru/articles/2017/12/27/brown/>.

²² Гинзбург Л.Я. О литературном герое. Ленинград: Советский писатель, 1979. С. 16.

(repetition of techniques, the stereotypical nature of regular characters). Perhaps, that is why Dan Brown is seen as a “glossy writer”.

It is noteworthy, that the investigation carried out by the expert, integrates two contexts: external and internal. The external expands as a search for a 47-character password to launch the presentation of the killed student, while the inner one forms the modern concepts of the origin of the world and humanity in particular. At the level of individual thematic problems, «Origin» is an allusion to the previous novel by Dan Brown «The Lost Symbol».

The basis of any narrative text is an event. Therefore, the event is the main feature of any narrative text. Professor Schmid distinguishes several main conditions, which should correspond to the event. First of all, it's its actuality (or reality). It is important, that within the fictional world the event took place, not the character just dreamed about it. The actuality is related to the effectiveness of the event: an event must occur before the end of the narration. Meanwhile, according to V. Schmid, the event is subjected to gradation. In other words, an event can be more or less an action. There are five main criteria of gradation of narrative action. The first of them is the relevance of the changes: the action increases if the change that has taken place is essential for this world of fiction. Trivial event changes do not work. The second characteristic is unpredictability: the relevance of the text increases if changes have occurred unexpectedly, contrary to expectations. The third criterion is consequence: the action increases if the changes have had a significant effect on the mindset and consciousness of the character, since this changes his actions. The fourth criterion is irreversibility: the event increases if the changes that have taken place are irreversible and the new state can not be annulled. And the fifth – non-repeatability: repeated events do not give birth to changes.

The peculiarity of the narrative strategy of Dan Brown's novel is the shifting focalization. The transition from one character and his family to another one provides the change of events and contributes to the comprehension of the problem-thematic aspect of the novel. It is also important to highlight author's accentuation on artistic details as an important mechanism for the formation of the narrative structure of the novel.

The transformation method of reading the novel (according to Y. Kristeva) helps to supplement the general development of the events: “... a) each segment is distinguished out from the text integrity and contains

the general function of the text; b) at the same time, we go down to the level preceding the final form in which the text appears; in other words, we get access to the level of its generation, considered as the infinity of structural capabilities”²³.

The first layer of the story introduces the discovery of a futurist, atheist Edmond Kirsch, who challenges world religions, tells how R. Langdon unravels a “conspiracy” and helps Ambra Vidal, who finds herself in trouble. At the same time, the author clearly articulates the motives of the hero: “First, the duty to a beloved disciple, and secondly, one can not allow such, impudently, to deprive mankind of great discoveries. And then, it is fairly interesting, what Edmond has discovered. And finally, – thought Langdon, – Ambra Vidal. She is clearly in trouble. When Ambra looked into his eyes and asked for help, Langdon saw that in the heart of this strong and independent woman, there were clouds of fear and despair. There was some kind of mystery, his intuition was prompting him, it would drown out something. And she needs help”²⁴.

The purpose of the second context, that is, the “vector of desires” of the expert, is the scientific interest in Kirsch’s theory, the prospects for the study of nucleotides and endosymbiosis. The logic of the student’s theory, partly the epistemological insufficiency of its individual positions, produce the question of a scientist, which will remain without reply: “In Langdon, in this connection, a question arose that seems to have not occurred to anyone yet. The laws of physics can lead to the birth of life <...> But who created these very laws?”²⁵.

The variety of the locations, in which the events unfold, helps the author to reanimate the weak exposition, and prevents the narration from delays. It is worth mentioning the elements of the multiple space, which Zh. Zhenett wrote about. The reader, perceiving the text of fiction, dives in the reality created by the author, begins to live in the time which is described in the work, and the real time for him stops; characters, their deeds, emotions start being perceived emotionally, and are experienced by the reader sincerely.

²³ Кристева Ю. Избранные труды: Разрушение поэтики. Москва: Водолей Publishers, 2004. С. 406.

²⁴ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=95wnDQAAQBAJ&pg=PT5&lpg=PT5&dq=d+brown+origin&source=bl&ots=OC4sSefuzq&sig=ACfU3U3oa7H_lzwY4Qi8mgstJfdJdMSJuw&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwik46nNq-_gAhWLAxAIHUYBBRo4ChDoATADegQIBxAB#v=onepage&q=d%20brown%20origin&f=false.

²⁵ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=95wnDQAAQBAJ&pg=PT5&lpg=PT5&dq=d+brown+origin&source=bl&ots=OC4sSefuzq&sig=ACfU3U3oa7H_lzwY4Qi8mgstJfdJdMSJuw&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwik46nNq-_gAhWLAxAIHUYBBRo4ChDoATADegQIBxAB#v=onepage&q=d%20brown%20origin&f=false.

The success of his narrative story depends on how true the writer can convey all the events which will occur in the work. Of course, the center of the novel is Spain, which has a rich monarchy history and preserves the traditions of Catholicism (not the least role in the formation of which was played by the Inquisition). Narrowing and expanding the chosen space are possible due to the Guggenheim Museum in Bilbao, the Cathedral of the Holy Family in Barcelona and the Valley of the Dead in Madrid. Each new locus is a small space, in which extrasisms dominate, they are related to Gaudi's work, Franco's policy, the architecture of Barcelona, the history of Budapest, the internal and external contents of the Sagrada Familia and Escorial.

It is noteworthy, that Dan Brown was not the only one, who took great interest in Spain, who lived there, studied the history of arts at the University of Seville, visited the country several times to write a book, but also Edmond Kirsch: "The last time Kirsh lived for the most part in Spain – he fell in love with this country, he liked everything: the charm of antiquity, avant-garde architecture, unique denim-tonic bars and a beautiful climate"²⁶. The author does not choose Spain by chance, because, in his opinion, "... the Spaniards have an incredibly advanced and progressive scientific thinking. One of the fastest supercomputers in the world – in Barcelona"²⁷.

Another factor in favor of the Spanish locus and the topos was the prospect of the combination of classical and ultramodern art. The author deliberately moves Langdon to a not-so-comfortable area (Langdon studied the art of the Renaissance, as well as the author), so that, through the clash of the old and the new, approach to the strange, unknown world, to give his character understanding and persuasion, that art is a concept, not an artifact. In addition, the works of Ivy Klein, Richard Serre, Louise Bourgeois, Jeff Koons, William Blake and their eccentric commentaries help to expand the interpretation of architectural buildings, paintings, musical works, fragments of literary works, and finally find the mysterious code of Edmond Kirsch.

An essential feature of any narration is that it is not only a description of certain events, but also their interpretation. This is the central problem of narration – the relation between the content (events) of the story and the ways of its presentation: "As a narration, the story exists due to the

²⁶ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

²⁷ «Бог не переживет науку» Дэн Браун о проблемах Америки, «Коде Трампа» и истории человечества. URL: <https://lenta.ru/articles/2017/12/27/brown/>.

connection with the story that it describes; as a discourse, it exists due to the connection with the narration that generates it”²⁸.

Thus, the general concept of Dan Brown's novel “Origin” from the logical point of view continues the tradition of the novel-transformer, modifying it at the level of the plot design, the problem content, the characters. Due to the canonical formula of the conspiratorial novel, the author realizes the “big conspiracy” and its investigation step by step, integrating two contexts: external and internal.

2. Personages in the novel “Origin” by Dan Brown

The main character of the novel “Origin” is Robert Langdon. His main peculiarities are the phenomenal memory and the function of the savior of the world. The all-knowing character remains a mobile scientist, who moves easily around the world and vibrates in response to interesting invitations (in this novel, the proposal to attend a presentation comes from a student, not from official / informal structures).

It is obvious, that in the novel “Origin” naturally for Dan Brown, the traditional protagonist is gradually transformed by the appearance of his beloved student and the communication with a professional environment. Traditionally, in the previous novels of Dan Brown, the lives of Harvard intellectuals were of little interest to colleagues friends, but in this bestseller – on the contrary. For example, when a young businessman and inventor Edmund Kirsch at the Guggenheim Museum presents his teacher’s lecture, colleagues and friends in an e-mail confirm his high professional level, congratulating him on a successful performance. This reaction shows that the attitude to Robert Langdon's, has changed at least on intrigue level: those who until recently perceived the hero as not a very serious scientist, now recognized him as an indisputable professional, a guru in his field. Even the shock scene, the unexpected murder of a futurist student who is classic for the style of Dan Brown, adds a lot to the change of the attitude towards the hero: the threat to the life of a professor among his close friends gives rise to fear and anxiety. At the same time, the author skillfully shows it and submits in such an interpretation: “Here is a letter from <...> Editor Jonas Fokman: THE LORD, ROBERT, HOW YOU ?? !! Langdon first saw

²⁸ Zhenett J. Figures. In the 2nd c. Moscow: Izd. Them. Sabashnikovyykh, 1998. T. 2. P. 66.

that his scientific editor wrote all the words in capital letters and put so many exclamation points and question marks”²⁹.

It is important to emphasize that in the novel “Origin” all typical features of Langdon are present, among them: the height of “its one hundred and eighty with an extra centimeter of height”³⁰, a watch, depicting Mickey Mouse (“Yes, it’s like your watch with Mickey Mouse”³¹), attacks of claustrophobia (“Langdon instantly felt the tension and stood still – in close enclosed space an acute attack of claustrophobia began”³²), love for tweed jackets, the ability to wonder (“It can not be, he was surprised. Where is she here? In the world, there are only a few such tubes, but also among them this one is “special”. It’s unbelievable how he got it out! It is worth the fortune. Not less than the picture of Gauguin in Casa Mila”³³), euphoria from reaching his goal: “Adrenaline was raging in blood – all the events of the last hour seemed to have collapsed on Langdon and he was worrying about them again. Trying to level his breath, he carefully looked at the world behind the windows of the helicopter”³⁴, and so on. Similar elements were mentioned in the publication of O. Chernik: “The hero is quite an eccentric person <...> lives alone <...> has profound knowledge of religion and symbols and at the same time is a skeptic”³⁵. We noticed that it is possible to expand the field of Robert's characteristic features by two details: skepticism evolves into internal fear and doubt, and loneliness is replaced by the internal voice, which is represented in the text in italics: “We are trapped, thought Langdon. It is urgent to find a password of forty-seven letters. Otherwise, we can not get out of here”³⁶.

²⁹ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³⁰ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³¹ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³² Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³³ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³⁴ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³⁵ Черник О.О. Романи Дена Брауна: жанр та концептосфера. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 19. № 1. 2016. С. 149.

³⁶ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

Dan Brown reveals the essence of the detective search of Langdon, by incorporating the psycho-emotional component of the character. In previous investigations, the hero kept a sober mind and demonstrated a well-balanced approach. In “Origin”, the perspective is different: it is evident, that the professor is slowly evolving in his attitude to his close people and the world. His emotions, mostly controversial, reveal not only a diligent scientist, but a person: “For the past two hours he was in the power of a whirlpool of emotions – from the excitement of Kirsch’s presentation, growing as a flower, to the glowing horror at the sight of the nasty murder”³⁷ or “At the entrance, Langdon saw with shudder the most terrible sculpture of the Sagrada Familia – the colossal statue of the naked Christ, tied with the rope to the pillar. The professor quickly looked away and looked upward, where the two Greek letters were located above the gate – alpha and omega”³⁸.

It is obvious that the physical state of the character is no longer the same: “It seemed that everything that was possible could hurt, but, strangely enough, Robert Langdon was experiencing a spiritual upsurge, almost euphoria. The incredible helicopter climbed to the sky between the Sagrada Familia spikes. I’m alive!”³⁹. As before, the mystery, the prospect of a riddle, “eternal search” still arouses the imagination of the intellectual, provoking to fill the empty gaps: “Langdon was fascinated by the prospect opened. He did not understand much in genetics and computer simulation to evaluate the accuracy of Edmond’s predictions. But the idea itself is brilliant”⁴⁰. Despite changes in Robert’s characteristics, Dan Brown remains the main function of the character – impertinence and immortality.

The mechanism of creation and the gradual destruction of the conspiratorial myth, is vividly presented by the figure of Ambra Vidal, who, on the one hand, acts as a companion to the hero, on the other hand, modifies the traumatic personal history, which is reflected in the history of Spain. Ambra’s life story is an allusion to the life of the journalist Leticia, the wife of the Spanish monarch, Philip VI. Even the advent of the royal

³⁷ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³⁸ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

³⁹ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>

⁴⁰ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>

family and the events surrounding it (the kidnapping / escape of Ambra Vidal, the arrest of Commander Garza, the betrayal of Bishop Valdespino) extrapolate a number of latent problems: the friendship of Bishop Valdespino and the old king, Julian guesses about the unconventional orientation of Valdespino, the “great conspiracy” of royal palace and more.

According to Dan Brown, the paranoid thoughts of Ambra Vidal, Commander Garza, Monica Martin, provoke a shift in reading the historical myth – it is assumed, that the heir to the throne may be one of the organizers of the plot. And although the assumption of the heroes rather resembles the deconstruction of sacred values, yet the “story crisis” generates a feeling, already familiar to us in the style of Brown, «postmodern sensitivity.» In response, the author himself seems to justify: «One of the leading themes of “Origin”, due to which I included the royal family in the plot, is the idea of uniting the old and the new”⁴¹.

It is important to emphasize that the metanarration of Spain (narrower to Escorial) the writer's associates with the will, formulated by the old king: “Julian, that’s what I’m praying for. That, having become the king of our glorious country, you would turn this valley into something more than a dubious shrine or a lure for tourists. The dead complex must become a living museum, a vivid symbol of tolerance. Let the schoolchildren come here to learn about the horrors of tyranny and the cruelty of repression – so that this never will happen again”⁴². His request conveys the further history of the country, and redirects the “historical knowledge” of the past to the value that can save the country, its future. An empirical form of representation of the “history” of Escorial helps to uncover the unrealized plan of the king who is dying: “But most importantly, this museum should tell about other lessons that the history taught us – that tyranny is always opposed by humanism, that the evil cries of fanatics will surely be muffled by voices of noble and worthy people. And the choir of these voices, full of empathy and charity, will ever sound, I believe, will sound from the top of this mountain”⁴³.

⁴¹ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017.480p. URL: <https://books.google.com.ua/>

⁴² Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>

⁴³ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>

Talking about the relationship between father and son, the American writer says not much about the process of transferring power, the birth of a legend, about the young king (“Julian perfectly understood that he had done nothing, nothing at all to turn his life into a legend, he could not even get out. I have frustrated my father in all respects”⁴⁴, but about the voice of reason, of heart, of love on the universal scale. After all, flirtation, a public game of love, the proposal to marry are the steps of the “unconscious” yet ruler: “I met Ambra Vidal. Clever, beautiful, full of energy, she turned all life ...”⁴⁵. The birth of the true King, Julian comes to after understanding the words of his father: “Let the heart point you the way <...> we must seek all-absorbing love”⁴⁶. And the true King Julian eventually “... ready to start all over again, only together, away from the curious eyes of the public. Love is a personal affair of each person, the world does not have to know the details”⁴⁷.

The story of Ambra and Julian's relationship is a story about escaping from one's own and from an inescapable inevitability. Interestingly, Jake Keridge, a researcher in the style of the prose writer, said: “... Brown proves that people are crazy about a little nasty child, and at the same time an adult escape, in which they plunge again and again”⁴⁸. Amber is not ready to become a queen until she understands the meaning of the words of the prince: “Love is an unlimited source. We are not given a certain amount of love that may not be enough for everyone. Our hearts themselves develop love when we need it”⁴⁹, Julian will open the helm of the state only when he calls” <...> to the tolerance that is so essential to this divided world”⁵⁰, when he promises” <...> to extract benefits from the lessons of history and

⁴⁴ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁴⁵ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁴⁶ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁴⁷ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁴⁸ Фасоля Т. Шосте коло успіху Дена Брауна. URL: <http://litakcent.com/2013/05/29/shoste-kolo-uspihu-dena-brauna/>.

⁴⁹ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁵⁰ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

welcome the changes. He spoke about the beauty of his country, about its great culture and about his immense love for its people”⁵¹.

Let’s pay attention to another aspect. The structure of the conspiratorial novel dates back to the parody of the esoteric literature. Investigating conspiracy theories, relevant to American society, D. Pipes distinguished two groups, among which there are paranoid ideas: “One is dissatisfied with the political system, while the other one is a suspicious intellectual”⁵². Obviously, the second group is widely presented in the novel by Dan Brown. In other words, the intellectuals, who do not have enough information, do more harm than good. It is worth recalling, that the idea of a conspiracy, which accompanied the American history from the 18th century, is clearly described in the book by R. Hofstadter “Paranoid style in American politics” (1964). The author regards paranoidality not as a diagnosis of certain historical figures or nations, but as a cultural phase and a mechanism generating conspiracy thinking.

The analysis of the narrative structure showed, that in the novel by Dan Brown there appears a new method – building-up the enemy's image in a paranoid scenario. He forces the heroes to publicly or latently accuse one another of betrayal: “Valdespino set the prince against me, thought Garza. The bishop has always been exuberant, and now, obviously, he is afraid of charges from the media. He decided to save his own skin, substituting Garza. They are holding me in the Armory, so that I can not be justified. If Julian and Valdespino act together, then he’s finished, he is cornered. In this situation, there is only one person able to help – an old man who is chained to bed, who is living the last days in his residence of the Palacio de la Sarsuela. King of Spain. But he is unlikely to help, thought Garza. Will not want to quarrel with Bishop Valdespino and his own son”⁵³. And there are a lot of similar examples. A component that complements the mechanism of the birth of paranoid versions of events, becomes a pause in the work of speakers of the royal court, which lasts for a certain time, and creates a “conspiracy panic” among the inhabitants of Spain. Dan Brown profusely

⁵¹ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁵² Пайпс Д. Заговор: Мания преследования в умах политиков. Пер. с англ. Д. Завольского. Москва: Новый хронограф, 2008. С. 10.

⁵³ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

emphasizes that the birth of paranoidism is due to several reasons: the influence of the media, the transformation of political rhetoric, the state crisis and the crisis of social dialogue.

Typologically, the conspiracy novel is close to the historical, spy, classical detective, and to the knight, Gothic novel. In our opinion, the center of such affinity is the consideration of the enemy, revealing the crime in relation to a separate person, and the whole humanity. The image of the antagonist moves the chain of secret events, tells his “external” and “internal” story, “prepares” the reader for a mystery. According to D. Brown, Admiral Louis Avila is a typical antagonist, a stranger, ideological enemy of Langdon. He passes a series of tests, overcomes the difficulty on the path to the goal and is endowed with code knowledge, which are revealed in the process of performing tasks (it is worth remembering the sign on his hand). It should be pointed out, that the reconstruction of the image of the enemy is closely linked with the mysterious figure of Regent, speaking in the Castilian dialect of the Spanish language. Although in previous novels the link between the main villain and the performer was mostly mediated, in this work communication takes place via a telephone call (Regent) and a personal meeting (Antipopa): “I represent the brotherhood of the members of the Church, the faithful follower of whom you have been for two years. Your devotion and your competence have not gone unnoticed, admiral. We want to give you the opportunity to serve the highest goals. His Holiness presupposes the commission of several missions <...> of great tasks sent to you by God”⁵⁴.

The manipulative technology, used by the leaders of conspiracy, unexpectedly helps the American prose writer to indirectly form a rather attractive image of the enemy. The reader agrees with the antagonist because he learns, the tragic death story of the Avila family (“I no longer have a family because of Edmond Kirsch”⁵⁵), is concerned with the suffering of the anti-hero, respects him for being loyal to the word (“It does not matter whether he knows or not, thought Avila, he is the same soldier as I. We are

⁵⁴ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁵⁵ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

both in the west, from which only one will be chosen. I fulfill the order!”⁵⁶), and does not see in his actions the manifestations of inhumanity. Therefore, the replicated myth of the threat from “stranger” rather tests the system of values of that time society, as evidenced by the lack of human features, and anti-humanism of the antagonist.

In the process of implementing the idea the author introduces a new character. It is Winston – Artificial Intelligence, Kirshenovskiy Know-How of the Modern Age, who commences communication with Professor Langdon at the Bilbao Museum and self-destructs after completing his mission. Winston has a British accent and is named after Churchill. Perhaps the appearance of this image is an echo of great controversy (remember John McCarthy with his Dartmouth seminar, the development of the Stanford Research Institute, the Japanese company Honda), resumed between Elon Musk and Mark Zuckerberg and the reminiscent of the literary tradition from the time of Karel Čapek's “RUR”, Isaac Asimov, and William Gibson Cyberspace, Dennis Simmons’s “Hyperion”, Victor Pelevin’s “iPhuck 10”, Max Kinbook’s “Bot”. And although the author associates “... the future of mankind with the advent of new technologies – through technology, people will begin to interact in a new way. We will be bound by such strong internal ties, that were completely impossible before”⁵⁷, yet the concept of transhumanism is not dominant in the work of the author. Surprisingly, in “Origin”, Dan Brown focuses on the artificial hype as an instrument of political, religious struggle, which shapes out and influences the public opinion of the country.

CONCLUSIONS

The development and the fact of existence of mass literature significantly changes both the general philosophy of the text of fiction, and the distinct principles of poetics. It has been found out, that the specific features of a postmodernist work are the destruction of the boundaries between the elitist and the mass, the formation of new genre forms, the use of intertextuality, play with the reader.

⁵⁶ Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/>.

⁵⁷ «Бог не переживет науку» Дэн Браун о проблемах Америки, «Коде Трампа» и истории человечества. URL: <https://lenta.ru/articles/2017/12/27/brown/>.

The novels of Dan Brown proved to be an undoubted commercial success of the American writer and became a literary phenomenon of the modern mass literature. The author has gained wide popularity of the novelist primarily due to the depiction of the well-established type of conflict: sensational issues, the global confrontation of Good and Evil, the image of the protagonist-intellectual, who has special knowledge and is eager to find the truth. A purely detective conflict in the novel is complicated by a number of other conflicts: conspiratorial; ideological, global, personal.

The investigation, which turns into a Christian-atheistic quest, and the game with history and knowledge help to structure the narration in the novel. The plot development is centered around the figure of Robert Langdon, the Professor of Religious Symbols and Cryptography. The investigation, carried out by the expert integrates two contexts: external and internal.

The essence of the detective search of Langdon Dan Brown reveals, incorporating the psycho-emotional component of the character. The image of the protagonist is cross-cutting, although it is created with the help of certain cliches, which are specific for detective literature. The author uses the following traditional means: a portrait, an interior, the author's and an indirect characteristic, actions of the personage. At the same time, at all stages, Dan Brown chooses features which appeal to the reader and cause sympathy and trust. The variety of locations, in which the events unfold, help to level the weak exposition, the narration of delays.

The mechanism of creation and the gradual destruction of the conspiracy myth is presented by the figure of Ambra Vidal, who, on the one hand, acts as the companion of the main character, on the other hand, she simulates the traumatic personal history, which is reflected in the history of Spain. The story of Ambra and Julian's relationship is a story about escaping from one's own and from inevitability.

In the novel by Dan Brown, a new technique emerges – the depiction of the enemy's image in a paranoid scenario. The scenario makes the characters publicly or latently blame each other for betrayal. The component which conveys the mechanism of paranoid versions of events is a pause in the work of the speakers of the royal court, which lasts for a certain time, and generates “conspiracy panic” among the inhabitants of Spain.

The positive character opposes the “attractive” antipode, who performs the function of the killer executor. The ideological enemy of Langdon goes through the series of tests, overcoming the difficulties on the path to the goal and endowed with code knowledge, which is revealed in the process of performing tasks. The creative principles of D. Brown are changing due to the appearance of an absolutely new personage – the artificial intelligence of Winston.

Thus, the hybrid genre form, the inner elements of the novel, the spatial paradigms are aimed at demonstrating the dynamism of images, focusing attention and decoding the mosaic of the “conspiracy” theory of Dan Brown.

SUMMARY

The article deals with the problem of building-up strategy of the plot and the peculiarities of personages in the novel “Origin” by Dan Brown. It is found out, that the plot constant is focused on the personality of Robert Langdon, the Professor of Religious Symbols and Cryptography. A purely detective conflict in the novel is complicated by a number of other conflicts: conspiratorial; ideological, global, personal. It is proved, that the investigation which is carried out by the expert, integrates two contexts: external and internal. It is also defined, that in the novel by Dan Brown, a new technique emerges – the depiction of the enemy’s image in a paranoid scenario. The author uses the following traditional means: a portrait, an interior, the author's and an indirect characteristic, actions of the personage. The novel can be defined as a novel-androgin.

REFERENCES

1. Зборовська Н. Сучасна масова література в Україні як загальнокультурна проблема. *Слово і час*. 2007. № 6. С. 3–8.
2. Джон Сторі. Теорія культури та масова культура. Вступний курс. Київ : Вид-во «Акта», 2005. 357 с.
3. Гудков Л., Дубин Б., Страда В. Литература и общество: введение в социологию литературы. Москва : РГГУ, 1998. URL: <http://www.iek.edu.ru/publish/slcont.htm>.
4. Давыдова Т.Т., Пронин В.А. Теория литературы : учеб. пособие. Москва : Логос, 2003. С. 166–171. URL: <http://www.hi-edu.ru/xbooks/xbook048/01/>

5. URL: index.html?part-007.htm.
6. Genette G. *Figures II*. Paris : Seuil, Points, 1969. 187 p.
7. Балод А. Кризис жанра, Ортега-и-Гассет и роман-андрогин. *Журнал «Самиздат»*. URL: <http://www.netslova.ru/balod/ra.html>
8. Амирян Т.Н. Конспирология: дискурс и жанр. Проблемы истории, филологии и культуры. *Journal of Historical, Philological and Cultural Studies*: Москва – Магнитогорск – Новосибирск. 2012. № 1. С. 311–323.
9. Амирян Т.Н. Роман Д. Брауна «Код да Винчи» как опыт популярного конспирологического детектива. *Литература XX века: итоги и перспективы изучения* : Материалы Седьмых Андреевских чтений / под ред. Н.Т. Пасхарьян. Москва, 2009. С. 314–325.
10. Амирян Т.Н. Конспирологический детектив как жанр постмодернистской литературы (Д. Браун, А. Ревазов, Ю. Кристева) : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Москва, 2012.
11. Амирян Т.Н. Они написали заговор. Конспирологический детектив от Дэна Брауна до Юлии Кристевой. Москва : Фаланстер, 2013. 352 с.
12. Бесараб О.В. Роман Дена Брауна «Код да Вінчі» і «масова культура» (форми рецепції). *Питання літературознавства: Науковий збірник*. Чернівці, 2008. Вип. 76. С. 146–155.
13. Бесараб О.В. Роль і значення релігійної тематики в романах Дена Брауна «Янгели та демони» й «Код да Вінчі». *Вестник СевГТУ. Серія : Філологія*. 2008. Вип. 54. С. 3–5.
14. Гура Н.П., Бойко О.К. Жанрова своєрідність циклу романів про професора Ленгдона Дена Брауна. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Філологія*. 2014. Вип. 10. С. 21–27. URL: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/1100>
15. Черник О.О. Романи Дена Брауна: жанр та концептосфера. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2016. Том 19. № 1. С. 146–153.
16. Горбунова А.М. Особенности языка и стиля Дэна Брауна в аспекте перевода: дис. ... канд. филол. наук : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 ; НАН России. Москва, 2010. 18 с.
17. Мусієнко О. Відтворення авторського стилю Дена Брауна в англо-українському перекладі (на матеріалі твору «Втрачений символ»). *Мовні і концептуальні картини світу наукове видання* :

збірники. Київ : Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2012. Вип. 42. Ч. 1. С. 73–180.

18. Борев Ю.Б. Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов. Москва : ООО «Издательство Астрель» : ООО «Издательство АСТ», 2003. 576 с.

19. «Бог не переживет науку» Дэн Браун о проблемах Америки, «Коде Трампа» и истории человечества. URL: <https://lenta.ru/articles/2017/12/27/brown/>

20. Гинзбург Л.Я. О литературном герое. Ленинград : Советский писатель, 1979. 223 с.

21. Кристева Ю. Избранные труды: Разрушение поэтики. Москва : Водолей Publishers, 2004. 656 с.

22. Brown D. Origin. Publisher: Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 480 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=95wnDQAAQBAJ&pg=PT5&lpg=PT5&dq=d+brown+origin&source=bl&ots=OC4sSefuzq&sig=ACfU3U3oa7H_lzwY4Qi8mgstJfdJdMSJuw&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwik46nNq-_gAhWLAxAIHUYBBRo4ChDoATADegQIBxAB#v=onepage&q=d%20brown%20origin&f=false

23. Фасоля Т. Шосте коло успіху Дена Брауна. URL: <http://litakcent.com/2013/05/29/shoste-kolo-uspihu-dena-brauna/>

24. Пайпс Д. Заговор: Мания преследования в умах политиков ; пер. с англ. Д. Завольского. Москва : Новый хронограф, 2008. 336 с.

Information about the authors:

Nesteruk S. M.,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of the Theory and History of the World Literature

Department

Rivne State University of the Humanities

12, St. Bandera str., Rivne, 33028, Ukraine

Verovkina O. Ye.,

Candidate of Psychological Sciences,

Associate Professor of the English Language Practice Department

Rivne State University of the Humanities

12, St. Bandera str., Rivne, 33028, Ukraine

ДЕРИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ УРБАНОНІМІВ М. ПОЛТАВИ

Ніколашина Т. І., Кібенко К. О.

ВСТУП

Урбанонімний простір міст постійно розвивається, оновлюється та віддзеркалює квінтесенцію загальнолюдських і національних цінностей. Дослідження урбанонімів дозволяє встановити факти держави, історії мови, етносу, краю, міста.

Український урбанонімний простір досліджували такі науковці, як В. Горпинич, В. Лучик, Ю. Карпенко, В. Німчук, І. Муромцев, А. Загнітко, І. Кудрейко, О. Стрижак, П. Чучка, К. Цілуйко та інші.

Науковці намагалися з'ясувати спільні типологічні риси систем урбанонімів різних населених пунктів. На початку 70-х років ХХ століття з'явилися перші наукові розвідки міської топоніміки О. Суперанської, яка обґрунтувала необхідність виокремлення урбанонімів у самостійний розряд, який суттєво відрізняється від мікротонімів¹.

Початок ХХІ століття продукує наукові інтереси вбік урбанонімного простору різних внутрішньоміських об'єктів. Науковими здобутками употужнюється українська урбанонімія, зокрема дисертаціями таких науковців, як О. Белей, Н. Лісняк, Н. Лесовець, Р. Ляшенка, О. Галай, А. Титаренко та ін.

Актуальність пропонованої праці зумовлена потребою системного розгляду урбанонімів різних регіонів, оскільки урбанонімний простір м. Полтави майже не досліджувався, окрім поодиноких наукових розвідок та праць історико-географічного характеру.

У царині сучасного мовознавства дедалі вивчаються не тільки структурно-семантичні особливості урбанонімів, а й з'ясовується їхня ментальна специфіка в контексті націотворення в часи незалежності України та з прийняттям закону про декомунізацію².

Урбанонімний простір функціонує як цілісна знакова система, яка підпорядкована законам української мови та екстралінгвальним факторам, зокрема політичним, соціально-економічним, етнокультурним, етноментальним.

¹ Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. М. : Наука, 1973. 368 с.

² Закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». URL: eukraina.com/news/verhovna_rada. (Дата звернення: 25.02.2019).

Дослідження сучасного урбанонімного простору м. Полтави потрібне для вироблення єдиних орфографічних і лексичних норм з метою їхнього відтворення в словниках «Державного реєстру речових прав на нерухоме майно», зокрема, вагомим є багатоаспектний аналіз полтавських урбанонімів у контексті інтра- та екстралінгвальних чинників.

Мета розгляду – подати всебічний аналіз дериваційних особливостей урбанонімів м. Полтави.

Поставлена мета передбачає розв’язання таких завдань: 1) простежити карту найменувань м. Полтави; 2) визначити квантитативні характеристики найменувань вулиць, провулків, проспектів, майданів тощо; 3) схарактеризувати способи творення урбанонімів; 4) визначити структурні особливості урбанонімів; 5) встановити моделі урбанонімів.

Об’єкт дослідження – урбаноніми м. Полтави.

Предмет – мотиваційна основа урбанонімного простору м. Полтави, його структурні особливості.

Матеріалом для дослідження послуговували краєзнавчі, історичні, лексикографічні джерела, електронні ресурси, карти м. Полтави в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського; матеріали фондів Державного архіву Полтавської області, реєстр урбанонімів Полтавської міської ради, реєстр урбанонімів Полтавської філії державного підприємства «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України. Укладений реєстр урбанонімів нараховує близько 1084 одиниць.

Методи дослідження. Для розв’язання поставлених завдань аналіз досліджуваного матеріалу здійснювався описовим методом (для з’ясування теоретичного підґрунтя сучасних тенденцій формування урбанонімного простору). Застосовано структурно-семантичний і статистичний аналізи (для інвентаризації, структурних особливостей), порівняльно-історичний (встановлює історичне підґрунтя назви).

Наукову новизну виконаного дослідження визначає передусім те, що вперше в українському мовознавстві виконано цілісне дослідження урбанонімів м. Полтави, схарактеризовано способи творення урбанонімів, визначено їхню структуру та моделювання. На підставі нововведень у науковий обіг фактичного матеріалу встановлено принципи номінації; визначено структурно-семантичні особливості, моделі урбанонімів.

1. Місце урбанонімів у системі онімного простору

Теоретичне підґрунтя та основні положення до пояснення і трактування онімного простору визначено у працях як українських, так і зарубіжних лінгвістів.

Термін «онімний простір» – один із фундаментальних для ономастики як науки на сучасному етапі її розвитку, що уможливорює впорядкування україномовного поняттєвого апарату ономастики та подальшого дослідження питань онімної термінології. З'ясовано, що у тлумаченні поняття «онімний простір» простежується системний підхід, спрямований на виявлення зв'язків і взаємозумовленості між елементами. А. Мезенко вказує на необмеженість онімного простору й уможливорює виокремлення урбанонімів, що називають той чи інший внутрішньоміський об'єкт³.

На окрему увагу заслуговує визначення урбанонімного простору «від загального до конкретного: *ономастичний – топонімічний – урбанонімний*»⁴.

Урбанонімний простір репрезентує сукупність урбанонімних одиниць, адаптованих за лінгвістичними, соціокультурними, етнокультурними законами, зафіксованих у писемному й усному мовленні мешканців міста. Урбанонімний простір відтворює ціннісно-орієнтоване поняття «урбанонім». Під «урбанонімом» розуміємо системоутворювальний елемент урбанонімного простору, що виконує адресно-ідентифікаційну, культурно-історичну, соціокультурну функції. Погоджуємося з думкою А. Титаренко, що урбанонімам «властива соціальна детермінованість і детермінованість позамовними чинниками, системність зв'язків, лінгвістичний статус, зафіксованість у художніх чи публіцистичних текстах, наявність офіційного та неофіційного варіантів назв»⁵.

Урбаноніми зумовлені позамовними факторами, мають системну структуру, виконують спільну функцію, уможливають варіативність (офіційна/неофіційна назва); увиразнюються словотворчими формантами і структурно-семантичними типами, фіксуються в текстах художньої літератури, вступають в інші системні зв'язки.

В. Лучик у своїх наукових працях пояснює особливості становлення української урбанонімії, розширюючи семантичні типи урбанонімів

³ Мезенко А.М. Ономастика. Витебск : ВГУ имени М.П. Машерова, 2012. 152 с.

⁴ Титаренко А. Місце урбанонімів в ономастичному просторі. *Теоретична і дидактична філологія*. 2012. Вип. 12. С. 235–238.

⁵ Титаренко А.А. Урбанонімія Кривого Рогу : структура, семантика, функціонування: автореф. дис. ... на здобуття канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.

залежно від принципів номінації, мотиваційних ознак і значень твірних основ. Доречно в цьому зв'язку навести міркування мовознавця про спільні та специфічні риси топонімної номінації, які полягають у високій продуктивності лексико-семантичного способу творення, особливо онімізація географічних термінів і трансонімізація суміжних назв; у продуктивності морфологічного і морфолого-синтаксичного синтаксичного способів словотворення; у непродуктивності запозичень та аббревіації; у залежності способів номінації та граматичної структури топонімів від величини й важливості позначуваних об'єктів. Специфічною рисою для урбанонімної номінації виступає закріплення за створеними людиною об'єктами як природних, так і менш стійких, штучно створених назв⁶.

«Урбаноніми (від лат. *urbanus* – місто та гр. *onima* – ім'я) – топонім, ім'я, назва внутрішньоміського топографічного об'єкта (вулиці, проспекту, бульвару, провулка, будь-якого об'єкта міста, що має ім'я)»⁷. Серед урбанонімів виокремлюють три види : 1) лінійні (вулиці, провулки, узвози, проспекти, проїзди); 2) територіальні (площі, майдани, сквери, парки, райони, ставки); 3) масштабні (церкви, костьоли, монастирі, кінотеатри, готелі, кафе, пам'ятники, магазини).

Залежно від особливостей формування виділяють такі типи урбанонімного простору: проспект, набережна, бульвар, провулок, тупик, узвіз, шосе, парк, район, мікрорайон.

Уважаємо за доцільне запропонувати коментар стосовно понять: бульвар – «(фр. *boulevard* – фортечний вал; місце для гуляння) алея посеред вулиці; широка вулиця, обсаджена деревами»⁸; шосе – «(фр. *chaussee*) – з твердим покриттям (асфальтовим, бетонним тощо)»⁹; вулиця – «1. Обмежений двома рядами будинків простір для їзди та ходіння. // Два ряди будинків із проїздом, проходом між ними»¹⁰; майдан – «1. Велике незабудоване місце в місті або селі; площа»¹¹; провулок – «обмежений двома рядами будинків простір для їзди та

⁶ Лучик В.В. Про особливості номінації в топонімії України. *Вісник Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія*. Івано-Франківськ. 2011. Вип. XXXIX – XXXI. С. 21–24.

⁷ Подольская Н.В. *Словарь русской ономастической терминологии*. М. : Наука, 1978. 323 с.

⁸ *Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. К. : Довіра, 2000. 1018 с.*

⁹ *Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. К. : Довіра, 2000. 1018 с. С. 985*

¹⁰ *Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.*

¹¹ *Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с. С. 504.*

ходіння між двома вулицями»¹²; проспект – «(лат. *prospectus* – вид, огляд) – пряма, довга і широка міська вулиця»¹³; проріз – «штучно або природно утворений прохід у чому-небудь, через щось»¹⁴; площа – «2. Велике незабудоване місце. Безпосередньо зв'язане з вулицями; майдан»¹⁵; тупик – «вулиця, провулок, що не мають наскрізного проходу, проїзду»¹⁶.

Урбаноніми номінують внутрішньоміські об'єкти, відображають семантичний образ міста, фіксують історію розвитку урбанонімічних структур, визначають і увиразнюють їхню соціальну та етнокультурну вагомість – духовної столиці України. Ми глибоко переконані в тому, що назви вулиць, провулків, проспектів, бульварів тощо віддзеркалюють ландшафт і географію міста, його історію, національно-культурне тло.

Як свідчать полтавські краєзнавці, Полтава у XVII столітті відігравала роль важливого стратегічного об'єкта на кордоні між Запорізькою Січчю, Річчю Посполитою та Московською землею. «Містом її назвати можна було лише умовно: вона являла собою фортецю, яку спорудив на пагорбі, що нині зветься Івановою горою, польський коронний гетьман Станіслав Жолкевський, – пише О. Чепіль, – серед населення, що становило 3–4 тисячі, переважали чоловіки, проте до жінок ставилися з повагою, називали їх не інакше, як «пані» чи «панянка»»¹⁷.

«Офіційні описи за 1798–1799 рр. стверджують, – констатує В. Жук, – що в Полтаві налічувалося 24 вулиці: Мостова, Успенська, Курилівська, Спаська, Паняньська, Гончарна, Кузнецька, Різницька та інші»¹⁸.

Як свідчать історичні факти, у 1803–1805 рр. талановитим архітектором М.А. Амвросимовим і під безпосереднім керівництвом генерал-губернатора О.Б. Куракіна розроблявся план забудови Полтави,

¹² Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с. С. 965.

¹³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с. С. 769.

¹⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с. С. 984.

¹⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с. С. 799.

¹⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с. С. 1276.

¹⁷ Чепіль О. Вулицями старої Полтави. Полтава : Дивосвіт, 2012. 164 с.

¹⁸ Жук В. Полтава часів Івана Котляревського. *Слов'янський збірник*. Випуск 5. Полтава : Слов'янський клуб, 2006. С. 16–37.

мета якого полягала у створенні «копії малого Петербурга» і поділі міста на квартали з новими широкими прямолінійними вулицями, які пролягали через стару торгову площу, через козацькі та міщанські садиби, городи. Головна із вулиць отримала назву *Олександрівська* і з'єднала старий центр міста з новим адміністративним центром. У Полтаві центральною була кругла площа діаметром 345 метрів, від якої радіально розходилися вісім вулиць.

У XVIII столітті Святоуспенський кафедральний собор слугував духовним серцем міста, тому від Іванової гори пролягла головна вулиця міста – *Успенська*, яка була найкоротшою та у XVIII столітті мала такі назви: *вул. Пробійна*, *вул. Прорізна*, *вул. Мостова*. У 1817 році, коли полтавським генерал-губернатором був князь Миколи Рєпнін, перейменовано *вул. Мостову* на честь імператора Олександра на *вул. Олександрівську*. Пожвавлено розбудову центральної частини міста за столичними канонами – із чітким плануванням вулиць, із проектуванням адміністративних споруд у стилі класицизму, з розбивкою парків за петербурзьким зразком.

За статистичними даними 1858 року, в Полтаві було 15 майданів, 52 вулиці, з них частково брукованих – 88 провулків, загалом, 155 урбанонімів. Їхні назви ще не зовсім забулися, а частково збереглися й самі об'єкти: «Павленківська площа, де зараз середня школа № 9, Ковальська площа на перетині сучасних вулиць Пушкіна, Котляревського (де пам'ятник Лялі Убийвовк), Спаська (біля Спаської церкви на вулиці Паризької Комуни), Велика Петровська (на початку нинішнього Першотравневого проспекту), Кінноярмарочна (зараз вулиця Богдана Хмельницького), Сінна, площа Мало-Петрівська (на колишній вулиці Леніна), М'ясна (сучасний Березовий сквер), площа Олександрівського парку та ін.»¹⁹.

Вулиці *Кузнецька*, *Велико-Петровська*, *Архієрейська*, *Олександрівська*, *Ковальська*, *Велика Петровська*, *Кінноярмарочна*, *Катерининська*, *Мало-Петрівська*, *Різдвяна*, *М'ясна*, *Різницька* та інші зникли з мапи м. Полтави. Минуло зовсім небагато часу, вулиці міста почали перейменовувати. На зміну дореволюційним назвам, що здебільшого відбивали особливості природного середовища, фах мешканців чи походили від назв церков або прізвищ заможних і відомих людей краю, прийшли назви, пов'язані з подіями жовтня 1917 року. Найсуттєвіші зміни відбулися у 2016 році.

¹⁹ Безобразова Л. Полтавські наші вулиці. *Слов'янський збірник*. Випуск 5. Полтава : Слов'янський клуб, 2006. С. 88–94.

Реєстр урбанонімів м. Полтави становить 1084 назви: вулиць – 593 (*Вознесенська, Волошкова* та ін.); провулків – 427 (*Дружби, Ліричний* тощо); проспектів – 6 (*Миколи Вавілова, Миру*); бульварів – 7 (*Богдана Хмельницького*); тупиків – 3 (*1-й Тупик*) узвозів – 2 (*Воскресенський узвіз, Подільський узвіз*); площ – 2 (*Павленківська, Слави*); майданів – 3 (*Соборний*); проїздів – 3 (*Діамантовий, Затишний*); прорізів – 1 (*Інститутський*); шосе – 2 (*Київське, Харківське*); районів – 3 (*Шевченківський, Київський, Подільський*); мікрорайонів – 10 (*Левада*); парків – 20 (*Корпусний парк*)²⁰.

2. Особливості творення відапелятивних і відантропонімних урбанонімів

В українській ономастиці питання деривації урбанонімів були й залишаються недостатньо вивченими. Продуктивними під час творення урбанонімів визначають два процеси – онімізацію та трансонімізацію, які репрезентують лексико-семантичний спосіб словотвору. Професор Ю. Карпенко зазначає, що «фактично онімізація і трансонімізація відбуваються завжди при утворенні кожної нової власної назви, оскільки будь-який онім утворюється на базі апелятива (або сукупності апелятивів) чи іншого оніма»²¹.

Трансонімізація – це «перехід оніма з одного розряду до іншого»²². У номінативних процесах власних назв основними механізмами лексико-семантичного способу словотвору вважають, «крім трансонімізації, онімізацію (перехід загальної назви у власну) та онімотрасонімізацію (комбіноване використання різновидів за моделлю: онімізація + трансонімізація)»²³.

Наголосимо, що продуктивним способом творення урбанонімів від особових імен є мезонімізація. Ю. Карпенко вперше використав термін «мезонімізація», під мезонімами мовознавець розуміє слова «з однаковою звуковою формою і різною семантикою, взаємопов'язаність

²⁰ Ніколашина Т. Урбанонімний простір м. Полтави. *Співвідношення семантики і структури в системі мовних одиниць : колективна монографія* / М.І. Степаненко, Л.Ф. Українець, Т.І. Ніколашина; за ред. М.І. Степаненка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 317-349.

²¹ Карпенко Ю.О. Онімізація і трансонімізація як словотвірний акт. *Шоста республіканська ономастична конференція : тези доповідей і повідомлень*. Одеса : ОДУ, 1990. С. 35–37.

²² Словник української ономастичної термінології / уклад. Д.Г. Бучко, Н.В. Ткачова. Х. : Ранок-НТ, 2012. 256 с.

²³ Лукаш Г.П. Трансонімізаційні процеси в контонімії. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2014. № 7. С. 103–109.

якої виразно сприймається мовцями, але настільки віддаленою, що ці слова не становлять семема одного слова»²⁴.

На думку М. Яковенко, трансонімізація – це ономастична універсалія, яка включає абсолютну трансонімізацію (характерна для топонімів, що мають меморіальний характер) і трансонімізацію, ускладнену деривацією за допомогою онімічних формантів. Дослідниця вважає, що «утворення власної назви зумовлене двома основними, тісно зв'язаними між собою принципами: суспільно-історичним і лінгвістичним»²⁵.

Заслуговує на увагу наукова розвідка О. Галай, в якій зазначено, що мезонімізація є класичним способом творення урбанонімів від особових імен, віднесено урбаноніми на зразок *вул. Коцюбинського, вул. Стефаніка* до трансонімізованих мезонімів²⁶.

Урбанонімний простір м. Полтави поповнюється за рахунок загальних та власних назв, при цьому можна виділити ядро і периферію аналізованих урбанонімів, ядром урбанонімів слугують відапелятивні урбаноніми (682 лінгвоодиниці – 48% периферію репрезентують відантропонімні урбаноніми (282 лінгвоодиниці – 41%) та комбіновані урбаноніми (120 лінгвоодиниць – 11%).

Розглянемо урбаноніми лексико-семантичного способу деривації. До цієї групи належать урбаноніми, що творяться шляхом онімізації апелятивів та трансонімізації інших онімів у назви вулиць, провулків, майданів, проспектів тощо.

Антропоніми (прізвища, імена та прізвища, ініціали та прізвища, псевдоніми), які граматично репрезентовані генітивом, слугують мотивувальними основами урбанонімів. На перший погляд, є граматичне оформлення урбанонімів за допомогою генітива на зразок *вул. Бабака, вул. Богдана Хмельницького, бульвар В. Боровиковського*, що вказує на належність, але родовий відмінок в абсолютно трансонімізованих урбанонімах із меморіальним значенням втрачає типове для нього значення посесивності. Незважаючи на значну кількість тотожних назв, у кожному урбанонімі чітко простежується зв'язок з мотиватором, наприклад, *пров. Лева Вайнгорта* вказує на видатного архітектора *Лева Вайнгорта*, який протягом 32 років був

²⁴ Карпенко Ю.О. Онімізація і трансонімізація як словотвірний акт. *Шоста республіканська ономастична конференція* : тези доповідей і повідомлень. Одеса : ОДУ, 1990. С. 35–37.

²⁵ Яковенко М.В. Трансонимизация как ономастическая универсалия. *Λογος όνομαυτικη. Науковий журнал*. Донецьк. 2009. № 1 (3). С. 6-8.

²⁶ Галай О. Джерела і способи творення урбанонімів. URL: archive.nbuv.ua/portal/soc.../07halai.pdf.io.ua. (Дата звернення: 25.02.2019).

головним архітектором міста, тобто легко простежити мотивувальне і мотивоване слово. У проаналізованому прикладі посесивне відношення трансформоване з метою меморіалізації певної особи в урбанонімі, такі одиниці ми зараховуємо до абсолютно трансонімізованих урбанонімів із меморіальним значенням.

520 урбанонімів утворено внаслідок абсолютної трансонімізації, що становить 48%, серед них 99,5% таких урбанонімів виражені формою родового відмінка однини (*вул. Короленка, вул. Олеся Гончара, вул. Івана Мазени*), 0,5 % – родового відмінка множини (*вул. Братів Зерових, вул. Братів Майбородів*).

Склад урбанонімів активно поповнюється і за рахунок апелювальної лексики. Наголосимо на тому, що активна взаємодія апелювальної та проріальної лексики пояснюється прагненням суспільства називати вулиці, провулки, проспекти, майдани та інші об'єкти інфраструктури міста з метою орієнтації та легкістю їхнього запам'ятання.

Загальні назви поповнюють склад урбанонімів (загалом 45 одиниць – 4%), які граматично виражені: 1) 47% – іменником у родовому відмінку однини, на зразок *вул. Дружби, вул. Єднання, вул. Злагоди, вул. Панянки, проспект Незалежності*; 2) 53% – іменником у родовому відмінку множини, на зразок *вул. Автомобілістів, вул. Аеронавтів, вул. Буровиків*; 3) 1% – іменником у називному відмінку однини, на зразок *вул. Яр*.

Морфолого-синтаксичний спосіб деривації (субстантивація з одночасною онімізацією) репрезентують 536 субстантивовані відапелювальні назви, що становить 58%. Умовно їх можна поділити на два типи: 1) урбаноніми, утворені від непохідних якісних прикметників (19 одиниць, що становить 4%), наприклад: *вул. Велика, вул. Далека, вул. Зелена, вул. Прозора*; 2) урбаноніми, в основі яких – відносні прикметники (517 одиниць, що становить 96%), наприклад: *вул. Авіаційна, вул. Айвова, вул. Гаражна, вул. Горіхова*.

Вищезазначені субстантивні апелювали репрезентують значну групу дериватів. На думку Н. Сокіл, «мікротопоніми-субстантиви, які виникли внаслідок морфолого-синтаксичного способу деривації, ілюструють процес спрощення складених структур з метою економії мовних ресурсів»²⁷.

²⁷ Сокіл Н. Мікротопонімія Сколівщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Львів, 2007. 16 с.

3. Морфологічний спосіб творення і структурні моделі урбанонімів

Проаналізуємо урбаноніми морфологічного способу деривації.

Порівняно з урбанонімами, твірною основою яких слугують власні назви, урбаноніми апелятивного походження увиразнюються більшою варіативністю словотворчих формантів. Найпродуктивнішим серед морфологічного способу словотвору є суфіксальний спосіб творення відносних прикметників. Проаналізований фактичний матеріал дозволяє визначити найпродуктивніші суфікси: 1) **-н-** (вул. *Барикадна*, пров. *Азимутний*, пров. *Бастіонний*), **-ов-** (вул. *Берегова*, вул. *Вільхова*, вул. *Волошкава*, вул. *Горіхова*, пров. *Березовий*, пров. *Вербовий*), **-ян-** (пров. *Бавовняний*, вул. *Весняна*, пров. *Вітряний*), **-ев-** (пров. *Вишневий*, вул. *Грушева*, вул. *Липнева*); 2) **-ськ-** репрезентує неінтерфіксальні прикметники (вул. *Волинська*, вул. *Гетьманська*, пров. *Андріївський*, пров. *Братський*, вул. *Глобинська*, вул. *Володимирівська*, пров. *Лікарський*) та інтерфіксальні відносні прикметники **-івськ-** (вул. *Вакуленивська*, вул. *Гожулівська*, пров. *Барвінківський*, пров. *Продмашівський*), **-янськ-** (пров. *Опішнянський*, пров. *Очеретянський*), **-анськ-** (пров. *Половчанський*, вул. *Рибчанська*).

Для творення відносних прикметників менш продуктивні суфікси: **-ист-** (пров. *Барвистий*, пров. *Гористий*), **-ок-** (пров. *Глибокий*), **-ин-** (вул. *Журавлина*, вул. *Тополина*, пров. *Пташиний*), **-ічн-** (вул. *Археологічна*, вул. *Астрономічна*, вул. *Геологічна*), **-ичн-** (вул. *Ароматична*, вул. *Геодезична*).

Більшість якісних прикметників у основі урбанонімів мають непохідну основу на зразок вул. *Прозора*, вул. *Світла*, лише декілька утворені суфіксальним способом за допомогою формантів **-ок-**, **-ек-**, **-лив-**, наприклад: пров. *Високий*, вул. *Далека*, пров. *Щасливий*.

Урбаноніми, в основі яких відносні прикметники, утворені префіксально-суфіксальним способом творення, формують найменшу групу, їхня кількість – 10 одиниць (наприклад: вул. *Надворсклянська*, вул. *Підгірна*, вул. *Підлісна*, вул. *Піднасинна*, вул. *Придорожня*, вул. *Привокзальна*, пров. *Прирічний*, пров. *Прияружний*).

Відапелятивні урбаноніми формують складні і складноскорочені утворення. Перша група кількісно незначна (24 одиниці). Як правило, основоскладання супроводжується суфіксацією і репрезентовано такими словотвірними моделями: 1) «якісний прикметник + інтерфікс **-о-** + іменник + інтерфікс **-ів-** + словотворчий формант суфікс **-ськ-**», на зразок *Біла Церква* – *білоцерківська* –

вул. Білоцерківська; 2) «якісний прикметник + інтерфікс **-о-** + іменник + інтерфікс **-ан-** + словотворчий формант суфікс **-ськ-**», на зразок *Мала Рудка – малорудчанська – вул. Малорудчанська*; 3) «якісний прикметник + інтерфікс **-о-** + іменник + інтерфікс **-ян-** + словотворчий формант суфікс **-ськ-**», на зразок *Великий Рогіз – великорогізнянська – вул. Великорогізнянська*; 4) «якісний прикметник + інтерфікс **-о-** + іменник + словотворчий формант суфікс **-ськ-**», на зразок *Нижні Млини – нижньомлинська – вул. Нижньомлинська*; 5) «відносний прикметник + інтерфікс **-о-** + іменник + словотворчий формант суфікс **-ськ-**», на зразок *повітряний флот – повітрянофлотський – вул. Повітрянофлотська*; 6) «якісний прикметник + інтерфікс **-о-** + іменник + словотворчий формант суфікс **-н-**», на зразок *прямий кут – прямокутний – пров. Прямокутний*; 7) «порядковий числівник + інтерфікс **-о-** + іменник + словотворчий формант суфікс **-ев-**», на зразок *перше травня – першотравневий – пров. Першотравневий, бульвар Першотравневий*.

Спорадично твірними слугують звукові та буквені аббревіатури в урбанонімах, а це доводить, що аббревіація є непродуктивним способом творення урбанонімів. Найменування, у складі яких є аббревіатури, репрезентують незначну частку від усіх урбанонімів (3 лінгвоодиниці – 0,2%), наприклад: *пров. ХТЗ* (Харківський тракторний завод), *вул. ПРЗ* (Паровозоремонтний завод), *вул. Героїв АТО* (антитерористична операція).

Складені урбаноніми об'єднують 37 одиниць і творяться також шляхом меномізації, серед них нумеративно-генетивні сполуки: 1) нумеративи з розрізненням ідентичних лексичних основ, у структурі урбаноніма «порядковий числівник + іменник у номінативі» або «порядковий числівник + прикметник», наприклад: *1-а Лінія, 1-й Проїзд*; 2) нумеративи з розрізненням ідентичних лексичних основ, у структурі урбаноніма «порядковий числівник + прикметник у номінативі», наприклад: *пров. 1-й Річковий, 1-й Фізкультурний, 1-й Театральний*; 3) нумеративи з розрізненням ідентичних лексичних основ, у структурі урбаноніма «іменник у номінативі + кількісний числівник», наприклад: *Сади-1, Сади-2*; 4) нумеративи із вказівкою на знаменну історичну дату чи назву певного державного свята, у структурі урбаноніма «порядковий числівник + іменник у генетиві», наприклад: *вул. 8-го Березня, вул. 110-річчя Полтави, 9-го Січня, вул. 9-го Травня*.

Зовсім незначну підгрупу репрезентують складені урбаноніми, кількість яких становить 17 одиниць. Складну структуру формує ад'єктивно-номінативні утворення в називному відмінку однини, як правило, включає якісний прикметник, що вказує на ту чи іншу особливість номінованого об'єкта, та топографічний елемент, наприклад: *вул. Зелений Острів, пров. Зелений Яр, вул. Новий Базар*. В урбанонімі закарбовано певну історичну подію, на зразок *вул. Степового Фронту, вул. Революції Гідності, вул. Небесної Сотні, вул. Шведська Могила*. В основу урбаноніма покладено назву певної організації, наприклад: *вул. Червоного Хреста*.

Псевдоніми репрезентують складені структури в основі урбанонімів, наприклад: *вул. Дніпрової Чайки, вул. Олени Пчілки, вул. Лесі Українки, вул. Остапа Вишні, вул. Панаса Мирного*.

Урбаноніми змішаного типу – це одиниці, мотивувальними для яких слугували одночасно і власні, і загальні назви. Ця група кількісно незначна (близько 20% від усіх аналізованих найменувань). Залежно від характеру урбаноніма виділяються одиниці, у складі яких апелятив виконує функцію уточнення, конкретизації, несе додаткову інформацію. Загальні назви узагальнюють інформацію про вчене або військове звання, титул, родинні зв'язки, героїчний вчинок тощо. Граматичне оформлення і власної, і загальної назви в родовому відмінку однини або множини, наприклад: *академіка, генерала, гетьмана, маршала, князя, братів, героїв, родини (вул. Академіка Гришка, вул. Маршала Бірюзова, вул. Генерала Духова, пров. Родини Русових, вул. Братів Шеметів, вул. Героїв Крут, вул. Героїв Праці, вул. Князя Ігоря Святославича)*.

Проаналізовано три основні типи урбанонімів: 1) відапелятивний (48% від загальної кількості); 2) відантропонімний (41% від загальної кількості); 3) комбінований (11% від загальної кількості). Результати дослідження дозволяють зробити висновки щодо продуктивності відономастичного типу.

З боку зовнішньої структури урбаноніми репрезентовано однокомпонентними, двокомпонентними й багатоконпонентними структурами, серед яких продуктивними є однокомпонентні моделі. Двокомпонентні конструкції характерні для нейтральних урбанонімних назв і цифрових, де цифра переважно відіграє допоміжну роль, виконуючи функцію деталізації, конкретизації. Спорадично вживаються багатоконпонентні структури.

Домінування однокомпонентних структур зумовлено дією закону збереження мовної енергії, економією, легкістю запам'ятовування та відтворення. Однокомпонентні структури представлено «вид урбаноніма + іменник» або «вид урбаноніма + субстантивований прикметник: 1) у формі називного відмінка однини: *вул. Бузкова, вул. Благовісна, пров. Хрестовоздвиженський*; 2) у формі родового відмінка однини: *вул. Павлова, вул. Остроградського*; 3) у формі родового відмінка множини: *вул. Натуралістів, пров. Ткачів*.

Двокомпонентні структури представлено такими моделями: 1) вид урбаноніма + ім'я + прізвище: *вул. Євгена Сверстюка, вул. Симона Петлюри*; 2) вид урбаноніма + псевдонім: *вул. Олени Пчілки, вул. Панаса Мирного*; 3) вид урбаноніма + прикметник + іменник: *вул. Небесної Сотні, вул. Революції Гідності*; 4) вид урбаноніма + арабська цифра + іменник: *23-го Вересня, 2-а Лінія*; 5) вид урбаноніма + іменник + аббревіатура: *вул. Героїв АТО*; 5) вид урбаноніма + ініціали + прізвище: *бульвар В. Боровиковського*.

Багатокомпонентні структури репрезентовано так: 1) вид урбаноніма + ім'я + по батькові + прізвище: *пров. Валерія Гасановича Германа-Шахли*; 2) вид урбаноніма + титул + ім'я + по батькові: *вул. Князя Ігоря Святославича*; 3) вид урбаноніма + титул + частка + прізвище: *вул. Графа фон Гарнієра*; 4) цифра + іменник + іменник: *вул. 1100-річчя Полтави*.

Побудова урбанонімів м. Полтави відповідає таким структурним моделям:

1) вид вул. (подається у скороченому записі) або пров. (подається у скороченому записі), майдан, проїзд тощо, ім'я, прізвище в родовому відмінку однини на зразок *вул. Петра Дорошенка*;

2) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, ім'я, по батькові, прізвище в родовому відмінку однини на зразок *пров. Валерія Гасановича Германа-Шахли*;

3) вид вул. або пров., майдан, проїзд, бульвар тощо, ім'я (у скороченому виді ініціали), прізвище в родовому відмінку однини на зразок *бульвар В. Боровиковського*;

4) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, псевдонім у родовому відмінку однини на зразок *вул. Дніпрової Чайки*;

5) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, учене звання, прізвище родовому відмінку однини на зразок в *вул. Академіка Челомея*;

6) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, військове звання, прізвище в родовому відмінку однини на зразок *вул. Генерала Жадова*;

7) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, титул, ім'я, по батькові в родовому відмінку однини на зразок *вул. Князя Ігоря Святославича*;

8) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, родинні зв'язки, прізвище в родовому відмінку множини на зразок *вул. Братів Шеметів*;

9) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, порядковий числівник, власна назва в називному відмінку однини на зразок *пров. 1-й Прорізний*.

ВИСНОВКИ

Урбанонімний простір м. Полтави – це 1084 вулиці, провулки, майдани, проспекти, бульвари, тупики, площі, проїзди, шосе, узвози, райони, мікрорайони, парки.

Урбанонім – лінгвістична одиниця, що номінує той чи інший внутрішньоміський об'єкт, відтворює минулий і сучасний семантичний образ міста, закарбовує еволюцію урбанонімних структур. Урбанонім – це джерело історичної, соціокультурної, лінгвокраєзнавчої, етнолінгвістичної інформації.

На розвиток урбанонімного простору міста мали вплив культурні традиції м. Полтави, його адміністративний статус, розміри, особливості географічного розташування й ландшафту. На створення нових урбанонімів впливали та впливають мешканці міста. Політично-динамічні тенденції урбанонімів визначають суттєві зміни карти м. Полтави у 2016 році. Під дію закону про декомунізацію підпадало 115 урбанонімів (11% від загальної кількості). Урбаноніми віддзеркалюють загальнотипологічну класифікацію назв внутрішньоміських об'єктів і визначають культурно-історичну та оцінно-кваліфікаційну номінацію полтавського урбанонімного простору.

Найпродуктивніші способи творення урбанонімів м. Полтави – це лексико-семантична деривація з онімізацією апелятивів та трансонімізацією онімів та морфолого-синтаксичний (субстантивація з одночасною онімізацією). Систему морфологічного способу творення урбанонімів представляє: афіксальна деривація, основоскладання із суфіксацією, спорадично аббревіація.

Три основні типи урбанонімів: 1) відапелятивний (48%); 2) відантропонімний (41%); 3) комбінований (11%), структуровано в однокомпонентну (3 моделі), двокомпонентну (5 моделей) і багатоконпонентну структури (4 моделі); найбільш продуктивними є однокомпонентні структури, що у відсотковому значенні 70%, утримі

менша група – це двокомпонентні – 25%, найменш численна група – багатоконпонентні – 5%.

Урбаноніми об'єднано в такі структурні моделі:

1) вид вул. (подається у скороченому записі) або пров. (подається у скороченому записі), майдан, проїзд тощо, ім'я, прізвище в родовому відмінку однини; 2) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, ім'я, по батькові, прізвище в родовому відмінку; 3) вид вул. або пров., майдан, проїзд, бульвар тощо, ім'я (у скороченому виді ініціали), прізвище в родовому відмінку однини; 4) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, псевдонім у родовому відмінку однини; 5) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, учене звання, прізвище у родовому відмінку однини; 6) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, військове звання, прізвище в родовому відмінку однини; 7) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, титул, ім'я, по батькові в родовому відмінку однини; 8) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, родинні зв'язки, прізвище в родовому відмінку множини; 9) вид вул. або пров., майдан, проїзд тощо, порядковий числівник, власна назва в називному відмінку однини.

АНОТАЦІЯ

У роботі проведено системний аналіз дериваційних особливостей урбанонімів м. Полтави з урахуванням ментальної специфіки та активними процесами націєтворення впродовж останніх десятиліть. Екстралінгвальні чинники формують регіональний урбанонімікон та визначають культурно-історичні й оцінно-естетичні особливості урбанонімів м. Полтави.

Усебічний аналіз структурних особливостей урбанонімів уможливив подати квантитативні характеристики найменувань вулиць, провулків, проспектів, майданів тощо; схарактеризувати способи творення урбанонімів; визначити високу продуктивність лексико-семантичного способу творення, особливо онімізацію і трансонімізацію суміжних назв, а також у продуктивності морфологічного і морфолого-синтаксичного способів словотворення; встановити принципи номінації та структурні особливості урбанонімів; запропонувати моделі урбанонімного простору м. Полтави – духовної столиці України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. Москва : Наука, 1973. 368 с.

2. Закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». URL: eukraina.com/news/verhovna_rada. (дата звернення: 25.02.2019).

3. Мезенко А.М. Ономастика. Витебск : ВГУ имени М.П. Машерова, 2012. 152 с.

4. Титаренко А. Місце урбанонімів в ономастичному просторі. *Теоретична і дидактична філологія*. 2012. Вип. 12. С. 235–238.

5. Титаренко А.А. Урбанонімія Кривого Рогу : структура, семантика, функціонування: автореф. дис. ... на здобуття канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.

6. Лучик В.В. Про особливості номінації в топонімії України. *Вісник Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. XXXIX–XXXI. С. 21–24.

7. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1978. 323 с.

8. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л.О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.

9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

10. Чепіль О. Вулицями старої Полтави. Полтава: Дивосвіт, 2012. 164 с.

11. Жук В. Полтава часів Івана Котляревського. *Слов'янський збірник*. Випуск 5. Полтава : Слов'янський клуб, 2006. С. 16–37.

12. Безобразова Л. Полтавські наші вулиці. *Слов'янський збірник*. Полтава : Слов'янський клуб, 2006. Випуск 5. С. 88–94.

13. Ніколашина Т., Степаненко М.І., Українець Л.Ф. Урбанонімний простір м. Полтави. *Співвідношення семантики і структури в системі мовних одиниць : колективна монографія* ; за ред. М.І. Степаненка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2018. С. 317–349.

14. Карпенко Ю.О. Онімизація і трансонімизація як словотвірний акт. *Шоста республіканська ономастична конференція : тези доповідей і повідомлень*. Одеса : ОДУ, 1990. С. 35–37.

15. Словник української ономастичної термінології / уклад. Д.Г. Бучко, Н.В. Ткачова. Харків : Ранок-НТ, 2012. 256 с.

16. Лукаш Г.П. Трансонімизаційні процеси в контонімії. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2014. № 7. С. 103–109.

17. Карпенко Ю.О. Онімизація і трансонімизація як словотвірний акт. *Шоста республіканська ономастична конференція : тези доповідей і повідомлень*. Одеса : ОДУ, 1990. С. 35–37.

18. Яковенко М.В. Трансонимизация как ономастическая универсалия. *Λογος ὀνομαστικη. Науковий журнал*. Донецьк. 2009. № 1 (3). С. 6–8.

19. Галай О. Джерела і способи творення урбанонімів. URL: archive.nbuv.ua/portal/soc.../07halai.pdf.io.ua. (дата звернення: 25.02.2019).

20. Сокіл Н. Мікротопонімія Сколівщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Львів, 2007. 16 с.

Information about authors:

Nikolashyna T. I.,

Candidate of Philological Sciences,
Assistant Professor of the Ukrainian Language Department
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
2, Ostrogradski str., Poltava, 36000, Ukraine

Kibenko K. O.,

Master Student of the Faculty of Philology and Journalism
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
2, Ostrogradski str., Poltava, 36000, Ukraine

FUNCTIONAL AND DERIVATIVE SPACE OF THE LEGAL TEXT

Tsareva I. V.

INTRODUCTION

The cognitive-derivational and social essence of the modern legal space is expressed in the possibility of legal vocabulary to form conceptual and informative blocks and the components which are classified according to definite patterns. Primarily, the legal terms have cognitive information, but only part of them is known for nativespeakers, because their use goes far beyond the legal text. A special classification of structural-conceptual, derivational, lexical units and functional parameters, which includes important elements and principles for legal space exists in the legal term system.

The objectivity of information presentation is represented by a great number of verbs in the present tense and passive voice constructions. The general nature of information is transmitted by subject semantics, where not only legal nouns are widespread, but nouns and pronouns with general semantics as well (*кожен, ніхто, усі громадяни*). Legal terms include all peculiarities of terms – uniqueness, lack of emotional color, regardless of context: *вирок, захист, справедливість, підсудний*. The ordering nature of information is transmitted using verbal structures with the modality of necessity and modality of possibility: *не можуть, повинен здійснюватись, має право*.

The syntax of the legal text is characterized by the fullness of the structures and the variety of means.

1. A derivational word as the subject of derivational lexicology

The derivational function of the word is represented as the sphere of the functional-derivative space of the modern Ukrainian legal language, which includes different sights (formal, informative, functional) and aspects (ontological and epistemological, synchronic and diachronic, static and dynamic, onomasiological and semasiological).

Derivational lexicology is a structural part of derivational Linguistics. It includes the study of the derivational function of vocabulary and its projection into the lexical system. The peculiarity of the word derivational function in the legal text is the regular updating of the internal form as a

morpho-semantic structure of the word, such as: the formation of the word mechanisms and the retrospective use of the morphological and word-formation structure of the words in the processes of text formation. Due to the infiniteness of its content and formal valence the potential of the derivation field (space) of the word is quantitatively significant and qualitatively diverse. We distinguish the branches of phonetic, morphological, word-formation and lexical variation in the derivation space of the words, and denote there the set of variants using phonetic, morphological, derivational and lexical word.

Derivative dynamic lexicology sets the synchronous meaning for the concept of “genesis”, “genetic” and it is thought that using of any “finished” word in the language is its production and reproduction at the same time (in one or another correlations). At the same time, the derivative lexicology makes the main emphasis on the creation and always underlines that creation involves the moment of interaction of the linguistic output (previous) and linguistic derivative (further). The widest (and simultaneously deep) determinatory sense of “outgoing” appears as a communicative content, which seeks to be embodied in the corresponding linguistic forms.

The occurrence of vocabulary in a continuous derivation-motivational process means that its derivative functioning depends on the direct participation of the words in the derivation of higher-level units – sentences, expressions, texts.

Identifying components in the structure of derivative word, which can be qualified as theme and rheme or given and new¹, is not only genetically-diachronic fact but also genetically-synchronical fact specifying lexical derivation processes inclusion into text production processes. The necessity of relying on the given (the initial) when lexical items are chosen (formed) arises in the process of speech production, much as when speaker relies on his previous text fragments to form new fragments² while forming the text.

Most regularly and successively this function acts in the sphere of semantic derivation (new meanings mainly consist of suppositional elements of semantics) but the expressed semes and set of semes are regularly involved into this stream (it particularly explains involvement the mechanism of morphemic analysis and synthesis into language activity).

¹ Sakharnyi L.V. Word formation in oral activity: formation and functioning of derivative word in the Russian language: thesis research of DLitt : 10.02.01. Leningrad, 1979. 534 p.

² Murzin L.N. Syntactical derivation: derivative sentences of the Russian language analysis. Perm, 1974. 170 p.

If to understand the signified in enlarged text widely as a kind of dynamic “macro significant”, that is, notional continuum, stream which splits into parts and unites these parts in accordance with requirements of the topic development (the realization of communicative intention which looks for material implementation) and we should represent “macro significant” as movable modifying ball of matter objectivizing this process in derivative forms.

Thus primary task of motivational component of unlimited derivational lexis functioning is suppositional provision of regular processes of lexical units derivation (newly created or new ones). This function is derived from the necessity to base on previous (given, old, known) units while creating the new (in broad sense of this term). These units act as suppositions in relation to the first ones. Suppositional function in initial links of determinational chain is communicative by nature as it results from the speaker’s need to be understood by the addressee due to the fact that the speaker “prefers” to rely on what has already been known to his addressees.

Motivational elements in derivative embody syntactical deductivity from initial communicative base and derivative functioning and development of the latter: mental disability as well as mental capacity is a legal notion; a minor crime should be distinguished from a wrongdoing without the elements of crime³.

The components of unit novelty distinguishing it from initial unit represent the derivational component of this process. The elements (units, rules, norms) of lexical derivation-motivation for a long time have been forming by necessity of the language derivation of words and are relatively independent, complete systematic-functional unit in language. They closely interact with the units and rules of other levels, absorb their functions and peculiarities, at the same time they are quite independent and for that reason conventional towards them formation.

Capability of words and word forms to transform into motivational bases (namely they are morphemes) of created words when creating suppositional function is the example of such interaction in structural sense: *Limited capacity as well as capacity and disability are characterized by two criteria – medical (biological) and legal (psychological), combination of which give grounds to declare a person as partially incapacitated*: base

³ Goliev N.D. Derivation and motivation as forms of language determination; invariants and variants. *Essays on linguistic determinology and derivatology of the Russian language*. Barnaul, 1998. P. 65–84.

capacity in some way is the same word as capacity and/or capacitated but in another structural-functional status (the Commentary on article 20 of the Criminal Code of Ukraine).

The example of functional and normative plan of lexical derivation-motivation can be pragmatic inequivalence of synonymic changes in lexical-derivative row: *drunkenness is the cause of many crimes. That is why the Criminal Code of Ukraine considers drunkenness as **aggravating circumstance*** (the Commentary on the Criminal Code of Ukraine, P. 13, Part 1, Clause 67); *Reaching the **age** established by the law is one of general conditions when a person can be criminally liable* (the Commentary on the Criminal Code of Ukraine, Part 1, Clause 67). *The **age** of a person is considered to be a definite **period** of their development* (the Commentary on the Criminal Code of Ukraine, Part 1, Clause 22); *Prediction is rational **visualization** of a person about the results of their activity (inactivity)* (the Commentary on the Criminal Code of Ukraine, Part 1, Clause 24). In this context words *criminally liable, conditions, period, visualization* can be semantically possible instead of derivatives *drunkenness, reaching the age, prediction* but it is unlikely that they will save pragmatics and initial communicative idea of the expressions given above.

Undoubtedly, such normativity is dubious. It is realized in combination with normativity of lexical type. Overcoming conventionality (if it is actualized in language) is accompanied with specific connotations which shows the formation of lexical-semantic norms. Such actualization indicates innovations, violation of norms; relieving of conventionality is perceived as semantic derivation act. Double functioning of motivation base: *A mistake as to criminality of **action** means that a person considers their **activity (inactivity)** as a crime, though the Criminal Code of Ukraine does not define it as a crime (simulated crime).*

The example shows the identification of motivation base with motivation word ignoring conventionality of their correlation, idiomaticity of motivator: *penetrating participants of that kind of unions into public and local authorities to provide “roof” (protection) for criminal activity of organized group or criminal organization*; quotation marks testify to actualization of idiomatic increment in “dictionary” motivator *safety*, perception the moment of norm violation (= nonidentity of morph *roof-* and “free” motivator *safety*).

Functional-dynamic side of the inner word form is determined by its involvement into continuous derivational and motivative process being the core of the whole lexical and derivative dynamics. Opposition of plans for derivatives creation and functioning, their encountering with one of the most influential driving forces of this process and can be taken as the basis for its description. Contradiction of plans mentioned above lies in that fact that the word created once in one situation does not always demand compulsive derivational and motivative mechanism at a later stage but the mechanism itself continues permanent acting in the same way in similar situations. The situation in which the word arose (or could arise) repeats naturally that allows repeated acts of its creation.

The Commentary on article 50 of the Criminal Code of Ukraine The definition of punishment and its purpose defines: *The punishment is aimed not only at penalizing but also reformation of sentenced persons and prevention of further offenses by both the sentenced and other persons; Penalty of sentenced person is always fulfilled when punishment is used.* Derivate *penalty* is in the focus of creation. Works of famous lawyers and criminalists pay special attention to the concept *penalty*, in such event concepts *penalty* and *punishment* in most of concepts enter into hyper-hyponymic relations: *penalty* is either purpose or essence of punishment. Lexical units are united by one categorical seme as a result of which one notion relates to another but wider in semantic plan and calls more denotats. Asymmetry of hyper-hyponymic relations is put in the structure of hyponymy (subordination) and hyperonymy (domination)⁴. Regular rederivation processes being in continuous derivative-motivational process in one row with direct derivation are not less important.

Emerge of new formation is a private result of word functioning under ordinary conditions of its derivative spreading, so plans of creation and functioning of the word determine each other. The nature of determination is different in different directions: in one case it is genetical (from creating to functioning), in the other it is synchronical-functional (from functioning to creation). There can be a differentiation between perspective (from structural motivator to structural motive) and retrospective (from structural motivator to structural motive) lines of motivational dynamics in progressive direction. Their opposition in language is often neutralized as progressive movement of language thought from the given to the new, universal for text

⁴ Denysova S.P. Typology of categories of lexical semantics. K.: Publishing KDLU, 1996. 294 p.

production as though it «perspected» all textual derivative connections: *Fact of damage is not important for classification of crime* (the Criminal Code of Ukraine, article 11). But actual damage caused by the criminal gives grounds for extra qualification of the crime under another article of the Criminal Code of Ukraine (for example, article 112): one of textual motives is structurally more complicated than motivator for derivational topic development in the given context.

2. Systematically-functional aspect of legal text derivation

When defining the system one should follow the principle of dialectical unity with the definition of function. The function, on the one hand, originates from systematic location of certain object and, on the other hand, defines location of this object in the system and, as the result defines inner structure of the system as a whole. Within derivational lexicology functional-dynamic and system plans of the word are mutually complementary and presuppose each other: vocabulary enrichment is realized through textual lexical derivation, at the same time, epidigmatic text structure is mostly formed as systematic epidigmatic realization.

Lexical units derivation is the specific type of source units functioning and development. This is, so to say, the functioning of units that admits of their modification. In contemporary Ukrainian legal text legal terms are interpreted as different nominative units. Simple lexical units convey global view of life (act, liability, action, law, capacity, defence, ground, punishment). Nominative units of legal termsystem, that is, different derivative and complex words and word combinations are equivalent to simple lexical units. Derivative and complex words being terms of jurisprudence most of all convey basic and differential features of extralinguistic reality. Word formations repeat elements of main category but are distinguished by features of addition, stress and are oriented to subcategorization of one category on different grounds which are valuable for spaciaists in the sphere of law.

Comprehensive researches of functional orientation of derivative form are the base for regarding derivative system of language as the potential of its language functioning. Derivative word functioning in the text occurs, firstly, in lexical-derivative raw formation (LDR) which stands for sequence of cognate or oneaffixal words (including “clear” repetitions) crossing discrete textual space (context) ⁵, secondly, lexical row, that is, the

⁵ Goliev N.D. Dynamic aspect of lexical motivation. Tomsk, 1989. P. 96.

sequence of words with determination relations where derivative relations do not have formal nature. These rows are part of inner form of the text, connective cores performing its ontological unity in words and morphemes repetitions. Obligatory functioning of lexical-derivative and lexical rows in the text proves the involvement of lexical derivation into the text derivation processes and into continuous derivative and motivative flow as a whole.

As the analysis shows that **relative** adjectives are used oftener: Relative adjectives used in legal texts are most often formed according to the following patterns:

ОІм. + -н-: *Захист цивільних прав та інтересів судом* (ЦКУ, ст. 16); *Відповідальність первісного кредитора у зобов'язанні* (ЦКУ, ст. 519); *Закон про кримінальну відповідальність* (ККУ, розділ II ЗЧ); *Порушення права державної власності на ліси* (КУПАП, ст. 49); *Уявна оборона* (ККУ, ст. 37); *Необхідна оборона* (КУПАП, ст. 19);

ОІм. + -ов-: *Правові наслідки оголошення фізичної особи померлою* (ЦКУ, ст. 47); *Відповідальність посадових осіб* (КУПАП, ст. 14); *Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям* (ККУ, ст. 45); *Основні і додаткові адміністративні стягнення* (КУПАП, ст. 25).

ОІм. + -ськ-(-цьк-): *Злочини у сфері господарської діяльності* (ККУ, розділ VII ОЧ); *Право фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності* (ЦКУ, ст. 50); *Поняття та види господарських товариств* (ЦКУ, ст. 113); *Виробництво, заготівля, реалізація сільськогосподарської продукції, що містить хімічні препарати понад гранично допустимі рівні концентрації* (КУПАП, ст. 42-1); *Засновницький договір повного товариства* (ЦКУ, ст. 120);

ОІм. + -ев-: *Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи* (ККУ, розділ IV ОЧ); *Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян* (ККУ, розділ XV ОЧ);

ОІм. + -к-: *Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця* (ККУ, ст. 124); *Жорстоке поводження з тваринами* (КУПАП, ст. 89).

ОІм. + -альн-: *Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України* (ККУ, ст. 110); *Правомочність засідань колегіальних органів* (КУПАП, ст. 244);

ОІм. + -ивн-: *Чинність закону про відповідальність за адміністративні правопорушення* (КУпАП, ст. 8); **Фіктивне банкрутство** (ККУ, ст. 218);

ОІм. + -ичн-: *Незаконне поміщення в психіатричний заклад* (ККУ, ст. 151); *Порушення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або впливу на неї фізичних та біологічних факторів* (КУпАП, ст. 78);

ОІм. + -ч-: *Вимоги до змісту установчих документів* (ЦКУ, ст. 88); **Виконавчий орган товариства** (ЦКУ, ст. 99); *Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина* (ККУ, розділ V ОЧ);

ОІм. + -арн-: *Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень* (КУпАП, ст. 15);

ОІм. + -ичн-: *Публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку в Збройних Силах України* (КУпАП, ст. 185-7);

ОІм. + -ив-: *Повідомлення неправдивих відомостей державним органам реєстрації актів цивільного стану та несвоєчасна реєстрація народження дитини* (КУпАП, ст. 212-1); *Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину* (ККУ, ст. 383);

The continuity of the derivation-motivational processes in the language is associated with the continuity of the derivation field of the word in the language system. The two most important axes of the derivational variation of the word are formal and semantic variations, which lead to the appearance of two different semantically functional units – the *derivation words* and *specifications* that are the basic concepts of derivational lexicology.

A person committed a crime = A person has a crime The derivational relations between the components of the sentence paradigm are uneven, although at the same time the modification of the sentence does not violate the necessary syntactic identities of syntactic units in these processes. It is generally acknowledged that the universal means of transferring the meaning of possession are the verbs of *to have* (*мати*) and *to be* (*бути*) which form the valence frame of two obligatory actants (N. Arutyunova, I. Danylchuk):

1) *має передувати наслідкам;*

2) *має* бути умовою, без якої не було б наслідку (принцип *conditio sine qua non*);

3) за своїми властивостями, як правило, *має* спричиняти саме такі наслідки, тобто наслідки *мають* бути закономірним результатом вчиненого діяння.

Such constructions express the meaning of ownership and are called self-possessed. The formal variation of a word within the framework of semantic identity can be of several types: phonetic (variation within the phonetic word), morphological (variation within the word-shift paradigm of the word), and derivative (variation within derivative paradigm of the word). Derivative variants of the word – the whole set of derivatives of the words capable of derivational interaction within a semantic-functional context, in which variants are a natural derivative source and the continuation of each other, – form a derivational word.

The peculiarity of the derivational word as a semantic-functional unit of the lexical-derivative system, as distinct from other aspects of the study of the word within the framework of level grammar, is associated with the actualization of the formal-semantic connections of the word with other words. Under the formal variation of the word associated with the creation of derivational words, the derivative view of the word-building structure of the word is of top priority and it presupposes the possibility and need of regular implementation of the internal form of the word (IFW in the language), its close interaction with actual lexical semantics which leads to the autonomy of meanings drop out and the absolutezation of the properties of semantics motivation.

The boundaries of semantic variation of the word are determined to the breadth of the concepts expressed by it and the variety of associative ties. The most important manifestation of the lexical beginning in the development of derivative words, which ultimately may lead to the emerge of specifications, is the idiomatic semantics and lexicalization of the IFW. A lexical unit gets additional impulses for creating a qualitatively new meaning in its connections with other units in the lexical system of language which also has a great potential of creativity. Due to the formal semantic derivation, the lexeme represents a system of forms and functions perceived on the background of the structure of the language as a whole, the identity of which is codified in the idea of unity in the variety of its meanings.

The notion of the derivational form of the word is based on the understanding of the identity of the word allowing for the distinctive features in its use. Consequently, it is a tool for distinguishing between discrete individual-unique semantic qualities which contradict the continuity of the general derivation-motivational flow in the semantic language space. On the other hand, it actively performs a suppositive function in the process of creating / reproducing / choosing a lexical unit, specification and maintaining continuity.

3. Derivation potential of the of legal text functioning

The word realizes its potential of derivational functioning in the text, and “the functional properties of the word in the text are in double contextuality. These properties are determined by the general features of the word as a unit of the lexical system and specified by the properties of the word, which are inserted in it in the text itself in a certain system of dependencies”, therefore, two aspects of the issues of derivational lexicology study are outlined: lexico-centric, when the word as the carrier of its formalized-semantic potential dominates, and text-centric (syntactic-centric), when the text (context) is studied, which provides conditions for the realization of the functioning word potential.

Hence the orientation either on the properties of the word as a representative of the derivative system of lexis (degrees of division, motivation), or on the properties of the context, which determine certain features of the derivative function of the word, therefore the variation of the context can serve as a way of identifying and studying the potential of its functioning.

If the lexical derivation is included in the syntactic (comp.: “lexical derivation, paradoxically, is the syntactic process, directly related to the formation of a sentence in the text”), then the functional LDR acts as an intermediate link between the unisolated word and the proposition that is the basis of the continuous derivation-motivational process of the text in its lexical view. Lexico-derivative space of the text forms an independent text dimension. If we consider LDR as a “whole entity”, “text complex”, “another minor unit of the text-level language”, then we give it an intermediate position between the lexical and syntactic levels and we believe that any change in the lower or higher levels leads to the change of LDR.

Therefore, the interaction between the text and the derivational word is determined.

The study of a functional derivational word on the background of functional derivational text, in which the word implements its potential for formal semantic development, is of great interest in the field of derivational lexicology. At the same time, it is necessary to review the basic concepts of the theory, because “really functional description of the dictionary system is carried out through the interaction of semantics of nominative units with an appropriate syntactic theory”. On this basis we can highlight two studying directions of the derivational word in the epistemological term: from the word and from the text, but the problem of the interaction between the functional derivational word and the text has not been set. The need for research is determined by a number of epistemological reasons including “the separation of lexical derivation from general-text derivation”⁶.

The studied material of the CCU language confirms convincingly the use of various structural patterns of terminological phrases:

1. The noun-term is the basic unit (the pivotal word) of each phrase pattern, therefore, on the basis of subcontracting dependent components (concertizes) can be added to it, e.g.: *правове забезпечення, громадський порядок, кримінальне право, загальноvizнаний принцип* etc. For example: **Громадський порядок** – *це стан суспільних відносин, який забезпечує спокійні умови суспільно корисної діяльності, відпочинку та побуту людей*. Irrespective of the lexical-grammatical categorical composition and verbal length, the terms-phrases express one functionally terminological concept. They can be marked as a phrase adjective + noun: *кримінальне покарання, кримінальна справа, примусові заходи*. Terminological phrase can be formed by both terminological vocabulary and commonly used words *матеріальна шкода, державна зрада, добровільна відмова* and so on, where *шкода, зрада, відмова* are commonly used words: **Добровільною відмовою** *є остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця* (CCU, Chapter. III, article 17).

The structures of the phrase that are widely used are the ones one of the components of which is a word with a commonly used neutral meaning *особа* in combination with the corresponding adjective, which leads to this

⁶ Goliev N.D. The problem of the semantic distance between words related to motivational relations (modification). *The semantic structure of the word*. Kemerovo, 1984. p. 17–26.

cluster becoming a term, for example: *Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність* (CCU, Chapter. IV, article 18).

The texts of the CCU are characterized by complex substantive-adjective three-component constructions with the pivotal word-noun and dependent adjectives, for example: *Злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину* (CCU, Chapter. III, article 11); *Співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину* (CCU, Chapter. IV, article 26).

2. Among the substantive terminological phrases there are structures connected by the link of management. Thus, the productive pattern consists of the verb noun in nominative case and noun in the genitive case, e.g.: *позбавлення волі, вчинення злочину, перевищення меж, затримання злочинця, заподіяння шкоди: Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді **позбавлення волі** на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання* (CCU, Chapter. III, article 12).

The main component of the mentioned kind of phrase may vary: *обмеження/позбавлення волі*, as well as it may be complicated by significant additional components, for example: *Основними покараннями є громадські роботи, виправні роботи, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк* (CCU, Chapter. X, article 52); *Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене покарання у виді **позбавлення волі** <...> або **довічного позбавлення волі*** (CCU, Chapter. III, article 11).

3. A significant group of substantive phrases consists of prepositional noun constructions such as *responsibility for crimes, attempt to crime committing, complicity in a crime, the question of application, evasion of punishment*, in which the main component requires the use of the corresponding noun with the preposition, for example: ***Preparation for a small gravity crime does not entail criminal liability*** (CCU, R. III (ML), Article 14); *An attempt to commit a crime is the commission of a person with a direct intent of an act (action or inaction)* (CCU, R. III (ML), Article 15).

The models of term combinations described above, which function in the language of the modern Ukrainian legal text, are qualified as simple ones

and considered to be the word-combinations of the minimal composition, which are opposed to complex terminological compounds. At the same time, the result of the analysis of CCU language testifies to the application of three-component compounds, which can be also qualified as simple ones, since the exclusion of any element of these combinations is not possible, for example: *The task of the Criminal Code of Ukraine* (CCU, R.I (MCH), Article 1), *Laws of Ukraine Criminal liability should comply with the provisions contained in the international treaties in force, the consent to be bound by which was provided by the Verkhovna Rada of Ukraine* (CCU, RI II (MOU), Article 3).

These syntactic structures are not considered to be productive in the texts being studied. As you know, the word combination can be regarded as a complex one when it contains optional elements that can be removed from the corresponding structure without its destruction as a syntactic unit of a certain type. It is worth paying attention to the fact that terminological phrases are characterized by their stable fixed structure, which makes impossible to extract these or those components.

It is quite common thing when the basis of the complex term is one or more simple phrases, as in the following sentence: *An executor (co-executor) bears criminal responsibility under the article of the Special Part of this Code, which provides for a crime committed by him* (CCU, R. VI (ML), Article 29) ;

Multi-task nature of complex terminological phrases should be taken into account during the analysis of the language of the CCU, when they are highlighted in the text. Such phrases are also called combined, as the dependent component in them is also essentially a phrase, for example: *Foreigners who have committed crimes in Ukraine and convicted for them on the basis of this Code may be transferred for serving the sentence for the crime committed in the State whose citizens they are, if such a transfer is provided for by international treaties of Ukraine* (CCU, RP II (MOU), Article 10).

It is to be noted that the structure of complex terminological units sometimes includes its own names, for example: *An attack on the life of the President of Ukraine, the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine, the people's deputy of Ukraine, the Prime Minister of Ukraine <...> is committed in connection with their state or social activities* (CCU , P. 1 (OC), Article 12).

The specificity of the language of the modern legislative text is also made up of structures that have a number of terminological phrases. Each specific term has a specific fixed meaning: *Preparing for a crime is to seek or adapt means or equipment, search for accomplices or conspiracy to commit a crime, eliminate obstacles, and other deliberate creation of conditions for committing an offense* (CCU, RI III (ML), Art. 14). Terminological phrases of different structures contain the word «right» both in singular and in plural: adjective + law: author's right, electoral rights, adjacent rights, legal rights: Violation of copyright and related rights (CCU, RV (ML), Article 176). Word-matching terms may correspond to the model: right + noun in Genitive Case: right to acquire; crime + adjective + noun in law: minor crimes, crimes of moderate severity. Dependent noun in the form of Genitive Case often involves optional elements providing additional information to the content of the sentence and therefore complicating a simple terminological phrase, for example: *The organizer of an organized group or criminal organization is liable to criminal responsibility for all crimes committed by an organized group or criminal organization if they were covered by his intention* (CCU, P VI (MCH), Article 30). An option of this structure can be a combination of a given model with a noun in the Instrumental case: *The repetition provided for in part one of this article is absent in the commission of an ongoing crime consisting of two or more identical acts united by a single criminal intention* (CCU, RV (OC), Article 184);

Allocate terminological phrases in which the verbal noun of the violation is used in the form of singular and combined with the noun in Genitive Case: *Violation of the secrecy of voting* (CCU, RV (OC), Article 159); *Violation of the equality of citizens according to their race, nationality or attitude to religion* (CCU, RV (PM), Article 161); *Violation of the inviolability of housing* (CCU, RV (OC), Article 162); *Violation of duties on property protection* (CCU, R. VI (OC), Article 197); *Violation of rules for the delivery of precious metals stones* (CCU, R. VII (OC), Article 214); Terminological phrases with the main component of the violation of law can control the case form of the noun with the preposition, that is to be formed by such a model: violation of the right to + noun: *Violation of the right to education* (CCU, RV (OC), Article 183); *Violation of the right to protection* (CCU, R. XVIII (OC), Article 374). Terminological phrases of a more complicated structural organization, allow you to convey the content of the

legal norm more precisely, to cover certain details, for example: *Violation of the right to free medical care* (CCU, RV (OC), Article 184).

CONCLUSIONS

Consequently, the modern Ukrainian legal text is actively replenished with two- and multi-component terminology units to designate new concepts or to improve or refine already existing ones. Composed legal terms are syntactic constructions, consisting of two or more notional words based on subordinate connection. It was found out that only a few polycomponent term-nouns can be combined by means of ordinate connection. Formation of multicomponent terms, their transition from simple to verbose units occurs in stages and, accordingly, is accompanied by reformation and complication of the syntactic model.

Consequently, the word combinations can be referred to terminological ones when their components are assumed as a single notion and have a clearly formulated and fixed meaning. To solve the problem of the word and the text interaction, we involve translanguaging space as the only speech-language matter in its derivational aspect, revealing the peculiarities of the word functioning in the context of derivational textology obtained when comparing texts that are in the relations of derivability. Under the derivative potential of the text we understand the ability of the text to enter the derivational relations with other texts. In this case, the lexical-derivative development of the text acts as one of the manifestations of the continuous derivational and motivational process.

SUMMARY

The article focuses on the urgent problems of syntactic derivation theory noun word combinations as the complicated simple sentences. A special classification of structural-conceptual, derivational, lexical units and functional parameters, which includes important elements and principles for legal space exists in the legal term system. The studied material of the CCU language confirms convincingly the use of various structural patterns of terminological phrases. The models of term combinations described above, which function in the language of the modern Ukrainian legal text, are qualified as simple ones and considered to be the word-combinations of the minimal composition, which are opposed to complex terminological compounds. Composed legal terms are syntactic constructions, consisting of two or more notional words based on subordinate connection. It was found

out that only a few polycomponent term-nouns can be combined by means of ordinate connection. But actual damage caused by the criminal gives grounds for extra qualification of the crime under another article of the Criminal Code of Ukraine. Under the derivative potential of the text we understand the ability of the text to enter the derivational relations with other texts. In this case, the lexical-derivative development of the text acts as one of the manifestations of the continuous derivational and motivational process.

REFERENCES

1. Brinev K.I. Vnutrennyaya forma russkogo slova kak nositel potentsiala ego derivatsionnogo funktsionirovaniya : dis. ... kand. filol. nauk. Kemerovo, 2002. 147 p.

2. Vyxovanecz I.R., Gorodenska K.G., Rusanivskiy V.M. Semantiko-syntaksychna struktura rechennya. Kyiv : Nauk. dumka, 1983. P. 143.

3. Golev N.D. Derivation and motivation as forms of language determination; invariants and variants. *Essays on linguistic determinology and derivatology of the Russian language*. Barnaul, 1998. P. 65–84.

4. Golev N.D. Dynamic aspect of lexical motivation. Tomsk, 1989. P. 96.

5. Golev N.D. The problem of the semantic distance between words related to motivational relations (modification). *The semantic structure of the word*. Kemerovo, 1984. P. 17–26.

6. Golev N.D. K osnovaniyam derivatsionnoy leksikologii russkogo yazyka: leksiko-derivatsionnyie konteksty kak forma proyavleniya derivatsionnoy energetiki teksta i slova v tekste (problemyi, zadachi, perspektivy). Ocherki po lingvisticheskoy determinologii i derivatologii russkogo yazyka. Barnaul, 1998. P. 13–33.

7. Denysova S.P. Typology of categories of lexical semantics. Kiyv : Publishing KDLU, 1996. 294 p.

8. Lyisyakova M.V. Giponimiya v russkom yazyike : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Moscow, 1986. 24 s.

9. Murzin L.N. Syntactical derivation: derivative sentences of the Russian language analysis. Perm, 1974. 170 p.

10. Sakharnyi L.V. Word formation in oral activity: formation and functioning of derivative word in the Russian language: thesis research of DLitt : 10.02.01. Leningrad, 1979. 534 p.

11. Stepanova V.V. Granitsyi slova v tekste. Problemyi leksiko-sintaksicheskoy koordinatsii. Leningrad, 1985.

12. Trubnikova Y.V. Determinatsionno-derivatsionnyie protsessy i otnosheniya leksicheskikh edinits v tekste: na materiale publitsisticheskikh tekstov. Ocherki po lingvisticheskoy determinologii i derivatologii russkogo yazyika. Barnaul, 1998. P. 46–61.

13. Shkuropatskaya M.G. Divergentnyie i konvergentnyie otnosheniya v ramkah slovoobrazovatel'nogo gnezda slov. *Aktualnyie problemyi yazyika i literatury na rubezhe vekov*: mat. vseros. konf. Abakan, 2001. P. 32–34.

Information about author:

Tsareva I. V.,

Candidate of Philological Sciences, PhD Student
Zaporizhzhya National University
66, Zhukovsky Str., Zaporizhzhya, 69600, Ukraine

NOTES

The project was implemented with the support of



CENTER
for Ukrainian and European
Scientific Cooperation

The Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation:
88017, Uzhhorod, 7, Malovnycha Str., Office 2
+38 (066) 421 55 76
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

**ADVANCED TRENDS OF THE MODERN DEVELOPMENT
OF PHILOLOGY IN EUROPEAN COUNTRIES**

Collective monograph

Executive editor – Taras Datio

Izdevniecība “Baltija Publishing”
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058

Iespiests tipogrāfijā SIA “Izdevniecība “Baltija Publishing”
Parakstīts iespiešanai: 2018. gada 16. aprīlis
Tirāža 150 eks.